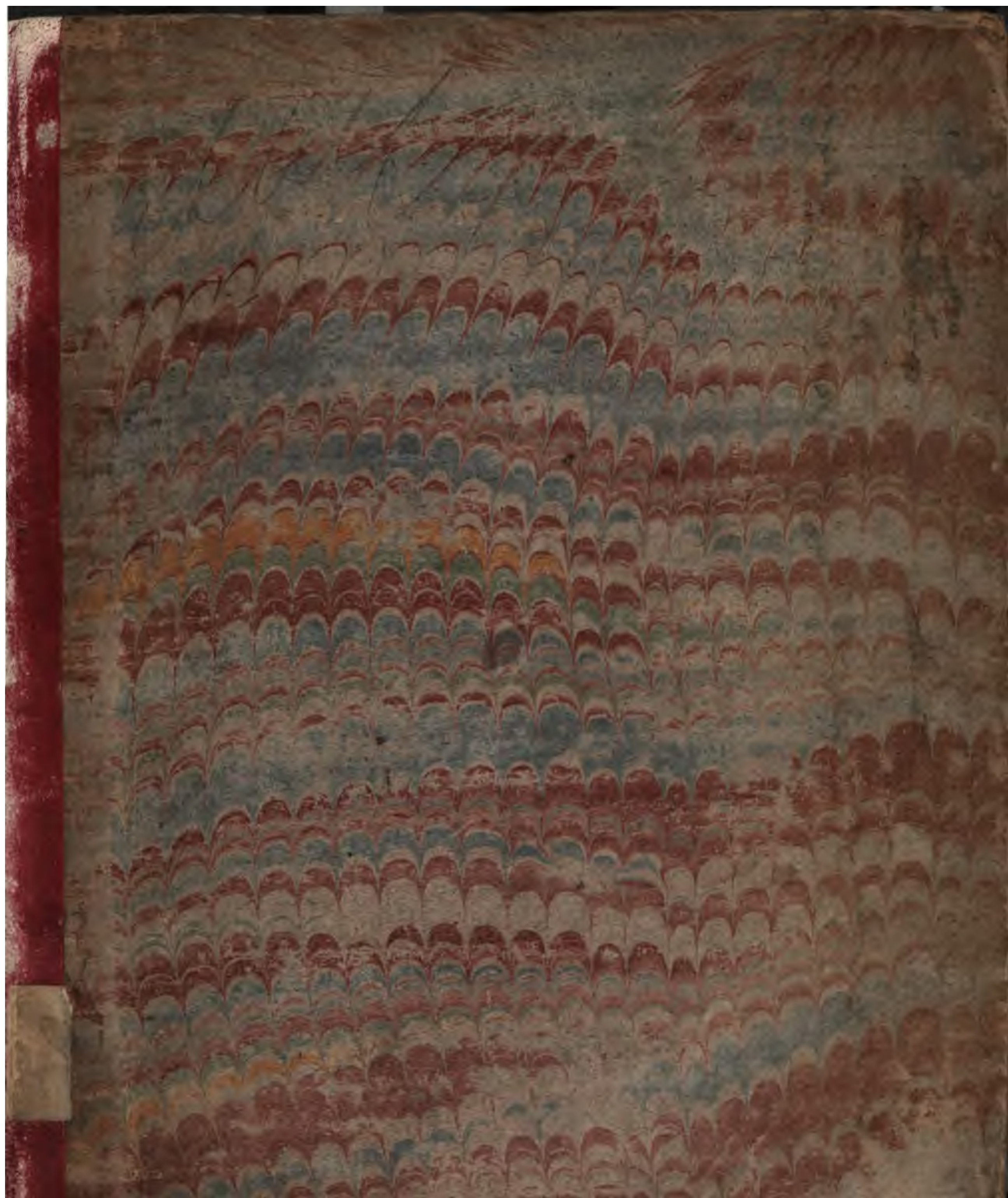

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

G. BRANDTS

HISTORIE

VAN DE

RECHTSPLEGING

gehouden in de Jaeren 1618 en 1619. ontrent
de dry gevangene Heeren

Mr. JOHAN van OLDENBARNEVELT

Mr. ROMBOUT HOOGERBEETS

Mr. HUGO DE GROOT.

Nooit te vooren gedrukt.

Te ROTTERDAM.

By BARENT BOS Boekverkooper, 1708.

randt, Geraeert, 1626-1685.

OPDRAGT

AAN DEN

WELEDELEN HEERE

DEN H^r. EN M^r.

JOACHIM RENDORP.

MIJN HEER.

W Edts. zucht en liefde voor de kennis der Hiſtorien, en zulke voor al, die onze Vaderlandtſche zaaken betreffen; Haar reisluſt, die een goedt deel haarer jeugt beſteet heeft in het bezoeken van landen en volken, en voor al van het bloeiend Italië; de vrintſchap my in meer dan een geval, zoo door Uw Edts. Heer Vader zalr., als ook Uw Edt. zelfs bewezen, geven my de vrymoedigheit, om dit kleene werk, een ſtaal van wijlen mijn Vaders arbeidzaamheit, die hy, in grooter werken uittegeven, al overlang

der weerelt dêe blijken, Uw Edt. op te draagen; de Rechtspleging namelijk, in de jaaren 1618. en 1619. gehouden over de dry beroemde Heeren, Barnevelt, Hoogerbeets, en de Groot, waar van d'eerste is onthalst, en d'anderen ter eeuwiger gevangkenisse verwezen zijn. Ik weet wel, Mijn Heer, dat een goedt deel van den inhoudt van dit werk, voor veele jaaren meer dan eens gedrukt en in 't openbaar verkocht is, en noch wordt; maar ik meine ook wel te weeten, dat Uw Edt. hier byzonderheden zullen voorkomen, die by anderen niet bekent, daarom tot noch toe niet te voorschijn gekomen zijn: Gelijk dan de Ridder en Drost Hooft, neffens de Heer Varillas, d'eerste in schoon en waarlijk Drostelijk Nederduitsch, d'ander, in keurig Fransch, de onuitgegevene geheimenissen van het bloeiend Hof van Florensen der nakomelingschap bevalen, zoo durf ik my verbeelden, hoe het keurigen onderzoekeren der waarheit, daar Uw Edt. zekerlijk een van is, niet onaangenaam voorkomen zal, noch kan, dat, over deeze stoffe, nooit by iemant, op die wijze, te boek gestelt, nu in het licht komt. De Historie is een spiegel, die de vuile vlekken zoo wel van 't quaat, als het schoon der deugt in 't licht zet; ze

leert

leert dat men 't geen in oude tijden voorviel, als ontdekte klippen, in nieuwe en laater, zoo wel in het burgerlijk als kerkelijk, nu gemakkelijker mijden kan. Nooit behoeft zich de waarheit den dag te ſchaamen, veel te net en edel is 'er toe; vroeg of laat, beurt ze 't hooft op, en, als een echte dochter van den tijdt, kan ze de logen, hoe ſnel ze voorliep, met haaren langzamen tret achterhaalen: voor een tijdt wordt ze wel gedrukt; die held're zon ſchuilt wel eenigen tijdt achter de wolken, maar namaals komt ze helderder te voorſchijn, en blinkt zelfs in de oogen van partyen, die haar gaarn voor altoos onderdrukt zagen: want waarheit, als waarheit, kan geen menſch, een redelijk ſchepſel, verwerpen, als hy door haar licht wort omſcheenen: Gode zy dank, dat wy onder de goedertierene beſcherming van 's Lants Hooge Regeering die tijden beleven, waar in men, de waare geſchapenheit der zaaken, zijnen Landsgenooten kan mededeelen. Van die natuure is het werk dat nu onder Uw Ed^ts. oogen wort gebragt: Ten beſte hoop ik, dat het van Uw Ed^t. zal worden opgenomen, als kunnende voor een uitſpanning verſtrekken, wanneer zy, zich voor een tijt ontſlaande van zwaarder bezigheden in deze Stadt te verrichten,

 ten,

ten, op haar ſchoone Luſthoeve een aangename verquikking en ruſte geniet, dat ik van Godt bidde, dat Uw Edt. zamt Mevrouwe, haare Gemalinne, en eenigen Zoone, lang ten deele valle; die Uw EE. allen in een friſſche gezontheit, en my, in haar goede gunſte bewaare:

Dit is de hartgrondige wenſch

MIJN HEER

Van Uwe Edts. ootmoedigſten en verplichtſten Dienaar

JOHANNES BRANDT.

Amſterdam 1. Auguſtus 1707.

AAN DEN LEZER.

WAARDE LEZER.

Hier ziet gy noch iets, dat, meer dan twintig jaren verholen zijnde geweest, nu voor den dag komt; 't Zal de lust der geener die voor heen die stoffe hebben geleezen noch kunnen opwekken, dat hun hier omstandigheden bekent worden, die voor heen op die wijze nooit openbaar waaren: dit werk was weleer een kleen gedeelte van de Historie der Reformatie in vier deelen door mijn Vader Zal^r· Geraart Brant beschreven, en voor de helft, voor twee jaaren door my uitgegeven; maar terwijl zijn E. dagt dat het te verre afweidde van zijn oogmerk, 't geen bestondt in Kerkelijke geschiedenissen te verhandelen, zoo heeft hy zelfs, dit, als het Politijk te veel raakende, daar uitgelicht, en het als een byzonder werk op zich zelven aangemerkt, zijn Historie op een ander wijze hebbende aan een gehecht: En op die wijze komt het nu in het licht; ik twijffel niet, of, (schoon Uw E. veele zaken hier zullen voorkomen, die gy by anderen kunt gelezen hebben) veele aanmerkingen en omstandigheden zullen u ook ontmoeten, die of nooit bekent, of ten minste op die wijze niet gestelt zijn: Gebruik dezen arbeidt ten goede; en vaar wel.

J. BRANDT.

OP DE
AFBEELDINGEN
VAN
J. VAN OLDENBARNEVELT,
ADVOKAAT VAN HOLLANT EN WESTVRIESLANT.

DIt 's Vaderlant, uw Vader,
Uw voorſpraak, Redder, Rader,
Vermoort op 't hofſchavot.
Waar vont hy loon? By Godt.
12 Nov. 1681.

R. HOOGERBEETS.

NAkomeling, dus leeft d'opregte HOOGERBEETS,
Kloek doorgeworſtelt na veel toegedreven leets,
En uit zyn eerſte graf van Loeveſtein verrezen.
DatHollandt zucht', noch klaag' waar nu 't gebeente leit,
Maar 't zeg, tot voorſtant der betichte onnozelheit;
Hy is verwezen van die Barnevelt verwezen.
1646 den 17. Sept.

HUGO DE GROOT
PENSIONARIS VAN ROTTERDAM, EN NAMAALS GEZANT DER KONINGINNE VAN ZWEDEN AAN 'T HOF VAN VRANKRYK.

O Delf, beny geen' Maas den grooten Rotterdammer,
DE GROOT is ruim zo groot. Dees poogde Hollants jammer
Te ſtuiten door zyn raadt! maar tweedragts oor bleef doof
Men ſcheurde veel te licht om liefdeloos geloof.
Indien zyn Fenixgeeſt verdeelt waar onder zeven,
't Vereenigt Nederlant waar onverdeelt gebleven.
G. BRANDT.

G. BRANDTS HISTORIE

Van de Rechtspleging gehouden in de Jaeren 1618 en 1619. ontrent de dry gevangene Heeren

Mr. JOHAN VAN OLDENBARNEVELT Advokaat van Hollant.

Mr. ROMBOUT HOOGERBEETS Pensionaris van Leiden.

Mr. HUGO DE GROOT Pensionaris van Rotterdam.

MDCXIX

Ae dat men den Advocaet en de Pensionarisen Hogerbeets en de Groot in hechtenis hadt genomen, heeft men terstondt de kaemers van hunne gevangkenisse op 't Hof doen bereiden, met sterke slooten en wacht van soldaeten versekert, en hun allen toegangk van vrienden t'eenemael afgesneden, en teffens met groote sorghvuldigheit alles aengeleidt om te verhinderen dat se niets souden uitsenden, of van buiten ontfangen. Voorts heeft men sich ten hooghsten bevlytigt om al 't geen men met hun handelde verborgen te houden. Doch de tydt en de schriften van den Heere de Groot, en anderen, die nu onder d'oogen en sonder tegenseggen van Hooge en laege Overheden verkocht en gelesen werden, hebben verscheide aenmerkelyke saeken ontdekt, en groot licht gebragt in dese duisternisse. Ik ben voornemens 't geen alreedts in 't licht en in ieders handen is slechts kortelyk aen te roeren, (ten waere dat d'aenmer-

Historie van de gevangkenis der Heeren Oldenbarneveldt, Hogerbeets, en de Groot, en der proceduren tegens hen gehouden.

MDCXIX merkelijkheit der ſaeken anders vereiſchte) maer ſommige byſonderheden en omſtandigheden, die, mijns wetens, in geen gedrukte Hiſtorien gevonden werden, breder t'ontſouwen. Hier toe vinde ik my genoodtſaekt te rugh te keeren tot eenige ſaeken in 't verleden jaer voorgevallen. Ten ſelven daege toen men de drie Heeren in verſekering nam wierdt in den Hage ſeker biljet, of brietken, door den druk gemeen gemaekt, ſonder eenige onderteikening en naem van Drukker 't welk van deſen inhoudt was:

Den 29. Aug. 1618. Biljet meldende d'oorſaek van 't vangen.

Alſoo by de veranderinge geſchiet binnen de Stadt Utrecht ende anderſſins, by ordre van de Hooghe ende Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, door Sijn Excell. ende hare Ho. Mo. Gecommitteerde hem bygevoecht, ontdeckt zijn verſcheyde ſaeken, daer van voor deſen groot achter-dencken is gheweeſt, ſtreckende tot groot naedeel ende prejuditie van de Provintien in 't Generael, ende van elcke Provintie in 't particulier, niet ſonder apparent ghevaer ende pericule van den Staet van 't Landt, ende dat daer door niet alleene de voorſz. Stadt Uitrecht, maer oock verſcheyden andere Steden van de Vereenighde Provintien ſouden hebben ghevallen in een bloedt-badt, ende dat voor de meeſte Beleyders daer van ghehouden werden Meeſters Johan van Oldenbarnevelt, *Advocaet van Hollandt,* Rombout Hoogerbeets, *ende* Hugo Grotius, *gelijck daer van hier nae naerder verkondinge ende verklaringe ſal werden gedaen. Soo hebben die Hooghgemelte Heeren Staten Generael omme deſe, ende gelijcke inconvenienten voor te kommen, den Staet van 't Landt te ſtellen in verſeeckeringhe, ende de Borgherije van de Steden wederom te brenghen in Borgherlijke Eenicheydt, ghemeenſchap, ende vrundtſchap ghelijck voor deſen, goedt ghevonden ende gereſolveert, de voorſz. drie Perſoonen te verſeeckeren, omme die uyt der ſelver hechteniſſe hare Actien ende beleydinghen te doen verantwoorden nae behooren. Actum in 's Graven-Haghe den negenentwintichſten Auguſti, ſeſthien-hondert achthien.*

Dit briefken liet men te dier tijdt onder 't volk loopen, 't ſy om de genegentheden der gemeente t'ontdekken, of, gelijk andere meenen, om door de beſchuldigingen, daar in begrepen, ſulk een indruk in de gemoederen te prenten, als men dienſtig oordeelde naer de gelegentheit van dien tijdt,

en

MDCXIX

en tot vordering van het oogmerk des toelegs dien men voor hadde. Men bevondt terstondt dat het gedrukt was by den Drukker der Staeten Generael, en sommige hielden dat het quam van eenige Heeren uit de Generaliteit. Toen liet men de drie Gevangenen, schrijft de Groot, veele weeken sitten sonder hen aan te spreeken, hoewel sy tot verscheide maelen versochten gehoort te worden en sich te moogen verantwoorden. Daer na sijn se by wijlen eens gehoort, door eenige Commissarissen der Generaliteit, en nae 't hooren liet men se wederom veele weeken sitten, sonder toegang van Raeden of vrienden, sleepende alsoo de saek den geheelen tijdt van ses maenden voor en aleer eenige Rechters wierden gecommitteert, en oversulks eer sy rechtelijk sijn aengesproken. Dit streedt, seit de Groot, tegens d'oude wetten, privilegien, en coustumen van de landen. Voorts seit De Groot, dat het meerendeel van de Commissarissen, die de Gevangenen eerst examineerden, sijn geweest hunne formele partijen: eenige weinige niet te naegesproken, die desen boosen handel, seit hy, siende, tydelijk daer uit sijn gescheiden; verklarende aen verscheide persoonen, dat sy hunne conscientie daer mede niet wilden besmetten. De persoonen, die d'examinatie deeden, waeren, verhaelt hy, meest de selve die tot Uitrecht de Waerdtgelders, buiten last † van de Staeten Generael, en tegens de wille van de Staeten van Uitrecht hadden gecasseert: die heimelijk het vangen van de drie Heeren hadden geresolveert, die hun valschelijk door een biljet, of manifest, waar onder sy sich schaemden hunnen naem te setten, voor misdaedigers hadden uitgekreten, waer by sich daer na voegden de persoonen die sich tegens de wille en resolutie van de Staeten van Hollandt, hunne souveraine Heeren, hadden laeten vinden by de Gedeputeerden van d'andere Provincien tot Uitrecht, om die in hun voorneemen tegens de Staeten van Hollandt en Uitrecht te sterken: die te weegh hadden gebraght een saek nooit voor desen gehoort; dat steden van Hollandt, tegens 't geen by de meeste stemmen van Hollandt was beslooten, hunne stemmen inbraghten, ter vergadering van de Heeren Staeten Generael. Hy seit ook dat d'eerste exa-

Siet Groot. Verantw. XIII. 138.

Men laet de drie gevangene Heeren lang sitten, sonder hun rechtelijk aen te spreken.

Groot. Verantw. XIV. p. 142.

H. De Groots beschrijving van de Commissarissen, gestelt om de Gevangenen t'Examineren.

Groot. Verantw. XIV. 144.

† *Siet Groot. Verantw.* XIII. 137. en XIX. 260.

 mina-

MDCXIX minatie aan de Heer Hogerbeets en hem is geſchiedt ſonder bywesen van iemant uit Hollandt. Dat ook deſe Examinateurs ſich in d'examinatie niet gedragen hebben als Commiſſariſſen, maer als formele partijen, met hun in de woorden te vallen, met krijten, roepen en dreigen, ſoo dat de Gevangenen niet vryelijk konden ſpreken: en meer andre vyandlijke daeden: 't welk, ſijns oordeels, d'oorſaek was geweeſt, waerom ſy ſich daer na ſchaemden, de reſumtie van d'examinatie in 't byſijn van anderen, die minder dan ſy waeren gepaſſioneert. Dewijl men, ſeit Hy, d'ordinariſche Officiers of Fiſcalen, die ſulks toequam, niet partijdig genoeg hieldt, heeft men daer toe gecommitteert eenen uit Uitrecht, M[r]: Pieter van Leeuwen, die ſich by Ledenberg ten hoogſten hieldt verongelijkt, en nu met de verandering tot Uitrecht weer Procureur Generael was geworden, en een uit Gelderlandt, Sylla, die door de verdrukking der Gevangenen ſijn vordring ſocht en eindelijk verkreegh, tot Fiſcalen: en daer na een uit Hollandt, des Advocaets grootſten vyandt, die ook daer door nae ſijn doodt, tot ſijn ampt is geraekt. De Heeren Hogerbeets, en de Groot, ſijn etlijke weken vroeger geexamineert dan de Advocaet. d'Eerſte vertelt in ſijn Gedenkſchrift, naederhandt op Loeveſtein geſchreven, en ſijnen naekomelingen naegelaten, van dat eerſte examen 't geen ik nu genoegſaem met ſijn eigene woorden gae verhaelen.

Grot. Verantw. XIV. 144. 145.

27 Sept. 1618.

R. Hogerbeets wordt voor d'eerſtemaal geexamineert. *Uit het Gedenkſchrift van R. Hogerbeets aen ſijne kinderen uit Loeveſtein toegeſonden.*

Den ſevenentwintigſten van September of Herfſtmaendt des avondts ontrent ſes uuren quamen in ſijn kamer de Heeren Vooght uit Gelderlandt, Mandemaeker uit Zeelandt, Ploos van Uitrecht, Swartſenburgh uit Vrieſlandt, Koenders van Groeningen, by ſich hebbende van Leeuwen, en Sylla, als Fiſcaelen, en Henrik Pots, als Griffier. Aen den taeffel geſeten ſijnde, ſeide de Heer Vooght, *Wy ſijn hier gekomen van wegen de Heeren Staeten Generael om u te hooren op ſekere Artijkelen:* hem voorts wel ernſtelijk vermaenende, dat hy op alles de waerheit ſoude verklaeren om ſich ſelven in geen meerder ſwaerigheit te brengen. Hy antwoordde met deſe woorden: *Ik ben een geboren Hollander, ſtaende onder de jurisdictie en 't gebiedt van de Heeren Staeten van Hollandt.*

Sijn aenſpraek tot de Commiſſariſſen.

Mijne

Mijne ordinarische Rechters ben ik, volgens de privilegien van Hollandt onderworpen, en ik magh voor geen vreemde Rechters betrokken of aengesproken worden. Ook ben ik een poorter van Leyden, en magh oversulks over mijne misdaeden geen andere Rechters hebben dan de Scheepenen van Leyden volgens de privilegien van die stadt, daer ik my op beroep. Dit deede hy aenteikenen. De Heeren vraegden hem, *Of hy hun dan niet begeerde te antwoorden?* De Heer Hogerbeets seide, *Ik ben niet weigerig te antwoorden, maer daer mede wil ik mijne privilegien niet te buiten gaen.* De Fiscael van Leeuwen toen 't woordt neemende, vraegde, *Door wiens raedt of ingeven hy sijn beroep van 't Raedtsheerampt verlaeten en sich in dienst der stadt Leyden begeven hadde?* Hy antwoordde, *niet te weeten dat daer in eenige misdaedt was gelegen. Hy verstondt dat sulks in sijn vryheit hadt gestaen om 't te moogen doen of laeten, en dat hy ongehouden was sijne vordre redenen daer over te verklaeren.* Op de vraege of hem d'Advocaet daer toe niet hadt bewoogen, seide hy *neen, bekennende niet te min des Heeren Advocaets advijs daer op van selfs versocht te hebben, en dat die hem de swarigheden ten beide sijde voorstelde, hem laetende verkiesen 't geen hem goedtdacht.* Daer na quam de Fiscael op de Waerdtgelders tot Leyden aengenomen. De Heer Hogerbeets seide, *die waeren al aengenomen eer ik tot Leyden in dienst was gekomen.* De Fiscael vraegde, waerom hy de Heeren van Leyden niet hadt geraeden die af te danken? Syn antwoordt was, *ik bevondt niet dat sulks tot gerustheit en dienst van de stadt sou hebben gestrekt.* Daer op volgde verscheide illatien of besluiten by den Fiscael van Leeuwen in schrift gestelt, vervaetende d'inconvenienten, ongemakken en swarigheden, uit het aennemen der Waerdtgelders, naer sijn verstandt voortgekomen: willende dat de gevangen daer op ook soude antwoorden. Hy seide, *Soodanige illatien of besluiten stae ik niet toe, en ben alleen naer rechten gehouden te antwoorden op de positive stellingen en feiten, daer in men soude meenen eenig exces gepleeght te sijn, maer ik ben ongehouden iet te seggen of te laeten aenteikenen op het geene gy daer by gevolg * hebt uitgetrokken.* Toen quamp men op de communicatie met de Heeren van Uitrecht in den Hage gehouden, en 't besoigne tot Uitrecht. Als de gevangen op

MDCXIX.

Vraege aen hem voorgestelt.

Sijn antwoordt.

Wordt gevraeght op 't stuk van de Waerdtgelders.

Sijn antwoordt.

* Consequentie.

MDCXIX op de voorgestelde vraegstukken somtijdts sijne verklaring deede, met byvoeging van d'omstandigheden, die hem daer toe noodig dachten, wierdt hem, schrijft hy, door de Heer Ploos tot meermaelen met seer harde woorden aengeseit, dat hy d'artijkelen catagorice, met ja of neen, soude beantwoorden. Dan hy seide, *Dat men hem behoorde toe te laeten d'antwoorden op die wijse te doen, als hy self verstondt te behooren:* versoekende voorts *dat indien men hem wilde doen antwoorden op een libel by forme van eisch ingestelt, dat men hem daer van eerst copy soude gelieven te geven, en ook copy van sijne antwoorden alreedts gegeven.* Hier op kreegh hy geen antwoordt, en naedien de tijdt verloopen was, sijn de Heeren daer mede gescheiden. De Heer Hogerbeets, dese dingen in sijn Gedenkschrift verhaelt hebbende, besluit die vertelling met dese woorden: *Dits naer mijn onthoudt de voornaemste substantie van't geen alstoen is voorgevallen, sonder dat ik als nu eenige breder verklaring van 't vordere dat my voorgehouden is, in 't particulier soude weten te doen: om dat my d'aenteikeningen, die ik daer van gedaen hadde, naderhandt sijn afgenomen, en dat ik daer na nooit eenigh gereedtschap heb gehadt om te moogen schrijven. Ik versocht op 't scheiden dat mijn huisvrou en kinderen by my souden moogen toegelaeten worden, maer ik weet niet dat daer op geantwoordt wierdt.* Den derden en vierden van October of Wijnmaendt wierdt Hogerbeets van de gemelde Commissarissen, uitgeseit den Heere Koenders, ten twedenmaele gehoort. Toen hadt de Fiscael van Leeuwen sijn besoigne anders geformeert, niet by forme van eisch, maer by positijven, stellingen, en Artijkelen. Nae dat sich de gevangen wederom hadt beroepen op de privilegien van Hollandt en der stadt Leyden, volgens sijn eerste verklaering, daer hy sich aen hieldt, en dat hy dat hadt doen aenteikenen, wierdt hem van nieuws het eerste besoigne wederom voorgehouden, mitsgaders 't geen men toen, vermits de kortheit des tijdts, in de saeke van Uitrecht niet hadt konnen afhandelen: daer onder was ook 't geen tusschen de Heer Ogle en de Hollandtsche Gedeputeerden tot Uitrecht op den laetsten avondt, toen de krijgsoversten de weet kregen om met hun volk in de wapenen op de Neu te verschijnen, was

Men wil dat hy slechts met ja of neen sal antwoorden.

Den 3 en 4 Octob. 1618.

Wordt ten twedenmale gehoort.

Ondervraeging op 't stuk van Uitrecht.

MDCXIX

was voorgevallen. Men wilde hem aenstrijden dat Ogle in de nacht in de herberge der Hollandtsche Heeren was geweest, 't welk Hogerbeets ontkende, seggende alleen van 't gesondene briefken, waer van gemeldt is in de *Historie der Reformatie* * Nae dit examen wist de gevangen niet anders, nochte kon uit de Heeren niet anders bemerken of hy was nu ten vollen gehoort, derhalven versocht hy met veel aenhoudens, dat men sijne Huisvrouw en kinderen toegangh tot hem soude vergunnen: daer hem de Heer Swartsenburgh op antwoordde, dat sijne Huisvrouw 't selve by requeft aen de Heeren Staeten Generael soude mogen versoeken. Dit liet de gevangen haer weten, en 't request wierdt terstondt ingelevert, maer te vergeefs. Nae dit examen liet men de Heer Hogerbeets negen volle weeken sitten sonder hem verder te hooren, of iemant tot sijne vertroosting, of om eenige raedt te plegen, toe te laeten.

* *Siet het* xxx *boek p.* 816.

Sijn versoek.

De Heer Hugo de Groot wierdt ook ontrent den selven tijdt van de gemelde Commissarissen geexamineert. Dan te vooren quam hem den eersten brief van sijn huisvrouw, Maria van Reigersberg, gelukkelijk ter handt, die van desen inhoudt was:

Allerliefste,

Ik heb tot dees tijdt toe aen u niet geschreven, om dat ik u niet wist t'ontbieden. Mijn goede gesondtheit hebt gy van Willem konnen verstaen, en, sedert hy by u geweest is, van de Vries, die ik daeghelijks tweemael belaste u daer van te versekeren. Nooit heb ik swarigheit in uwe noch mijne saek gemaekt. Ik kenne uw gemoedt, en weet met wat conscientie gy in dese en andre dingen altijds hebt gewandelt. Hadt gy daer profijt ofte eere in gesocht, de kleinigheit die ons geschiedt soude my konnen drukken. Nu houde ik voor seker dat gy nergens in kont werden verkort. Uw goede genegentheit tot den dienst van 't landt, meen ik sijn Excellentie soo wel bekent te sijn, dat hy niet geerne soude sien dat u iet misschiedde. Het heeft my wat aengehangen dat ik by u niet heb mogen komen, nochte geen tyding van u verstaen. Dan ik heb de redenen wel konnen bedenken. Ik weet dat men sulks voor het examen niet heeft willen toelaeten. Nu meen ik dat gy morgen of over-

Brief van Maria van Reigersberg, huisvrouw van Hugo de Groot, aen haeren gevangen man.

MDCXIX *overmorgen sult werden gehoort. Dat is 't daer ik naer verlange, vast vertrouwende dat gy uwe actien met goede redenen sult konnen verdedigen. Ook twyffel ik niet, of daer na sal op uw saeken anders werden gelet. By my sal mede beter devoir konnen gedaen werden. Al wat ik wenschen kan, is dit, dat u Godt gesondtheit geve: uw goede conscientie geeft u gerustheit. Voor my behoeft gy geen swarigheit te maeken. Ik ben ten vollen gerust en wel te passe; soo doen ook al de vrienden en kinderen. De woorden die gy tot my spraekt eenige daegen voor ons afscheidt, koomen my dikwils te vooren, en ik troost my daer mede dat het de geenen die best handelt niet altijdts best gaet, maer dat hun dikwils tegenspoedt van nooden is, op dat sy hunne herten van der aerde ten hemel moogen trekken, en de gedachtenisse van dien geeft my eenen vasten troost. Ik bidde u ook te willen gedenken de goede resolutie, die gy altijds by my hebt gevonden om swaerigheit uit te staen. Geloof vastelijk dat die nu niet minder is. Sorgt alleenlijk voor uw gesondtheit. Bekommert u nergens mede; op dat het derven van uwen slaep uw gesondtheit niet verkorte. Desen brief heb ik u willen schrijven. Ik soude het eer gedaen en van u verwacht hebben, dan hoore dat de brieven, die gy en anderen schrijven, in andere handen komen, en onder de man loopen; excusere u daerom daer van geerne. Dit versoeke ik alleen, dat gy met een open briefken laet weeten hoe gy al te passe syt. Vaer wel en sorgt voor my niet. Weest in alles wel gerust, en hier mede goeden nacht.*

Nae d'eerste examinatien bequam hy noch een brief van sijn huisvrouw, dien ik den Leser niet kan onthouden, om dat se van gelijken 't geheim der gedachten, in die toestandt van saeken, ontdekt; se luidt dan als volgt:

Allerliefste,

Haer twede brief. *Sijn Excellentie reist naer Leyden, Haerlem, der Goude en Rotterdam, om de Vroedtschappen en Magistraeten daer ook te veranderen. Soo haest dat daer sal sijn geschiedt houde ik seker dat uw saeke sal worden bevordert. Uw E. moet voor veertien dagen patientie hebben. Gerustheit behoef ik u niet aen te spreken, want Uw E. sijn saeken beter weet dan ik, die nochtans, met alle die u en uw actien kennen, wel weet, dat'er voor u niet is te vresen. Daer van ben ik altijdts wel versekert geweest, en heb het selve*

van

van den beginne, eer noch de tijdt de saeken naektelijker hadt ontdekt met woorden en alle mijne actien getoont. Uwe goede conscientie, en de propoosten, die wy onlangs t'saemen hadden gehouden, geven my volkomen versekertheit. Een ieder sal u t' sijner tijdt van mijne goede resolutie getuighenisse konnen geven. Ik schrijve u daer van nu selve, op dat gy, daer van onderricht sijnde, volkomentlijk gerust mooght sijn; want ik weet dat de sorge die Uw E. voor my draegt uwe eenige bekommernis is. Een ding verwondert my, dat is, dat'er sommige schijnen te willen seggen, dat Uw E. aen een van de Heeren alleen soude hebben geseit, iet groots te willen ontdekken, daer den lande veel aen gelegen soude sijn; maer dat gy eerst begeerde genomen te sijn onder de protectie van sijn Excellentie. Ik heb dat niet willen geloven, gelijk ik noch niet doe: want ik seker houde, 't geen Uw E. my dikmaels hebt geseit, dat gy geen secreten weet. En ik sie geen reden waerom Uw E. iemants protectie van doen soudt hebben: daerom is'er ook niemant die dat geloven wil. Ik hebbe Uw E. dat evenwel willen schrijven. Laet my, op dat ik sulke propoften met meer fondament magh tegenspreken, door den brenger deses een simpel ja of neen weten. Studeer gerust, let op uw gesondtheit, en hebt noch eenige daegen patientie, want d'Advocaet is noch niet gehoort. Desen XIX *van October, 's avonts ten elf uuren.* MDCXIX

Dit schrijven van een echtgenoot, die in trouw- en kloekhertigheit onder de vrouwen weinig weêrgae vondt, heeft den gevangen buiten twijffel seer verquikt. Hy verhaelt ook dat se weinig tijdts nae sijn gevankenis met requeft heeft versocht om by hem te moogen komen, en met hem gevangen te blyven tot het uitwysen van de saeke, maer 't is geweigert. Hy viel tot verscheidene maelen in swaere en gevaerlijke siektens: maer men heeft haer nooit willen toestaen, hem eens te mogen sien oft aen te spreken, selfs niet in 't bywesen van de geenen die hem bewaerden. Nu sal de Leser verwachten dat ik iet verhaele van 't geen De Groot in sijn eerste examinatien door de Commissarissen wierdt voorgehouden, en sijne antwoorden. Dan hier van is my niet voorgekomen, behalven 't geen hier en daer in sijn verantwoording werdt geleſen. Hy schrijft dat die Commissarissen geen commissie noch qualiteit van Rechters hadden,

Haer versoek.

Grot. Verantw. XIV. 145.

H. de Groots eerste examinatien.

Grot. Verantw. XIV. 143. 145.

MDCXIX den, en dat overſulks 't geen voor hun gepaſſeert was geen wettelijke examinatie kon ſtrekken: dat ook de vraegen by hem en d'andere gevangenen niet ſijn beantwoordt, dan onder proteſtatie van te willen blijven in hun geheel, noopende 't geen ſy te ſeggen hadden op de judicature. Hy ſeide, voor en al eer iet te antwoorden, *Dat hy, als geboren in Hollandt, een Dienaer van een ſtadt in Hollandt, en gevangen genomen op den grondt van Hollandt, geen Rechters kende dan van Hollandt: doch dat hy des onvermindert ſijne actien voor een ieder wilde verantwoorden.* Als hy daer na in d'ondervraeging ſijne redenen van defenſie by d'antwoordt wilde dicteren, is hem dat verſcheide maelen verboden, en aengeſeit, dat hy niet anders dan naektelijk en catagorice (met jae of neen) hadde te antwoorden. Ook wierdt hem belooft, dat hem volle tijdt en bequaemheit, om op alle punten ſijn defenſie te doen, ſoude werden vergunt. Hy ſchrijft ook, dat het naer rechten kennelijk was, dat noch Rechters noch Officiers eenige Gevangenen met den pijnbank moghten dreigen, ſonder voorgaende rechtelijke reſolutie; naedien het dreigement van torture mede was een ſoorte van torture: maer dat men hem en d'andre Gevangenen, ſonder reſolutie van alle d'Examinateurs, ja ſonder kenniſſe van ſommige tot verſcheide reiſen hadt gedreight aen de pley te brengen. Maer inſonderheit is aenmerkelijk 't geen hy elders verhaelt, dat by eenige van de Gecommitteerden tot de examinatie, die daer na onder de Rechters hebben geſeten, in ſijn gevangheniſſe met hooge affirmatie wierdt geſeit, dat ſy blijk hadden van alle de punten, vervaet in ſekre ſchriften tegens den Advocaet uitgegeven, genaemt *Proviſionele ontdekkinge*, *noodwendig Diſcours*, en *practijke van den Spaenſchen Raedt*: ende naementlijk, dat hy, ten tijde van de handeling van de Treves, heimelijk geldt van de Spaenſche ſijde ſoude hebben genooten, en dat diergelijke propooſten ten ſelven tijde ook by anderen ſijn gehouden aen Vorſtelijke perſoonen en Ambaſſadeurs. Over dat ſeggen was De Groot toen ſeer bedroeft. Maer hy heeft, ſchrijft hy, daer na wel gemerkt, dat, gelijk veele andre quaede konſten tegens de Gevangenen wierden gebruikt,

Sijn aenteekening. *Grot. Ver-antw.* XV. 153.

Wordt verhindert in ſijn verdeediging. *Grot. Ver-antw.* XIV. 143.

Grot. Ver-antw. XIV. 145.

Wordt met de pley gedreight.

Men ſoekt hem te doen geloven dat d'Advocaet ſchuldig was aen landverradery. *Grot. Ver-antw.* XX. 288.

bruikt, dat dit mede niet anders dan een inventie was, om hem de couragie, die hy hadde tot voorstandt van de goede saek, te doen verliesen Dit is gebleecken, eerst uit de sententie, die hem in 't minste van sulks niet te last leidt: en ten tweede, by den brief, die nae de sententie is uitgegeven, alleen om dat valsch gerucht, daer mede de gemeente soo langen tijdt was misleit, ook nae sijn doodt te voeden, 't geen in 't vervolg naerder staet te melden. Niet lang te vooren geraekte Ledenberg, de geweese Secretaris der Heeren Staeten van Uitrecht (die van Uitrecht gevankelijk naer den Hage was gevoert) aen sijn droevig en deerlijk einde, in onze Historie der Reformatie breder gemeldt. * De scherpe dreigementen en de haet van sijnen doodelijken vyandt, den Fiscael van Leeuwen, hadt sijn doodt, meinen sommigen, veroorsaekt en verhaest. Ik gae nu tot den gevangen Advocaet. Dees hadt in 't begin sijner gevanghenisse pen en inkt en papier bekomen om brieven te schryven aen sijn Excellentie, aen de Heeren Staeten van Hollandt en aen sijn huisvrouw, doch die schrijfmiddelen sijn hem terstondt weêr benomen. Den sevenden van Herfstmaendt wierdt hem door Nythof den Kapitein van 's Prinsen garde van wegen de Staeten Generael aengeseit, dat hy in een anderen kamer sou werden gebraght. Sijn antwoordt was, *De Staeten Generael hebben op my niet te seggen. Ik ben in hun dienst niet. Ook hebben se op dese plaets nocht op het gantsche Hof niet te seggen, dan by gedooging en goedtvinden van mijn Heeren de Staeten van Hollandt en Westvrieslandt: dat sijn myne Heeren en Meesters, die my te gebieden hebben. Op 't bevel der Heeren Staeten van Hollandt myn Meesters en van sijn Excellentie als Stadthouder wil ik gaerne gaen. Maer van wegen de Staeten Generael begeer ik niet te gaen. Sy hebben over my niet te gebieden, en heb hun nooit in 't allerminste te kort gedaen.* Nythof ging op dat seggen uit de kamer, maer 's naemiddaghs ontrent drie of vier uuren quam hy sijn last voltrekken, en d'Advocaet, siende dat het wesen moest, ging gewilliglijk. Men braght hem in de kamer, daer d'Admirant van Arragon voor desen hadt geseten, niet verre van de vergaderplaets der Staeten Generael. Dese plaets hadt men

Margin notes: MDCXIX | * *Ziet het XXXI. boek p. 875.* | Saeken, die den Advocaet in de gevankenisse sijn bejegent. | *Den 7 Septemb. 1618.* | Men wil hem in een andren kamer brengen. | Syn weigering | *Uit d'Aentekening van sijn Dienaer Jan Francken 1670. uitgegeven, en uit sijn Leven p. 99.* | Hy werdt gebraght in de kamer van den Admirant.

MDCXIX

men tot een vaſten kerker voor hem en d'andre gevangenen geboudt. Syn Excellentie hadt ſe ſelf beſichtigt, en geoordeelt dat ſe genoegh was verſekert. Toen men den ouden Heer derwaerts leide moeſt hy wel tot vyf maelen toe op een ſtoel, dien men hem naedroegh, van vermoeitheit ruſten.

Sijn Dienaer werdt verboden door de glaeſen te ſien.

Des Sondaghs daer aen klom ſijn Dienaer, Jan Franken, eens om hoog voor de venſters, en ſagh door de ruite van een glas, doch 't wierdt door den ſchildtwaght gemerkt en gemeldt. Waer over Nythof en Vander Meulen hem wel ernſtelijk quamen bekyven hem ſtrengelijk verbiedende ſulks niet meer te doen, en dreigende, dat ſe anders de glaeſen met planken ſouden laeten beſchieten en toemaken. De heer de Groot wierdt gebraght in een kamer naeſt die van den Advocaet, en de Heer Hogerbeets recht tegen over De Groots kamer.

Bekomt het ſchrift tegens hem en d'andre Gevangenen uitgegeven.

Ontrent den ſelven tijdt bequam hy 't billjet, 't welk op den ſelven dagh toen hy gevangen wierdt was uitgegeven. Hier over ſcheen hy, ſchrijft ſijn Dienaer Jan Franken, hoewel anders ſeer langhmoedig en beſtendig van gemoedt, en altoos eenpaerig van gelaet, wat onſtelt en ſeer verwondert. *Wel hoe*, ſprak hy, ten aenhooren van ſijn Dienaer, *leidt men ons te laſt* (*ſonder ons eens te hooren ſpreeken, of tot verantwoording toe te laeten*) *dat wy oorſaek ſouden ſijn van ſoo grooten quaedt: daer 't wel ſeker is dat wy alles hebben gedaen en toegebraght wat wy konden, om ruſt en vrede te houden in ons vaderlandt; ja wy hebben veel eer al te veel toegegeven, aen dat ſcheurſuchtigh en moedtwillig volk. Hadt men hun wat ſcherper tegen gegaen men ſou ſe veel licht hebben geſtuit, en hunne boosheit ſou moogelijk dus verre niet hebben gelopen. Wy hebben*, ſprak hy voort, *door de verdraegſaemhet* * *van beide de gevoelens der predeſtinatie, en der ſelver aenkleven, alle de geſchillen en twiſten ſoeken ter neder te leggen, en de ſteden te verſekeren tegens alle oproer en bloedtſtorting. Wy ſaegen wel dat uit een partijdige deciſie van die kerkelijke queſtie groote ſwaerigheden ſouden ontſtaen: daerom hebben wy altoos geſocht dat ſe elkanderen ſouden draegen en verdraegen. Maer wat men deede, en wat middelen men aenwende, men kon d'andre party daer toe niet brengen, noch haer tot liefde bewegen. En dit volk geeft ons de ſchuldt van 't geen ſy ſelfs gedaen hebben. Dat tot Uitrecht iet ſou*

Sijn beklag en verantwoording.

Uit d'Aentekeningen van ſijn Dienaer Jan Franken 1670. tot Rotterdam gedrukt.

* *Tolerantie.*

ſijn

ſijn vernomen of ontdekt, is my onbekent. Ik weet niet dat daer MDCXIX.
iet vernomen is, of men heeft het te vooren al geweeten. Al wat daer geſchiedt is, dat is ter goeder trouwen en in 't openbaer geſchiedt: ſoo dat op ons geen vermoeden kan vallen. Niet lang daer nae verſocht hy, dat men hem ſijne gedrukte Remonſtrantie, de copy van ſijn brief aen den Prins van Oranje in Grasmaendt geſchreven, het boeksken genaemt Practyk van de Spaenſche Raedt, met noch eenige andre boekskens en papieren, uit ſijn huis ſou toeſenden: dan die ſchriften wierden op den drempel van ſijn kerker geſtuit. De Commiſſariſſen uit de Generaliteit, niet goedvindende dat ſe ſijn bewaerder ſou doorlaeten, hebbenſe naer ſich genomen. Maer te vooren hadtmen hem, te ſijner begeerte, een Franſchen Bybel en Pſalmboek uit ſijn huis doen haelen, en ter handt ſtellen. Sijne vrienden ſiende dat men hem onverhoort liet ſitten, dat de toeſicht op ſijn perſoon daegelijks ſcherper wierdt, en dat de benaeuwtheit ſijner gevankenis van week tot week toenam, ſtelden al hun verſtandt te werk, om hem van buiten met brieven te verwittigen, wat 'er omging. In Wynmaendt ſondt ſijne huisvrouw eenige ſchoone groote ſaffraenpeeren aen den Kaſtelein van 't Hof, met verſoek dat men ſe haeren man, dewyl hy ſe gaerne at, ſou behandigen. In deſe peeren hadt men een dunne ſchacht, en in de ſchacht een kleen briefken, op het allerfijnſte poſtpapier aen beide de ſyden met kleene letteren beſchreven, behendelijk geſteeken. Deſe briefkens, den Advocaet etlijke daegen gelukkelijk ter handt komende, ſtrekten hem tot groote trooſt en verlichting in ſijne droefheit en ſwarigheden. Dan 't gebeurde korts daer na, dat een ſijner bewaerders, voor de deur ſtaende, twee van die peeren nam, t'huis braght, en aen ſijn huisvrouw gaf, die d'eene opſnijdende, daer een ſchacht en papierken in vondt, op 't welk, ſeit Baudart, in 't Latyn geſchreven ſtondt: *Verlaet u niet op de Staeten van Hollandt; want de Prins van Oranje heeft in veele Hollandtſche ſteden de Magiſtraeten verandert.* Ook las men in 't briefken, *Dudley Karleton is uw vriendt niet.* Hier over viel veel te doen. 't Wierdt den Commiſſariſſen der Generaliteit behandigt. Men ſondt op een morgenſtondt,

Men weigert hem eenige boekskens en papieren.

Hy bekomt eenige adviſen door peeren,

Dat werdt ontdekt.

MDCXIX toen d'Advocaet noch te bedde lagh, eenen Vander Meuben, Kapitein des armes van 's Prinſen garde, een van ſijne bewaerders, in ſijn kamer. Deſe beval des Advocaets Dienaer buiten by de ſoldaeten te gaen. Den Advocaet trok hy ſijn hemdtrok uit, braght ſe uit de kamer en haelde daer eenige advyſen, die daer in genaeit waren, uit, en braght hem den hemdtrok toen wederom. Den Dienaer wierdt ook geperſt ſijn borſtrok uit te trekken, ook braght men hem in een kamer daer de Heeren Vooght, Mandemaker, Gokkinga, Commiſſariſſen der Generaliteit, nevens van Leeuwen, Sylla, Pots, en vander Meulen, by een waren. Pots gaf hem papier en inkt: Vooght en Mandemaker bevaelen hem te ſchrijven. *Monſieur Everwijn den hemdtrok van mijn Heer is noch wat te naeu, en ſendt my wat ſwarte ſyde.* Toen liet men hem weêr by ſijn Heer gaen. Dees beſloot dat de Heeren ſijne advyſen hadden gevonden, en dat de woorden die men ſijn Dienaer hadt laeten ſchrijven het teeken waeren, daer ſe noch meer advyſen door ſochten uit te haelen. Daer na liet men ſijn lijnwaetkoffer, en de ſlaeplaekens van ſijn Dienaers bedde, uit de kamer haelen, en alles doorſoeken. Des anderen daeghs moeſt de Dienaer deſe woorden ſchrijven: *Laet ons weten wat'er onder de vrienden, buiten den Hage, is gepaſſeert.* Dit ſcheen het twede teken te ſijn om de vrienden te doen verſtaen, dat d'advyſen, door de peeren geſonden, den Gevangen waeren ter handt gekomen. Dat ontdekken der advyſen viel hem ſeer moeylijk; want het duurde tot Kerſtydt toe, eer hy weer eenige tyding van buiten kon bekomen. Doch door de voorige briefkens hadt hy vernoomen, dat ſijn Excellentie alomme in de Hollandtſche ſteden de Magiſtraeten hadt verandert. Dit quam hem uitermaten vremdt voor, ſoo dat hy daer over uitborſte met dusdanige woorden, die in d'Aentekeningen van ſijn Dienaer worden geleten: *Sal nu deſe Vremdeling d'ingeboorne Magiſtraten uit hunne dienſten ſtooten? Derft deſe Stadthouder ſo heerſchen over ſijne Heeren en Meeſters: Die hem tegens den wille van Leiceſter tot Stadthouder hebben gemaekt; toen hy by de bevigſte kerkelijken, die ſijn Heer Vader voor een Atheiſt ſcholden, van gelijken in kleinachting was. Indien Leiceſter toen hy hier te lande 't gebiedt in handen hadde, de Magiſtrae-*

Onderſoeck daer op gevolgt.

Sijn beklagh en bedenken op het veranderen der Magiſtraeten in de ſteden van Hollandt.

Uit d'Aentekeningen van ſijn Dienaer Jan Franken 1670 gedrukt.

gistraeten hadt durven veranderen, dees Prins sou ons nu dese MDCXIX
moeiten niet hebben aengedaen. Want d'Engelschen souden den Prins, my en eenige andere Heeren, naer Engelandt hebben gesonden, of elders anders heen gevoert. Dat voornemen heb ik ontdekt en belet, en den Prins tot die maght helpen brengen, die hy nu misbruikt. Ik weet niet, sprak hy verders, *wat ik van dat onwettig veranderen der Magistraeten sal denken of seggen. Hier door sal de gansche regeering worden verandert: hier door sijn wy van onse Heeren en Meesters verlaeten. Wie sal nu onse klaghten hooren? Wie sal nu ons recht en de privilegien voorstaen? Wie sal nu onse Rechter sijn? Ik ben aen niemant schuldig rekening te doen van mynen handel en wandel, dan aen de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt, myne wettige hooge Overheit: maer met het veranderen der Vroedtschappen, sullen nu tot de vergadering der Heeren Staeten gedeputeert worden, mannen die my niet kennen. Wie sal ons dan in onse verdediging hooren? De Staeten Generael die ons hier deeden setten, en tegens alle wetten en voorrechten sonder toegangh van vrienden soo lang laeten sitten, sijn onse Overheden niet. Sy hebben geen recht over ons, al wat sy tegens ons doen is tyranny, in een vrye Republijk ongehoort, en nooit gepleegt. De Hertogh van Alva wierdt voor wreedt, gelijk hy in der daedt was, uitgekreten. Maer die was een vremde, van den Souverain gesonden, wiens naem hy in sijn wreedtheden gebruikte. Maer hier is geen Souverain die de Staeten Generael kan commanderen. De Staeten van Hollandt sijn hier de Souverain, en werden die van den Stadthouder afgeset, wie sal dan de Souverainiteit representeren? Of heeft de Stadthouder die maght nu aen sich getrokken? Hebben wy soo lang tegens den Koning van Spanje geoorloogt om onse Souverainiteit aen den Stadthouder over te geven? Is dan de overwinninge, door dien langhduurigen en kostelijken oorlogh verworven, alleen voor den Stadthouder geweest? op dat hy de vrye en wettelyke vergadering der Heeren Staeten van Hollandt haere vryheit sou ontweldigen en haere wetten verkrachten?* Ook voerde hy dese taele: *Ik wil wel bekennen, dat ik, in de hoope by my geschept, op de vroomigheit, en deughden van den Prins van Oranje, seer ben bedrogen. Ik hadt gehoopt, dat hy, volgende het voorbeeldt van sijn Heer Vader, sijn ooren soo niet sou geleent hebben aen de Predikanten en Kerkelijken, nocht sijnen naem overal*

laeten

MDCXIX *laeten gebruiken, om hen in hunne oproerigheit en twistsucht te styven: veel min hadt ik gedacht dat de Prins sich soo ver sou hebben laeten vervoeren, dat hy den gantschen staet soude omkeeren en 't onderste boven werpen. Dat hy naer meerder authoriteit, ja de Souverainiteit stondt, heb ik wel gevreest en gemerkt, maer altijds dacht ik dat hy die sou soeken te verkrijgen door wettige of schijnwettige middelen, 't sy door kuiperyen, giften of gunsten, om stemmen te winnen: maer nooit hadt ik gedacht, dat hy sich op sulk een maniere sou hebben meester gemaekt.*

Men hadt nu, gelijk verhaelt is, de Heeren Hogerbeets en De Groot verscheidene maelen, door eenige Commissarissen der Generaliteit, sonder dat'er iemant wegens Hollandt tegenwoordig was, geexamineert. Maer den negenden van November of Slaghtmaendt, wierdt dit stuk der examinatie, in de vergadering der Heeren Staeten van Hollandt, in overlegh gebraght, en goedtgevonden, dat men tot vordering van de saek, en om deselve ten einde te brengen, eenige uit de vergadering van Hollandt soude deputeren, doch onvermindert en sonder prejudicie van de hoogheit en gerechtigheit van den Lande, om nevens de Gedeputeerden van d'andre Provincien over d'examinatie te staen. Hier toe sou men gebruiken den Heer van Swieten uit de Edelen, voorts eenen van Dordrecht, Amsterdam en Enkhuisen, nevens Mr. Antonis Duyk, Griffier van 't Hof van Hollandt, vermits de Fiscael Kinschot den Heere Advocaet in maeghschap bestondt: Het examen gedaen sijnde, sou de gelegentheit der saek gerapporteert worden, om op de judicature en conservatie van 't recht van 't landt, d'advysen van de Collegien van justitie daer op gehoort sijnde, gedaen te worden naer behooren. De Griffier Duyk gebruikte daer nae, den dertienden der maendt, veele redenen, om sich desen last t'ontrekken, maer hy wierdt nochtans gedrongen, seit de resolutie, den selven ten beste van de gemeene saek en den dienst van de Provincie van Hollandt, aen te nemen, gelijk hy nae veele protestatien eindelijk heeft gedaen. Die van Dordrecht verklaerden daer toe uit den hunnen gecommitteert te wesen de Heer Hugo Muis van Holy, die van Amsterdam de Heer Gerrit Witsen, doch 's anderendaegs, noem-

Den 9 Novemb. 1618.

Resolutie der Heeren Staeten van Hollandt op het stuk der examinatie van de drie Gevangenen.

Uit de Resolutien der Staeten van Hollandt, op den 9 Nov. 1618.

Den 13 Nov 1618.

Eenige Heeren wegens Hollandt gecommitteert tot de examinatie.

noemden ſe den Heer Burgermeeſter Reinier Paeuw, en die van Enkhuiſen den Secretaris Bruinink. Toen wierdt ook goedtgevonden, op 't aendringen van d'andre Provincien, dat, voor die reiſe alleen, en ſonder prejudicie en vermindering van 's landts hoogheit, vryheit en gerechtigheit, aen de Gedeputeerden van Hollandt, tot d'examinatie van de drie Gevangenen, commiſſie by de Generaliteit ſoude werden gegeven, nevens de geenen die van d'andre Provincien waeren gedeputeert. Ook verſtondt men, dat in de commiſſie, van wegen de Generaliteit te verleenen, expreſſe mentie ſou moeten werden gemaekt, dat dit geſchiedde behoudens 't recht van den lande, achtervolgende de voorgaende reſolutie. Eenige ſchrijven dat'er elf of twaelf Examinateurs ſijn geſtelt, te weeten de Heeren Vooght, Muis, Paeuw, Mannemaker, Schotte, Ploos, Salmius, Aitſma, Van de Sande, Sloot, Schaffer en Gokkinga, doch ſommigen meinen dat'er Van de Sanden niet onder was. Ook blykt uit het voorgaende verhael, en 't vervolg deſer geſchiedeniſſen, dat'er noch andre perſoonen tot dit werk ſijn gebruikt. 's Daegs daer aen, den vyftienden van Slaghtmaendt wierdt d'Advocaet, hebbende lang verlangt en dikwils verſocht om gehoort te worden, voor d'eerſte mael, nae elf weeken ſittens, geexamineert. Onder d'Examinateurs waeren toen vier Heeren uit Hollandt tegenwoordig; de Heer van Swieten, Baljuw en Dykgraef van Rynlandt, Hugo Muis van Holy, Schout der ſtadt Dordrecht, Reinier Paeuw, Burgermeeſter der ſtadt Amſterdam, en Albrecht Bruynink, Secretaris der ſtadt Enkhuiſen. Aen 't einde van de taeffel, daer de Heeren aen geſeten waeren, ſtondt een ſlechte oude Spaenſche ſtoel, ſonder leunen. Hier deedt men den Gevangen op ſitten. Syn Dienaer die hem in de kamer leide, ſchreef ſedert, dat het hem in ſijn herte ſeer deede, ſiende ſijnen Heere ſoo verachtelyk handelen. Hy verbeeldde ſich die groote wiſſelvalligheit der menſchelyke ſaeken: dewyl men nu dien uitſteekenden man, korts te vooren ſoo hoogh geacht en geeert, dat de grootſte perſoonadien, ja ſelfs Geſanten van Vorſten en gekroonde hoofden, ſich gelukkigh hielden als ſy ſlechts een weinig tyds met hem mogten

MDCXIX

Hollandt gedoogt dat de commiſſie by de Generaliteit ſal worden gegeven.

Uit de Reſolut. en der Staeten van Hollandt op den 13 en 14 Nov. 1618.

Uit de memorien van Johan de Haen.

Men begint den Advocaet te examineren.

Den 15 Nov. 1618.

MDCXIX ten ſpreken, ſoo groot een kleenigheit aendeedt; en in ſoo hoogen ouderdom, toen ſijn ſwakke armen ſteun van nooden hadden, op ſulk een ongemakkelyk leunloos ſtoelken, als of hy alreeds, ter ſaeke van de ſnoodtſte misdaeden en landverraderyen, verweeſen was, beval neêr te ſitten. Soo geſeten ſijnde, deedt men ſijn Dienaer uit de kamer gaen, en men ſondt Van der Meulen met hem in ſijns Heeren kamer, tot hem ſeggende, *Ik heb laſt om al uw Heers papieren wegh te neemen*, gelyk hy deedt, en ook pen en inkt. Toen ſagh men drie van d'Examinateurs, Vooght, Mannemaker, en noch een ander, in de kamer komen, die den Dienaer lieten uitgaen, en, met Van der Meulen, alles, ook het bedde, doorſochten, omroerden, en 't onderſte boven keerden. Sy ſonden vander Meulen by den Dienaer, om hem de ſleutel van 't lynwaetkoffer af te haelen, en dat ook te doorſoeken. Al wat ſe vonden van papieren en ſchriften, naemenſe naer ſich, en gingen henen. De Dienaer daer na verlof krijgende om weêr in de kamer te keeren, vondt alles overhoop. Sulk een ſoeking is daer na tot verſcheidene reiſen, geduurende des Advocaets gevangheniſſe, geſchiedt. Toen men hem hier begoſt te ondervraegen, verſocht hy de commiſſie van de Heeren te mogen ſien. De Heeren ſeiden, dat ſe van ſijn verſoek eerſt rapport moeſten doen aen de Heeren Staeten Generael. Hy verklaerde daer op, om geen oorſaek tot eenig uitſtel te geven, wel te geloven, dat de Heeren aldaer niet gekomen waeren ſonder laſt. Daer op heeft hy ſijne qualiteit gedicteert, dat is, dat hy ſijn naem en qualiteit, gelyk in den aenvang der examinatien gebruiklyk is, heeft doen aenteikenen. Voorts heeft hy verklaert, *dat het geene hy ſoude ſeggen, dienen en ſtrekken ſoude tot voorſtandt van de rechten van ſijne meeſters, de Heeren Staeten van Hollandt en Weſtvrieſlandt en tot ſijner verantwoording:* verſoekende, *dat de Heeren Staeten Generael en van Hollandt en Weſtvrieſlandt, ſijne Princelijke Excellentie, ſijn Genade Graef Willem Lodewijk, Stadthouder van Vrieſlandt, de Heeren Gecommitteerden, en allen anderen, dien 't ſoude moogen aengaen, 't ſelve ten beſte ſouden believen te verſtaen.* Daer na begoſt hebbende voor te houden de redenen

Gedüurende het examen doorſoekt men ſijn kamer, en neemt ſijn papieren en 't ſchrijfsgereedſchap wegh.

Hy verſoekt de Commiſſie der Heeren te ſien.

Syn verklaering en verſoek.

denen waerom de Heeren Staeten Generael, volgens de naerder Unie en de vry- en gerechtigheden van 't Landt van Hollandt en Westvrieslandt, geen recht toequam om sijn persoon te arresteren, ofte eenige kennisse, nochte judicature over sijn persoon en actien te neemen of te gebruiken, heeft hy versocht, nadien 't selve met redenen diende * uitgebreit, dat hem soude toegelaeten worden, 't selve by geschrift te stellen. Hy verstondt dat hem sulks wierdt ingewilligt. Daer na sijn hem veele vraegen, en positien, of stellingen, voorgestelt, op eenen tijdt, van verscheide stoffen en saeken, in verscheide jaeren voorgevallen. Hy schryft in seker Geschrift, in sijn gevangkenis gestelt, daer ik dit examen uit verhael, dat hy, moedeloos sijnde van de lange gevangkenisse, sonder gehoor of toegang van iemant, terstondt, sonder overleg, naer sijn beste kennisse en onthoudt, heeft geantwoordt. Nae die eerste examinatie weêr in sijn kamer komende, was hy seer vermoeidt van dat ongemakkelyk sitten en al 't vraegen en antwoorden. Hy verstondt uit sijn Dienaer, en sagh voorts hoe men in sijn afwesen alles hadt doorsocht en hem veele papieren afhandig gemaekt: 't welk hem tot sijn Dienaer deedt seggen. *Op een ander tijdt moeten wy al myn papieren en schriften voorsichtelyk uit de weegh doen, of sy souden se my wel altemael afhaelen en onthouden. Ik hadt noch iet vergeeten wegh te doen, dat sy my nu ontnoomen hebben, 't welk my moeit. Ik moet dit ongelyk met gedult verdraegen. Het siet'er wonderlyk uit.* Als sijn Dienaer seide, *Ik kan wel merken dat dese Heeren myn Heers vrienden niet sijn, sy souden uwe Edelheit anders met meer beleeftheits bejegenen,* gaf hem d'Advocaet tot antwoordt, *Jae Jan ik sie ook wel iet daer ik my seer over verwondere en dat my vremdt dunkt. Ik sie ook wel waer 't my van daen komt. Ik heb sulks aen hem, noch de sijnen, niet verdient. Dan ik moet geduldt neemen, en denken dat het gemakkelyk valt onschuldig, en met een gerust gemoedt, te lyden. Ik ben wel versekert, en myn conscientie is in dat stuk myn getuige, dat ik, soo lang ik in dienst van myn Heeren de Staeten van Hollandt en Westvrieslandt ben geweest, hen getrouwelyk heb gedient, en hem alle eere beweesen. Ik heb hem, en al die van sijn geslacht waeren, soo veel ik konde, en eer en tedt toelieten,*

MDCXIX

Hy beweert dat den Staeten Generael geen judicature over sijn persoon toequam.

* *uitgebreidt worden.*

Syn gesprek met sijn Dienaer.

Uit d'Aenteikeningen van sijn Dienaer Jan Franken.

MDCXIX *ten, gevordert. Daer op ben ik gerust. Moet ik dan onschuldig lyden, dat moet ik en dat wil ik geduldelijk verdraegen, en my stellen naer Godts wil. Maer d'ondankbaerheit, die hy tegens my onschuldigen ouden man bewijst, sal hy in alle sijn leefdaegen noch voor Godt, noch voor de menschen, verantwoorden. Ik stel my gerust in Godt, die een kenner en ondersoeker der herten is: wat die my opleidt sal ik gerustlijk, en met een goedt gemoedt, draegen. Doen myn vyanden my ongelyk, sy moeten sien hoe sy 't sul-*
Den 16 Nov. 1618. *len konnen verantwoorden.* Des anderendaeghs, als men den Advocaet weêr haelde om geexamineert te worden, beval hy sijn Dienaer sijnen grooten stoel, met een warme stoof, naedien 't seer koudt was, in der Heeren kaemer te brengen: 't welk hy te dier tijdt, en noch drie daegen daer na, deede. Ondertusschen lieten de Heeren een andren stoel en stoof in de kamer brengen, en men verboodt den Dienaer daer meer in te komen. In dat tweede examen deedt d'Advocaet sijn beklagh, over 't weghnemen sijner papieren en schryfgereedtschap, versoekende dat men hem 't genoomene weêr ter handt sou stellen. Eenige sijner schriften sijn hem weêr gegeven, maer de schryfmiddelen onthouden. Men heeft hem te dier tydt ontrent twintigh daegen nae elkanderen geexamineert, en dat veeltijds voor- en nae den middag. Hy quam tot verscheide reisen nae 't examineren soo vermoeidt en ontstelt in sijn kamer, dat hy een lange wyle ging sitten rusten, sonder een woordt te konnen spreeken. Men vraegde hem weêr van veele saeken in verscheide jaeren voorgevallen: waer op hy, verhoopende een uitkomst, heeft geantwoordt als vooren, naer dat, schrijft hy, sijn hooge ouderdom, groote quellingen door veel verdriet en moeylijkheden, ook die lange opsluiting veroorsaekt, moght lyden en verdraegen. Daer na heeft men hem wederom meer dan vierentwintig daegen laeten sitten, hem onthoudende alle middelen om te schryven: behalven 't geen hy heimlyk achter de handt hieldt, en daer hy sich soo bedektelyk, als hy konde, meê behielp. Ondertusschen begost des Advocaets Dienaer met groot ongeduldt, ter saeke van 't geen sijnen Heer bejegende, tegens de Commissarissen uit te vaeren, hun alles quaedts toevloekende, maer hy wierdt des-

Syn beklagh en versoek.

Uit d'Aentekeningen van Jan Franken.

Vervolg van 't examen.

wegen van sijnen Heer op een vriendelyk wyse bestraft: MDCXIX
Gy moet, sprak hy, *uw hevigheit wat beter bedwingen. Dusdoende lydt gy niet als een Christen, maer wreekt u selven met uwen mondt, en soo toont gy uw ongeduldt.* Op een anderen dagh vermaende d'Advocaet sijn Dienaer, die swaerlijk swygen kon, dat hy doch den Heeren geen quaedt sou toewenschen. *Doen sy quaelijk*, seide hy, *dat sal de rechtvaerdige Godt oordeelen. Laet ons niet oordeelen noch veroordeelen, maer 't quaedt geduldelyk lyden, dan sullen wy soo veel te lichter oordeel by dien aldoorsienden en rechtvaerdigen Rechter te verwachten hebben. Op hem stel ik myn hoop. Ik weet, en Godt weet, dat ik geen reden tot sulke onbillijke handelingen heb gegeven: want al wat ik gedaen heb, dat heb ik met kennisse en met last van mijne Heeren en Meesters, de Staeten van Hollandt, gedaen: ook soude ik op meest al wat my te last werdt geleidt, hunne schriftelijke last, indien 't my geoorloft waer in myn huis te gaen, konnen toonen. Ik heb wel somtijds*, sprak hy, *commissien gehadt van de Staeten Generael, als ik nevens andre Heeren in Ambassade of naer 't Leger wierdt gesonden. Hier door was ik in dienst van de Generaliteit: maer die commissien hielden nae 't volvoeren der Ambassaden en 't voltrekken der reisen op. Dat geeft hun geen jurisdictie over myn persoon. Al wat sy sich in desen aenmatigen is ongehoort, en strijdt met al onse wetten en voorrechten.* Hy vraegde meermaelen aen sijn Dienaer, hebt gy niet onthouden op wat dagh ik op 't huis te Teylingen ben geweest? Als hy aen 't luiden der klokken hoorde, dat de Nederduitsche predikatie op 't Hof des Dingsdaghs ophieldt, seide hy, *Daer aen kan men merken dat de hekken verhangen sijn, het moet daer buiten al vremdt toegaen.* Hy vraegde gemeenlyk, als Nythof, of Vander Meulen, by hem quam, *Is'er niet dat communicabel is?* Hy vraegde eens nae den krijgh van Bohemen, daer Nythof op seide, *men heeft met dese swaerigheit soo veel te doen, dat men nergens anders van hoort.* d'Advocaet daer op, *Wat swaerigheit? Wilt gy seggen van de gevangene Heeren? Die swarigheit sal, als men wil, haest weghgedaen sijn.* Als Nythof op de vraege *Of'er niet nieuws was* seide, *Ik denk dat myn Heer alle daegen nieuws genoegh hoort*, antwoordde d'Advocaet, *Ja ik hoor doch al veele nieuwe dingen, die ik nooit gehoort, nocht*

Gesprek van den Advocaet met sijn Dienaer.

Uit d' Aenteekeningen van Jan Franken.

MDCXIX *nocht gedacht hadde.* Wanneer de Gevangen noch op een andren tydt naer wat nieuws vraegde, en dat Nythof ſeide, *Daer is niet nieuws, 't is ſedert dat de Heeren in arreſt ſijn gehouden, heel ſtil geweeſt,* toen gaf d'Advocaet dit tot antwoordt, *Is 't nu al ſtil, dat geeft my wonder, ik geloof 't niet.*

Saeken den Heere Hogerbeets in ſijn gevangkeniſſe bejegent. *Uit het Gedenkſchrift van Hogerbeets.* Aen den Heer Hogerbeets hadt men van 't begin ſijner gevangkeniſſe vergunt, dat hy ſomtydts een open briefken moght ſchryven aen ſijne huisvrouw, doch voor 't uitſenden moeſt het geviſiteert werden, en indien daer iet anders, dan 't geen ſijn geſondtheit aenging, in ſtondt, het wierdt opgehouden Soo heeft men ook gehandelt met de brieven die aen hem wierden geſonden. En terwyl men te deſer tijdt doende was, om de Magiſtraeten in veele ſteden van Hollandt te veranderen, 't welk men voor de Gevangene Heeren wilde ſecreet gehouden hebben, ſoo nam men te naeuwer acht op ſoodaenige brieven. Hy bekomt eenige advyſen. Doch de Heer Hogerbeets wierdt tot tweemaelen toe, door een behendige maniere van ſchrijven, van die verandering, toen ſe tot Leyden en op eenige andre plaetſen gedaen was, verwittight: Dat wordt ontdekt. maer de derde memorie wierdt ontdekt, en quam in handen der Heeren Examinateurs. Daer over ſijn den dertienden van Slaghtmaendt *Den 13 Nov. 1618.* de Fiſcaelen van Leeuwen en Sylla, en de Secretaris Pots by hem gekomen, begeerende Men wil hem iet doen ſchryven aen ſijn dochter. door laſt van de Heeren Staeten Generael, ſoo ſy ſeiden, dat hy een memorie aen ſijn dochter Joſina ſoude ſchryven, daer by hy haer liet weten, *dat hy haer memorie, benevens een andre van ſijn ſoon, wel hadt ontfangen,* hoewel hy geen ander hadt ontfangen dan een van ſijn ſoon: 't welk hem verdacht ſijnde, 't Welk hy weigert. ſeide hy, wel te willen ſchrijven van d'ontfange memorie, maer van geen ander, dewyl hy die niet hadt bekomen: daer by voegende, dat hy ſijn dochter in geen ſwarigheit begeerde te brengen. Van Leeuwen verſekerde hem, dat daer geen ſwaerigheit uit ſoude ontſtaen, maer wel ſoo hy ſulks weigerde. Hy bleef by ſijn weigering, ſeggende, *Ik begeer niet te ſchrijven tegens de waerheit.* Sy, ſiende ſijn beſtendigheit, lieten hem uit ſijn kaemer in een andre plaets vertrekken, daer Sylla by hem quam, hem afvorderende de ſleutel van ſijn koffer. Hy gaf ſe. Toen

gingh

gingh Sylla met de sleutel naer sijn kamer, daer Van Leeuwen en Pots gebleven waeren. Maer korts daer aen weêr by den Gevangen komende, seide hy, *Ik begeere, uit last van de Heeren, van u te hebben, 't geen gy, ten tijde der examinatie, tot versterking van uw memorie, hebt aengeteikent.* Hogerbeets seide, *dat hem sulks by de Heeren was toegelaeten, en dat hy ook naer rechten soodaenige aenteikeningen wel moght doen.* Doch d'ander liet niet af, voor dat hem Hogerbeets die Aenteikening, die hy by sich droegh, ter handt stelde, daer afscheurende 't geen 'er onder aen was geschreven, te weeten dat de Fiscael van Leeuwen in 't examineeren hadt geseit, *dat soo de Hollandtsche Gedeputeerden slechs een half uur langer tot Uitrecht waeren gebleven, men hen op Hasenberg soude hebben gelogeert, om dat sy sich het plegen van soodanige acten van commandement in een andre Provincie hadden aengenomen.* Sylla over dat afheuren niet wel te vreden sijnde, heeft hem de Gevangen die aenteikening voorgelesen, en geseit, dat indien de Heeren die ook begeerden, dat hy se dan soude overgeven. Als sy ontrent een half uure in sijn kamer, in sijn affijn, alles hadden doorsocht en alle de cartabellen, memorien en schriften, by hem geschreven, met het papier, pen en inkt hadden medegenomen, braght men hem op den middagh weêr op sijn kamer. Daer na heeft hy door den Kapitein des armes eenige gebeden en schriftuurlijke meditatien, die hy hadt geschreven, wederom bekomen. Al de rest met het schrijfgereedtschap wierdt hem onthouden, soo dat hy daer van nooit het minste tittelken schrifts, niet tegenstaende verscheidene versoeken daerom gedaen, heeft weder gekregen. Als hem sedert somwijlen wederom toegelaeten wierdt, een simple groetenisse aen sijn huisvrouw te schrijven, dan gaf hem de Kapitein des Armes daer toe papier pen en inkt, en als de memorie in sijn bywesen was geschreven, nam hy alles weder wegh. Soo dat hy, geduurende den vorderen tijdt sijner gevangkenisse, in den tijdt van ses maenden, geen aentekening, van 't geen hem daegelijks was bejegenende, meer heeft konnen, of, uit vreese van achterhaelt te worden, derven doen: 't welk hem tot groote droefheit strekte. Ook viel 't hem seer hardt, dat, daer

MDCXIX

Hy moet sijn aenteikeningen overgeven.

Syn kamer werdt doorsocht en alle sijne schriften en memorien werden wegh genomen.

MDCXIX daer d'andere twee gevangene Heeren getrouwe dienstknechten hadden, hy, geduurende sijn hechtenis, met eenen boosen knecht wierdt gequelt, die sich seer partijdig tegens hem toonde. Hier door bleeven veele dingen voor hem verborgen, die d'andere Heeren, door hunne Dienaeren noch quaemen te weeten. Den dertighsten van Slaghtmaendt, of November, sijn de Heer van Swieten, Mannemaeker, en Sylla op de kamer van den Heer Hogerbeets gekomen, hem vraegende, *wat brieven hy in Mey lestleden naer Antwerpen hadt gesonden, en aen wien?* Hy seide, *Ik heb nooit eenige brieven aen iemant, in vyanden Landen woonende, 't sy tot Antwerpen of elders, geschreven, nocht gesonden*, sich grootelijks beklaegende, dat hy nu aengesien wierde voor eenen, die met den vyandt eenig verstandt soude houden. De Heer van Swieten seide, *Dat hy voor hem sou sien, op dat hy sich in geen meerder swaerigheit braghte, naedien de Heeren van goeder handt onderricht waeren van 't geen sy hem hadden voorgestelt.* Hy bleet by sijn voorigh antwoordt. Sylla vraegde, *wat kennisse hy aen Pater Tempel hadde?* Hogerbeets antwoordde, *hem niet te kennen, nocht ooit, sijns weetens, gesien te hebben.* Hier op seiden se, mede anders bericht te sijn, en vermaende hem als vooren, doch se sijn, sonder iet aen te teikenen van hem gescheiden. Twee daegen te vooren, deeden de Gesanten des Konings van Vrankrijk, Boissise en Maurier, de voorstelling en redeneering ter vergadering der Heeren Staeten Generael, in † een der boeken van mijne Historie der Reformatie gemeldt, in welke sy ook spraeken voor de gevangene Heeren, en den Staeten den wegh der sachtigheit, sachtmoedigheit, en goedertierenheit aenpresen: daer het Antwoordt wegens de Staeten Generael op volgde, 't welk de Gevangenen met soodaenige woorden beschreef, die hunne veroordeeling, en 't voornemen om strengelijk met hun te handelen, klaer genoeg te kennen gaven. Den sesten en sevenden van Wintermaendt wierdt de Heer Hogerbeets voor de derdemael gehoort. Daer waeren toen, behalven Vooght en d'andere Heeren uit d'andere Provincien, ook de Heeren Muis en Paeu uit Hollandt tegenwoordig: en by de twee Fiscaelen Van Leeuwen en Sylla, was nu de Griffier Duyk tot

Hy wordt met een boosen dienaer gequelt.

Uit sijn Verhael aen Passchier de Fijne 1625.

Den 30 Nov. 1618.

Ondervraeging in sijn kamer op 't senden van brieven naer Antwerpen.

Voorspraek der Gesanten des Konings van Vrankrijk.

† *Siet Historie der Reformatie het* XXXII. *boek. p. 963.*

Den 6 en 7 Dec. 1618.

Hogerbeets werdt ten derdemaele geexamineert.

Uit het Gedenkschrift van R. Hogerbeets.

tot een derde gevoegt, die daer na, ſchrijft Hogerbeets, als, in ſoodaenige ſaeken, d'ervaerenſte en de hevighſte ſijnde, alle d'examinatien heeft gedaen, alles wederom op een nieuw ophaelende, en den Gevangen een ontallijke meenighte van vraeghſtukken voorhoudende. d'Aenvang geſchiedde met deſe vermaening: *Naedien de Heeren Staeten Generael geen genoegen neemen in uw voorige antwoordt, ſoo hebt gy op alles wel te letten; om u ſelven in geen meerder ſwarigheit te brengen.* De heer Hogerbeets beklaegde ſich, dat hy, ten vollen verhoort ſijnde, nu negen weeken was vergeten geweeſt, leggende dat ſulks ſtreedt tegens de privilegien van Hollandt, die dus luiden: *Soo wie van onſent wegen beſchuldigt werdt van ſijnen lyve, die ſal men aenſpreeken met recht binnen ſes weeken, nae dat hy beſchuldigt wierdt, of quyt laeten van de ſaeke, daer men hem af beſchuldigt heeft; ten waere dat openbaere heirvaert waere, dan ſoude men 't doen binnen twaelf weeken, of hy ſoude quyt weſen van de ſaeke, daer men hem af beſchuldigt hadt.* Duyk antwoordde, dat de Heeren Staeten van Hollandt nu eerſt eenige Heeren hadden gedeputeert, ook hem, als hunnen Fiſcael in deſen, om het examen van nieuws te doen, en dat het voorſchreve privilegie in geen gebruik was. In 't vraegen heeft hy ſeer hardt gedrongen, om verklaering te hebben van eenige particuliere advyſen, die op de Reſolutien, in de vergaderinge van Hollandt genoomen, waeren gevallen. Hy beſchuldigde de Gevangenen, dat ſe met de regeeringe hadden geſpeelt naer hun welgevallen: beweerende, dat de Staeten Generael in Hollandt geen geſagh hadden, * doch dat men 't ſelve geheel anders hadt verſtaen, toen men tot Groeningen een Kaſteel wilde bouwen. Daer op voer Gokkinga, Raedt en Sindicus der Ommelanden, ſeer hevigh uit, ſeggende, dat men 't nu de geenen, die de ſaeken in de regeering ſoo naer haer welgevallen hadden gedreven, wel ſou verleeren. Hogerbeets ſeide, dat'er een groot onderſcheidt was tuſſchen de Provincie van Groeningen en van Hollandt: en indien'er in eenige polityke beſoignes contrarie opinien waeren geweeſt, dat ſulks geen crimen was. Daer op wierdt geſeit, dat het by geen opinie was gebleven. Dit is 't geen de Heer Hogerbeets van dat

MDCXIX

Hy klaegt dat men met hem handelt tegens de privilegien.

Siet Grot. Verantw. XIV. 124.

Duyks antwoordt.

Onderſoek.

Beſchuldiging.

* *Siet Grot. Verantw.* XV. 145. 146.

Gokkingaes dreigen.

Hogerbeets antwoordt.

MDCXIX derde examen in ſijn gedenkſchrift heeft aengetekent. Daer na liet men hem noch ſeven weken ſitten, ſonder hem weêr te hooren. Midlerwyl wierdt hy ontrent het eindt van Wintermaendt ſeer krank, ſoo dat het hem de herſſenen of 't verſtandt eenigſins raekte. Men liet ſeker Doctor in de Medicynen, Wittendael genaemt, den negenentwintigſten der maendt, in 't byſijn van twee Heeren en den Fiſcael Sylla, by hem komen. Toen was hy ſonder koorts, en ſprak weêr met goedt verſtandt: 't welk hy ſijn huisvrouw met een klein briefken liet weeten, doch ſy was daer in niet volkomentlijk geruſt, om dat hy des nachts noch ſeer hadt geroepen en gekreten. De Doctor oordeelde dat de ſiekte en quaele ontſtondt uit langduurig waeken, en gebrek van ruſt. De Heer De Groot was, eenigen tijdt te vooren, meer dan eens krank geweeſt, en men hadt, op 't verſoek van ſijn huisvrouw, Doctor Schrevels toegelaten hem te beſoeken; doch in 't byſijn van den Kapitein des armes Van der Meulen, en onder voorwaerden van met elkanderen niet anders dan in 't Nederduitſch te mogen ſpreken. Die naeuwe bewaering en 't verhinderen van den toegangh der vrienden, en 't inkomen van brieven, was een van de grootſte quellingen, die de Gevangenen drukten. Ook liet men van buiten bynae niet ongedaen van 't geen hun in dien deele tot eenige verlichting kon ſtrekken. Onder anderen diende ſich de vermaerde Petrus Schriverius, die hun ſeer gunſtig was, ontrent het begin van dit jaer ſeſtienhondert negentien, van een ſchranderen vondt, op deſe wyſe. Terwijl hy tot Leyden, daer hy woonde, by Govert Baſſon de werken van den Haegſchen Poeet Johannes Secundus liet drukken, beſtondt hy, onder 't drukken, in eenige proef bladen, ſoo uit de gedichten, als uit het Verhael van ſijn Franſche reiſe, ſommige regelen uit te werpen, en de plaets te vullen met het geen hy den Gevangenen wilde bekent maeken. De bladen, die 't geheim inhielden, waeren met voordacht, ſoo veel laeger of hooger ingenaeit, dat ſe in 't afſnijden van de kanten niet geraekt, en dienvolgens geſlooten bleven: om aldus, dewijl 't van ſelfs wel meer gebeurt dat eenige bladen, door 't ongelijk vouwen, vaſtblyven, alle ge-legent-

Hogerbeets wordt ſiekelijk

Uit een brief van Maria, huisvrouw van J. Uitenbogaerdt geſchreven den 29 Dec. 1618.

Ook De Groot.

Uitenb. Hiſt. p. 1007.

Schrandere vondt van P. Schriverius om aen de Heeren Hogerbeets en de Groot te ſchrijven.

Uit het Verhael van P. Schriverius.

legentheit van 't geheim t'ontdekken, voor het oogh des be- MDCXIX
ſchouwers te verduiſteren. Dus liet men dat gedrukt boek, als om den gevangenen tot eenige tijdtkorting en vermaek te dienen, door de handen en onder d'oogen van hunne bewaerders, weinig denkende dat'er een gedrukten brief in ſtak, aen de twee Heeren beſtellen. In een van de bladeren hadt men, tuſſchen andere regelen van Secundus, ingevoeght, 't geen het kenteken aen wees, waer aen men ſou konnen weeten, of de ſin der heimelijke onderhandeling, die men door dit middel ſocht te werk te ſtellen, by de gevangenen wel gevat was, of niet. Onder anderen dit volgende, indien de Heer Hogerbeets de meening hadt verſtaen, dan ſoude hy opentlijk verſoeken, *dat men hem een kleen Franſch Teſtament uit ſijn huis ſoude ſenden.* Hy ſoude, ſtondt'er, op al de boeken, die men hem ſou ſenden, letten, of ſe voor en achter witte ſchutbladen hadden; en acht geven, of op die bladen eenigen letter, of een *, of ☐ getekent ſtondt: die bladen ſoude hy uitſcheuren en ſoo lang over een kleen vier houden, tot dat ſich het ſchrift, dat aen hem hieldt, allengskens ſou openbaeren. Ook ſchreef hy in dat boek aen De Groot, dat hy uit ſijn boekkamer ſeker boek in de rechten, d'Inſtitutiones, met wit papier ingebonden, ſoude eiſchen, of eenig ander boek met wit papier tuſſchen de bladen. Hy ſoude letten op de witte bladen, ontrent den tijtel van de Legaten, en die bladen over 't vier houden om de letteren daer op geſchreven te doen uitkomen. De ſin verſtaende, ſoude hy, met een open briefken, de ſijnen vermaenen, wel gemoedt te ſijn, hunne trooſt in Godt en ſijn woordt te ſoeken. Dit ſoude het teiken ſijn. De geeiſchte boeken wederom ſendende, ſoude hy, op de witte bladeren, ontrent den tytel van de wet *falcidia*, iet ſchrijven, met hooning of citroenſap, tot bericht voor de vrienden. Deſe onderrichtingen waeren t'elkens in een regel drie of vier begrepen, en tuſſchen beide liep het verhael van Secundus reiſe in Vrankrijk. Eenige van die gedrukte bladen, waer op men de gemelde ſaeken hadt ingevlijdt, beruſten noch tegenwoordig onder mijne papieren, ſijnde by Schriverius, op de plaetſen die de gevangenen

MDCXIX aengingen, onderlijnt. In een gedrukt bladt van Secundus vaerssen hadt Schriverius de sijne in deser voegen gestelt:

Quod tua res, inquit, trahitur sufflamine litis;
Spartanâ jubeo nobilitate feras.
Nec te commoveat septem mora longa virorum;
Forte per ambages hoc iter omne placet.
Nestoris examen tardum est, longumque gubernal;
Limen ad offensum substitit icta Nape.
Seria Liligeri juvat indignatio Regis,
Et facit huc aliquid motus in urbe tua.
Spernitur interpres sacer hîc, Gradivus amatur;
Et terquinque duces, si numerentur, erunt.
Hæc retro quosdam sua vertere lumina cogunt.
Siqua fides dictis, jam citò finis erit.
Talia legati Hectoridûm responsa tulere.
Quos pronos causæ scito favere tuæ.
Conventum patriæ mox nostra Batavia cernet,
Quindecimum dederis tu modò Jane diem
Tunc de judicibus certum est disponere vestris.

In den twaelfden brief van Secundus aen Petrus Clericus geschreven, was het volgende ingevoeght:

...... tota consanguinitate propinqui
Atque ego jam vidui moesta marita thori,
Constanter ferimus, quicquid Fortuna maligna
Durius intulerit, vos quoque ferre decet.
Hoc unum peto, nec paucorum forte dierum
Vos mora contristet, excrucietve nimis.
Secure studiis traducite tempus amoenis.
Interea saxum vertitur omne mihi.
En specimen: namque ut possitis scribere, nuper
Inveni coecos ingeniosa modos.
Servo opus est scopis: scopas petat ille recentes,
Igne suas fingens deperiisse sibi
Quas tamen abscondat: scoparum vincula rumpat;
Et solatiolum cernet inesse novis:

MDCXIX.

Vivere me dicet, nam quo vivamus in orbe
Perdidicit propriis callidus ille malis.
Sæpè mihi fastum gentis narrare protervæ
Suetus, & exilii tædia multa tui,
Sæpe petes libros; & cum tibi mitto, notetur
Ad calcem virgo primaque charta tibi.
Estque vacans toto lustranda volumine margo;
Quæ modo signum aliquod præferat, illa tua est.
Scindatur, vivumque tibi ponatur ad ignem:
Occurrunt oculis tunc nova signa tuis;
Filiolæ Cadmi nigræ; si forte morentur,
Expectes, donec fit tibi charta loquax.
Respondere voles? atque hoc tibi forte negetur,
Illa conscriptos arte remitte libros.
Sepia cum desit, saccatus corporis humor
Proderit, hoc calamos tu modò tinge tuos.
Condimenta cibo sapiens pete citrea mala:
Quando urina negat, citrea mala dabunt.
Horum succus erit nigræ loliginis instar,
Aspiciat conjunx si Cytherea tuus
Cum signata tibi puncto muccinia mitto,
Mulcibero admoveas; sic quoque scripta leges.
Hæc ubi pernoris, jubeas sacra disticha discat
Filia, promittens carmina plura. Vale.

In een van dese vaerssen geeft de Schrijver te kennen, dat des Gevangens Dienaer nieuwe asbeesems soude eisschen, sich gelaetende als of d'andere, die hy moest verbergen, waeren verbrandt, en dat hy andere, uit het huis van den Gevangen, bekomende de banden of hoepkens sou losbreeken, en gewaer werden dat daer iet in sou sijn tot vertroosting. d'Andere vaerssen laet ik onvertaelt, om dat de sin in 't voorgaende ten meesten deele is aengewesen. De Heer de Groot, die jonger van jaeren en luchtiger van geest was dan de Heer Hogerbeets, en een Poeet van natuure, hadt dien nieuwen druk van Secundus soo haest niet ontfangen, of hy raekte terstondt aen 't lesen, merkte 't geheim, en miste niet met het aengeduide boek te eischen, het gestelde teken

MDCXIX te geven; tot vreught en tot genoegen der vrienden van buiten. Maer van den Heer Hogerbeets, die 't boek van Secundus ſonder het te leſen (dewyl de inhoudt met ſijn jaeren en gryſe hairen niet over een quam) aen een kant leide, vernam men geen teken. Dies liet men hem wegens ſijn vrouw, of dochter, afvraegen, of hy 't geſondene boekskenal hadt geleſen? Als'er geen antwoordt op volgde, wierdt die vraege noch eens of tweemael vernieuwt, met byvoeging dat hy 't boeksken doch ſou leſen, het ſoude hem den geeſt wat verluchtigen, en den tijdt doen vergeten. Dan dusdaenig een aenporring, aen ſulk een deftig en ſtaetigh oudt heer, tot het leſen van ſulke jeughdelijke vaerſen, gaf ſulk een achterdocht, dat men 't boeksken van hem te rugh vorderde, met naeukeurigheit naelas, en alſoo die welbeleide liſt, eer ſe haer werking kon doen, achterhaelde, en vruchteloos maekte.

Het ſchrijfmiddel van Schriverius werdt ontdekt.

Den 23 Nov. 1618. De groote Segelen van Hollandt werden uit het huis van den Advocaet gelicht. Siet Uitenb. Hiſt. pag. 1064.

Wat tydts te vooren hadden de Heeren Gecommitteerde Raeden beide de groote ſegelen van Hollandt, die d'Advocaet, als Grootſegelbewaerder, in ſijn bewaering hadde, door den Secretaris der Staeten van Hollandt, Adriaen Duyk, uit ſijn huis doen lichten, gevende ſijne huisvrouw ſchriftelyk beſcheidt tot haerer ontlaſting, in 't welk geſeidt wierdt, dat dit geſchiedde onvermindert en ſonder prejudicie van den laſt en de commiſſie den Heere Advocaet, die bewaering aengaende, gegeven. Men braght de Segelen eerſt in 't Collegie der Gecommitteerde Raeden, en gaf ſe daer na in handen van den Heer van Duivenvoorde, die ſedert Grootſegelbewaerder wierdt. Ondertuſſchen vondt ſich de huisvrouw, nevens de ſwagers en kinderen van den Heer van Oldenbarneveldt, in groote bekommering, niet weetende werwaerts ſich te keeren. Sy verſtonden in Wintermaendt dat men haere man en vader eenigen tijdt geexamineert hebbende, wederom liet ſitten en dat hy ſeer ſiekelijk en ſwak wierdt.

Hy werdt ſeer ſiekelijk.

Dit gaf haer oorſaek om aen ſijn Excellentie te verſoeken dat hem ſijn huis, onder behoorlijke borghtocht, tot een gevangkenis moght worden vergunt.

Verſoek aen ſijn Excellentie.

De Prins gaf goede woorden, en wees haer aen de Staeten Generael.

Syn antwoordt.

Men verhaelt dat hy onder anderen (dan of het nu, of op een anderen tydt, voorviel, kan

kan ik niet ſeggen) tot haer ſeide, *Dat hy niet ſou toelaeten dat hem eenig leedt aen ſijn perſoon ſou geſchieden; maer dat het nu dus moeſt ſijn: ja dat het goedt was voor ſijn perſoon, dat'er verandering in den ſtaet van de regeering geſchiedde.* Des Prinſen bevel van hun verſoek aen de Staeten Generael te doen, was de huisvrouw, ſwagers en kinderen ſeer tegens de borſt. Seer noode quaemen ſe daer toe, achtende de ſelve des Advocaets partyen te ſijn, en gants niet genegen ſijnde om hen voor ſijne Rechters t'erkennen. Doch wetende dat de hekken in Hollandt, door de verandering in de regeering, ſoo waeren verhangen, dat hun van daer niet goedts te verwachten ſtondt, beſlooten eindelyk, geen ander middel ſiende, de Staeten Generael met een ootmoedig requeſt te verſoeken, *dat den Gevangen moght toegeſtaen worden in ſijn huis te komen, om aldaer de verdere geliefte van hunne Hooghmogentheden te verwachten, mits te vooren genoegſaeme borge ſtellende van ter vermaening t'allentijden wederom in verſekering te komen en gelevert te worden:* daer by voegende, *dat de Heeren Staeten ſich geliefden te verſeekeren, dat by ſoo verre ſy ſupplianten het minſte vermoeden konden ſcheppen, dat de Heer van Oldenbarneveldt ſich ſelf en ſijn vaderlandt (voor welks welvaeren hy ſoo veel jaeren lang, ook in de legers en elders met lyfsgevaer, hadt geyvert) vergetende, met Roomen of Spanje het minſte verſtandt, tot naedeel van den lande, of van de Gereformeerde Religie gehadt hadde, ſy Supplianten (niet tegenſtaende hunne natuurlyke verbinteniſſe) ſich echter beſwaert ja beſchaemt ſouden vinden een woordt voor hem te ſpreeken.* Ook baeden ſe, *Dat hunne Hooghmogentheden, naer hunne groote wysheit, billykheit en beſcheidenheit, ſouden goedtvinden, met den Koning Aſſuerus, de Regiſteren en Memorien, ſedert eenendertig jaeren herwaerts in hunne Hoogh Mog. vergaderinge gehouden, te doen op ſoeken: om de getrouwigheit van deſen Mordechai t'onderſoeken, en t'overwegen ſijne groote dienſten, nu ontrent de vyftig jaeren den lande geſtaedelijk gedaen, en dat hy over de twee-endertig jaeren langk, nae ſijne gelegentheit ſoo treffelijk en nutbaer lidtmaedt van 'slandts regeering was geweeſt, en door ſijne geduurige ſorge en beleidt van ſaeken de Provincien in 't gemeen en in 't byſonder hadt verbonden, 't welk alleenlijk alle ſijne quaede bekladdingen, als buiten alle waerſchijnlijk-*

MDCXIX

Schriftelyk verſoek aen de Staeten Generael voor den Advocaet overgelevert.

Siet Oldenb. *Leven.* p. 129.

MDCXIX *lijkheit sijnde, soude behooren te niet te doen.* Op dit versoek wierdt by schriftelyke kanttekeninge geantwoordt, dat de Heeren Staeten Generael geresolveert sijnde Heeren Johan van Oldenbarneveldt met den eersten goedt recht en justitie te laeten wedervaeren, de supplianten ondertusschen soo lang geduldt souden neemen. Dit antwoordt was den twintigsten van Wintermaendt geteikent. In desen standt van saeken bequam de gevangen, dien men in veele weeken geen tyding van buiten hadt konnen toesenden, weêr eenige verquikkinge. Hy vondt op sekere plaets, door een seer behendig middel, de gedrukte klaghte der Remonstranten, een Discours van de komeet, die toen gesien wierdt, en twee voorstellingen van den Gesant van Vrankryk aen de Staeten Generael. Hy sagh dese schriften met verwondering, en las se met vermaek, niet konnende bedenken van wiense quaemen. Men schreef hem wat teeken dat hy sou geven tot bewys dat die papieren van hem waeren ontfangen. Dit teeken wierdt volgens d'aenwysing gegeven, en was soodanig, dat indien 't iemant vremdts hadt gevonden, de selve daer mede niet soude hebben konnen uitrechten. Daer na vondt hy noch een vlesken met inkt, etlyke vellen papiers, en eenige pennen, en daer na ook bericht van wien 't gesonden was. Door dit middel kreeg d'Advocaet van toen voortaen, bynae vier maenden lang, alle advysen van 't geen 'er om ging, en al wat'er nieuws moght uit komen. Doch alhoewel hy nu tyding genoeg bequam en ook middel hadt om te mogen schryven, soo konde hy nochtans soo seeker niet uitsenden als hy wel van buiten alles kon bekomen, tot dat men daer na ook iet bedacht, om altemet noch iet uit te schikken. Den vyfden van Louwmaendt deses jaers sestienhondert en negentien, daer ik nu weêr in trede en voort sal gaen, versocht d'Advocaet gehoor by de Heeren en was ontrent een half uure binnen. Eerst was sijn versoek, dat hy onder belofte en versekering in sijn huis moght gaen en de Registeren, Charteren en stukken van de Heeren Staeten van Hollandt en de sijnen van elkanderen scheiden; op dat hy 't geene 't gemeene Landt aenging, in een publyke plaetse moght overleveren. Ten tweeden, dat soo hem dat niet moght

Apostille daer op gegeven.

Den 20 *Dec.* 1618.

d'Advocaet bekomt weêr eenige schriften van buiten.

Den 5 *Januar.* 1619.

Hy versoekt audientie.

Syn voorstel en versoek.

Uit een Geschrift van Oldenb. Siet sijn Leven. p. 132. 237. 238.

moght volgen, 'tgeen hy nochtans hoopte, men hem dan weêr middelen soude geven om te schryven. Ten derden, dewyl hy nu verre in sijn twee-entseventigste jaer des ouderdoms was, synde door de quellinge, 't verdriet en de sicktens van de leste drie jaeren seer verswakt in sijn gesondtheit, memorie en verstandt; dewyl hem ook seer veel was gevraeght, somtydts met groote overyling, dikwils seer ontstelt, en door de vraegen ontroert, altemet door 't invallen met tusschenspraek verhindert, ook met weigering van 't geen hy bybraght te laeten teikenen, en dat derhalven veele punten van syne gedaene verklaeringen naerder uitlegging souden vereischen: soo was syn versoek dat hem daerom de gedaene vraegen en antwoorden moghten ter handt gestelt worden; omme die te oversien, en sich daer over by explicatie naerder te verklaeren. Lestelyk, dat hy de redenen van syne exceptien soude mogen overleveren by geschrifte. Hier op wierdt van de Heeren, te dier tydt tegenwoordig, geantwoordt, dat se de saek met hunne Medebroederen souden overleggen, en besluit genoomen hebbende, hem antwoordt laeten weeten. Daer op heeft hy door den Kapitein des armes, Vander Meulen, om antwoordt aengehouden, maer geen bescheidt konnen krygen. Hy seide ontrent dien tydt, *Ik weet niet wat dit volk in den sin heeft, sy willen my geen pennen noch inkt geven, en daer komt niemant by my.* Ook vraegde hy dikwils aen Vander Meulen, wat d'oorsaek was dat'er niemant quam? Doch alles te vergeefs, en men liet hem nae die laetste verhooring noch wel drie maenden, tot in Lentemaendt, sitten, eer men hem verder hoorde. Syne huisvrouw en kinderen, merkende dat'er, niet tegenstaende de belofte der Staeten Generael van den twee-entwintigsten van Wintermaendt, niet gedaen wierdt om hem te recht te stellen, vonden nu geraeden met een requeft te gaen tot de Heeren Staeten van Hollandt. Sy vertoonden hunne beswaernissen in dit schrift: hoe men met den Gevangen in synen hoogen en swakken ouderdom handelde: hoe hy, boven de quelling van sijn lange en bange gevangkenisse, alreede door gants Europa in sijn goede achting en eerlyken naem grootelyks was gequetst, moetende nu

MDCXIX

Hy kan geen antwoordt bekomen.

Request van sijn huisvrouw en kinderen aen de Heeren Staeten van Hollandt overgeleverd.

MDCXIX nu buiten ſijn ſchuldt gedoogen, dat hem door de gantſche werelt met valſche geruchten en openbare laſteringen wierde naegegeven, dat hy een Landtverrader was, van den Paus en Koning van Spanje omgekocht. Sy verhaelden ſijne dienſten aen de Heeren Staeten van Hollandt gedaen, en hoe dikwils hy ontſlaeging van ſijn ampt hadt verſocht, ſonder dat te konnen verwerven: hoe hunne Edele Grootmogentheden, ſijne dienſten beaengenaemende, hem ſoo korts voor ſijne gevangkeniſſe in hunne beſchuttinge en ſauvegarde hadden genomen. Dat hy, ſich daer op verlaetende, tegens de voorrechten van Hollandt was in hechtenis genoomen. Eindelyk verſochten ſe, dat de Heeren Staeten van Hollandt de ſaeke van den Heer van Oldenbarneveldt, als alleenlyk in hunnen dienſt en der ſelver onderſaet ſijnde, geliefden aen ſich te neemen en in hunne vergadering af te doen: als hebbende in hunne Ed. Groot Moog. vergaderinge nu twee-enveertig jaeren geſtadelyk gebeſoigneert, en dewyl ſijne actien en beleidt hunne Edele Grootmogentheden allerbeſt bekent waeren, en dat ſe daer van ſonder moeite of veel onderſoeks ſouden konnen getuigen: nadien ook 't geen men hem ſoude willen of mogen te laſt leggen, ſproot uit ſaeken hem van hunne Edele Grootmogenden belaſt. derhalven ſou 't wettelyk en loffelyk ſijn dat hy voor deſe hooge Vergadering redenen gave van al ſijn beleidt en daeden, op dat de rechte waerheit van alles aen hunne Edele Grootmogentheden als ſijne hooghſte Overheit klaerlyk en naektelyk moght blyken. Ook verſochten ſe, dewyl dit alles langer ſou konnen aenloopen, dan ſijne ſwakheit en gelegentheit ſou konnen lyden, of uitwachten, dat hunne Edele Grootmogentheden hem midlertydt met den eerſten geliefden t'ontſlaen, om in ſijn huis by de ſynen te komen, en aldaer d'uitkomſt van de ſaek te mogen verwachten; mits ſtellende genoegſaeme borge van t'allentyde tot hunne Edele Grootmogentheden aenmaening wederom in verſekertheit geſtelt te worden. 's Daeghs daer aen hebben ook de huisvrouw en kinderen des Advocaets een Deductie * of bericht van redenen en rechten, tot beveſtiging van hun requeſt, aen de Heeren Staeten van Hollandt overgelevert.

gegeven, by 't welke ſy hunne beſwaerniſſen vertoonen, met verſoek dat hunne Ed. Gr. Mog. ſijne ſaeke ſelfs by de handt ſouden neemen, en afdoen.

Siet Oldenb. Leven pag. 133.

Deductie of bericht van redenen en rechten wegens ſijne huisvrouw en kinderen aen de Heeren Staeten van Hollandt overgelevert.

* *Siet het Leven van Oldenbarneveldt p. 137.*

In

In dit geschrift beweerdense met verscheide redenen dat d'Advocaet, als synde een ingeseten en in diensten eedt van Hollandt, voor geen andere vierschaer dan van hunne Edele Grootmoogende vergadering, ofte van d'ordinarische Collegien van Justitie moght betrokken en geoordeelt worden. Tot dien einde verhaelden se verscheide Rechten en exempelen van 't geen voormaels in dese landen in gelyke saeken onverbreeklyk was onderhouden, met beantwoording van 't geen daer tegen by iemant moght worden voortgebraght. Ook betoonden se, met wat ernst dat Recht *de non evocando*, (dat men voor geen vremden Rechter moght betrokken worden) t'allen tyden was gehandthaeft: voorts beweerende dat d'Advocaet in de sauvegarde van hunne Edele Grootmogenden genomen synde, ook van hun beschermt, en niet verlaeten of aen anderen overgegeven moght worden, met verscheide redenen daer toe dienende. Dan nadien op die schriften, hoe seer men daer op aenhieldt, niet volgde, soo wierdt by de huisvrouw en kinderen noodig geacht, om aen hunne syde niet te verluimen, noch een tweede Deductie of bericht van rechten aen de Heeren Staeten van Hollandt over te geven. Hier in hebben se hunne Edele Grootmogenden gemaent op den eedt, die de geenen, welke in hunne Edele Grootmogende vergaederinge verschynen, moesten doen, by de welke sy den voorstandt der privilegien moesten beloven: onder welke privilegien het recht *de non evocando*, van alleen voor d'ordinarische vierschaeren te recht te staen, sonder voor iemant anders betrokken te mogen worden, altyds hoogh was geacht, gelyk onder anderen bleek uit alle de verantwoordingen en schriften, van wylen den ouden Prins van Oranje tegens Alva uitgegeven: waer in sijn Vorstelyke Genade over d'inbreuk en 't verbreken van dat Recht, ten nadeele van de Graven van Egmondt en Hoorn en andere Edelen, sich ten hooghsten beklaeght. Derhalven verhoopten sy niet dat men den Heer van Oldenbarnevelt, een vassael, en oudt vroom, getrouw Patriot, Dienaer van desen lande, de judicature van hunne Edele Grootmogentheden, volgens 's landts privilegien, alleen onderworpen, der selver judicature soude onttrokken, en het oordeel van vremde incompe-

MDCXIX

Tweede Deductie aen de Heeren Staeten van Hollandt overgegeven.

Siet het Leven van Oldenb. p. 142. Uitenb. Hist. pag. 1067.

MDCXIX tente Rechters ſou onderworpen worden. De ſaek van Peſcarengy, Maulde en Volmaer, die, in den jaere ſeven-en tachentig, tot voordeel en ten gevalle van Leiceſter, Gouverneur Generael deſer landen, iet beſtonden, was nochtans gelaeten ter judicature van de Magiſtraet der ſtadt Leyden, ten overſtaen van de Gedeputeerden der Heeren Staeten van Hollandt, hoewel die ſaek ſeer groot was, en den hooghſten graedt van d'unie en den Gouverneur Generael ſelf aenging, en dat twee van die perſoonen in eedt en dienſt van de Generaliteit waeren. Dies behoorde nocht kon de Heer Advocaet, een voornaem en oudt Dienaer van de Heeren Staeten van Hollandt en buiten den dienſt der Generaliteit, de judicature van hunne Edele Grootmogenden niet onttrokken worden. Inſonderheit dewyl by hem, en de ſijnen van ſijnent wegen daer op wierdt gedrongen: ſijnde by alle Polityken en Rechtsgeleerden een vaſte en ſekere regel, dat of ſchoon een Prins of Overheit, ſijne hoogheit en authoriteit niet willende handthaven, voor een reiſe of meer de ſelve eenen anderen inwilligde, nochtans de gerechtigheit, vryheit en 't privilegie van ſijn vaſſael, onderſaet of Dienaer, tegen des ſelfs dank en wil, niet ſou mogen overlaeten, en den ſelven aen de wille van ſyne partyen overgeven: 't welk ſou ſijn een ſaeke van ſeer grooten inſicht en gevolg, als 's landts vryheit, rechten en privilegien ten hooghſten betreffende; inſonderheit ten aenſien van de ſauvegarde, by hunne Edele Grootmogenden den Advocaet verleent, welker overtredinge en verbreking altyds bevonden was van ſeer bedroefde uitwerkingen te ſyn geweeſt; gelyk als bleek by 't exempel van den Graef van Sint Paul, by Hartogh Karel van Borgonje, door raedt van den Kanceliier Hugonet en den Heer van Hymbercourt aen den Koning van Vrankryk, tegens de ſauvegarde, overgelevert. Daer Philips de Comines op aenteikent, dat Hartogh Karel ſedert dien tydt nooit meer geluk noch voorſpoedt heeft gehadt, en dat ſijne Raedtsluiden, Hugonet en Hymbercourt, een ongelukkig en quaedt einde hadden, tot een ſtraffe van dien quaeden raedt. En moeſt de gemelde ſauvegarde, aen den Advocaet belooft, wel ſoo veel krachts hebben, dat hy,

in

in actuelen dienst van hunne Edele Grootmogentheden, naer MDCXIX der selver vergadering komende, daer uit by de Heeren Staeten Generael, als vreemde Rechters niet behoorde gehaelt en hunne Edele Grootmogende vergaderinge ontrokken te worden. Men kon niet seggen dat de Staeten Generael hier by preventie moghten procederen, alsoo geen preventie kon plaets hebben; dan daer concurrentie was van jurisdictie, die hier tusschen de Staeten Generael en die van Hollandt, over d'ingesetenen van Hollandt (in geen dienst van de Generaliteit sijnde) nooit was geweest. Voorts seiden se, dat se te meer hunnen toevlucht tot hunne Edele Grootmogentheden naemen, ten aensien van de groote strengheit tegens den Heer van Oldenbarneveldt gepleeght, als nu vyf maenden lang in stricte hechtenis sijnde gehouden, sonder sijne klaghten, of self, of door de sijnen, by monde of by geschrifte, aen hunne Edele Grootmogentheden, sijne souveraine Heeren, voorstanders en beschermers, te hebben konnen doen; mits dat men hem alle toegangk en raedt van vrienden, ook pen en inkt hadt geweigert, een saeke die hunne Edele Grootmogentheden, nochte hunne Collegien van Justitie, ook in vreemden en ten hoogsten straf baer sijnde nooit hadden gedooght. Op al het welke de Heeren Staeten versocht wierden goedertierentlyk en gunstelyk acht te geven. Ontrent die selve tydt sijn'er ook noch verscheide andere requesten, welker asschriften my niet ter handt sijn gekomen, aen de Heeren Staeten van Hollandt, ten selven einde, overgelevert: soo van weegen de huisvrouw, kinderen en vrienden van den Heer Rombout Hogerbeets, als ook weegens de huisvrouw, vader, moeder, kinderen, en vrienden van den Heer Hugo de Groot. De Heeren Staeten van Hollandt, in 't midden van Januarius, of Louwmaendt, in den Haege vergadert sijnde, begosten ter gelegentheit van die requesten te beraedtslaegen over 't seste punt der beschryving, 't welk dus luidde: *Sal mede noodigh dienen gelet op de saeke van de drie gevangenen, ten einde men deselve met bequaeme Rechters in haere saeke magh versien; op dat alles ten meesten dienste van den lande en ruste van de goede ingesetenen magh werden beslecht.* 't Geen hier over op verscheide daegen

Verscheide andere requesten aen de Heeren Staeten van Hollandt overgelevert.

MDCXIX voor viel, kan men best sien uit het geen daer van in 't Resolutieboek der Staeten van Hollandt en Westvrieslandt staet aengeteikent: daer werdt de geheele beraedtslaeging, en 't eindelyk besluit, met de volgende woorden verhaelt:

Den XXII[e]. Januarii 1619.

Deliberatie in de vergadering van Hollandt over 't stuk der gevangenen.

Ter handen genomen sijnde, 't VI[e]. poinct van de beschrijvinge, aengaende de drie gevangen Persoonen, ook daer by gesien de Requesten van de huisvrouwe, Swagers en kinderen van Heere Johan van Oldenbarneveldt, Idem van de huisvrouwe kinderen en Vrunden van M[r]. Rombout Hoogerbeets, en daer over by forme van communicatie gekomen sijnde tot deliberatie, Is by alle de Leden, soo wel van de Heeren Edelen, als Steden verstaen, dat in dese saeke de hoogheit, vryheit en geregtigheit van den Lande van Hollandt en Westvrieslant moste werden bewaert; en daerom by de Generaliteit versoght worden, dat de judicature en kennisse soude mogen komen aen dese Vergaderinge, soo sulks aldaer 't selve soude konnen worden gevougelijken verkregen, maer soo niet dat men met de andere Provincien daer over niet en soude komen in contentie, dan naerder letten hoe by meerderheit van Gedeputeerdens of andersints, 't reght best soude konnen werden bewaert, Edogh alvoorens ten principalen naerder te resolveeren, dat de Heeren Gedeputeerdens van Hollandt over dese saeke gebesoigneert hebbende, eens by den anderen souden willen gaen, ende dese Vergaderinge daer nae dienen van haeren advise, en van sulke openinge als se verstaen sullen te konnen worden gedaen. Omme daer naer voorts gelet en gedaen te werden naer behooren.

Aen de kant van 't verhael deser deliberatie staet in 't Resolutieboek geschreven, *de Heer van Somelsdijk en Veenhuisen sijn vertrokken.*

Den XXIII[e]. Januarii 1619.

Het advys van eenige Gedeputeerden.

Is gehoort 't advys van de Heeren Gedeputeerden deser Provincie tot examinatie van de drie gevangene Persoonen, dewelke met lange redenen, ende soo wel oude als nieuwe Exempelen gededuceert

ceert hebben, dat blyvende de ongetwijffelde Hoogheit, recht en Jurisdictie aen de Edele Mogende Heeren Staeten van den selven Lande, in desen nogtans, daer de poincten van belastinge alle Provincien, en den bondt, ofte Unie sijn raekende, de Judicature aen de Generaliteit en de Provincien in 't Generael behoort te volgen, in krachte van 't XXIIIe. Artykel van de Unie, ende verscheiden approbatien dienvolgende gepractiseert, selfs ook in dese Acte, daer alreede met de gedaene deputatie, ende verklaeringe daer over gedaen 't selve mede geapprobeert, seggende daerom voor advyse goet te vinden, dat de Heeren van dese Vergaderinge Rechters willen verkiesen, in sulken competent getal, dat, 't recht van den Lande van Hollandt en Westvrieslandt moge worden bewaert, waer toe persoonen van goede conscientie eligerende, die alle 't selve volkomentlyk mogen werden toevertrouwt. MDCXIX

Gehoort welk advys, ende gegaen sijnde tot deliberatie, is by de meeste stemmen verstaen, dat men de Judicature van de saeke soude laten aen de Generaliteit, mits men letten soude dat 't meerendeel van de Rechters souden wesen uit Hollandt en Westvrieslandt, om alsoo te beter op alles te letten, ende 't recht van 't Landt en van de Gevangene persoonen te werden bewaert, hoewel eenige Leden verstaen dat men alvoorens behoorde te booren d'advysen van de Hoven, anderen de Judicature niet te cederen, anderen naerder openinge te hooren van de beschuldingen, Leyden, Rotterdam en Schiedam niet volkomentlyk gelast sijnde op de Judicature af te staen, souden moeten rapporteren, waer op de saeke uitgestelt is, als van grooten gewichte, ende consideratie tot op morgen, ende de rype naebedenkinge gerecommandeert. Verscheidenheit onder de Leden.

Den XXVe. Januarii 1619.

Noch gelesen sijnde de Requeste van de Huisvrouwe, Vader, Moeder en Kinderen en Vrunden van Mr. Hugo de Groot Pensionaris der Stede Rotterdam, ende daer mede gegaen tot de deliberatie op de selve, en d'andere twee Requesten van de Gevangenen, is by de Heeren Edelen, ende genoegh alle de Leden verstaen, de saeke te weesen van groote consideratien, te meer soo eenige Leden hen niet en vinden ten vollen gelast, en dat 't recht, Hoogheit, Naerder deliberatie.

MDCXIX *ende Souverainiteit van den Lande sonderlinge wel dient bewaert, en aen d'andere syde geleth met de Provincien niet te komen in onlust, dat men door de Gedeputeerden gaende in de Vergaderinge van de Staten Generael aldaer sal doen seggen, dat naer dien in dese saeke, soo verre is geprocedeert, dat men de Judicature de Generaliteit niet en kan onttrekken, en sulks geleth sal moeten werden op bequaeme Rechters, men gaerne te voorens verstaen soude, soo verre de Provincien souden meinen heur de saeke aen te nemen, ende hoe veel den Lande van Hollandt en Westvrieslandt te laten, en daer over, en het geene de consideratie van de Hoogheit vry en gerechtigheit van 't Landt aengaet te mogen confereren, sonder nochtans iets te besluiten voor aleer van 't selfde alhier sal wesen gedaen rapport, ende gesien de Commissien en anders daer op in te stellen, ten einde op alles volkomentlyk geleth sijnde, naerder te worden geresolveert, sulks verstaen sal worden te behooren, wordende mede versocht de Leden van Leyden, Rotterdam, Schiedam en Hoorn, die geen volkomen last en hebben, daer en tusschen last te krijgen, van hen met den Heeren Edelen en Steden te mogen conformeeren.*

Saeken wegens die van Hollandt in de vergadering der Staeten Generael voor te houden.

Den XXVIe. Januarii 1619.

By de Heeren Burgermeesteren Paeuw ende Teylingen gerefereert sijnde, 't geene in de Vergaderinge van de Hoogmogende Heeren Staeten Generael was gepasseert op heure openinge van de Resolutie op gisteren alhier aengaende de Judicature van de Gevangens genomen, Te weten dat de Provincien alle ses te gelijke verstonden, de saeke van de Gevangenen de Provincien in 't gemeen aen te gaen, en niet Hollandt in 't particulier, evenwel dat geen Rechters tot de Judicature souden genomen werden, van de Taeffel, ofte Kamere van de Heeren Staten Generael, maer persoonen by delegatie daer toe te committeeren, waer in datse verstonden elke Provincie twee persoonen te souden mogen hebben, en Hollandt vier, ses, ofte seven, of sulks men soude konnen verdraegen, ende dat elken van alle deselve souden stemmen hooft voor hooft, en de Provinciegewyse, dat ook die van Uitrecht verstonden ten aensien van wylen den Secretaris Ledenbergh, wiens Lichaem noch voor de handt was,

Rapport van 't geen daer over in de Generaliteit was gepasseert.

was, meer persoonen daer by te moeten hebben, sonder dat de Provincien hen vorder verklaert hadden, is de saeke daer op gehouden in bedenken, tot op Maendagh ofte Dynsdagh naestkomende. MDCXIX De saek werdt in bedenken gehouden.

Den XXXIe. Januarii 1619.

Synde daer naer getreden tot de deliberatie van de Judicature ende 't getal van de persoonen, is verstaen dat naedien de Heeren Staten Generael de saeke van de Gedetineerde eerst ter handen hebben genomen, ende hoe verre by examinatie en anders in sijn getreden, dat men heur de kennisse en mede Judicature nessens Gedeputeerden uit dese Provincie niet en kan onttrekken, men daerom voorbehouden de Hoogheit, vryheit en gerechtigheit van den Lande van Hollandt en Westvrieslandt in de Generaliteit sal mogen procedeeren tot delegatie, en sien aen te houden dat nessens van elke Provincie twee, van deser Provincie Twaelf dat is gelijk getal mogen werden geeligeert, sonder nochtans daer over te contesteeren, maer te mogen komen tot tien, ofte acht persoonen, nae de saeke sal willen vallen, en sijn om dese Resolutie in te brengen nessens d'andere Gedeputeerden Ordinaris gelast den Heere van Duivenvoorde, Dordrecht, Delft, Amsterdam en Alkmaer, met verstande dat men hier nae op 't geven en instellen van de Commissie sal naerder letten, en deselve hier resumeeren. Resolutie over de Judicature en 't stellen der Rechteren.

Ook verhaelt De Groot dat de Heeren Staeten van Hollandt, siende op 't gevolg van 't geen se aen de Generaliteit toestonden, by een resolutie van den laetsten Januarius hebben verklaert, *dat sulks niet getrokken soude worden in consequentie, nochte als een exempel strekken tot naedeel van de privilegien, hoogheden vry- en gerechtigheden van 't landt, en dat daerom tot dien einde een acte soude ontworpen en geregistreert worden in de beste forme.* Weinig daegen te vooren wierdt van wegen de huisvrouw en kinderen des Heeren van Oldenbarneveldt noch een request aen de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt overgegeven. Hier in gaven se hun bedenken dat se hadden tegens eenige persoonen, in de vergaderinge van hunne Edele Grootmogentheden verschynende, vrymoedelijk te kennen. Sy vertoonden dat se Francois van Aerssen; *Grot. Verantw. XV. 150.* Requeft wegens de huisvrouw en kinderen van den Advocaet aen de Staeten van

 Heer

MDCXIX

Hollandt tegens de Heeren Aerssen, Muis en Paeuw overgegeven.

* *Siet de Resolutien der Heeren Staeten van Hollandt op den 19 Octob. 1618. en den 19 January 1619. ook Grot. Verantw. IX. 103. 104.*

† *'t Leven van Oldenb. pag. 146.*

Heer van Somelsdijk (dees was in Wynmaendt laestleden, nevens Daniel de Hartain Heer van Marquet, door de Staeten van Hollandt, op sijn versoek, genaturaliseert, en nu in Louwmaendt onder de Ridderschap aengenomen *) Hugo Muis van Holy, Schout der stadt Dordrecht, en Reinier Paeuw, Burgermeester der stadt Amsterdam, voor des Advocaets openbaere vyanden hielden. *Aerssen*, seidense †, *hadt sedert eenige jaeren herwaerts sijn quaede genegentheit en doodelyke vyandtschap tegens hem, en die van sijnen huise, opentlyk getoont en ten laetste met gedrukte libellen alomme bekent gemaekt. Schout Muis, en Burgermeester Paeuw moesten*, verstonden se, *noodtsaekelyk voor aenklaegers en beschuldigers, en mitsdien voor formele partyen van den gemelden gevangen, gehouden worden: nadien sy hunne partyschap door veele quaede getuigenissen en rapporten, doch t'onrecht, van sijn persoon en actien, soo ter vergaderinge van hunne Edele Grootmogenden, als buiten de selve, by alle en een ieder, doorgaens hadden betoont. Behalven dat de voorschreve persoonen by al de weerelt geacht en gehouden wierden voor medeautheurs van sijne gevangkenisse, en van de stricte en harde proceduren, tot noch toe tegens hem gehouden.* Dies hadden se sich selve moeten kennen, en sich uit de vergaderinge, als die saeke sou dienen, behooren t'onthouden. Doch nadien sy dat niet deeden, verstonden de Supplianten seer groote redenen te hebben om hen daer over verdacht te houden, en te wraeken. Daerom baeden se, *dat de Heeren Staeten daer op geliefden te letten, en de voorschreve persoonen uit hunne vergaderinge te doen vertrekken, als over de saeke van den Heer van Oldenbarneveldt soude werden beraedtslaeght.* Dit request, in de Vergadering der Heeren Staeten van Hollandt den dertighsten van Louwmaendt gelesen sijnde, wierdt, na dat de Heer van Somelsdyk en de Schout Muis uit de Vergadering waeren vertrokken (Paeuw was niet tegenwoordig) by alle de Leden eenpaerighlyk verstaen, *dat het met quaede redenen en t'onrecht was gepresenteert, dat men daer by de voorschreve Heeren poogde ongelyk te doen, haere persoonen verdacht te maeken, dat men daerom 't request soude ophouden, sonder daer iets op te doen: dat men den gemelden Heeren soude aenseggen: eerst den Heer van Somelsdyk, t'sijner Ed. bescheidenheit te stellen,*

Resolutie ter saeke van dat request genoomen.

of

of hy over de deliberatie van de saeke begeerde present te wesen, of sich te absenteeren: ende den twee anderen Heeren, Dewyl sy by commissie van de Staeten Generael en voorgaende deputatie der vergadering van Hollandt tot de saeke van de gevangenen, en naementlyk van den Heere van Oldenbarneveldt, waeren gebruikt, niet tegenstaende haere gedaene excusen, dat se sich de voorschreve besoigne en presentie in de vergadering van Hollandt niet souden onttrekken, maer hen houden versocht, gelyk se als noch versocht wierden, de voorseide besoigne, en de geene daer over in de Vergadering van Hollandt vallende by te wesen en te assisteren. Ende dat men hun, gelyk mede d'andere Heeren Gedeputeerden over de selve saeke, soude afhouden en defenderen tegens alle calumnieuse naespraeke, ongelyk en injurien, die hun luiden daer over soude mogen gedaen worden, in conformiteit van haere commissie en de Acte ten dien einde ingestelt en hun behandigt: dat men ook, tot haere meerder versekertheit, haere persoonen, seit de resolutie, *by desen nam in speciale protectie.* Geduurende de gevangkenisse van den Advocaet, en der andere Heeren, wierdt door de Gesanten der Koningen van Vrankryk en Grootbritanje seer verscheidelyk ontrent hunne persoonen gewerkt. d'Engelsche Gesant Karleton was hun niet gunstig. Hy gaf in sekere voorstelling, aen de Heeren Staeten Generael den twaelfden van Louwmaendt gedaen, sijne ongenegentheit opentlyk te kennen. De Heer De Groot verhaelt, dat hy, by sijne vyanden sijnde opgemaekt, om publykelyk, geduurende sijn gevangkenisse, iet tot sijn naedeel te seggen, niet anders heeft gevonden te seggen, dan dat hy, De Groot, d'eerste was, die het propoost van de vryheit der haringvaert en visschery, als gegrondt op aller volkeren recht en op immemoriale possessie hadde aengevangen: hoewel by hem nooit iet anders was geseit noch geschreven, dan 't geen d'Ambassadeurs van de Heeren Staeten Generael in den jaere MDCX, eer hy in de regeering was gekomen, in Engelandt hadden gesustineert, en ook onse voorouders van tydt tot tydt, selfs over hondert en meerder jaeren. De woorden van Karleton op dat stuk voortgebraght sijn aenmerkelyk. *Syn Majesteit*, dus sprak hy, *beveelt my klaer te spreeken, en u te seggen, dat hy sijnde d'allergrootste Eylandtprins die'er is, deselve ook vereischt dat*

MDCXIX

Grot. Verantw. XIX. 214.

d'Engelsche Gesant Karleton toont sijn ongeneegentheit tegens De Groot.

Uit de Propositie van Karleton gedaen den 12 Januar. 1619.

MDCXIX *dat hy sich het recht van de Zee wel verstae, en niet onwetend sy van de wetten sijner Koningryken, en van 't recht der volken. Soo veel is'er af dat hy niet verstaet sich daer over door u te willen laeten informeren, nocht ook door hem, die dat propoost eerst heeft op de baen gebraght, te weeten Grotius, wiens disgratie anderen behoort vertsaeght te maeken, en van het naevolgen sijner maximen af te schrikken: en sijne vroomheit door uwe Heerlykheden sijnde beschuldigt, soo behoort dat sijne wetenschap niet min verdacht te maeken dan sijn persoon.* De Heer van Oldenbarneveldt was in geen minder ongenade by den Koning van Grootbritanje; want dees' stondt te dier tydt in een seer naeu verbondt met den Prins van Oranje, en Oldenbarneveldt hieldt men voor een tegenstrever, die sich kantte tegen 's Prinssen gesagh. Ook meinden sommigen dat hy d'Engelschen door 't lossen der verpande steden, den Briel, Vlissingen, ter Veer en Rammekens, meest door sijn beleidt uitgewerkt, hadt verkloekt, en daer door oorsaek gegeven tot hunne ongenegentheit. De Gesanten van den Koning van Vrankryk, toen in den Hage sijnde, scheenen andere insichten en een geheel ander ooghmerk te hebben dan d'Engelschen. Want hoorende dat men op het punt stondt om Rechters te kiesen, wierden se te raede den drie- en twintigsten van Louwmaendt de volgende voorstelling te doen, ter vergadering der Heeren Staeten Generael.

Myne Heeren,

Wy hebben u voor desen d'advysen en den Raedt van den Koning onsen meester op de tegenwoordige saeken van uwen staet voorgehouden, die wy geloven dat by u van sulk een gewicht sullen sijn, dat gy se te werk sult stellen, wanneer gy 't sult oordeelen meest oorbaar te sijn. Maer verstaen hebbende dat men nu op 't punt is om Rechters te kiesen voor uwe Gevangenen, en overwegende de gewichtigheit der saeke keeren wy ons weder tot dese vergadering: niet om u met redeneeringen of argumenten 't geen daer gy van selfs genoegh toe behoort genegen te sijn, te doen goedtvinden: maer om u aen te maenen en aen te dienen, volgens het bevel dat wy daer toe van sijn Majesteit hebben ontfangen, dat gy soudt ordre geven en de handt

daer

daer aen houden, ten einde dat sulks geschiede naer de wetten van MDCXIX.
uw landt, laetende de kennisse deser saeke aen de geene die de selve van rechtswegen toekomt, en dat de Rechters soodaenige oprechte en billijke persoonen mogen sijn, dat het oordeel, 't welk sy vellen sullen, veel eer een getuighenisse sy van uwe rechtvaerdige en wettige regeeringe, dan een acte van uwe souveraine maght, die 't quaedt en d'onorde, die in uwen staet is, sou konnen vermeerderen. Wy laeten uw voorsichtigheit d'andere redenen en insichten, die op dit stuk vallen, overwegen, en sullen u alleenlijk seggen, dat gy in dese saeke eerst hebt justitie te doen aen 't publijk en aen uwen staet, en daer na aen dese Gevangenen. Indien se schuldig bevonden worden aen verraedt of conspiratie tegens 't landt, gelijk men sait, dan sullen de gewoonlijke peenen der wetten niet genoeghsaem sijn om hen te straffen. Maer indien men nae een lang ondersoek en naeuwkeurige naevorsching van hun leven en daeden hen niet anders belast vindt dan met indicien, vermoeden, en presumptien, dan soudt niet redelijk sijn hen lichtelijk te trekken in 't crimen van staet, gemerkt de menschelijke daeden gemeenlijk onderworpen sijn dat se verscheidelyk werden geduidt, en wel dikwils ten erghsten. En hier is 't dat de billijkheit en goedertierenheit plaets moeten hebben, die in twijffelachtige saeken altijds neigen tot gunst van de beschuldigden. De Koning onse meester oordeelt, dat gy, tot gerustheit en versekertheit van uwen staet, u soo behoort te draegen in dit stuk, daer gehandelt werdt over 't leven en d'eere van uw burgers en van de voornaemste Bewindtsluiden van uwen staet, die sich altyds wel gequeten hebben in hunne ampten, en u daer in aenmerkelijke diensten hebben gedaen, en welker actien tot noch toe onberispelyk sijn geweest. Wy bidden u in den naem des Konings, om 't recht van 't verbondt 't welk gy hebt met sijne Majesteit, om de glorieuse memorie van den Koning sijnen vader, en om de genegentheit, welke die groote Prins aen hem heeft overgeset tot uwe bescherming en behoeding, daer gy sedert sijn regeering soo goede uitwerkingen van sijt gewaer geworden, en die sijne jonkheit u noch lange jaren belooft te continueren, wy bidden u, segh ik, myne Heeren, om dese dingen, die gy in waerde behoort te houden, en te respecteren, dat gy u ontrent dese Gevangenen billijk en gematight wilt betoonen, naer 't exempel van dien grooten Koning, uwen weldoender; 't welk genoegh dienen kan voor de volgende tyden, in wiens leven

MDCXIX *gy ſoo veele uitneemende ſtukken van voorſienigheit, ſachtigheit en goedigheit tegens d'allergrootſte criminelen en meeſt ſchuldigen ſult vinden, dat gy geen ſekerder leidsman in de beſtieringe van uwe ſaeken ſoudt konnen neemen. Dit doende ſult gy ſijn Majeſteit doen ſien hoe hoogh gy ſijne vriendtſchap waerdeert. Neemt het niet quaelyk, myne Heeren, dat de Koning onſe meeſter ſoo diep wil treden in de kenniſſe en in de geheimen van uwe ſaeken, 't en geſchiedt niet om iet t'onderneemen tot naedeel van uwe vryheit en van d'oppermaght, die gy hebt over uwe onderſaeten, daer gy niemant rekenſchap van ſchuldigh ſijt, die ſijn Majeſteit wel ſou willen vermeerderen en uitbreiden, gelyk als u de hulp en gunſt van wylen den Koning ſijnen vader tot deſe authoriteit heeft gebraght; maer hy doet dit om u een plicht te bewyſen van 't verbondt en van de vriendtſchap, die gy weet dat niet bepaelt is geweeſt met de termen en voorwaerden van een tractaet, maer ſich veel verder heeft uitgeſtrekt tot uwe byſtandt en verlichting. Soo heeft ſijn Majeſteit, als 'er beroerten en gedeeltheden in deſe landen ſijn gereſen, der ſelver ongemakken door ſijnen raedt ſoeken af te wenden. Hy heeft u door ſijne Geſanten de middelen om weêr tot vereeniging en verſoening te komen, laeten voorſtellen. En aengaende het ſtuk der Gevangenen heeft hy u vermaent, dat gy niet ſoudt toelaeten dat men met violentie en ſtrengheit ſou procederen, om het lichaem van uwen ſtaet niet te ſeer te beroeren. Soo daer in eenige uitſpoorigheit is, 't is op het meeſte tot uw voordeel, en gy hebt niet te twyffelen of de ſaeken van uwen ſtaet ſullen altydt te voorſpoediger ſijn, en dat voor ſoo veel en ſoo lang als ſijne Majeſteit ſich met des ſelfs beſtiering ſal willen bemoeijen. 't Geen wy ſeggen is niet tot naedeel van de verſekertheit van uwen ſtaet, maer 't ſijn de ſekerſte middelen om ſe te behouden en te handthaven. Uw verſekertheit beſtaet in d'unie van uwe Provincien, in de vrede en eendraght van uwe burgers, en in de goedtwilligheit en gehoorſaemheit uwer onderdaenen tegens hunne Overheden en Magiſtraeten. Siet toe dat de ſtrengheit eener veroordeeling de Provincie van Hollandt niet doe ſcheiden, als ſe ſal geloven reden te hebben om te klaegen dat men iet wil beſtaen tegens haere vryheden en voorrechten, dewyl men haer de geenen, die de ſelve tot noch toe hebben beſchermt, beneemt. d'Eenigheit der burgers ſal buiten twyffel ontroert en ontſtelt worden, door dien het de bloedtverwanten en vrienden*

van

van de gecondemneerden sich sullen aentrekken, en daer is niet dat MDCXIX. *de goedtwilligheit van 't volk soo vervremdt, dan de vreese en hardigheit, die uw volk minder verdraegen kan dan eenigh ander. Omstelst dan, myne Heeren, desen heilsaemen raedt, voortkoomende uit een suivere en goede genegentheit, die de Koning u toedraeght, en niet door 't aensoeken en 't aenloopen deser Gevangenen, veel min door eenigen sucht of passie, dan alleen om uwen staet te sien in rust en vrede, en soo wel versekert dat geenerley toeval die sal konnen doen waggelen, 't geen de vreese, de gevangkenisse, de bloedige executien niet sullen te weegh brengen, maer geheel contrarie effecten: dese dingen sullen uw volk doen opstaen, uwen staet met verwarring vervullen en de publyke authoriteit omver werpen, sijnde van natuure onmogelyk dat een mogentheit gevestight op geweldt en bedwang lang kan duuren. Dese raedt komt uit Vrankryk, van waer u nooit eenigh quaedt of schaede is wedervaeren, maer niet dan goedt en heil, hulp en bystandt, van volk en geldt naer den eisch van uw noodt, vriendtschap, goede koophandel en nabuurschap, die sijne Majesteit jegens u gewilliglyk sal continueren, by aldien gy van uwe syde daer in geen belet sult doen.*

Dese voorstelling wierdt den vierentwintighsten van Louwmaendt aen de Heeren Staeten Generael schriftelyk overgelevert, en was onderteikent, J. DE THUMERY, Heer van BOISSISE, en DU MAURIER.

Den vyf- ses- en sevenentwintigsten van Louwmaend is de Heer Hogerbeets wederom geexamineert, meest op de communicatie met die van Uitrecht in den Hage gehouden. Hier over waeren seer veel Artykelen, uit het verhael dat Ledenbergh, soo d'Examinateurs seiden, daer van hadt gedaen, ingestelt. Maer dewyl Hogerbeets d'argumenten, die daer waeren voorgestelt, niet hadt onthouden, soo gedroegh hy sich tot het geen de Heer De Groot, die, ten aenhooren van den Heer Ploos, daer tegenwoordig sijnde, uit den naem der Hollandtsche Heeren 't woordt hadt gevoert, daer van sou verklaeren, te vreden sijnde dat sulks naer rechten souw werden genoomen, als of 't hem, Hogerbeets, overtuigt waere. Daer wierdt ook gevraeght naer 't geen in Slachtmaendt des Jaers MDCXVII. tot Leyden

Hogerbeets wordt wederom geexamineert.

Uit het Gedenkschrift van R. Hogerbeets op den 25. 26 en 27 Jan. 1619.

Siet Groti. Veranw. XIX. 255.

MDCXIX den was gepasseert, op d'advertentie, daer gedaen, van de komste sijner Excellentie; en 't geen men daer van aen de steden van Haerlem, der Goude en Woerden hadt geschreven. Wat hier op geantwoordt wierdt, wordt niet verhaelt, dan de gelegentheit der saeke, die men ontdekken wilde, is in de Historie der Reformatie * gemeldt. Hier mede verhoopte de Heer Hogerbeets dat het examineren eens een einde sou neemen, en dat hy, nevens d'andere gevangens, uit die pynlyke en bedroefde gevangkenisse, soo noemt hy se in sijn gedenkschrift, soude ontslagen worden, of ten minste eenige meerder ruimte krygen. Dies schreef hy den lesten van Louwmaendt, met verlof van Vander Meulen, Kapitein des armes, seker briefken aen sijn Excellentie Prins Maurits, van desen inhoudt: *Wy sijn nu, hooghgeboren Prins, vyf volle maenden in dese beswaernisse geweest, en soo dikwils geexamineert, en by verscheide Gecommitteerden gehoort en verhoort. Ik hoop niet dat wy door eenigh vooroordeel sullen belast worden, nocht dat men ons onverantwoordt sal veroordeelen. Daerom versoek ik ootmoedelyk dat uwe Princelyke Excellentie ons daer toe sijne genadige gunste wil mededeelen, ten einde dat wy, gevangens, om gesaementlyk te mogen delibereren op onse gemeene defensie, voortaen by malkanderen moogen koomen: dat my ook wederom papier, pen en inkt ter handt gestelt werde; dat men myne huisvrouw en kinderen toegangk by my vergunne, of ten minste verlof tot het senden van opene briefkens gelyk van te vooren.* Dit briefken heeft de Heer Hogerbeets aen den Kapitein des armes, Vander Meulen, behandigt, om 't aen sijn Excellentie over te geven. Hy seide daer na tot den gevangen, dat de Prins, het briefken gelesen hebbende, hem dat wederom ter handt stelde, met last om 't aen de Heeren Staeten Generael te bestellen, 't welk hy hadt gedaen. Doch daer quam geen verder antwoordt. Dan daer na wierdt den gevangen somtijdts weer toegelaeten een open briefken aen sijn huisvrouw te schrijven, in dier voegen gelyk boven is verhaelt, sonder meer. Hy moest daer toe altijds de gunst en 't verlof van den Kapitein des armes, Vander Meulen, versoeken. Als ook d'Advocaet en de Groot den Heeren iet hadden aen te dienen, dat moest van gelyken door hem ge-

* Siet het XVIII. boek p. 666. 667. en Grot. Verantw. XX.

Syn schriftelyk versoek aen sijn Excellentie.

geschieden. Dees was, gelyk men leest in 't Leven van Oldenbarneveldt, een geringh vremdeling, dien de Heer van Matthenesse binnen Parys tot een Lackey van der straeten hadt opgenomen, toen genaemt Piere Moulin. Met sijn Heer dus in 't landt gekomen, gaf hem die daer na sijn afscheidt, om dat hy hem niet naer behooren of trouwelyk diende. Sedert Kapitein des armes van des Prinsen garde geworden, wierdt hem de toesicht op de gevangenen, en der selver bewaering, voornaementlyk betroudt en bevolen: ten dien einde hadt hy sijn verblyf dagh en nacht in een kamer dicht by de gevangens, en queet hy sich in dien dienst diermaeten, dat men hem naederhandt met een Kapiteinschap van een vaendel voetvolks vereerde. Ondertusschen was ook de Heer Adolf de Wael, Heer van Moersbergen, van Uitenbogaerdt een seer geleerdt en voortreffelyk Edelman genoemt, en voor de laetste verandering een riddermaetig lidt der Heeren Staeten van Uitrecht, in swaerigheit geraekt. Hy hadt voor desen met de gevangene Heeren in sommige saeken een lyn getrokken. Dies socht hy 't ongemak dat hem trof, en hem dreigde, voorsichtelyk t'ontgaen, de wyk neemende naer 't Sticht van Munster, en sich onthoudende op 't huis te Merveldt, daer de Staeten Generael, sijns bedunkens, geen jurisdictie konden pretenderen. Maer echter wierdt hy den eenentwintigsten van Louwmaendt, door hun last, en door eenige ruiteren, van daer gelicht, eerst naer Zutphen, en daer na met een sterk geley naer den Hage gevoert. Hier heeft men hem in soo naeuwe gevangkenisse gehouden, als d'andere Heeren, en verscheide mael geexamineert, over verscheidene saeken, die men verborgen hieldt, tot dat hy eindelyk gelegentheit vondt om 't voornaemste in sekeren brief aen sijn huisvrouw bekent te maeken, gelyk in 't vervolg deser saeken verhaelt sal worden. Toen midlerwyl de huisvrouw en kinderen van den Advocaet meer en meer bemerkten, dat sich de Heeren Staeten van Hollandt, niet tegenstaende soo veele schriftelyke Vertoogen en Versoeken, sijne saek weinig aentrokken, en hem genoeghsaem aen de Staeten Generael overgaven, keerden se sich wederom, om niets nae

MDCXIX

Het Leven van Oldenbarneveldt pag. 179.

Siet Grot. Verantw. XV. 154.

De Heer van Moersbergen wordt uit het Sticht van Munster gehaelt, en gevangkelyk in den Hage gebraght.

MDCXIX te laeten van 't geen hun plicht ſcheen te vereiſchen, met een requeſt aen hunne Hooghmogentheden, ſich beklaegende over het lang ophouden van den Gevangen, in ſulk een benaeuwde en van alle vrienden en menſchen afgeſonderde gevangkeniſſe, ſoodaenig ſijnde dat men tegens verraders, vadermoorders, ja ſelfs quetſers van 's landts hoogheit in den hooghſten graedt niet ſtrenger ſou konnen handelen. Dit hadt nu by de ſes maenden geduurt, en moeſt voor een perſoon van dien ouderdom, van ontrent twee- en tſeventig jaeren, als hy ſchoon eenighſins gefaelt moght hebben, voor een ſtraffe gerekent worden; als hebbende geduurende de langkheit van dien tydt, ſoo door ouderdom als door de quelling der gevangkeniſſe, gevaer gelopen, en noch loopende, van ſoo in die afgeſonderde gevangkeniſſe te mogen ſterven, tot onuitſprekelyke en onboetbaere ſchaede der vertoonders, ook tegens alle rechten: nadien de gevangkenis, ook ſelfs voor misdaeders geen ſtraf moght ſijn. Ook ſeiden ſe, dat in hem in der eeuwigheit niet diergelyks ſou gevonden werden, maer wel dat hy (volgens de geſtaedige, van tydt tot tydt, ſedert twee- en dertig jaeren, ſoo van verſcheide Provincien als van hunne Hooghmogentheden ſelfs, gegeven getuigheniſſe) den lande met uitnemenden yver loffelyk en getrouwelyk hadt gedient. Derhalven verſochten ſe ootmoedelyk, dat hunne Hooghmogentheden, met Chriſtelyke en menſchelyke medoogentheit bewoogen ſijnde, 't geen voor verhaelt is overwegende, by maniere van voorraedt gunſtelyk geliefden t'ordonneren, dat de Heer van Oldenbarneveldt met den eerſten in ſijn huis en by de ſijnen moght komen, mits ſtellende genoeghſaeme borgh om t'allen tyden tot hunne Hooghmogentheden vermaening wederom in verſekertheit te keeren. Hier op volgde, binnen weinigh daegen, dat de Heeren Staeten Generael vierentwintigh Rechters ſtelden over de vier Gevangenen, twaelf uit Hollandt en twaelf uit d'andere Provincien. Deſe waeren uit Gelderlandt, Henrik van Eſſen, Raedt des Vorſtendoms Gelder en des Graefſchaps Zutphen, en Niclaes de Vooght, Burgermeeſter der ſtadt Aernhem en Gecommitteerde van haere Hooghmogenden: uit Hollandt, Niclaes Kromhout, eerſte

Beklagh en verſoek van de huisvrouw en kinderen des Advocaets aen de Heeren Staeten Generael.

Siet het Leven van Oldenbarnevelt. p. 148.

De Staeten Generael ſtellen vierentwintig Rechters over de Gevangenen.

eerste presiderende Raedt in den Hove van Hollandt, Zee- MDCXIX
landt en Westvrieslandt, Adriaen Junius, Pieter Kouwenburgh van Beloys en Henrik Rosa, Raeden in den selven Hove, Adriaen van Swieten, Heer van Swieten, Baljuw en Dykgraef van Rynlandt, Hugo Muis van Holy, Schout der stadt Dordrecht, Baljuw en Dykgraef der landen van Stryen, Arent Meinertssoon, Burgermeester der stadt Haerlem, Geeraert Beukelssoon van Santen en Jacob van Broekhoven, Gecommitteerde Raeden van de Staeten van Hollandt, Reinier Paeuw Burgermeester der stadt Amsterdam, Pieter Janssoon Schaegen, Vroedtschap der stadt Alkmaer, en Albrecht Bruinink, Secretaris der stadt Enkhuisen: uit Zeelandt, Adriaen Mandemaeker, Ridder, representerende van wegen den Prins van Oranje d'eerste Edele in de vergadering der Staeten van Zeelandt en in haere Gecommitteerde Raeden, en Mr. Jacob Schotte, Burgermeester der stadt Middelburgh en Gecommitteerde in haere Hoog Mogende vergadering: uit de Provincie van Uitrecht, Mr. Adriaen Ploos, Raedt der Staeten van Uitrecht en Gecommitteerde ter vergadering van haere Hoog Mogende en Mr. Anselmus Salmius, Raedt en Pensionaris der stadt Uitrecht: uit Vrieslandt, Johan van den Sande, Raedt in den Hove van Vrieslandt, en Rink Aitsma, Gecommitteerde ter vergadering van haere Hoog Mogende en Burgermeester der stadt Leeuwaerden: uit Overyssel, Volker Sloot tot Vollenho, Gecommitteerde ter vergadering van haere Hoog Mogende en Johan van Hemert, Burgermeester der stadt Deventer en Gecommitteerde ter vergaderinge van haere Hoog Mogende ende uit Groeningen en d'Ommelanden Goossen Schaffer, Raedtsheer der stadt Groeningen en Gecommitteerde ter vergadering van haere Hoog Mogende en Schuto Gockinga, Raedt en Syndicus der Ommelanden. Over dit stellen der Rechteren en hunne persoonen wierden van de Heer De Groot en anderen verscheide saeken aengemerkt. Dat se waeren, schryft De Groot, gecommitteert van de Staeten Generael, die dese commissie niet wettelyk konden geven: want alle jurisdictie sproot uit souverainiteit, en de souverainiteit was altydt geweest, en ook nae de Unie ge-

H. De Groots Aenmerkingen op het stellen der Rechteren, en op hunne persoonen.

Grot. Verantw. XV. 145.

MDCXIX bleven, by de respective Provincien.. Ook beweerde hy met verscheide redenen, dat de Staeten Generael hier partydig waeren, want het geen, waer van hier geoordeelt sou worden, was, seit hy, 't selve dat de gevangens tegens d'andre Provincien, uit last van hunne Meesters, hadden gedisputeert, sulks dat se hier disponeerden tot hun eigen voordeel. Ook hadden se hunne vyandtschap tegens de Gevangenen door verscheide acten getoont.. Van de Gecommitteerde Rechters seit hy, dat ten meesten deele, (weinig vroomen niet te naegesproken, die met hun advys, redenen en remonstrantien den vastgestelden cours van d'anderen niet konden beletten en alleen dienden om d'actie een luister te geven) waeren partydig, soo ten aensien van gemeene als personele partydigheit. Uit d'andere Provincien waeren 't de selve die tot Uitrecht de Waerdtgelders hadden gecasseert, en by de gevangenen daer over wierden beschuldigt, die hen hadden doen vangen, die verscheidene schritten tot hun naedeel hadden uitgegeven, en in verscheide geselschappen de doodt van den Advocaet voorseit. Uit Hollandt de geenen die sich van de Staeten van Hollandt hadden afgesondert en met d'andre Provincien gevoegt tegens Hollandt, die sich ook t'Uitrecht hadden laeten vinden om d'anderen met hun bywesen te sterken: die den Advocaet en d'andre gevangens dikwils hadden gedreigt, ook voorslaegen gedaen van hen in hechtenis te neemen, lang voor de reise naer Uitrecht.. Onder de Hollanders waeren twee Officieren, de Heer van Swieten en Muis van Dordrecht, tegens 't recht van 't landt: want door generale coustuyme, op veele plaetsen door privilegie bevestigt moghten geen Schouten sitten in Baljuws vierschaer alwaerense welboren mannen of Leenmannen, al waer 't ook dat de saek haer niet aenging: gelyk ook van oudts, als de Graef in Hollandt of Zeelandt te recht sat, de Baljuwen met hem niet moghten sitten. Men seide, dat om 't landt van Hollandt te minder te verkorten, onder de Rechters souden sijn twaelf Hollanders: maer om 't getal te vinden heeft men onder die twaelf gebruikt twee Zeeuwen, Kouwenburg en Rosa, die van wegen de Staeten van Zeelandt in den Provincialen Raedt waeren gestelt. Onder de

selve

pag. 153

pag. 155.

pag. 156.

Grot. Verantw. pag. 156.

selve Hollandtsche Rechters was d'eene door de verandering der Regenten, daer men met het vangen der drie Heeren was toegekomen, geraekt in de Ridderschap van Hollandt, d'anderen tot Burgermeesterschap, tot Vroedtschapampt, in de Gecommitteerde Raeden, in den Raedt van Staeten, in de Staeten Generael en soo voorts: over sulks geinteresseert om die verandering staende te houden, waer toe de condemnatie der Gevangenen kon dienen. Verscheide van de Rechters waeren t'eenemael onwetende, hebbende nooit in de Rechten gestudeert: eenige ook die niet verstonden dan hunne moeders tael, die ook gants geen ervaerentheit hadden in saeken van regeering, en derhalven niet bequaem konden sijn om te oordeelen van de deelen en teikenen van Souverainiteit, waer op de questie aenquam, en welke punten by d'allerkloekste Rechtsgeleerden en Polityken worden gehouden seer swaer te sijn, en van seer diepsinnige ondersoeking. Eenige verhaelen dat al dese Rechters den last, hun gegeven, gewillig aennaemen, uitgenomen den Raedtsheer Adriaen Junius, die met dreigementen van sijn ampt te verliesen en boven dien een groote geldtboete te moeten betaelen, wierdt gedrongen sich tot dit werk te laeten gebruiken. Als d'Advocaet dese Rechters eerst sagh was hy seer verwondert, vindende onder de selve eenige jonge mannen, die eertyds van sijn gevolg waeren geweest in sijne ambassaden: sommige hadt hy voor desen groote vriendtschap bewesen, soo uit sijn eigen beweging en beleeftheit, als ten opsicht van hunne ouderen en vrienden, die by sijnen tydt in de regeering waeren geweest: den Heer van Swieten hadt hy tot tweemaelen gesegelde Brieven van remissie of quytschelding doen hebben. De Rechters naemen elk segel en brief van de Staeten Generael by welken beloofd wierdt, *haer en haere nakomelingen af te houden, te weeren en te guaranderen, al 't geen by iemant wie, en van wat qualiteit hy moght wesen, hen luiden ter saeke van 't voltrekken hunner commissie eenighsins gedaen of gepooght soude worden, hun aen te doen, in woorden of in werken, aen lyf of goedt, binnen of buiten 's Landts, ofte ook in eere, reputatie of digniteit. Maar dat sy Staaten alle 't selve souden neamen, houden en reputeren,*

MDCXIX

Grot. Verantw. p. 157.

Junius tot het rechterampt gedrongen.

't Leven van Oldenb. p. 152.

't Leven van Oldenb. p. 152. 150.

De Rechters neemen brieven tot hunner versekering van de Staeten Generael.

Uit de Commissie aen de

MDCXIX *teren, als tegens de Generaliteit en hen selfs voorgenomen, en sulks met volle maght souden afweeren, pareren, en doen beteren na behooren.* Dese woorden vondt men in de brieven van hunne commissie. Ook hebben se elkanderen met een nieuwen eedt verplicht, om niet van 't geen voor haar passeerde t'openbaeren. Soo dat alles, schryft de Groot, daer toe was aengeleidt, op dat de werelt nooit soude komen tot rechte kennisse van de saeke. In de Commissie hun door de Staeten Generael gegeven, die den twintigsten dag van Sprokkelmaendt was geteikent, wierdt geseit, dat se den Advocaet en d'andere Heeren hadden doen vangen, om de rust van 't landt te vorderen, *om de waere Christelyke Religie te bewaeren:* om 't verbreken der Unie te beletten, om de debauche van de soldaeten, door eenen anderen eedt als aen de Generaliteit, te verhinderen, en om bloedtstorting en confusie te verhoeden. Voorts seiden de Staeten, *dat se genegen waeren, en begeerden, dat, nae rijpe informatie, enqueste en overlegginge van de beschuldigingen der gevangenen in hunne saeke sou werden voorsien, sulks als tot conservatie van de Hoogheit, en gerechtigheit van de vereenigde Nederlanden, en de respective Provincien, Steden en Leden van dien, en de ruste van de selve en van de waere Religie in goede conscientie, recht en billykheit soude bevonden werden te behooren.* Derhalven hebben se de bovengenoemde vierentwintigh Heeren, als sich volkomentlyk vertrouwende op der selver wijsheit, kloekheit, en ervarentheit, gecommitteert en gedelegueert om uit hunnen naeme en van hunnent wegen kennisse van de saeken en beschuldigingen der gevangenen te neemen, d'informatien te examineren, op d'aenklaghte der Fiscalen te procederen tot vordre examinatie... en op alle de selve extraordinarie, ofte anders definitive ofte by interlocutie recht te doen en justitie t'administreren over de Gevangenen en anderen die noch bevonden souden worden aen de selve saeke schuldig te wesen.. By siekte, sterfte of andre wettelyke redenen, eeniger Rechteren, souden d'anderen evenwel voortvaeren en met de meeste stemmen resolveren, gelyk sy in goede conscientie naer recht en reden bevinden souden te behooren. Haere sententien souden se door de Officiers van de

Rechteren gegeven.

Verbinden sich by eede om te swygen.

Grot. Verantw. XVI. 158.

Inhoudt van hunne Commissie.

Siet Uitenb. Hist. p. 1198.

MDCXIX.

de Generaliteit, tot sulks daer toe gecommitteert ter executie doen stellen.. Het slot van de commissie begreep de strakverhaelde belofte en versekering aen alle de Rechters, en elk in 't besonder, gedaen, van hen te beschermen tegens alle de geenen die hen ter saeke van 't voltrekken hunner commissie souden poogen te missеggen of te misdoen.

Ontrent een week na 't stellen der Rechteren den laetsten van Sprokkel-, en voorts den eersten en vyfden van Lentemaendt, wierdt de Heer Hogerbeets ontboden in de vergadering der vierentwintig Heeren, doch de Raedtsheer Junius was'er niet tegenwoordig. De Heer De Vooght heeft hem aengeseit, dat hy den Heeren Staeten Generael met sijn voorgaende verklaering als noch geen genoegen hadt gegeven: hem weêr vermaenende, sich in geen meerder swaerigheit te brengen, maer de waerheit op alles verklaeren. Daer op heeft de Fiscael Duyk het examen weder aengevangen, sonder hem te seggen dat die vierentwintig Heeren tot Rechters over de Gevangenen waeren gestelt. De punten, die men hem voorhieldt en daer hy op gehoort wierdt, waeren uit de voorgaende examinatien genoomen, en somtydts met eenige omstandigheden bekleedt. De gelegentheit van dat examen en sijne aenmerkingen op de verdre proceduren tegens hem gehouden sal ik den Leser met sijne eigene woorden, uit sijn Gedenkschrift getrokken, verhalen. „ Ik heb, schrijft hy, die punten naer mijn „ beste wetenschap met korte woorden beantwoordt. Want „ ik verwachtte niet anders dan dat uit de verklaeringen by „ ons gedaen eenige punten tot onsen laste souden worden „ getrokken (hoewel ik by my selven niet kon verstaen, „ dat daer iet in was, daer op eenige criminele aenklaght „ soude gefondeert worden) die ons dan souden worden ter „ handt gestelt, op dat wy daer op onse defensie moghten „ doen: want uit dit groot getal van vraeghstukken kon ik „ niet weeten wat tot mijnen laste sou mogen aengenomen „ worden. Als ik op 't punt van de Waerdtgelders seide; „ dat de selve tot Leyden om geen andre oorsaeke waeren „ aengenomen dan om alle commotien en beroerten te be- „ letten, volgens de resolutie van de Vroedschap, die, „ voor

Hogerbeets wordt voor de xxiv Rechters ontboden, en op nieuw geexamineert.

Verhael van dat examen met de eige woorden van Hogerbeets, en sijne aenmerkinge op de procedures tegens hem gehouden.

Syn antwoordt op het stuk der Waerdtgelders.

MDCXIX „ voor mijne aenkomste, op den XXVI van September
„ MDCXVII was genomen, my gedraegende tot de ken-
„ nisse van den Heer Broekhoven daer present, soo stelde
„ sich Broekhoven tegen my, seggende, waeren sy alleen
„ tot dien einde aengenoomen, soo hadt men haar dienst
„ wel grootelyks misbruikt in 't besetten van sijn huis, tot
„ tweemaelen toe. Als ik ook seide dat d'andere Steden
„ verstonden haar soo wel vry te staen haere aengenoomene
„ Waerdtgelders te betaelen uit de contributien van Hol-
„ landt, als die van Amsterdam, en de Steden van 't Noor-
„ der quartier de haere, soo stelde sich de Burgermeester
„ Paeuw daer tegens, seggende, dat die van Amsterdam
„ sulks vermogten te doen uit kracht van haere Satisfactie *,
„ 't welk ik seide lichtelyk sou sijn te wederleggen, als de
„ gelegentheit hier sulks soude toelaeten: want ik meen-
„ de, dat my niet toequam te pleiten tegens de Heeren,
„ die tot mijne examinatie waeren gecommitteert: immers
„ 't en quam hun niet toe, souden sy Rechters sijn, sich
„ partydig te stellen tegens de Gevangens, maer daer toe
„ waeren drie Fiscalen gestelt. Daerom heb ik altijdts ge-
„ wacht op dien tijdt dat wy in onse defensie noch souden
„ worden gehoort. 't Welk ook noodig was, om dat wy
„ buiten onse beroeping, of sonder last van onse principa-
„ len, niet gedaen hadden, gelyk ik op de feiten, in de
„ sententie verhaelt, sal aenwijsen. Ook en is'er niet een
„ van alle 't welk naer eenigh delict smaekt. Want *crimen*
„ *læsæ Majestatis* kan ons niet te last geleidt worden, gelyk
„ 't ook niet wordt, om dat wy aen de Staeten Generael
„ met geen belofte van getrouwigheit en gehoorsaemheit
„ sijn verbonden, en dat sy in Hollandt geen recht van
„ souverainiteit hadden te pretenderen. *Clar. lib.* 5. *Senten.*
„ *læsæ Majest. Vide quandoque Cod. Fabri, quoque ad l. Jul.*
„ *Majest. defin.* 100. En hierom mogen wy niet geseit wor-
„ den eenige conspiratie tegens ons Overhooft voor gehadt
„ te hebben. Voorts kan niet geseit worden, dat wy in
„ publyke beroepingen geweest sijnde en in de wettige ver-
„ gaderingen van de Staeten van Hollandt, onsen last en de
„ resolutie by de Vroedtschap genomen, ingebraght en ge-
„ main-

Van Broekhoven tegengesproken.

Ook van Paeuw.

* *Siet Bor* XVI. 46. *en Hooft* XVIII. 793.

Hem kon, verstondt hy geen crimen læsæ Majestatis te last geleidt worden;

Nocht conspiratie,

Nocht sedditie,

,, maintineert hebbende, eenige seditie hebben aengerecht,
,, *nam seditiosi sunt qui contra legitimum Magistratum illicitas po-*
,, *puli congregationes cogunt.* Wy mogen ook niet voor Fac-
,, tieusen gehouden worden, *hi enim contra legitimam poten-*
,, *tiam insurgunt & quærunt eversionem status, dignitatisque al-*
,, *terius..... de crim. læs. Majest. q.* XII. Alsoo wy nooit ge-
,, socht hebben eenige twisten of scheuringen aen te rech-
,, ten, en iemant op onse sijde te trekken tot eens anders
,, verdrukking, gelyk als andere wel gedaen hebben: maer
,, wy hebben een iegelyk sonder eenige molestatie sijn ge-
,, voelen vry gelaeten, geen meerder gesagh aen Hollandt
,, willende stellen dan haer toequam, niet konnende lyden
,, behoudens eer en eedt, dat men ons Vaderlandt van hae-
,, re diergekochte vry- en gerechtigheden soude beroven:
,, immers niet konnende toestaen, dat sulks soude geschie-
,, den van die geenen, die met eede verplicht waeren tot
,, handthaving van dien, en met veele weldaeden en bene-
,, ficien daer toe sijnde verbonden. Derhalven konnen wy
,, mede in geenerhande manieren toestaen, dat men ons sou-
,, de beschuldigen in eenige punten de fondamentele wet-
,, ten van onse regeering, en de verbonden met d'andre ge-
,, confedereerde Provincien gemaekt, eenighsins gevioleert
,, te hebben: ter contrarie hebben wy altijdts seer sorgh-
,, vuldigh geweest, om diesaengaende ons te quyten naer
,, behooren. En of daer van eenige twijffelachtigheit soude
,, mogen sijn, soo behoorden wy dan te hebben *terminum de-*
,, *fensionis* *, op de punten, die uit de beantwoording van de
,, vraeghstukken, invoegen voorschreven gedaen, ons sou-
,, den mogen voorgestelt worden, alsoo de gemeene regel
,, in rechten is, dat niemant magh worden gecondemneert
,, *in criminalibus nisi prius dato termino ad faciendum suas de-*
,, *fensiones, etiamsi fuerit ipsum delictum sponte confessus* †, *quam*
,, *practicam servare totum mundum dicit Saliçetus in L. 2. post*
,, *num... de custod. reor. Et hunc terminum defensionis reo non*
,, *petenti dandum esse* ‡ *ait... qu.* 49. Ende hoewel de Ge-

Nocht factie,

Nocht violatie of verbreeking van fondamentele wetten, en verbonden.

Men moest den Gevangenen, verstondt hy, tydt, om hunne verantwoording te doen, gegeven hebben.

* *Gestelden tijdt tot verantwoording.*

 ,, com-

† *Ten sy dat hem tijdt is gestelt om sijn verantwoording te doen, al waer 't ook dat hy de misdaet van selfs hadt bekent Jul. Clar quæst. 49. num. 13. & quæst. 55. num. 15 Grot. Verantw. XVI. 159.* ‡ *En dese tijdt van verantwoording moet den aengeklaegden gegeven worden al waer 't dat hy 't niet versocht.*

MDCXIX

„ committeerde Rechters by eenige van ons waeren gesuſ-„ pecteert, ofte ſich ſelve, om haer notoire groote party-„ ſchap, ſelfs van 't Rechterampt behoorden afgehouden „ en verexcuſeert te hebben; dat ſy ook wel wiſten, im-„ mers behoorden te weeten, dat hun luiden geen Juris-„ dictie over ons was competerende, door dien de Heeren „ Staeten Generael uit kraght van de Unie tuſſchen de Pro-„ vincien aengegaen, geen meerder recht hebben, dan „ dat d'eene Provincie d'ander magh aenſpreeken om de „ voldoening van de beloften daer in verhaelt, gelyk *in con-„ tractu ſocietatis* *, d'eene contractant, den ander, maer „ dat ſy evenwel daer in haer ſelve niet moogen rechten, „ ofte over de onderſaeten van de particuliere Provincien „ eenige Jurisdictie exerceren, te meer om dat het ver-„ bondt van de Unie niet en diſponeert op de particuliere „ onderſaeten, maer op de Provincien. Niet tegenſtaende „ dit alles ſijn ſy echter voort gegaen." Dat'er terſtondt, nae 't vangen der Heeren, veelerley pasquillen en ſmaedt-printen tegens hen wierden onder 't volk gebraght en ten toon gehangen, is in de Hiſtorie der Reformatie aengewe-ſen. Langs dien wegh ging men nu noch daegelyks voort. Daer ſich De Groot met de volgende woorden over be-klaegde: *Nae dat wy gevangen waeren heeft men toegelaeten, dat elk een wat logens hy wilde tegens ons ſchreef. Die ſulks niet hebben willen beletten, jae door hunne geinſtrueerde Hiſtorieſchrijvers ſich daer op beroemen, toonen wel opentlyk, dat wy toen in geen handen van juſtitie ſijn geweeſt: want die in handen ſijn van juſtitie, ſijn ook in ſauvegarde van de juſtitie tegens alle extrajudiciele beſwaerniſſen.* Doch onder ſoo veel pasquillen en ſmaedt-printen, te veel om te noemen, quam te deſer tydt iet te voorſchyn tot lof van een der Gevangenen. De vermaerde Petrus Schriverius, boven gemeldt, dorſt nu onder d'af-beelding van den Heer Hogerbeets de volgende vaerſſen ſchryven en in druk laeten uitgaen.

De Rechters moeſten ſich om hunne partyſchap, en om dat hun geen jurisdictie over de Gevangenen toequam, van dat ampt afgehouden hebben.

* *Een contract of verbondt van maetſchappy*

Siet Grot. Verantw. xv 145, 146.

Siet Hiſt. der Reformatie het XXXII. *boek p.* 935.

De Groots beklag over de pasquillen tegens de gevangenen uitgegeven.

Grot. Verantw IX. 94. XV. 154.

Siet Band. Mem. x. 63, 64.

De print van Hogerbeets met een lofdicht uitgegeven.

Talis ab Arctoo redit HOGERBEETIUS *axe,*
Cum ſacra legati munia clarus obit.
Talis, Leyda, tuus, talis tuus, Horna, ſenator;

Talis,

Talis, pro patria cum loqueretur, erat. MDCXIX

Præsidium mæstis, legum pater, omnibus æquus;
Integrius quo vix Belgica pectus habet.
Pace tua liceat quæsisse, Batavia mater,
Nunc ubi sunt tanto præmia digna viro?

S. P. S.

't Welk men, naer den sin, aldus kan vertaelen:

Dus keerde HOGERBEETS *uit Denemark en Sweeden,*
Die 't ampt van Staatgezant met luster kon bekleeden.
Dus was hy Hoorens roem, dus was hy Leydens Raedt;
Dus sprak voor 't Vaderlandt der droeven toeverlaet,
De steun der billykheit, de vader van 's Landts wetten:
Dat oprecht Hollandts hert, dat voorbeeldt sonder smetten.
O moeder Hollandt, magh 't gevraeght sijn, waer is d'eer,
Waer is nu 't loon, verdient van sulk een braeven Heer?

Maer dees gunst gedeegh tot ongunst, en die lof baerde leedt en schaede voor den Schryver. De print was naeuwlyks bekent geworden, of Govaert Basson, Boekverkooper tot Leyden, die de plaet hadt uitgegeven, wierdt, op seker schryvens uit den Hage, den achtsten van Lentemaendt, tot Leyden voor de Burgermeesteren ontboden, en ondervraeght op het uitgeven van die print. Hy bekende alles rondelyk, en seide, dat de letteren onder 't Gedicht te kennen gaeven dat Petrus Schriverius de maeker was. Dees, insgelyks boven ontboden, beweerde, dat in het vaers, naer sijn meeninge verklaert sijnde, niet wierdt misseit. Daer op liet men terstondt d'afdrukſels met de plaet boven brengen, en beval den Schout, Lot Huigens Gael, den maeker van 't vaers daer over aen te klaegen. Het pleit dat hier over voor de vierschaer der Universiteit (daer de saek diende dewyl Schriverius een Lidtmaedt der Academie was) gehouden wierdt, begreep eenige dingen die aenmerkelyk waeren. 't Geen de Schout tegens hem voortbraght en eischte quamp hier op uit: *Dat hy gedaeghde sich niet ontsien hadde eenige vaerssen te dichten in Latynsche taele, tot grootmaeking van den lof, prijs en roem van Mr. Rombout Hogerbeets*

Uit een brief van Paulus Stochius, geschreven den 10 Maert 1619.

De printen met de plaet opgehaelt.

Aenklaght en eisch van den Schout.

MDCXIX *gerbeets; en de selve aen Govert Basson, Drukker tot Leyden, hadt overgelevert, die deselve achter d'afbeelding van den voorschreven Hogerbeets hadt doen drukken, met openbaere byvoeging van den naem des Autheurs: 't welk alles geschiedt was, onaengesien de voorschreve Hogerbeets door publyke authoriteit in hechtenis was doen stellen, en ook alles was strydende tegens het plakkaet dat den* XXII *van December des verleden jaers by haere Hoog Mogende tegens het drukken en uitgeven van argerlyke en seditieuse boekskens en schandeleuse refereynen.. was uitgegeven: ook strekkende tot kleinachtinge der Heeren Staeten Generael: waer over hy concludeerde, dat de gedaeghde soude werden gecondemneert in een boete van twee hondert guldens, volgens den inhoudt van 't genoemde plakkaet.* Over dese belasting en eisch vielen eenige woorden met eenige der Heeren. Schriverius keerde sich tot de Burgermeester Gerrit Leendertsz (voor de verandering der regeering een Schoenmaeker of Looyer) tot hem seggende, *Wat dunkt u*, Heer Burgermeester, steekt'er dat wel in 't vaers, 't geen'er de Schout uithaelt en tot mynen laste *voortbrengt.* d'Ander seide, *dat hy geen Latyn verstondt, en derhalven daer niet van kon seggen.* Schriverius daer op, *Hoe, verstaet gy 't niet, en sit gy hier om'er van te oordeelen? Dat's schoon bescheidt! Maer gy Heer Burgermeester*, sich toen wendende tot den Heer Clement van Baersdorp, *wat segt gy'er toe, gy verstaet wel Latyn, ook kent gy den man wel, want gy hebt uw voeten soo lang onder sijn taeffel gehadt* (hy hadt ontrent twee jaeren by den Heer Hogerbeets gewoont) *houdt gy hem voor soodaenig een als de Schout hem beschryft?* Hier op hadt d'ander geen verset. Toen nu dese saek voor den Rector en de Rechters der Universiteit diende, wierdt'er, den twee-en twintigsten van Lentemaendt, een antwoordt van of wegens Schriverius, tot wederlegging van den eisch des Schouts, door sijnen Procureur Johan van Kuyk overgelevert, 't welk van desen inhoudt was.

van Leyden tegens P. Schriverius.

Schriverius gesprek met de Heeren Gerrit Leendertsz en Clement van Baersdorp.

Syn antwoordt op de eisch des Schouts.

Om desen eisch te wederleggen staet eerst aen te merken, dat het eenig fundament van dien het plakkaet is van de Staeten Generael van den XXII van December, 1618. Hier tegens wordt gezeit, dat het selve nooit is geobserveert geweest, immers dat terstondt daer na en voortaen het tegendeel van dien publy-

Uit de papieren van den Advocaet Mr Nic. Van Sorgen.

publykelyk is getolereert en toegelaeten; gemerkt men diens MDCXIX
niet tegenstaende continuelyk in den Hage, tot Amsterdam, Delft, Leyden, en andere plaetsen meer, verscheiden fameuse, vileine en lasterlyke boekskens, printen, en gedichten in 't openbaer heeft verkocht en noch verkoopt: gelyk noch nae date van dese citatie tot Amsterdam verkocht is seekere schandaleuse of lasterlyke printe, inhoudende een *monster met vyf hoofden en vier voeten*, met dit byschrift dat het een *Warmiaen* was, daer mede betekenende de Remonstranten, die by eenige onrustige menschen soo werden genaemt: behalven verscheiden andere lasterlyke boekskens en refereinen meer: jae tot Delft heeft men noch onlangs en soo den Verweerder onderrecht werdt den XIV deser maendt Maert openbaerlyk langs de straeten, en op de merkt, geloopen met seekere lasterschriften, genaemt, den *Drekwaegen.* Alsoo werden ook noch tegenwoordelyk, naementlyk, op desen XXII Maert, in 't openbaer, op de groote saele in den Hage, en andere winkels meer, te koop en ten toon gehangen verscheiden de allerschandelykste lasterschriften, die ooit sijn uitgekoomen, met naemen, *De Legende van den Nieuwen Sint Jan*, *Den gulden Blaesbalk*, *de Drekwaegen*, *Het schoolhouden van Mr. Jan &c.* sonder dat nochtans iemant daer over ooit aengesprooken, veel min gecauseert is geweest, ofte werdt; ook selfs niet in den Hage, daer het voorschreven plakkaet nochtans uitgegeven is, en daer men den inhoudt van dien seer wel weet: niet tegenstaende de Procureur Generael, het geheele Hof, jae de Staeten Generael selfs, daegelyks op de saele sijn, en de selve in haer tegenwoordigheit aldaer sien, ofte konnen sien te koop hangen: 't Welk immers niet en soude konnen geschieden als 't voorschreven plakkaet niet en waere in een openbare non observantie; veel min als de meeninge van de Heeren waere 't selve naer sijn forme en inhoudt te doen observeren.

Genomen nochtans, sonder prejudicie van de waerheit en des Verweerders goedt recht, of het selve plakkaet al *in viridi observantia* waere, des nu neen, soo en soude het selve den Verweerder in desen niet konnen bejegenen, dewyle by den voorschreven plakkate niet en werdt verbooden *iemant te prysen* of

MDCXIX eenig *gedicht te maeken tot grootmaking van iemants eere :* maer alleenlyk *het quaelyk spreeken van de wettelyke regeeringe der landen en magistraten van steeden en eenige argerlyke en seditieuse boekskens, ofte libellen, liedekens, nieumaeren, schandaleuse refereynen*, weesende alle de werelt kennelyk, dat iemant te prysen geen qualyk spreeken, lof geen laster, en een eergedicht geen schandaleus referein is: maer ook in rechten klaer en notoir, dat geen penaele plakkaeten, die *strict ja op het allerstrictste* moeten genoomen worden en geen extensie en admitteren, spreekende in sulke termen, gelyk even is geseit, tot dese onse saeke konnen worden getrokken.

Dat den eyscher verder seit *dat de Verweerder de voorschreve Veersen aen den Drukker G. Basson soude hebben overgelevert*, dat kan hy Verweerder mede niet vinden waer dat in den plakkate verbooden is.

Ende 't geene noch volght *dat de voorschreve Basson de selve soude hebben doen drukken, achter d'effigie van den voorschreve Hogerbeets*, dat gaet den Verweerder niet aen; dewyle het selve het feit van Basson en niet van hem Verweerder is: sijnde mede ongehoort, behalven dat ook 't voorschreve plakkaet sulks niet seit, dat iemant sal moeten innestaen, ofte moogen aengesprooken worden voor het feit van eenen derden.

Wat aengaet dat den Eyscher seit: *alle 't selve geschiet te sijn, onaengesien de voorschreven Hogerbeets door publyke autoriteit, &c.* meint de Verweerder soo frivool en impertinent te sijn, dat daer uit alleen kan blyken wat van de geheele saeke te oordeelen sy; gemerkt nergens ooit sijn leven gehoort is, dat men ter eeren van eenen, die by publyke autoriteit in hechtenis is, niet soude moogen eenige Vaersen maeken en dat by naemen in 't geene waerachtig en alle de weerelt kennelyk is; de oorsaeke of questie van sijne hechtenisse niet en roert, veel min eenig prejudicie daer in geeft, en by niemant in controversie getrokken werdt of getrokken kan werden, gelyk als niet alleen alles in desen plaetse heeft, nu voor als noch, maer ook plaetse hebben soude, al waert dat hy van eenig crimen overwonnen moghte werden, des nu noch niet is geschiet: weesende mede ongehoort in rechten

dat

dat iemant om een simple aenklaeging, veel min ter saeke van de gevangkenisse, die alleenlyk dient tot bewaernisse en niet tot straffe, soude verliesen sijne voorgaende digniteiten: ende genoomen dat hy sijne digniteiten daer door al verloor, des nu neen, soo soude noch evenwel waerachtig blyven, dat hy soodaenige ampten soude hebben gehadt en bedient, sonder dat iemant verbooden soude weesen 't selve te moogen seggen, als het pas soude geven, ofte sulks seggende verstaen soude moogen werden quaelyk gedaen te hebben, niet meer dan het ongeoorloft is eenen afgegangen Burgermeester ofte Schepen als noch Burgermeester of Schepen te noemen. MDCXIX

Dat den eischer verder seit *dat dit alles directelyk soude stryden tegens het voorschreven plakkaet*, dat meint de Verweerder soo ongefundeert te sijn, dat hy met veel beter fundament, uit het geene alreede voor uit is geseit, hier soude konnen seggen, dat sulk' seggen directelyk strydt tegen de waerheit, ende tot een evident teeken, dat soodanigen losgedicht niet en strydt tegens 't voorschreven plakkaet, soo en is niet alleen ten aensien van een yegelyk soo in den Hage als elders, geduirende de gevangkenisse van den E: Heer Johan van Oldenbarneveldt, Advocaet van 't landt van Hollandt, gemaekt, en in alle winkelen verkocht de effigie van den selven Heere, ook met de uitgedrukte eertytelen dat hy is een *Vir Eximius*, dat is, *een uitneemend of voortreffelyk man*, *Heer van Berkel*, *Rodenrys en Advocaet*, *en Bewaerder van het groot segel en principale schriften en munimenten van Hollandt en Westvrieslandt*; 't welk soo honorabel jae meerder is als het geene dat by de effigie van den voorschreven Heere Pensionaris Hogerbeets is gevoegt: maer dat meer is de Hoog Mogende Heeren Staeten Generael selfs geven den voorschreven Heere van Oldenbarneveldt, geduirende sijne gevangkenisse in sekere acte van dato den XXIX Augusti 1618. noch den tytel van *Advocaet van Hollandt*, welken tytel, gelyk als haere Hoog Mogende seer wel hebben geweten, dat soo heerlyk en honorabel is, dat veele treffelyke luiden dien wenschen souden waerdiglyk te moogen voeren, alsoo hebben haere Hoog Mogende ook mede verstaen, dat de hechtenisse van den sel-

MDCXIX ſelven Heere hem in ſijne tytelen en qualiteiten niet en konde prejudiceren, ten waere men ſeggen wilde dat haere Hoog Mogende daer mede ſelfs hadden gedaen tegens 't geene ſy naemaels by plakkaet hebben verbooden, 't welk een ygelyk wel kan verſtaen dat ten hoogſten abſurd ſoude weſen: van gelyken hebben de voorſchreven haere Hoog Mogende naer dato van den ſelve plakkaete ook gedoogt en toegelaeten, dat ter eeren van den Heere Penſionaris de Groot is gedrukt en openbaerlyk verkocht ſeker Sonnet tot grootmaekinge en uitbreidinge van ſijnen lof, prys, en roem (om des Eiſchers woorden te gebruiken) met openbaere byvoeging van den naem des Autheurs, geſtelt achter het gedicht by den ſelven Heere de Groot over den Doop gemaekt, ſonder dat daer over ooit eenige navorſching veel min aenklachte is gedaen, niet tegenſtaende ook dat het ſelve Sonnet ſpreekt in terminis van ſijne gevangkeniſſe die in de veerſen in queſtie niet eens en werdt aengeroert: ſoo dat niet alleen te verwonderen is uit wat dialectica den eiſcher ſulken beſluit kan maeken, maer als men de ſaeke op het ſcherpſte wilde neemen, ſoude met veel beeter recht geſeit konnen werden, dat den Eiſcher in deſen ſelfs, iſt niet directelyk, ten minſten eenigſins tegens 't voorſchreven plakkaet doet, met het inſtitueren van ſoo ongefundeerde actie, dewyle hy ſich niet en ontſiet den Verweerder te cauſeren in 't geene daer niet aen misdaen is en onder 't pretext van de gevangkeniſſe des Heeren Penſionaris Hogerbeets ſijne voorgaende eere wil verduiſteren, daer het plakkaet in effecte verbiedt van eerlyke luiden quaelyk te ſpreeken: de rechten ſeggen dat hy dien niet tegenſtaende ſijne eere behoudt en haere Hoog Mogende ſelfs den Heer van Oldenbarnevelt, weſende ſijn medegevangen, vereeren met den naem van Advocaet van Hollandt. Dat de voorſchreven Eiſcher verder ſeit *dat dit alles ſtrekken ſoude tot kleinachtinge der Heeren Staeten Generael*; dat werdt mede by den Verweerder wel expreſſelyk ontkent: want by de voorſchreve vaerſen niet anders geſeit werdende dan 't geen waerachtig is en 't geen altoos waerachtig blyven ſal, als by exempel dat de voorſchreve Heer Hogerbeets is geweeſt in Ambaſſade aen ſijne Majeſteit van Denemerken

en

en Sweden, Pensionaris van Leyden en eersten Raedt van den Hoogen Raede, soo souden haere Hoog. Mog. nimmermeer van dese kleinachting konnen gevrijdt werden, soo weinig als die saek in facto verandert kan werden: waer uit blykt dat die illatie van den eischer t'eenemael ongefundeert is. Jae genoomen of 't selve al waerachtig waere, des nu neen, soo en soude dat noch evenwel de verweerder niet konnen tegengeworpen worden als een fundament van dese causatie: dewyle nergens by den voorschreven plakkaete geseit werdt dat alles wat eenige quaedtwillige en verkeerde menschen buiten meeninge en intentie des Autheurs trekken en torqueren tot iemants naedeel ofte kleinachtinge soude strafbaar wesen. En in rechten is ongehoort dat men soodaenige plakkaeten, die odieus sijn en gerestringeert werden, by consequentien, distortien en vreemde besluiten soude extenderen *contra mentem scriptoris*, *& ad casus non solum diversos sed & plane contrarios*: want als dat soude sijn, en soude van niemant ietwes soo wel ofte voorsichtelyk geseit konnen werden dat by den quaedtwilligen niet en soude konnen werden verdraeit. Gelyk ook het oude spreekwoordt te kennen geeft, *Quod ex iisdem libris & tragedia & comœdia fiat*, dat men uit de selve boeken soo wel een tragedie maekt als een comedie, en onder ons Hollanders, *dat waer die Bye hooning uit suigt, dat de spin daer fenijn uit trekt.* Behalven dat ook in rechten notoir en elk een kennelyk is *quod delictum unquam committitur sine dolo & cum aliquid varias interpretationes admittit, eam ita esse faciendam ut & tollatur delictum & vitetur pœna. Quin autem hi versus de quibus agitur, ita possint explicari, ut neminem lædant*, dat is soo klaer, datde verweerder niet en kan bedenken, hoe dat men die kan trekken tot iemants, veel min tot der Heeren Staeten kleinachting.

Daer by gevoegt dat het een vreemde en ongehoorde saeke is dat men uit een hechtenisse soodaenigen vooroordeel wil maeken als of de voorseide Heere Hogerbeets alreede *confessus*, *convictus & condemnatus* waere *. 't Welk in recht, redene, noch billykheit is gefundeert: 't Is ongerymt

MDCXIX

Tegens de meening van den Schrijver en tot saeken die niet alleen verscheiden, maer ook geheel contrarie sijn,

Dat het kan gebeuren dat een misdaedt werdt begaen sonder arg, en indien een saek verscheidelyk kan uitgeleidt worden, men soodaenige uitlegging moet nemen waer door men de misdaedt wegh neemt en de straffe vermydt. Dat nu dese vaersen soo uitgeleidt konnen worden dat se niemant beledigen,

* *Beleden badt en overwonnen en veroordeelt.*

MDCXIX te ſeggen, de Penſionaris van Leyden is gevangen, ergo ſoo moet men hem niet pryſen: en veel ongerijmder is 't dat men den Heeren Rechteren over ſijne ſaeke geſtelt ſijnde met een vooroordeel ſal willen een wet ſtellen dat ſe den man ſullen moeten condemneeren, want als de Heeren Rechters den man onſchuldig bevindende abſolveren, ſoude het niet een fraije ſaeke weeſen, dat deſe verweerder alreede by ſententie van Uw E. mijn Heeren ſoude gecondemneert ſijn, als een ſchuldige gepreſen te hebben?

Mits alle welke redenen ſoo concludeerde de Procureur uit den naeme en van wegen den Verweerder tot niet ontfangkelyk, en by ordre dat den Eiſcher ſijnen eiſch en concluſie ſal werden ontſeit, &c. maekende eiſch van koſten van deſen proceſſe, &c.

Het ſchrift, daer dit Antwoordt op den eiſch des Schouts uitgetrokken is, was geſchreven met de handt van den Advocaet Mr. Niklaes van Sorgen. Daer nae leverde Schriverius noch een Requeſt in, daer hy ſijn verklaeringe op 't verſtandt van de voorſchreve Latijnſche veerſen in vertoonde. Ook bequam Schriverius een advys van den gemelden Van Sorgen, daer hy in ſtaende hieldt, dat het voorſchreven plakkaet om redenen in de voorſchreve Antwoorde vervaet in geen obſervantie was en boven dien niet kon geextendeert werden tot dit Gedicht ter eeren van den Heer Hogerbeets (*'t welk*, ſeide hy, *een ſpeculatie was van een Poëet, den welken by allen tijden eenige licentie was vergunt*) t'eenemael verſcheiden ſijnde van de dingen die in dat plakkaet verboden wierden, ſoo kon, meende hy, verders dit plakkaet deſen Poëet niet beſwaeren, dewyle de reden van offenſie die de voorſchreve veerſen wierden geſeit te geven, dat is, dat die ſouden ſtrekken tot vilipendie van de Staeten Generael, nergens anders op was gefundeert dan op een uitlegging die by d'een en d'ander daer op ſoude moogen werden gemaekt, en dat Schriverius, (die daer van Autheur was) de ſelve by ſeker requeſt niet alleen alſoo hadde uitgeleit en verduitſcht dat die met gantsgeen ſchijn van reeden tot iemants kleinachting veel min tot der Heeren Staeten vilipendie konden werden getrokken: maer ook verklaert gants geen meeninge of intentie gehadt te hebben om

Advys van den Advok. Mr. Van Sorgen.

om iemant, veel min de Heeren Staeten te offenderen: daer MDCXIX
nae beweert den Advocaet, dat Schriverius in die verklaering
gelooft moest worden, dewyle in rechten elk een wierdt toegelaeten
sijne woorden selfs te verklaeren en uit te leggen
nae sijne meeninge, ende ongehoort was dat iemant soude
gecauseert, veel min gecondemneert werden als ietwes geseit
te hebben 't welk hy verklaerde sijne meininge contrarie
te wesen; soo wanneer sijne woorden in soodaenigen sin
als hy die verklaerde gesprooken te hebben, eenigsins konden
werden genoomen, 't Welk in desen soo volkomentlyk
plaetse hadt dat ter contrarie geen andere interpretatie
op de voorschreve veersen bequaemelyk kan werden gedaen
sonder die te trekken en detorqueren tot het geene daer van
niet een woordt in den text en wierdt gevonden. Ende als de
offensive interpretatie soo haest uit de voorschreve veersen al
waere te neemen als de andere die geen offensie en gaf, en die
de autheur verklaerde sijne meeninge geweest te sijn, des nu
neen, soo soude noch evenwel nae rechten *in dubio benignior
interpretatio* moeten geamplexeert worden. Hier op verder
aenwijsende, dat hier niet tegens deedt dat in den eisch geseit
wierdt dat de voorschreve Hogerbeets door publyke autoriteit
in de gevangkenis was gestelt, gebruikte hy dese woorden:
jae alwaert dat iemant om eenige misdaedt niet alleen
gevangen, maer ook gecondemneert en gestraft waere,
evenwel soudt noch vrystaen, den selven in andere deughden
in hem bevonden, eer hy tot het delict gekoomen waere,
te prysen, met beklag van dat hy hem daerna vergeeten,
en zyn loon in straffe verandert hadde, soo dat de voornoemde
Schriverius die voornoemden Hogerbeets in de voorschreve
veersen wel heeft moogen prijsen en sijne deughden
naeschrijven, soo lang als 't noch onseker was, of hy by de
Gedelegeerde Rechters strafbaar bevonden sou worden. Het
besluit van de voorschreve Veersen nae de voorschreve uitlegginge
by den Autheur gedaen, in effect anders niet medebrengende,
*dan dat hy alle voorgaende deughden loon in gevaer schijnt
gestelt te hebben om al 't selve te verliesen indien hy schuldig bevonden
wierde*, sonder dat daer uit was blykende des Autheurs
meining en verstandt geweest te sijn smaedelyk te spreecken

 op

MDCXIX op de proceduuren tegens de voorschreven Hogerbeets gehouden, en dat hy soodaenige proceduuren niet gemeriteert soude hebben. Het besluit was, dat uit dese redenen en motiven van rechten klaerlyk bleek dat de voorschreve Veersen met geen fondament konden geseit werden tegens het voorschreven plakkaet te stryden, ofte ietwes gemeens te hebben met de materie daer van 't selve plakkaet spreekt, sonderlinge geconsidereert de voorschreven verklaeringe en uitlegginge van den Autheur self; dat daeromme geen reden van twijffelinge nae rechten en was, of de Heeren Rechteren, Raeden der Universiteit, behoorden de voorschreve uitlegginge en verklaeringe aenneemende den Officier sijnen eisch t'ontseggen.

De Heer Van Dyk soekt Schriverius tot schuldtbekenteniße te brengen.

Uit de Vertelling van P. Schriverius.

Hangende dit pleit, quam de Heer Jacob van Dyk, Gesant des Konings van Sweden by haere Hooghmogentheden, een groot liefhebber, en recht waerdeerder der geleerdtheit, tot Leyden, ten huise van Schriverius, met wien hy seer gemeensaeme vriendtschap onderhieldt, om hem te beweegen tot eenige verdemoediging en schuldtbekentenis, met aensegging, *dat indien hy sulks wilde doen de saek dan wel ten besten soude aflopen; doch soo niet, dat'er voorseker vonnis tot sijn naedeel sou worden geveldt:* want, voegde hy der by, *ik verstae, dat gy ook correspondentie met de Gevangenen hebt gehouden, 't welk seer oevel werdt genomen.*

Sijn antwoordt.

Schriverius daer op, *Hebben sy mijn handt, ik geef haer mijn hals: en om tot schuldtbekenteniße te koomen. Neen, inder eeuwigheit niet.*

Hy wordt verwesen in de boete van 200 gulden.

Het ging dan gelyk de Heer van Dyk hadt gespelt. Weinig daegen daerna volgde 't vonnis by 't welk hy verwesen wierdt in de boete van twee hondert gulden. Maer Schriverius, meenende dat hem ongelyk geschiedde, was niet gesint te betaelen.

Laet sich om te betaeling paiden.

Uit de Vertelling van P. Schriverius, en.. Ro-

Toen sondt men eenige van des Stadts soldaeten in sijn huis, die hy verduurde, hen weigerende te spijsen. Eindelyk quam de Schout, met eenig gevolg, begeerende aenwijsing van goederen om de boeten te vinden. Eerst wees hy se in de keuken, en liet se potten en pannen opschrijven, dan dese van te weinig waerdy sijnde, braght hy se op sijn Boekkaemer, eenige boeken uitschietende, die hy de Schout liet medeneemen, om verkocht te worden; seggen-

gende, als dit iemandt der byftaenders vremdt dacht, *Dese sijn 't die 't my doen : dese leerden my recht uit onrecht kennen : deese deeden my verbeuren, laet dan ook van dese de boete komen. Waer ik een Snyder of Schoenmaeker geweest, dit sou my nu niet ontmoeten.* Geduurende dat opteikenen der boeken, quam er een Student, versoekende dat Schriverius, nae de wijse van die tijdt eenige spreuk in sijn Stamboek, soo men 't noemt, met sijne handt, tot een gedachtenis, soude schrijven. Hy teikent terstondt in dat boeksken eenige boeken, overhoop geworpen, en op de selve een schoen, of Schoenmaekers leest, met een Kroon en Scepter daer boven. Daer onder schreef hy dese vaersen van Martialis

MDCXIX *denburgh, Burgermeester der stadt Oudewater.*

Frange miser calamos, & scinde Thalia libellos
Si dare Sutori calceus ista potest.

Welk Latijn van Joachim Oudaan op dese wijse is verduitst :

Arm Schrijver werp uw pen daer heen,
En scheur uw boeken vry van een;
Nadien nu een Schoenmaeker van
Sijn schoen dees dingen krijgen kan.

Uit die boeken by openbaere opveiling verkocht wierdt de boete van Schriverius voldaen. De Drukker Basson moest van gelyken twee hondert gulden, tot boete van 't uitgeven, betaelen. Nae 't stellen der Rechteren, op dat ik weêr tot de Gevangenen keere, ging men voort met het examineren. De Heer de Groot verhaelt, hoe hy tot de Rechters seide, *Dat de Staeten Generael sijne Souverainen niet en waeren, en over sulks over hem geen Rechters moghten committeren : ook allegerende sijn recht als Poorter, en 't Privilegie van Rotterdam : versoekende sulks, soo aen de Staeten Generael, als aen de Staeten van Hollandt, met redenen en middelen te moogen deduceren*, 't welk hy niet heeft konnen verkrijgen. Daerna heeft hy gepresenteert, de decisie over dese exceptie te stellen ter judicature van beide de Collegien der Justitie van Hollandt, ofte van de Heeren Raeden, soo uit Hollandt, als uit d'andre Provincien, die mede over dese saeke

Uitenb. Ondersoek der Plakkaeten. p. 175.

Hugo de Groots exceptie tegens de Rechters. *Groot Verantw. xv. 153.*

Sijn presentatie.

MDCXIX waeren gecommitteert, als minder partydig dan d'anderen.
Belast sijnde, des onvermindert op de vraegen te antwoorden, heeft hy geseit, sulks dan te sullen doen by bevel. By de Gevangenen wierdt ook in d'examinatie geallegeert dat sy redenen van bedenken hadden tegens verscheide persoonen van de Rechters, als naementlyk tegens de geenen, die tot Uitrecht waeren geweest en over sulks geintereffeert waeren in dese saeke, als hen selve suiverende met de Gevangenen te condemneren: tegens die insonderheit, die door soo veel prejudicien * sich onbequaem hadden gemaekt tot een onpartydig oordeel, en die door dreigementen hun gemoedt hadden geopenbaert. Maer de saeke hunne conscientie sijnde bevolen, bleven sy sitten; en wilden, schrijft De Groot, Rechters sijn over lyf, eer, goedt en bloedt van die persoonen, die soo groote reden hadden, om voor hun te schroomen. De Gevangens beklaegden sich ook, dat men hen niet ontfing in ordinaris proces. 't Was wel waer, schrijft De Groot, dat extraordinarisse proceduuren in dese landen gebruikelyk waeren: maer in saeken daer het feit met den naem alleen buiten twijffel delict en straffe medebraght, sulks dat, het feit sijnde bekent, de straf uit de wetten notoirlyk volgde. Maer soo wanneer de qualiteit van 't feit was disputabel, dan was de manier, soo by 't Hof, als by laege Rechters, dat men den beschuldigden ontfing in ordinaris proces. 't Welk hier, verstonden sy, plaets behoorde te hebben. Want de decisie van hunne saeke quam aen ten deele op Questie van Rechten, ten deelen op 't ondersoek van de qualiteit der feiten, als of 't geen sy gedaen hadden was tegens de Unie, hoe verre de soldaeten aen de Staeten van de Provincien waeren verbonden, wat last hun van hunne Principaelen was gegeven, en diergelyke meer. Ten was niet genoeg, meinden se, dat hier eenige weinigen seiden, daer in delict te sijn gelegen, daer duisent en duisent anderen anders oordeelden: dat moest rijpelyk en opentlyk en over sulks door ordinaris proces werden ondersocht: soo hadt de gemeente selve, die ook daer aen was gelegen, kennisse mogen hebben, of hun recht of onrecht geschiedde. Den Koning Alexander was eertijdts verwee-

Het bedenken der Gevangenen tegens eenige Rechters.

Grot. Verantw. xv. 156.

**Siet Grot. Verantw.* xiv. 144.

Grot. Verantw. xv. 156.

De Gevangens beklaegden sich dat men hen niet ontfing in ordinaris proces.

Siet Grot. Verantw. xvi. 158.

verweeten, dat de ſtem van Calliſthenes in de gevangkenis wierdt beſlooten. Die in materie raekende de regeering niet waeren gehoort opentlyk, die ſich niet opentlyk hadden verantwoordt, ſtierven, of wierden verweſen, hielden ſe, als ontſchuldigen. Die maniere van buiten ordinariſſe forme te procederen tegens perſoonen ſtaende ter goeder naem en faem, over feiten, die verſcheide oordeel waeren onderworpen, gelyk ſijn ſaeken van ſtaet en Religie, was eigentlyk, meinde De Groot, d'Inquiſitie, over welke ſoo veele klaghten waeren gevallen, ten tyde van Keiſer Karel en Koning Philips, welke beſwaerniſſe ook gehouden wierdt onder de gewichtighſte oorſaeken van 't aenneemen der wapenen. Want de Remonſtrantie van de Staten van verſcheide Provincien toonde klaerlyk dat de Staeten niet alleenlyk d'oorſaek hebben geimprobeert, waer over d'Inquiſitie wierdt geoeffent, maer ook die manier van procederen, als ſtrijdende met de vryheit, couſtuime en herkomen der Landen. Als men hun niet wilde gunnen de wegh van ordinaris proces ſoo hadt men hun immers, ſchrijft De Groot, behooren te verleenen acces van Raeden en vrienden, want alle Criminaliſten ſeggen, dat men den gevangen nae d'examinatie moet ſtellen in ruime plaetſe, om met ſijn Advocaeten en Procureurs te mogen ſpreeken en ſijne defenſien in te ſtellen. Hun dat niet willende toelaeten, ſoo hadt men hun immers, ſeit de ſelve De Groot, behooren te gunnen volkomen vryheit om hunne defenſie te doen ſoo mondeling als ſchriftelyk. Noopende d'ontkende feiten kon men hun, ſeit hy, naer rechten niet weigeren copy van de informatie, en ſommiere allegatien van reproche tegens de getuigen. Noopende de bekende feiten, maer die ſy ontkenden delict mede te brengen, moeſten ſy geadmitteert ſijn geweeſt tot bewijs van wettelykheit door overlevering van reſolutien en andre ſtukken, daer toe dienende, ook door getuigen, waer 't noodig. By de Hoven, en alle rechtmaetige Rechters, was het een en 't ander gebruikelyk, ook wanneer men extraordinaris procedeerde. Ook beweert De Groot, dat de defenſie niet is geſchiedt in 't antwoorden op de examinatie, en verhaelt op

MDCXIX

Dat niet willende doen, hadt men hun moeten geven acces van vrienden.

Grot. Verantw. XVI. 159.

Of vryheit om ſich te verantwoorden

p. 160.

MDCXIX op wat wijſe d'examinatie voor de Rechters wierdt gedaen. Men hoore hem ſelf ſpreken. „ Behalven, ſeit hy, dat „ ons dikmael verboden is defenſie te doen, maer belaſt „ naektelyk te antwoorden, dat ons niet altijdt is toegelae- „ ten te dicteren, ook niet altijdt geteikent het geen wy „ dienſtig achtten, ſoo is ook geen menſch ſoo ſterk van „ herſſenen, dien in ſulk een gelegentheit alles ſal voorko- „ men, dat tot ſijne ſaeke ſal mogen dienen. De langduu- „ rige ſoo eenſaeme gevangkenis hadt ook onſe geſondtheit „ benomen, en als wy meeſt ſiek waeren, wierdt meeſt „ den tydt van de examinatie gecapteert, alſoo men wel „ wiſt dat wy naer vryheit verlangende, ons op onſe ſiek- „ te niet ſouden willen excuſeren. Daer ſaeten tegens ons „ drie Fiſcaelen, en veele van de Rechters niet minder bit- „ ter dan de Fiſcaelen, die ons dikmael niet lieten ſpree- „ ken, maer met roepen, krijten, jae dreigen, overvie- „ len. Men maekte ontallyke vraegen, niet aen malkan- „ deren hangende, ingeſtelt met captieuſe termen, om ons „ in eenige woorden t'achterhaelen. Subſidie van memorie „ was ons afgeſneden door het beneemen van papier, pen- „ nen en inkt. Op ſaeken, die lang waeren geleden, op „ veele kleene circumſtantien en particulariteiten, ja woor- „ den, moeſt men verklaering doen op een oogenblik. „ Veele ſaeken ſouden wy breedt gedefendeert hebben, „ maer wy konden niet bevroeden, dat men daer in delict „ konde imagineren. Wy wiſten dat wy 't geen wy gedaen „ hadden, hadden gedaen door laſt, en dat die ons den laſt „ gegeven hadden, ook die de laſt met ons hadden uitge- „ voert, niet eens wierden aengeſproken; en daerom „ meinden wy, dat onſe actien geen ſonderlinge defenſie „ en behoefden. „ Voorts verhaelt De Groot, dat hy op het tiende deel van 't geen daerna in de ſententie is geſtelt, niet is ondervraeght nae 't ſtellen van de Rechters: waer uit hy beſluit, dat het geen toen was geantwoordt, niet kon ſtrekken voor defenſie, nadien defenſie niet kon geſchieden dan voor den Rechter. Ook heeft hy den Rechteren aengeſeit, dat op de voorgaende ondervraeging en beantwoordinge niet konde worden gelet, ſonder hem de ſelve in preſentie

H. De Groot verhaelt op wat wyſe d'examinatie der Gevangenen voor de Rechters is geſchiedt.

Grot. Verantw. XVI. 260.

Hy werdt op veele punten der examinatie nae 't ſtellen der Rechteren

ſentie van de Rechters voor te leſen, en ſijne naerder verklaering toe te laeten, ſoo 't noodt waere. 't Welk, ſijns bedunkens, te noodiger waere, dewyl hy in ſijn eerſte examinatie veel hadt naegelaeten te dicteren, om dat hem belooft was, dat hy naemaels ſijn defenſie ſou mogen doen: 't welk niet was gevolgt, en was hy overſulks daer niet alleen in verkort, ſeit hy, maer ook bedrogen. Op ſekeren tydt heeft hy tot de Rechters geſeit, *dat ſijn memorie, geſwakt door ſiekten en de gevangkeniſſe, niet ſoo goedt was geweeſt, dat hy op alles promtelyk ſou hebben konnen antwoorden al 't geen noodig was: dat ook het dicteren hem by wylen was belet of beſneden: verſoekende overſulks hervatting van de voorgaende examinatie, als ook toelaeting tot bewys van de feiten by hem bygebraght tot ſijn defenſie, of noch by te brengen, inſonderheit van de devoiren by hem gedaen tot accommodatie van de kerkelyke en polityke ſwaerigheden; ook de reſolutien van de Heeren van Rotterdam op veele ſaeken.* Alſoo hier op niet volgde, heeft hy verſoek gedaen, om iet ſchriftelyk te mogen inſtellen, en langen tydt daer op aengehouden hebbende, is hem eindelyk, verhaelt hy, niet meer tydts vergunt dan van den middagh tot vier of vyf uuren nae den ſelven middagh, en ſlechts een vel papiers, hoewel hy ſeer aenhieldt, ſoo om wat meer tydts, als om wat meer papiers, maer ten moght niet weeſen. Op dat papier heeft hy andermael ſijn intentie gededuceert, feiten defenſyf ſommierelyk geallegeert, (die ſoodaenig waeren dat eenige Rechters, dit ſchryft hy wel te weeten, geſeit hebben, dat hy, ſoo daer van bleek, gelyk hadde) en verſocht admiſſie om de ſelve te bewyſen. Dit verſoek is hem niet afgeſlaegen noch vergunt, gelyk naer Rechten, ſeit hy, hadt moeten geſchieden, maer men heeft, ſonder hem eens wederom aen te ſpreken, geprocedeert tot definitive ſententie. Hy ſchrijft ook dat men inſonderheit op 't ſtuk van de communicatie † met die van Uitrecht ſijn ſiekte heeft waergenomen, om hem daer op t'ondervraegen: de vraeghſtukken captieuſelyk ingeſtelt: ſijn antwoordt niet naer ſijn wil geſchreven. Waerom hy ook, inſonderheit ten opſien van dit deel recolement van de examinatie heeft verſocht, ſeggende, wel te weeten, dat ſijne

MDCXIX.

Syn verſoek aen de Rechteren.

Verwerft 4 of 5 uuren tydts en een vel papiers om iet te mogen ſchryven.

Grot. Verantw. XVI. 161.

In ſijn Verantw. XIX. 254. 255.

† *Siet Hiſtorie der Reformatie het* XXX *boek* p. 805. 806.

fijne woorden fulks niet waeren geweeft, als hem die te laft geleidt wierden. Hem wierdt ook van iemant, dien hy niet en noemt, in de gevangkeniffe aengefeit: *De Staeten Generael hebben u doen vangen en fy willen een juftificatie hebben van haer doen, foo binnen als buiten 's landts.* Dat was, meint hy, te feggen: nu 't foo verre gekomen is, foo moet gy fchuldt bekennen, of, by gebreke van dien, lyden een fchandelyke fententie. De verdre particulariteiten van De Groots examinatie voor de Rechters, op de punten hem voorgehouden, kan men lefen in d'Aentekeningen op fijn Sententie, fijnde het XIX capittel der Verantwoording by hem uitgegeven, daer ik den Leefer toe wyfe: om in 't verhael defer dingen niet te lang te fijn. Alleenlyk fal ik hier 't voornaemfte verhaelen van 't geen hem in 't kerkelyk wierdt te laft geleidt, 't welk hier op uit quam: *Dat hy onderftaen hadde den ftandt der Religie te helpen perturberen, en de kerke Godts grootelyks te befwaeren en bedroeven; tot dien einde fuftinerende en in 't werk ftellende exorbitante en voor den ftaet van de Landen pernitieufe maximen: onder anderen, dat elke Provincie in 't fijne alleen maght toequam omme over de Religie te difponeren en dat d'andre Provincien haer daer mede niet hadden te bemoeijen. Men ley hem ook te laft het inftellen van 't plakkaet of de keure van Schielandt, verbiedende d'oeffeninge van de Gereformeerde Religie, en dat hy; om te verhinderen dat daer tegen, en tegens het invoeren van de nieuwe opinien, geen remedie foude werden geftelt, geftadelyk het houden van de Synode nationael hadt helpen tegenftaen: voorgevende dat de Synoden 't recht van de hooge Overheit prejudiciabel waeren: dat in 't ftuk van de Synode noch ftemming noch overftemming viel: en dat het tegens de hoogheit, vry- en gerechtigheit van den lande van Hollandt foude ftrekken, dat men haer of de meefte Leden van dien, tegens haeren dank een nationale Synode foude willen overdringen.. Dat hy feker proteft daer tegens hadt ingeftelt.. Dat hy in Engelandt; om 't remedie tegens de fwaerigheit in de Religie te verhinderen, op 't aenmaemen van Oldenbarneveldt, hadt gefondeert de humeuren van de Biffchoppen, omme ten uiterfte komende, eenige op de Synode te mogen krygen, die de voorfchreve nieuwigheit niet tegen waeren..* Syn antwoorden kan men eenigfins afneemen uit fijn Verantwoording,

Aenfegging aen hem gedaen.

Grot. Verantw. XIX. 278.

De punten der befchuldigingen den Heer De Groot in 't kerkelyk te laft geleidt.

Siet de Sententie tegens H. De Groot uitgefproken.

ding, daer na in 't licht gekomen. Op het stuk van *de Religie te helpen perturberen*, seit hy, *dat het was d'oude accusatie, waer mede van oudts d'allervroomsten waeren beschuldigt geweest. Dat die beschuldiging tegens hem was strydende niet alleen met de waerheit, maer ook met alle waerschijnlykheit. Eer hy in dienst was gekomen van de stadt van Rotterdam, hadt hy sich met de Religionsquestien niet bemoeit: eer hy daer in dienst was gekomen, waeren de Leeraers van 't Remonstrants gevoelen daer en elders in dienst, en in possessie van te leeren naer hunne conscientie. De Conferentie voor den Hoogen Raedt en voor de Staeten van Hollandt was al gehouden, de Questien over al bekent, verscheide Resolutien genomen op het stuk van de tolerantie.. d'Advysen, die hy sedert hadt gegeven, waeren conform d'intentie van de stadt van Rotterdam, sulks die was voor sijn komste in haer dienst, conform de Resolutien by de Heeren Staeten, voor sijn tydt genomen, welke hy verstondt te strekken, niet tot perturbatie, maer tot berustiging van den standt van de Religie.. De Kerke Godts hadt hy niet gesocht te beswaeren noch te bedroeven, maer van de apparente scheuringe te verlichten, en door een equitable accommodatie te verheugen.* Op het seggen, *dat hy ten gemelden einde exorbitante en voor den staet permitieuse maximen sustineerde en in 't werk stelde*, verklaerde hy, *niet te weeten, wat maximen daer mede gemeent wierden. Was het de maxime van dat de Hooge Overheit de sorge toestaet over de kerkelyke saeken? De selve was gesustineert en in 't werk gestelt by alle d'oude Keisers, welker naemen stonden in de Codex van Justinianus, by Justinianus in sijne Novellen, by Carolus Magnus en sijne naevolgers in haere Capitularien. Alle wijse Polityken stelden dese sorge als een sonderling deel van de publyke authoriteit, gelijk men sien kon by Bodinus, Tolosanus, Arnisæus, Lipsius, Kekkerman, Althusius, onder de Theologanten Marsilius Patavinus, Bucerus, Musculus en Paræus, en de treffelijkste van Engelandt seiden het selve dat by hem was geseit. Die daer van onderrecht wilde sijn, hadt te letten op de passagien, die gestelt waeren tot justificatie van de Resolutie van de Tolerantie van den jaere* MDCXIV, *op d'eerste verdeelinge. Daer hadt hy voorsichtelyk by gedaen twee restrictien. d'Eerste dat d'Overheit moest volgen Godts woordt, ook naer behooren lettende op het geen d'oude Christenheit hadt gevoeldt, geleerdt en gepractiseert,*

MDCXIX

Syn Antwoordt op die beschuldigingen.

Op het stuk van de Religie te perturberen.

Grot. Verantw. XIX. 175...

Van Godts kerk te bedroeven.

Grot. Verantw. p. 177.

Op het punt van exorbitante en pernitieuse maximen te sustineren.

Grot. Verantw. XIX. 179.

 seert,

MDCXIX *seert, inclinerende in alle punten, niet noodig sijnde ter saeligheit, tot moderatie en tolerantie: Ten tweden, dat hy sprak van de dispositie over den publyken standt van de kerken, sijnde t'eenemaal afkeerigh van de persecutien, die iemant aengedaen souden mogen werden, om de saeke van sijne conscientie. Dese maximen hieldt hy voor niet exorbitant, maer rechtmaetig: niet pernitieux, maer salutair voor den staet, soo van anderen, als van onse landen. De contrarie maximen van in saeken van de Religie simpelyk te volgen of de voorgaende possessie, of 't geen by eenige (dikmael partydige) Synoden was gearresteert, of 't geen den meesten hoop van 't volk behaegde, waeren,* verstondt hy, *exorbitant en pernitieux, by de Gereformeerden, ten tyde van de regeering van den Koning van Spanje, in verscheide boeken en Remonstrantien krachtelyk wedersproken.* Op de beschuldiging van gesustineert te hebben, *dat elke Provincie in 't sijne alleen de maght toequam om over de Religie te disponeren..* seide hy, *Dat het sijn feit niet was. Want het geen hy gesustineert hadde in de vergadering van Hollandt was geweest by last van de Vroedtschappen van Rotterdam, en 't geen hy gesustineert hadde in de Staeten Generael, was geweest, by last en resolutien van de Staeten van Hollandt. Ook hadt hy in desen niet gesustineert, of veele anderen hadden nevens hem het selve gesustineert, die daer over niet eens aengesproken wierden. Dat meer was, eer hy in de regeering was gebruikt, was sulks niet alleen gesustineert, maer ook gepractiseert by de Vergadering van Hollandt; alsoo aldaer voor sijn tydt verscheide Resolutien waeren genomen over 't stuk van Religie, sonder kennisse van d'andre Provincien.. 't selve was ook te vooren 't verstandt geweest van de Staeten Generael.. Dat gesustineerde strekte ook, seit hy, nergens anders toe, dan om een redelyke tolerantie, tot rust van 't landt, staende te houden tegens de geenen, die de Hollandtsche Regenten sonder recht wilden dwingen daer af te wyken.* Aengaende *de Keure van Schielandt,* was sijn antwoordt: *dat hy die niet hadt te verantwoorden: aengesien dat hem by Burgermeesteren van Rotterdam dikmael belast sijnde die in te stellen, hy dat lang hadt geexcuseert, maer dat hy eindelyk door expresse en iterative last hadt gedaen 't geen hem was bevolen..* Daer noch byvoegende verscheide andre redenen van onschuldt, getrokken uit het eenvoudigh verhael van

Op het sustineeren dat elke Provincie in 't sijne de maght toequam om over de Religie te disponeren. *Grot. Verantw.* XIX. 180.

Siet Grot. Verantw. II. 16. 17.

Aengaende de Keure van Schielandt. *Grot. Verantw.* XIX. 183.

van 't geen in dat ſtuk by de Burgermeeſteren van Rotterdam en hem, als hunnen Penſionaris was gedaen †. Op 't geen hem te laſt geleidt wierdt, belangende *het tegenſtaen der nationale Synode..* was ſijn antwoordt, *Dat hy dat niet alleen niet bekent, maer expreſſelyk ontkent hadt, en aengenomen het contrarie te bewyſen: en dat d'onwaerheit van die beſchuldiging bleek, uit de verklaering van de Staeten van de Hollandt, tot welker inſtelling hy was gebruikt, medebrengende dat haer Edele Mogende geen ſwaerigheit hebben gemaekt, een proviſionele voet tot eenigheit geraemt ſijnde, ſoo eenige punten deciſie ſouden mogen vereiſchen, in ſulken gevalle de ſaeke door een nationale Synode tot een Generale te laten brengen, om aldaer ſoo de waerheit als de noodtwendigheit van de punten naer Godts woordt te examineren..* Dat hy ſou voorgegeven hebben, *Dat de Synoden 't recht van de hooge Overheit deſer Landen prejudiciabel waeren hadt hy nooit bekent, maer ontkent, en aengenomen te bewyſen, dat hy het contrarie hadt geſeit en geſuſtineert, te weeten, dat men de Synoden wel ſulks konde beleiden, dat het recht van de Hooge Overheden daer door niet ſoude werden gequetſt.. Maer hy hadt geſeit, Dat de Synodale beſluiten kracht te willen geven van wetten, ſonder dat de Hooge Overheit daer over hadde een vrye examinatie was ſtrydig met het recht van de Hooge Overheit. 't Geen hy tegens 't overdringen der nationale Synode in de Vergadering van Hollandt hadt geſeit, was geſchiedt door laſt van de Vroedtſchappen van Rotterdam, in 't bywefen en met goedtvinding van ſijne medegedeputeerden: 't geen hy hadt geſeit in de Vergaderinge van de Staeten Generael, was geſchiedt uit laſt der Staeten van Hollandt.* Aengaende het *Proteſt*, by hem geſchreven op den naem van die van Hollandt, Uitrecht en Overyſſel, om ter Generaliteit te doen, te kennen gevende, *dat de Gecommitteerden der andre Provincien autheurs en veroorſaekers van onheilen en ſwaerigheden ſouden ſijn door het vorderen van de nationale Synode*, was dit ſijn antwoordt, *Dat het ſimpel ſchrijven op het dicteren van een ander geen delict was, byſonder als het geſchiedde om het geſchrift aen het Collegie voor te draegen, en ſulks te doen, als het Collegie ſou geraden vinden.. en dat, Godt betert, d'uitkomſt de prophetie van dat proteſt hadt waer gemaekt. Gelijke proteſten waeren by veele Prinſen gedaen tegens den partydigen cours van 't Concilie van Trenten.. maer om* dat

MDCXIX

† *Siet Hiſtorie der Reformatie* XXV *boek p.* 426. 428.

Aengaende het tegenſtaen der nationale Synode.

Grot. Verantw. XIX. 192.

Siet Grot. Verantw. VI. 67.

Grot. Verantw. XIX. 195.

Grot. XIX. 196. 197.

Noopende het proteſt tegens 't overdringen der nationale Synode.

Grot. Verantw. XIX. 200. 201.

MDCXIX *dat men op die protesten niet hadt willen letten, was de scheuring ongeneeslyk geworden.* Op 't geen hem te last wierdt geleidt, van *dat hy, om 't remedie tegens de swarigheit te verhinderen in Engelandt, op 't aenmaenen van den Advocaet, gesondeert hadt de humeuren van de Bisschoppen, omme, ten uiterste komende, eenige op de Synode te mogen krygen, die de nieuwigheit niet tegen waeren*, gaf hy ten antwoordt: Dat uit die beschuldiging voor eerst bleek, onwaerachtig te sijn, dat hy de Synode altydts hadt tegengestaen: want de Synode tegen te staen, en persoonen te sonderen, om die op de Synode te krygen, waeren strydige dingen. Ten tweeden bleek daer uit, dat in Engelandt, 't welk men hieldt in eene Religie te staen met onse Landen, persoonen waeren in kerkelyke ampten, jae in hooge ampten, sijnde van d'opinie der Remonstranten. Was dat soo, waerom hadt men dan by ons soo veel moeiten gedaen, om de Leeraers van de selve opinie uit kerken en Landen te verstooten? welke opinie t'onrecht *nieuwigheit* wierdt genoemt: daer het de selve was, die by d'alleroudtste Christenen seer eendraghtelyk was geleerdt, en ook veel voorstanders hadt gehadt onder de Protestanten.. Ten derden, was daer uit te verstaen, *hoe onpartydelyk die Synode was beleidt geweest, daer men niemant hadt willen hebben, dan die men wist, der Remonstranten opinie tegen te sijn.* Voorts seit hy, *dat het geen in die beschuldiging wierdt geseit, niet waer was, nocht ooit by hem bekent, hoewel als hy sulks gedaen hadt, hy daer aen niet soude hebben misdaen. Maer men hadt daer twee diversche Historien van verscheide tyden vermengt.. Hy hadt geseit, dat hy in den jaere* MDCXIII, *sijnde in Engelandt gesonden, om d'Oostindische saeken, door middel van den Heer Casaubon kennis hadt gekregen aen eenige Prelaten in Engelandt, en dat hy naer voorgaende advys van den Advocaet van 't Landt haer opening hadt gedaen van de differenten, om te verstaen haere meening, wat men daer in best soude doen tot ruste van de kerke, welke meening hy bevonden hadt te sijn conform de meening van de Heeren Staeten van Hollandt, te weten, dat de Tolerantie was het beste remedie. Dat was het sonderen der humeuren. 't Was ook waer, dat hy in den jaere* MDCXVII *een brief hadt geschreven aen Marcus Antonius de Dominis, Aertsbisschop van Spalata,*

Van 't sonderen der humeuren van de Bisschoppen in Engelandt.

Grot. XIX. 209. 210.

I.

II.

III.

lata, hem klaegende d'ongeregeltheit, die in ons landt passeerde, en daer dese woorden byvoegende: „Och of hy in wiens handt de „herten der Koningen sijn, het gemoedt van sijn Majesteit [van „Grootbritanje] daer toe bewoogh, dat hy wilde affsenden eenige „persoonen, bequaem om van dese questien te oordeelen, alsoo hy, „den standt van de saeke verstaen hebbende, seer lichtelyk remedie „soude vinden tot een bekende siekte. Syne meening, schrijst hy, was hier niet, dat eenige persoonen, tot de nationale Synode souden werden gesonden (want men noch hoopte met goede redenen en voorslaegen, die te ontgaen) maer dat syne Majesteit een of twee goede Theologanten wilde senden, die sprekende met de geleerdtste van beide de opinien, het verschil en de voorslagen moghten verstaen, en daer van rapport doen, en dat dan syn Majesteit met advys van de selve en van anderen in syn ryk moght beraemen de bequaemste middelen tot rust en vrede, met behoudenisse van alle noodige waerheit. In de verhaelde verantwoordingen socht hy sijn ooghmerk in 't geen hy ontrent het kerkelyk hadt geraeden of gedaen, aen te wysen. Ook wordt van hem verhaelt, dat soo lang hem pen en papier in den kerker wierdt toegelaten, hy uit liefde tot het landt, en in continuatie van sijne voorgaende oprechte intentie, sijne sinnen en tydt heeft besteedt, om eenigh middel te vinden tot accommodatie van de kerkelyke verschillen: waer toe hy ook een geschrift in 't Latyn hadt ingestelt en uitgesonden, 't welk hy meende gekomen te sijn in handen van sijne Excellentie. Hy hadt ook sijne Excellentie door een van sijne particuliere Dienaers doen vertoonen, dat hy als noch van opinie was: *Dat het dienstig soude syn, door alle gevoeghelijke middelen voor te komen, dat de Remonstrantsgesinden daer toe niet wierden gebraght, dat sy een kerk apart formeerden:* seggende daerom, *dat men met die persoonen, die sich in de disputable punten (van de Predestinatie en aenkleven van dien) met anderen niet souden konnen conformeren, sacht moest handelen: allegerende 't geen eertyds was gebesoigneert met Herman Herberts, Taco Sybrandts en Clement Maertensz, en daer by voegende, dat door de precyse voet die men hier in sou willen nemen, alle hoope van eenigheit met de Lutherschen sou werden afgesneden, tot naedeel van de Euangelische unie in Duitschlandt.* Voorts socht hy 't verdriet van

MDCXIX

Hugo de Groot arbeidt in sijn gevangkenisse tot accommodatie der kerkelyke verschillen.

Grot. Verantw. VI. 72.

Syne andere besighe-

MDCXIX van den eenſaemen en benaeuden kerker met andere oeffeningen der geleerdtheit, die hem ſoo lief was, te leenigen. Hy ſchreef in Slaghtmaendt des verleden jaers d'Onderwyſing der gedoopte Kinderen voor ſijn dochter Cornelia, en in Lentemaent deſes jaers, de t'ſaemenſpraek over de Deughdt van weinig ſpreeken, beide in Hollandtſch dicht. De Griekſche Spreuken van Stobaeus verſaemelt, begoſt hy in Latynſche veirſen te vertaelen, maer eer hy dit werk ten einde kon brengen, benamp men hem pen en inkt. Den ſevenden van Lentemaendt begoſten de vierentwintigh Rechters den Advocaet op nieuw te examineren. Doch hy weigerde de Rechters t'erkennen, gelyk men ſien kan uit dit volgende briefken, by hem in Lentemaendt in 't heimelyk uitgeſonden.

den en oeffeningen in den kerker.

d'Advocaet weigert de Rechters t'erkennen.

Briefkens van hem uitgeſonden.

Syn verſoek.

Ik heb drie daegen redenen tegens de verleende commiſſie gedicteert, en verſocht naerder by geſchrift te ſtellen, om by middelen van propoſitie of ſupplicatie aen de verleenders of haere Committenten verandering te verſoeken: in cas van afſlaen, redenen van recuſatie tegens eenige te allegeren, ende daer toe Rechters eenige van den Raede ofte.. Houdt alles in goeden doene. Bidt, en betrouwt alle in Godt. Ik ben wel gemoedt.

Daer na ſijn noch eenige briefkens, met des Advocaets handt geſchreven, ſijne vrienden ter handt gekomen, van deſen inhoudt:

Andere briefkens, verhaelende eenige punten van ſijn examinatie.

*Op d'advertentie by my aen u [Vander Mylen] tot Leyden op Burgermeeſteren maeltydt *, of ik niet [heb] geſchreven, ofte van iemant ſijne brieven. Dan meine te ſeggen 's avonts geſonden te hebben, om mondeling t'onderſoeken, en ſecretelyk daer op te letten, 's morgens op de diſordre.*

* *Siet Hiſtorie der Reformatie* XXVIII. *boek p.* 666.

Op d'advertentie by u tot Uitrecht den 3 October by brieven belaſt, ik [ſegge] daer van geen memorie te hebben.

Op de vergadering in uw huis gehouden met Brienen, Biesman, Haen, Hogerbeets, Grotius, ſegh ik daer van niet te weten.

Op uw reis in Vrankryk in 't jaer MDCXIV, *of aen den Marquis d'Ancre der landen maght tegens de Prinſen, en die van de Religie is aengeboden, ik [heb geantwoordt, dat gy] volgende d'inſtructie aen den Koning, en Koninginne Regente, en aen de Heeren [alleen hebt gedaen] complimenten.*

Op

Op de memorie van Caron, op de Religions saeken, om des Konings brieven, [segge] ik wel van memorie te gedenken, tot instructie om den Koningk naer waerheit te informeren, en sijn goedt advys en faveur te hebben.* MDCXIX * Siet Uitenb. Leven XIIII. 309. 310.

Noch schreef hy een briefken dat den XXIV. van Lentemaendt wierdt uitgesonden, en te recht quam, 't welk dus luidde:

Ik worde gequelt uit quaede depositien van C. Aerssen en van Berk tot Utrecht: [mit] d'advertentie aen Vander Myle tot Leyden gesonden, met de besoigne van de acht steden; ook uit myne brieven aen Caron. Van den Heer van Langerak, ofte F. Aerssen [heb ik] noch niet verstaen.

Niet lang te vooren socht de Heer van Moersbergen sijn huisvrouw door een brief te verwittigen 't geen hem bejegende, en te last wierdt geleidt, ook aen te wysen wat haer te doen stondt tot sijnen beste: doch de brief viel in de handen der Examinateuren of Rechteren, en 't schryfgereedtschap wierdt hem benoomen. Dan korts daer na bequam hy weêr middel om te schryven, en sijn huisvrouw den inhoudt van sijn voorigen brief, en 't geen verder ontrent sijn saek was voorgevallen, te laeten weeten. De brief die hy waegde uit te senden, en haer ter handt quam, ontfouwt de geheele gelegentheit van sijn gevangkenisse, belasting en verantwoording, 't geen my te meer beweeght om se hier in te voegen, op dat de Leeser van den inhoudt oordeele. Sy luidt dan gelyk volgt:

Allerliefste,

Brief van den Heer van Moersbergen aen sijne huisvrouw, vervaetende de Historie sijner gevangkenisse.

Sedert den tweeden February Ouden styl, ben ik voor de Heeren niet geweest: anders hebben se my drie weeken lang genoeghsaem alle daegen geexamineert, op myne brieven, op myne propoosten gehouden in de Staeten Generael, in de Staeten van Uitrecht, met de Gecommitteerden van Hollandt, op straet, op de maeltijdt van den Heer van Gerenstein, met den Advocaet Barneveldt, en veel meer andre inpertinente dingen. Doch sy hebben, Godt lof, aen my niet gevonden, dat, myns oordeels, de naem van eenig quaedt feit, of delict meriteert, ja berispens waerdig soude sijn,

 indien

MDCXIX *indien ik voor onpartydigen waere. Van verradery is my 't allerminste niet voorgekomen. In 't begin heb ik versocht toegangk van myne vrienden, oft Rechtsgeleerden, om my selven te verantwoorden, ofte gerenvoyeert te worden aen 't Hof van Uitrecht volgens myn privilegie de non evocando. Maer 't is my afgeslagen: jae sy hebben niet willen lyden, dat ik 't aen de Staeten Generael sou versoeken, nocht wilden daer van ook geen rapport doen, seggende, dat sy de hooghste Overheit waeren. My bejegenen veele onbeleeftheden, doch van den eenen meer dan van den ander. In de allergrouwelykste delicten plagt men niet meer dan een Fiscael te gebruiken; tegens my sijn'er drie gestelt, die alle haer best doen om my t'achterhaelen. Daer moet ik alleen onder sitten, als een schaep onder de wolven, sonder iemant by my te hebben dan Godt alleen. Sy mogen met den anderen communiceren, delibereren en doen al wat hun belieft, en ik magh met geen mensch ter werelt spreeken. Daer nochtans naer rechten de saeken van den beschuldigden veel meer gunst behooren te hebben, insonderheit in 't crimineel, dan die van den aenklaeger, sijnde hier de Fiscael, wiens saeke altijds haetelijk is. Daerom doet met myn vrienden uw best, dat de fauten, die men my te last wil leggen, niet langer secreet gehouden, maer geopenbaert worden, en dat ik my doch openbaerlijk magh verdedigen. Ben ik schuldig, ik weigere geen behoorlijke straf te ontfangen naer verdienste, mits genietende voorgaende genoegsaeme en wettelijke defensie. Ik ben geweest een wettelijk lidtmaet van de hooghste Overheit, die naest Godt in dese landen was. Heb ik in myn beroep ergens wat te ver of te kort gegaen, te weinigh of te veel gedaen, dat men 't my aenwyse, doch sonder wreedtheit, of bitter gemoedt. Ik ben een mensch en kan missen, ook wil ik myn misslaegen gaerne bekennen en beteren. Alle de werelt is kennelijk dat'er tusschen de Provincien dispuit is geweest op het stuk van Religie, en 't aenneemen van de Waerdtgelders. De questie in de Religie is'er geweest eer ik in de regeering quam, de Waerdtgelders, soo wel binnen Uitrecht als op andre plaetsen sijn aengenomen in myn afwesen: evenwel heb ik op beide die punten, 't geen my van myn Meesters bevolen was in de Staeten Generael gesustineert, tegens de geenen die nu myn Rechters sijn. En over dese punten wordt ik geexamineert. Wat heb ik dan goedts van soodaenige Rechters te verwachten, ten sy dat Godt haere herten*

Syn versoek aen de Heeren gedaen.

Saeken hem bejegent.

Hy soekt sich openbaerlyk te verdedigen.

herten stiere. Gebruik evenwel tegen haer alle bescheidenheit en beleefstheit. Godt hoop ik dat haere herten sal bewegen en leiden. De gunst van sijn Excellentie, en Graef Willem, is my hoogh noodig. Maer die moet te weegh gebraght worden door persoonen by die Heeren aengenaem. Neef van Bokhorst kent die favoriten wel, en soude my hier inne groote vriendschap konnen doen, indien hem beliefde die moeite aen te nemen. Indien niet soo moest men met neef van Dort ofte iemant anders daer van spreeken. Des Ambassadeur van Grootbritanjes gunst is my ook hooghnoodig. Daer inne kan Oom Hofrichter my goede vriendtschap doen. Dit was, Allerliefste, ten naesten by, en soo veel ik heb konnen onthouden, d'inhoudt van het brief ken dat in der Rechteren handen gekomen is. Daer was noch by, dat men met Laurens, die onse asch op neemt, en ons kofferken van gemak uit draeght, soude handelen, omme door dit kofferken briefkens uit en in te krygen, en eenige teikenletteren in onse opene brieven te setten, maer dit alles is nu ontdekt. De Fiscael Van Leeuwen en Pots quaemen Vrydagh 's morgens by my, eischende myn papier, pen en inkt, 't welk ik haer ook leverde: maer Godt heeft my 't selve weder gegeven. Van Leeuwen seide, Dat myn briefken het geheele landt hadt konnen in roer brengen, 't welk my vremdt dacht, en ik achte dat hy daer mede spotte. Hy seide dat het heel glimpiglijk was geschreven. Ik seide dat het naer de waerheit was geschreven, en om myn huisvrouw van myn saek t'onderrichten. Hy seide dat ik het voornaemste, naementlyk de saek van Woerden, daer hadt uitgelaeten. Ik antwoordde, dat ik niet geparticulariseert hadde en dat my de saek van Woerden niet bekommerde, wel moogende lyden dat myn brief ken, of memorie, op dat stuk geschreven, in druk uitginge, en dat het selve onder 't punt van myne brieven mede wierdt begrepen. 't Is nu sulks dat in Maert MDCXVIII. by my, doch in 't bywesen van den Heer van Mydrecht, gelyk uit den inhoudt blijkt, geschreven is sekre memorie, daer by wy adverteren, dat het versekeren van Schoonhoven, oft aennemen van de Waerdtgelders aldaer, by sommigen quaelijk werdt genomen: dat ook die van Leyden gaerne souden sien, dat Woerden mede versekert waer, en dat eenigen van Leyden, diesaengaende met iemant van Woerden souden spreeken: dat wy ook versocht waeren hier van Ledenbergh secretelyk te adverteren, omme in tijdt en wyle de hul-

MDCXIX

Raedt sijn huisvrouw de gunst van sijn Excellentie, en andre Grooten te soeken.

Het schryfgereedtschap wierdt hem benoomen.

Syn gesprek met den Fiscael van Leeuwen.

Inhoudt van sekre memorie, by hem aen Ledenberg geschreven, raekende het versekeren van Woerden, door Waerdtgelders.

MDCXIX *hulpelyke handt te bieden. Op dit stuk ben ik lang en veel geexamineert. Sy wilden dat ik op 't inneemen van Woerden meenighmael met den Advocaet hadt gedelibereert, meenighmael van hier, wegh en weêr, naer Leyden daerom was gereist. Ik heb hun geantwoordt gelyk de waerheit is, dat ik in al myn leefdaegen niet van hier wegh en weêr op Leyden was gereist, nocht ooit in veele jaeren herwaerts tot Leyden ben geweest, anders dan passerende, nocht ook met den Advocaet of iemant anders op dit stuk communicatie hadt gehouden. Eindelyk toonden se my eenige regelen, uit sommige van myne brieven, vraegende, of dat myn handt was? onder de selve was ook een brief, daer uit sy mede eenige regelen op dat stuk van Woerden laesen. Ik versocht dat sy my den geheelen brief souden laeten lesen, niet twijffelende of myn brief soude sich selven verklaeren. Maer 't moght my niet gebeuren, ik moest antwoorden soo ik best konde, tot dat ik eindelyk in myn siekte noch soo veel faveurs kreeg, dat ik den brief geheel moght lesen en toen konde ik se ook lichtelyk beantwoorden. Het is geen brief, maer alleen een memoriken sonder date, sonder onderteikeninge, maer Ledenbergh heeft'er een receptie op geteikent van den tweeden Maert MDCXVIII. 't Is wel by my geschreven, doch in 't bywesen, met kennisse, en advys van den Heer van Mydrecht, gelyk 't selve klaerlyk blykt uit sekeren doorgedaenen regel, daer des Heeren van Mydrechts correctie terstondt op volgt, sonder dat'er iet tusschen beiden geschreven is. Evenwel noch de Heer van Mydrecht, nocht ik, hebben hier mede niet verdient aldus gevangen of getracteert te worden. 't Is met de saek aldus gelegen, dat ten tijde toen die van Schoonhoven van de Heeren Staeten van Uitrecht versocht en verkregen hadden ontslaeging van eenige Uitrechtsche soldaeten, en de selve weder in haeren dienst voor Waerdtgelders hadden aengenomen, en alsoo haere stadt tegens commotie versekert, gelijk het begin van ons memoriken 't selve medebrengt, Johannes Uitenbogaerdt by my is gekomen, de Heer van Mydrecht uitgegaen sijnde, dien ik nochtans t'huis koomende 't selve gecommuniceert hebbe, seggende, dat die van Leyden gaerne sien souden, dat Woerden mede versekert waere, en dat sy ten dien einde met iemant van Woerden souden spreeken; begeerende dat wy dit Ledenberg souden laeten weeten, om in tijdt en wyle de behulpelijke handt te bieden. 't Is nu sulks dat, niet tegenstaende dit seggen van*

Examinatie op dat stuk.

Syn verantwoording.

Naerder bericht van het stuk van Woerden.

Uitenbogaerdt hadt daer over met hem gesproken.

Siet Uitenb. Leven XIII. 312.

MDCXIX

van Uitenbogaerdt, nooit ietwes hier op gevolgt of ondernoomen is, hoewel de soldaeten tot Leyden, Uitrecht en elders noch wel vyf maenden daer na in dienst sijn gebleven. 't Sy dan dat de Magistraet, ofte de gemeente der Remonstranten, ofte eenige van hunluiden, 't welk best apparentie heeft, om dat Uitenbogaerdt de boodtschap deede, lettende op de groote commotie en swaerigheit daer de Remonstranten te dien tyde tot Oudewater in waeren, en dat men begost te mompelen, dat tot Woerden, niet verre Oudewater gelegen, ook wel eenige commotie moght koomen, uit compassie, en als nabuuren bewoogen sijnde, goedtgevonden hebben, die van Woerden te raeden, sich op de maniere van Schoonhoven met Waerdtgelders tegens alle tumult te versekeren, en vresende dat de Heeren Staeten van Uitrecht swaerigheit souden maeken meer soldaeten t'ontslaen, oorbaer geacht hebben daerom Ledenbergh daer van te vooren te verwittigen, om de behulpelijke handt by de Staeten van Uitrecht te verleenen. Doch die van Leyden, uit die van Woerden of iemant anders, verstaen hebbende, dat'er geen prykel van tumult was, aengesien de Remonstranten en Lutherschen, die in 't punt van de predestinatie eens sijn, daer verre de sterkste waeren, soo is 't aennemen van de voorschreve Waerdtgelders achterwegen gebleven. Maer indien die van Leyden, of iemant anders, Woerden hadden willen innemen, dat hadt men soo licht konnen doen als men een handt op 't hooft leght, naedien de twee waterpoorten heele nachten openstaen, en dat men aenroepende, de poortiers elk een stuiver gevende, soo veel schuiten met volk in- en doorgelaeten worden als'er koomen. Dit is het punt, Allerliefste, daer sy my meest mede hebben willen beswaeren: en is in 't kort soo veel als of men seide, die van Leyden sijn sorghvuldigh geweest dat Woerden niet soude koomen in confusie, hier over versocht sijnde hebben wy advertentie gedaen. Is dit een oorsaek om my soo strictelyk gevangen te houden en van alle menschelijke aenspraek af te sluiten? Alle andre saeken, die my gevraeght sijn, hebben, myns oordeels noch veel min om 't lyf, als meest bestaende in propoosten, die hier of daer souden gevallen sijn, nochtans meest onwaerachtig, of quaelijk overgedraegen. Sedert dat myn briefken in der Rechteren handen is gekomen, heb ik aen u niet moogen schrijven, uitgesondert op Saterdagh, den dertienden Maert, is my 't selve weder geconsenteert, doch dat ik niet anders

Daer was niet op gevolgt.

Want men oordeelde dat Woerden geen versekering van Waerdgelders van nooden hadt.

Dat punt van Woerden wierdt allerswaerst gewogen.

d'Andre saeken waeren van minder gewicht.

Sedert dat de Rechters sijn eersten brief hadden bekomen, hadt men hem 't schryven verboden.

 dan

MDCXIX *dan groetenis moght schrijven. Of gy myn briefken ontfangen hebt, weet ik niet. Sedert dat sy ons briefken hebben bekoomen, hebben se onse vensters, bykans tot boven toe, met eike planken toegemaekt. Sy wouden my bouten aen de beenen leggen, en Joost* in een gat smijten, daer hem son noch maen sou beschijnen. Daerom moet Uw Ed. dit briefken secreet houden en niemant dan onse vrienden, of gants vertroude luiden communiceren. Laet ook by de Rechters niet merken dat gy iet van myne saeken weet. Ik sit hier als of ik levendig doodt waere, en verlang wel eens te weeten, hoe het met de Synode en andre saeken in 't landt staet, maer moet patientie hebben. Hadt ik Uw Ed. by my, 't soude een groote troost sijn. Indien gy dit briefken krijgt, soo schrijf, dat ons dochterken op haere bloote knien, gelijk ik ook geloof dat sy doet, Godt voor my bidt. Syt wel gemoedt, liefste, ik heb geen swaerigheit, of men moet my geweldt en ongelijk doen, en dat moeten wy met geduldt verdraegen, en Godt de wraek daer van op geven. Bidt Godt dat ook anderen voor myn spoedige verlossinge bidden, ofte dat sijne goddelijke goedigheit my verleene 't geen t'sijner eeren, mijne en der Christelijke gemeente saeligheit dienstig is. Ik bidde Godt daegelijks voor de selve gemeente, voor Uw Ed. myn moeders, kindt, en alle vrienden. Ik hoop dat de goede Godt dees' brief t'uwen handen sal laeten koomen, en dat wy haest elkanderen met vreughde sullen sien. Gebruik eenige goede Advocaten, dien gy dit, onder belofte van swijgen, mooght communiceren, onder belofte van swijgen, om mijne Rechters niet te vertoornen. Ik bidde Godt dat hy haere herten wil beweegen: anders kan ik wel bemerken dat ik 't quaedt sal hebben. Blijf Gode bevolen. Den* XIV *Maert Ouden styl MDCXIX.*

Syn vensters toegemaekt.

Met boeijens gedreigt.

** Syn Dienaer, of iemant, die hem in 't uitsenden van sijn eersten brief socht te helpen.*

Hy wil dat men den inhoud van sijn brief verborgen houde.

Wist gaerne wat'er omging.

Teiken om te weeten of sijn brief was ontfangen.

Vertroosting aen sijn huisvrouw.

A. VAN DE WAEL.

In desen brief lagh noch een briefken van desen inhoudt:

Inleggend briefken.

Liefste, laet naerstigheit doen om 't faveur en de goede gratie van sijn Excellentie, van Graef Willem, en Karleton, ook mede de goede gunste van de Rechteren, door aengenaeme persoonen te verwerven: 't sy door de Gecommitteerden van de respective Provincien, ofte andere hunne goede vrienden. De Fiscalen sijn hardt, kon

Hy raedt nochmaels de gunst van eenige Grooten te soeken.

kon men se wat bemorwen, 't waer goedt. Myn saek is goedt en rechtvaerdigh, niet te min billijk en rechtmaetig faveur te versoeken, en, is 't mogelijk, te obtineren, is niet alleen dienstigh maer ook betaemlijk. Ik hoope dat Godt, dien myn onschuldt bekent is, sijnen segen daer toe sal verleenen. Hadt ik goede vrienden, in plaets van vyanden, by 't stuk gehadt, ik waere apparentelijk hier niet gekoomen. MDCXIX.

Daer na heeft men den Advocaet weêr tot verscheide maelen in Grasmaendt geexamineert: den vierden voor en nae den middagh: den vyfden eens voor den middagh en tweemaelen nae den middagh. Toen vraegde sijn Dienaer aen den Kapitein des armes Vander Meulen, Wat het te seggen was, dat sijn Heer toen tweemaelen moest binnen komen? Hy antwoordde, *Dat is te seggen, dat hy sijn conscientie moet bedenken, want het komt daer nu op aen.* Den sesten wierdt hy ook tweemaelen geexamineert. Den elfden, twaelfden, en veertienden van de selve maendt, is hy van de Rechters insgelyks binnen ontboden. Dan van 't geen hem in die daegen voorgehouden en van hem geantwoordt wierdt, heeft men geen ander bescheidt konnen bekomen, dan 't geen hy te dier tydt met eenige kleene briefkens behendelyk uitsondt, en sijne vrienden ter handt quam.

d'Advocaet wordt weêr geexamineert.

Oldenb. Leven. p. 175.

Den sevenden van Grasmaendt quamp'er een briefken uit den Kerker, met het welke hy 't volgende liet weeten.

Verscheide briefkens by hem geschreven en uitgesonden, verhaelende eenige punten van sijn examinatie en bekentenisse.

My koomen veele vraegen voor, van saeken in Hollandt, Utrecht, en Nieumegen gepasseert: ook van mijne advijsen aen het Collegie, Leyden en Utrecht. Insgelijks in Engelandt aen Aerssen en Caron. Het present van den Koningk van Vrankrijk ontfangen, anno MDCVIII, tot ontrent 20000 gulden, op de belofte my in de legatie [in den jaere] XCVIII gedaen, heb ik bekent, onder verklaering, dat soo verre de Koningk my een duisent gereedt, of tienduisendt nae tien jaeren, op ons beider leven en verbetering van sijnen staet hadt gedaen, dat ik een gereedt soude hebben verkooren. Vaert wel, en bidt Godt voor my.

Present van den Koningk van Vrankryk.

Den vyftienden van Grasmaendt, en voorts op verscheide daegen, bequaemen de vrienden noch eenige biljetten of kleene briefkens met des Advocaets handt geschreven, somtydts

MDCXIX tydts met seer korte en afgebroke woorden, van desen inhoudt:

Ik kenne de Heeren voor geen Rechters, als tegens de naerder Unie, en Rechten van Hollandt.. Dat de Heeren Staeten Generael geen Recht van Souverainiteit hebben als gereserveert aen de Heeren Staeten van elke Provincie. De Heeren Staeten Generael [erken ik] wel als geunieerde, in de punten, by de Provincien aengenomen, uit den naem van de Provincien. Daerom [heb ik] van de commissie geappelleert aen de Heeren Staeten Generael en de respective Provincien als Committenten van haere respective Gecommitteerden. De Heeren hebben het selve afgeslaegen. Ik hebbe de appellatie geinhereert, en van nieuws geappelleert van de verklaeringe; seggende Quod impedito non currit tempus. *De Heeren begeeren te verstaen de redenen van mijne recusatie tegens eenige in 't particulier. Ik difficulteerde, als prejudiciabel [aen] mijne appellatie. Ende dat my, volgende het versoek, geen ordinaris Collegie van justitie wordt geaccordeert tot rechtmaetige kennisse. De Heeren verklaeren voort te willen gaen, haere conscientien suiverende. Doen 't selve teekenen. Ik, te moeten gedoogen.*

Weigert de Rechters te erkennen.

Appelleert van haere commissie. *Siet Grot. Verantw. xv. 153.*

Van eenig verstandt, of iet genooten te hebben van de Spaensche sijde is niet: als ook dat by anderen iet met mijne kennisse soude wesen genooten.

Geen verstandt met de Spaensche syde:

Van met iemant iet van wegen de Koningk van Vrankrijk op de Souverainiteit gehandelt te hebben is niet.

Noch met Vrankryk op de Souverainiteit.

Het present my anno 98. *door den President Jeannin van wegen den Koningk gedaen, by my begroot tot ontrent twintig duisendt gulden, is geschiedt in vergeldinge van veele jaeren dienste en arbeidt, volgens des Koningks belofte aen my anno XCVIII. tot Nantes gedaen, by verbetering van sijnen staet. Ik soude toen ter tijdt liever een gereedt, als belofte van tien op ons beider leven en verbetering van des Koningks staet over tien jaeren verkosen hebben.*

Reden van 't present.

Ik heb ook bekent van eenige Heeren presenten voor gedaene diensten ontfangen, en van eenige gerefuseert te hebben.

Presenten ontfangen en geweigert.

Ik hebbe ook bekent vrese en apprehensie gehadt te hebben, dat sijne Excellentie stondt naer de Souverainiteit, ofte meerder authoriteit, en de redenen in 't lange waer op die vreese was gefondeert, met versoek (als hebbende curam Reipublicæ † *) alles ten besten te verstaen.*

Vrese dat sijn Excellentie stondt naer de Souverainiteit.

† *De sorge voor 't gemeene best.*

Dat

MDCXIX

Dat ik aen eenigen van de regeering daer van openinge heb gedaen, hebbende ordentelijke proceduuren altijdt goedtgevonden, maer van d'andere horreur gehadt.

Het recht van Hollandt en Uitrecht op 't stuk der Waerdtgelders gedefendeert.

Het recht van Hollandt en Uitrecht dat de soldaeten tot haere versekeringe niet moghten sonder haer consent gecasseert worden, heb ik gedefendeert, en ook daetelijkheden met daetelijkheden, ook met soldaeten, volgende haeren eedt te mogen afweeren. Dan dat de Resolutie en executie van dien met discretie en dienstelijk moeste gedaen en gevolgt worden.

Het protest van de drie Provincien tegens 't overdringen der Synode hadt hy gedicteert. Siet boven p. 78.

De verklaeringe van Hollandt, Uitrecht, en Overyssel van violatie der Unie, indien het Synode nationael sonder haer bewilliginge op den naeme van de Staeten Generael werde uitgeschreven, hebbe ik bekent in presentie van de Gecommitteerden van die Provincien, en volgende het gemeene goedtvinden, gedicteert te hebben, en by Grotius geschreven te sijn, om het recht van de Provincien te conserveren.

Syn brieven aen Karon.

Myne brieven aen Karon sijn met een geperturbeert, bedroeft en verslaegen gemoedt, soo op de regeeringe van den staet, als het kerkelyk beleidt, in 't leste jaer gepassioneert geweest, [geschreven] als aen een oudt vriendt over XXXIV jaeren met gelijke swaerigheit gequelt geweest sijnde, op hoope van goeden raedt en troost te hebben. Versocht ten besten magh geduidt werden. Men staet daer hardt op.

Aenseg-ging aen eenige Kolonellen.

Ik heb aen eenige Kolonellen geseit, dat sy voor al aen de Heeren Staeten haere Betaelsheeren, en ook aen de Staeten en Regenten van de steden, daer sy gebruikt worden, schuldig waeren gehouw en getrouw te wesen, volgends haeren eedt. Maer myn verstandt is geweest, in de punten in questie de Generaliteit niet aengaende.. niet van 't geene tot dispositie van de hoogheit ofte wetten van de Staeten van Hollandt is.

Woorden tegens de Synode. Brieven verkregen, en versocht. Bisschoppen van 't Remonstrants gevoelen.

Van myne woorden tegens de Synode.

Van het krijgen van de brieven van den Koningk van Grootbritanje anno MDCXII.

Van 't versoek van gelijke brieven anno MDCXVIII:

En mynen voorslagh van het senden van twee Bisschoppen van de Remonstranten.

Sulke en andre punten sijn my veele gevraeght. Doet het best en houdt myne advysen secreet.

Des Ad-

Sedert versocht d'Advocaet tot meermaelen, hoewel het

MDCXIX aenteikenen niet ten vollen wierdt toegelaeten, dewyl ſijn verſtandt en memorie, door ſijn ouderdom, verlerley quelling, ſtrikte gevangkenis ſonder acces, indiſpoſitie, ſeer was geſwakt, en dat hem op eenen tydt veel was gevraeght, van verſcheide ſaeken en dikwils ſonder bedenken hadt geantwoordt, dikwils geperſt en gedrongen om te antwoorden, ſoo dat ontwijffelyk op veele punten noodtelyk naerder verklaeringe en explicatie van de ſaeke diende gedaen, dat hy, ('t welk hem in ſoo hoogen ouderdom, nae ſoo veele maenden vraegens, en van ſoo veele punten, met recht nocht reden, verſtondt hy, niet behoorde geweigert te worden) die Vraegen en Verklaeringen met aendacht moghte ſien, ook ſijne brieven aen de Heeren Karon, Aerſſen en anderen geſchreven, daer uit tot ſijnen laſte ietwes gebraght of gepretendeert wierde; om ſich daer op naerder en klaerder te mogen expliceren, tot naerder contentement van de Heeren. Dan dit verſoek wierdt niet ingewilligt. Behalven de korte briefkens, ſtraks verhaelt, is ſijnen vrienden noch ter handt gekomen ſeker Geſchrift, etlyke vellen groot, 't welk dit opſchrift hadt *Korte Verklaeringe op verſcheide punten, daer mede men ſchynt my te willen belaſten.* Dit vervaette een korte verdediging tegens veele beſchuldigingen of belaſtingen in de Hiſtorie van ſijn Leven en ſterven te leſen. Aengaende eenigh verſtandt voor, in, of nae de handeling van de Treves met de Spanjaerdts.. ſeide hy, *Dat ſijne publijke en andre actien, voor en nae, tot naedeel van de Spanjaerdts en haere aenhangers, by alle gelegentheit beweeſen, ſoo notoir en klaer waeren, dat alle ſuſpicie moeſt ophouden.*

[Margin: vocaets verſoek aen de Rechters. *Uit Oldenb. Verklaering. Siet ſijn Leven. p. 173. 174.* — *Oldenb. Leven. pag.* 175. 176 — Hy ſendt een Verklaeringe uit op verſcheide punten: *Hiſt. van ſijn Leven pag.* 157. — Syn verklaering aengaende eenigh verſtandt met de Spanjaerdts.]

Het ſingulier ſeggen van den Griffier Aerſſen, of van den Burgermeeſter Berk, van woorden die over XII *jaeren ſouden geſproken ſijn, kon, ſeide hy, in geen conſideratie tot ſijnen laſte komen, als procederende, in deſe gelegentheit, uit notoire paſſie en vyandtſchap.. Indien ſy gemeent hadden aen 't geen ſy toen ſeiden der landen dienſt gelegen te weſen, ſy ſouden 't ſelve geen twaelf jaeren hebben moogen verſwijgen..*

[Margin: Tegens het getuighenis van C. Aerſſen en N. Berk.]

Dat hy voor den overleden Koningk van Vrankrijk [*Henrik den vierden*] *aen den Hertogh van Sully, of aen den Heere van Buſen-*

[Margin: Aengaende het aenbieden van]

senval, iet soude hebben gepresenteert van de Souverainiteit deser Landen, wierdt, schreef hy, *tegens de waerheit voorgestelt, omme de notoire handelingen van Francois Aerssen tot dien einde, te verschoonen, of te verduisteren.* MDCXIX de Souverainiteit deser Landen aen den Koningk van Vrankryk.

Op sijne vrese dat sijn Excellentie stondt naer de Souverainiteit, schreef hy 't geen volgt:

Ik heb bekent om goede redenen aen sijn Excellentie verklaert te hebben mijne oprechte affectie tot sijnen dienst; en geoffereert alle goede officien tot sijn contentement. Ende indien sijn Prinselijke Excellentie my self [aengaende de Souverainiteit] hadt believt te verklaeren 't geen sijne Raeden hadden gedaen, en mijne consideratien, soo voor sijn persoon als voor de landen, daer op gehoort hebbende, de publijke openinge hadt goedtgevonden, ik soude sulks met affectie en goede officien hebben gedaen. Maer naedemael sijne Prinselijke Excellentie 't selve niet heeft gedaen, en hebbe ik (mits de groote importantie van de saeke, onsekere uitkomste, en andre gewichtige consideratien) sulks niet derven bestaen: hebbende daer en tusschen aen eenigen, in eedt der respective Provincien wesende, by gelegentheit openinge gedaen, en ordentelijke handelingen goedtgevonden, maer voor disordre een schrik gehadt; mits de apparente ondiensten, soo wel voor de landen als sijn Prinselijke Excellentie, ook schande en disreputatie van de geenen in der landen dienst wesende. Op het vermoeden dat sijn Excellentie stondt naer de Souverainiteit.

Ende in de naeste vier jaeren, door verscheide geruchten onder de gemeente gestrooit, veele libellen, pasquillen, Refereinen uitgegeven, en eenige gepleegde actien, bekenne ik groote apprehensie en vrese gehadt te hebben, dat by confusie de saeken tot veranderinge in de Regeeringe der Landen en steden beleidt wierden, die daer uit naer alle apparentie moeste volgen. Hy vreesde dat men verandering socht in de regeering.

Welke mijne apprehensie en vrese soo groot is geweest, dat ik tusschen drie en vier jaeren geleden daer van in de volle vergadering van de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt openinge en propositie heb gedaen en gearbeidt om de goede meeninge van de Heeren Edelen en steden te verstaen; op dat ordentelijk daer op gelet en gedaen mogbt werden tot meesten welstandt en dienst der Landen: Hadt daer van opening gedaen in de vergadering van Hollandt.

Hebbende ook sijne Prinselijke Excellentie daer van vrymoedig gesproken, en geseit van de geruchten onder de Contraremonstranten, Ook met sijn Excellentie daer van gesproken.

MDCXIX *ten, dat sy niet te vreden konden sijn of sijn Excellentie moest Graeve van Hollandt wesen, en dat van goeder handt my geseit was, dat hy een Burgermeester van een goede stadt was geseit, dat het selve aen my stondt te proponeren; maer dat de selve Burgermeester daer van, op myn versoek, gesproken sijnde, verklaert hadde 't selve een misverstandt te wesen.*

Gelijk ik ook daer van vrymoediglijk heb gesproken met sijne genade den Heere Stadthouder van Vrieslandt.

Dese vrese, meinde hy, moest naer recht en reden in een oudt man van over de 't seventig jaeren, hebbende soo veele confuse proceduuren in diergelyke materien beleeft en gesien, en in de heilige Schrift en andre Historien gelesen, ten besten verstaen worden..

Daer op badt hy ootmoedelijk en versocht dat sijn Raedt, advysen en advertentien, soo binnen als buiten dese landen gedaen, in 't goede moghten beduidt werden, gelijk hy die oprechtelijk tot dienst der landen en steden gemeent hadde: hebbende daer by alleenlijk, schrijft hy, *van die* PURITEINEN *en* VREEMDELINGEN *gemeent te spreeken, die verstonden dat de hooge en andre Overheden in kerkelijke of Religionssaeken geen gesagh of authoriteit competeerde, maer alleenlijk de kerkelijke persoonen en vergaderingen, gelijk in 't Pausdom, onder 't kruis, en by de Religionsverwanten in Religionssaeken, geen wettelijke Overheit hebbende, wierdt gebruikt. Daer uit het voorseide gevoelen van sulke* PURITEINEN *oorsprongk hadt genomen en in veelen seer was gewortelt. Maer in alle Ryken, Landen, Republyken en steden, daer inne de Hooge en ordinarisse Overheden de Religie voorstonden, was in de naeste LX, LXX, LXXX, en meer jaeren [dit stuk] anders gebruikt: te weeten dat de hooge Overheden in Religions- en kerkelijke saeken haere wettelijke authoriteit als in andre saeken gebruiken.*

Van wat voor Kerkelyke hy in sijne brieven en advysen verstondt te spreeken. *Oldenb. Leven. pag.* 159.

Op sijne brieven aen Karon, der Heeren Staeten Gesant in Engelandt, deedt hy de volgende verklaeringe.

Syn verklaering op sijn schryven aen Karon.

d'Advertentien aen den Heer Karon in Engelandt gedaen waeren meest geschiedt met een beswaert, bedroeft en geperturbeert gemoedt, aen een goedt bekent vriendt, gelijke swaerigheden in Vlaenderen gehadt hebbende, tegens de proceduuren van sulke PURITEINEN *en vremdelingen als hier vooren waeren be-*

beschreven : by de welke in 't jaer 1611 *tegens der Heeren Staeten resolutien contreminen waeren gebruikt : en in 't jaer* 1612 *concepten wierden ingestelt , niet alleen tegens der Heeren Staeten resolutien op de tolerantie van de* V *punten , maer ook tegens de kerkelyke ordonnantie van den jaere* 91 , *met advys van beide de Collegien van de justitie goedt gevonden : die sich in den jaere* 1614 *opentlyk by publijke gedrukte geschriften tegens der Heeren Staeten resolutie hadden geopposeert , in den jaere* 1615 *een vergadering (sonder publijke authoriteit) van in de dertigh Predikanten gehouden , en daer by gearbeidt om een scheuringe te decreteren : en hoewel de selve by de meeste stemmen , als voor de Landen en kerken ondienstig , was afgeslaegen , [nochtans] de selve hadden doen vorderen en invoeren. Die in den jaere* 1616 *by haere brieven hadden gecontramineert der Heeren Staeten voorslaegen , omme tot Christelijke eenigheit te komen , schrijvende uitdrukkelijk dat men moest aenhouden alleen op een nationael Synode , en dat by de andre Provincien de saeken daer toe waeren geprepareert : die in den jaere* 1617 *de scheuringe hadden gedecreteert , in een vergaderinge , gehouden sonder publijke authoriteit , en malkanderen hadden beloften gedaen , van om niemants wille daer van te wijken , dan door een Synode nationael : ende dat , geduurende de voorschreve en andre quaede proceduuren , onder het gemeene volk veele dreigende geruchten , seditieuse en fameuse libellen , pasquillen , refereinen , en andre geschriften , met hooge dreigementen vermengt , gestrooit waeren : dat mede , en met gedaene onderteikeningen en opschrijving van het gemeene volk , de saeken tot daetelijkheden waeren geprepareert : daer op ten laetsten tegens eenige Magistraeten en Kerkendienaeren particuliere daetelijkheden in 't werk waeren gestelt. Om alle welke redenen , en andre gepleegde onwaerdigheden en onbehoorlijkheden tegens de publyke authoriteit , van hem ,* verstondt hy , *als soo lange jaeren* curam in Republica *gehadt hebbende , ten beste , onder correctie , behoorde verstaen te worden , 't geene hy met ongedult aen Karon daer op ter goeder meeninge hadde geschreven , om te toonen sijn leedtwesen , vrese en apprehensie , ook sijne voorslaegen van middelen , tot voorstandt van de Resolutien en authoriteit van de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt : hebbende daer toe successivelijk oorsaek gehadt uit sijne Majesteits boeken en publyke actien : uit sijne verklae-*

MDCXIX

Korte beschryving van de handelingen van sommige Kerkelyken, daer d'Advocaet in sijn brieven aen Karon over klaegde.

MDCXIX *klaeringe en recommandatien aen de Gesanten van de Heeren Staeten anno 1610 ook by de iterative brieven anno 1613 en tot verscheide reisen daer na, ja noch lest in den jaere 1617 (nae sijne wederkomste uit Schotlandt) soo aen den Gesant van den Koning van Sweden, als aen Karon, op de toleramie van de vijf punten, in goeden verstande, gedaen. Uit welke sijne Koningklijke Majesteits meenighvuldige verklaeringen, uit den brief van D. Calvinus* ante Locos communes Philippi Melanchthonis *tot Geneven gedrukt, uit de offre van de Gereformeerden (daer D. Beza over was) aen de Lutherschen in de Conferentie tot Montbelliard gedaen; uit de loffelijke getuighenisse van leer en leven tot Amsterdam aen Arminius gegeven, niet tegenstaende kenlijk was, dat hy op de Predestinatie en gevolge van dien in de opinie van Melanchthon stonde; uit de verklaeringe van de Professoren der Theologie en den Regent van 't Collegie tot Leyden, van dat in de punten fondamenteel ter saeligheit onder hen geen verschil was, niet tegenstaende het voorschreve gevoelen van Arminius aldaer wel bekent was; mitsgaders uit het advys van den Hogen Raedt, nae de Conferentie tusschen Gomarus en Arminius voor haer gehouden, van dat sy malkanderen in haer verscheide gevoelen Christelijk souden tolereren, en tot vrede en eenigheit arbeiden, en veele andre consideratien; naementlyk ook dat met goede voorsichtigheit in de Heydelberghsche Catechismus, in 't kort ondersoek van de geenen die sich ten heiligen Nachtmael des Heeren begeven, mitsgaders de... Catechismus... by de oude Fransche en Nederlandtsche gebeden [daer by] de saeligheit den gelovigen en haeren kinderen toegeeigendt wierdt, en de verdoemenisse den ongelovigen, [uit alle welke oorsaeken] die twee opinien van de Contraremonstranten en 't gevoelen der Remonstranten op de Predestinatie en den gevolge voor middelmaetig en ter saeligheit niet fondamenteel by de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt waeren gehouden en daerom hadden se een Christelyke en welbepaelde tolerantie derselve toegestaen.*

Op wat fondament de verschillen voor middelmaetig waeren gehouden, en d'onderlinge verdraeghsaemheit goedt gevonden.

Te meer, overmits dat in 't aennemen der oorlog in dese landen, niet alleen vryheit van consciencie, maer ook exercitie van verscheide Religie was toegestaen. Soo dat de Lutherschen en alle soorten van Doopsgesinden by goede kennisse haere Religie van het begin der oorloge hadden geexerceert, gelyk ook tot Antwerpen, Brussel en verschei-

Men hadt in 't begin des oorloghs hier te lande d'exercitie

MDCXIX

scheide andre steden den Lutherschen publyke kerken waeren geaccordeert, en in de vredehandelinge tot Keulen voor de selve gecapituleert. Behalven dat onwederspreeklyk was, dat al van den jaere 1572 en langk te vooren onder de Gereformeerden albier te lande veele Predikanten en veele duisenden Religionsverwanten in de voorseide materie van Melanthons en sijner volgeren gevoelen waeren geweest, en van tydt tot tydt waeren vermeerdert, sulks dat daeromme, en ten opsien van der landen en steden gelegentheden, en de frequentatie van luiden van alle gesintheden der uitheemschen, de voorschreve tolerantie albier noodiger was dan in andre landen, daer gelyke redenen van liberteit en andersins geen plaets hadden.

der Religie van verscheide Gesintheden toegestaen.

d'Onderlinge verdraeghsaemheit was hier noodiger dan elders.

*Hoe sorghvuldigh hy was geweest omme tegens alle excessen te helpen voorsien braght klaerlyk mede d'acte * by hem daer op ingestelt in November in den jaere 1611: sijn particulier devoir tegen Adolphus (als van exces suspect sijnde) van het prediken te doen desisteren, daer na in 't helpen decerneren van sijn deportement: in 't helpen aennemen en decreteren het concept van de Heeren van Dordrecht anno 1614: en in 't helpen vorderen van haeren voorslagh tot naerder accommodatie van den jaere 1616. Dat hy dikwils op de middelen van accommodatie d'opinie van de Heeren Edelen hadde [op] gehouden, omme de voorslaegen van de steden eerst te hooren; op dat alsoo de saeke te beter tot eenigheit soude mogen gebraght worden. Ook was hem seer leedt geweest, dat, door d'instantie van de Contraremonstranten, Gomarus dese questie in den jaere 1609, by forme van accusatie van de leere van Arminius, in de vergadering van de Heeren Staeten hadt gebraght, die te vooren op sijn (des Advocaets) versoek, eerst onder de Heeren Curateuren en Professoren van d'Universiteit tot Leyden, met eenige Theologanten en Predikanten, daer na in de voorschreve Universiteit, en daer na in den Hoogen Raedt, met meerder stikte was gepasseert. Ende nae de Conferentie, in den jaere 1609 tusschen Gomarus en Arminius met haere Assistenten gehouden, waeren sy by de Vergadering van Hollandt gedimitteert op den voet te voeren, volgens 't advys van den Hoogen Raedt genomen, te weeten omme malkanderen Christelyk te tollereren in haer verscheide gevoelen, tot eenigheit te arbeiden, als sy beloofden te doen, en ook haer gevoelen by geschrifte te stellen en over te le-*

Des Advocaets sorghvuldigheit tegens alle excessen in de Religie.

* Siet Historie der Reformatie xx boek, bl. 164.

De Contraremonstranten hadden 't verschil in de Vergadering van Hollandt gebraght.

MDCXIX *leveren. In 't jaer 1610 was nae volkomene deliberatie en voorgaende rapport, geordineert, dat by provisie niemant tegens sijn gemoedt soude mogen gedwongen worden, meer op de voorschreve materie te geloven, of te verklaeren, dan by de voorschreve punten voor het gevoelen van de Remonstranten was verklaert, gelijk in den jaere 1611 (nae de Conferentie op de instantie van de Contraremonstranten echter in de vergaderinge van de Heeren Staeten gehouden) tot driemaelen toe in verscheide vergaderingen verklaert was geweest. Dat sonder bewilliging van de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt iemant kennisse soude mogen nemen op de validiteit van de selve verklaeringen, hadt hy verstaen tegens de Hooghheden, Rechten en Souverainiteit van de Landen van Hollandt en Westvrieslandt te wesen, ende dewijl hy tot voorstandt van dien ampts en eedtshalven was verplicht en verbonden, en kon 't selve van hem, verstondt hy, niet anders dan wel verstaen worden.*

Daer op waeren de Resolutien en verklaringen tot verdraegsaemheit gevolght.

Hebbende de Heeren Staeten voor haer recht en gesustineerde niet alleen drie publyke Tractaeten, als de Naerder Unie van Uitrecht: de handeling met den Hartogh van Anjou: het Tractaet (met goedtvinden van de Staeten Generael en van Hollandt in 't particulier, met stipulatie van handthoudinge) tusschen de Heeren Staeten van Uitrecht en sijne Prinselijke Excellentie op de opdraght van het Gouvernement anno 1590 gemaekt, wesende het laetste vrywilligh tractaet, mentionerende van de Religie: maer ook het gestaedigh gebruik van twee-en-dertigh jaeren, dat de Heeren Staeten van elke Provincie, als administrerende de Souverainiteit der selver, volgens de voorschreve drie Tractaeten, op de Religionssaeken, elk in den haeren hebben gedisponeert, ende dat in 't jaer 1595 't selve voor soo notoiren Recht van elke Provincie gehouden wierde dat sijn Prinselyke Excellentie, met weinigh Gedeputeerden uit Zeelandt, 't selve den Heeren Liesveldt en Maes, uit Brabant in Zeelandt gesonden, hadt aengeboden, ook met de clausele, dat andere Provincien hen daer mede niet souden bemoeijen: ende de Heeren Staeten Generael in 't jaer 1602 by haer Hoogh: Mog. brieven den Heeren Staeten van d'andre syde sulks mede aengeboden hadden. De voorschreve verklaering van sijn Excellentie en de brieven van de Heeren Staeten te willen trekken tot het Pausdom was impertinent, alsoo in 't Pausdom den Heeren Staeten geen dispositie in Religionssaeken wierdt toegestaen.

De Staeten van Hollandt hadden voor hun recht aengaende de dispositie over 't kerkelyk drie publyke Tractaten.

En 't gebruyk van 32 Jaeren.

Siet Historie der Reformatie XV boek p. 799.

Siet Historie der Reformatie XVII boek p. 28.

Ende

MDCXIX

Ende hoewel hy eerst de voorschreve Religionsdisputen liever by een Synodale vergaderinge hadde doen examineren, soo moest hy bekennen, dat de saeke selfs door de Contraremonstrantsche kerkelyke Persoonen aen de vergaderinge der Heeren Staeten gebragbt synde en haere Ed. Mog. daer van, nae voorgaende Conferentien en rapporten, kennisse genomen en daer op gedisponeert hebbende, ook dat de dispositie, by publyke authoriteit tot tolerantie, van den Koningk van Grootbritanje in den jaere 1610, 1613, en daerna gerecommandeert was, by de bepaelde tolerantie [hadt] gepresen.

Hy socht door accommodatie de saken tot eenigheit te brengen en de scheuring voor te komen.

Syn verstandt, seide hy, *was geweest dat de saeke by vriendelyke accommodatie en gemodereerde authoriteit door de Heeren Staeten [van Hollandt] of haere Gecommitteerden tot eenigheit behoorden gebragbt te worden, en verder gearbeidt om door Polityke en kerkelyke Persoonen daer toe te komen, en alsoo de Religionsverwanten niet te scheiden, maer tot vrienden en by malkanderen te houden. Dan 't selve wesende gecontramineert en belet, meende hy door een Provinciale Synode de saeke daer toe te brengen, ook uyterlyk om deselve Synode daer toe te doen assisteren van kerkelijke persoonen niet alleen uit de nabuurige Provincien, maer ook uit de nabuurige Gereformeerde Ryken en Landen: en indien by 't selve besoigne de saeke noch by accoort, noch met decisie tot contentement van partyen hadt konnen [ten einde] gebragbt worden, dat men alsdan op een Synode Nationael [hadt konnen denken] ende voorts een Synode uit Gecommitteerden van den Koning van Grootbritanje, van en uit de Gereformeerde Kerken Landen en Steden van Vrankrijk, Duitslandt, Switserlandt, en dese Landen, hadt mogen vergaderen om op de punten in questie een generael reglement voor alle der selver landen en kerken te stellen. Ende hoopte hy dat het selve ongevaerlijk in een jaer soude hebben konnen geschieden, met meerder aensien, authoriteit, vruchten en diensten, dan op den naeme van een Nationale Synode deser Landen. Doch dien voorslagh mede gedifficulteert en de saeken tot het gebruiken van extremiteiten gedisponeert vindende, hadt [hy goedt] gevonden te consenteren in 't geene men van de Synode en het afdanken der Waerdtgelders wilde hebben, Godt den Heere almagbtig de saeke recommanderende en van sijne goddelyke bandt een salige uitkomste verwachtende.*

Syn verder voornemen om sulks door eenige Synoden te weeg te brengen.

Hy verhaelde ook wat voorslaegen hy gedaen hadde, om te komen tot een onpartydige Provinciale Synode, in de Historie

Syne voorslagen.

N der

MDCXIX der Reformatie te leesen, uit welke voorslagen by hem van tydt tot tijdt gedaen, hy seide te blyken, dat hy, siende dat men noch door polityke Gecommitteerden, noch door half polityken en half kerkelyke, de saeke niet tot vriendelyke accommodatie wilde gebraght hebben, maer alleen door de kerkelyke vergaderinge [laeten afdoen] gearbeidt hadt tot al 't geen de vordering van dien vereischte, om tot een uitkomste te komen.

Siet Historie der Reformatie xxx. boek p. 780. 781.

Ook sprak d'Advocaet in dit Geschrift van het recht verstandt van den eedt van 't volk van oorlogh, van 't aennemen en aenhouden der Waertgelders, en andre saken, die't polityk meest betroffen.

Siet Oldenb. Leven p. 166.

Uit dese verklaering kon men genoeghsaem afnemen waer de geheele saek op liep, wat de voornaemste punten waeren, die men hem te last leide. De Schryver van sijn Leven en Sterven verhaelt, dat hy somtydts uit de vergadering der Rechteren, nae 't examineren, in sijn kaemer komende, door veel vraegens overhoop en 't afperssen van d'antwoorden, sonder tijdt van bedenken of beraedt, vry vermoeidt, en ontstelt was. Dan nam hy wat rust op sijn stoel en las eenige troostelijke Psalmen, of gebeden, tot dat hy wat herstelt sijnde, sich wêer begaf tot schryven, met dat schrijfgereedtschap, dat hy noch by sich hadt behouden, of dat hem van sijne vrienden in 't heimelyk was bestelt. Hy schreef nae elk examen wat hem was gevraeght en sijn antwoort, ook wat hem meer bejegende. Somtydts schreef hy eenige memorien, om t'onthouden 't geen hy op eenige vraegen noch meerder socht te antwoorden. Dan 't viel hem seer verdrietig dat hy niet vryelyk noch geruitelyk moght schrijven: sijnde altydt vol sorg; want hy wist wel dat de Rechters, indien se de minste kennis bequaemen van sijn schryven, niet laten souden hem sijn schrijfmiddelen en schriften afhandig te maeken, gelyk meermalen was geschiedt. Selden sprak hy met sijn Dienaer van 't geen hem in 't examineren was voorgestelt, dan eens vertelde hy, hoe hem iet was voorgehouden van eenige correspondentie met de Spaanschen, 't welk hy seide nooit gedacht te hebben. Ook verhaelt sijn Dienaer in sijne

Hy komt somtydts seer vermoeidt en ontstelt uit de kamer der Rechteren. *Oldenb. Leven. p. 175.*

Schryft in't heimelyk al wat hem was voorgehouden en bejegent. *Oldenb. Leven. p. 175.*

Oldenb. Leven. p. 175.

Aen-

Aenteikening dat d'Advokaet op sekeren tijdt van de Rechteren en weer in sijn kamer gekomen, nae een weinig rustens, in dese reden uitviel: *Ik heb den Heeren d'onwettelijkheit van onse gevangkenis vertoont: hun voordraegende hoe quaelijk wel eer het vangen van den Heer Paulus Buis van de Heeren Staeten van Hollandt wierdt genomen. Hy was mijn voorsaet geweest in mijn ampt, 't welk hy verlaeten hadt, sijnde sedert verkooren tot Raedt van Staeten. Tot Uitrecht wierdt hy, door last van Leicester, hoewel die 't ontkende, van de Burgerhopluyden gevangen. Ik heb den Rechteren geseit wat mijn Heeren de Staeten van Hollandt, door my, hunnen Advocaet, te dier tijdt, aengaende dat onwettigh vanghen Leicester te gemoet deeden voeren: dat het den Burgerhopluiden, buiten het stuk der wacht, niet vrystondt, den geringsten persoon, veel min een Raedtsman van Staete in hechtenis te stellen. Dat hy sijn ontslaeking hadt te versorgen, ofte den Raedt van Staete het oordeel te bevelen; ten minsten op het punt of hy wel of quaelijk was gevangen; ook of men stof tot aentasting tegens hem hadt, of niet. Ik ben nu mede gevangen, maar men handelt my met meer onbillykheit. Voor hem spraeken de Staeten van Hollandt, voor my spreekt niemant. Sijne vrienden hadden by hem, nae eenigen tijdt sittens, toegangk, maer ik magh noch vrienden noch kinderen sien, noch spreken. Men stelde hem geen Rechters, ik heb mijne vyanden tot Rechters. Hoe is nu de tijdt verandert! wy beklaegden ons toen over Leicesters landtverderffelijke regering, en nu klaegt'er niemant over dese harde proceduuren en 't verbreken van 's Lands wetten en privilegien; en men laet my, die de selve al mijn leven met goedt en bloedt socht voorte staen, in dese gevangkenisse en ellende sitten. Doch ik stel my gerust in Godt, die sal my moedt en kracht geven, om dit ongelijk, kracht en geweldt, geduldelijk te verdraegen.* Midlerwijl wierdt de biddagh, waer van gesproken is in de Historie der Reformatie, in Hollandt en de nabuurige landtschappen, den seventienden van Grasmaendt gehouden. In des selfs uitschryving wierden nu de gevangene Heeren genoegsaem veroordeelt, hoewel 'er ook geseit wierdt dat men met den allereersten een wettig oordeel en sententie van de Rechteren verwachtte. Dat eenige Predikanten d' uitschryving weigerden aftelesen en op des selfs inhoudt de gemeente tot

MDCXIX

Sijn gesprek met sijn Dienaer, verhaelende wat hy den Rechteren hadt te gemoedt gevoert.

Jan Francken's aenteekeningen p. 578.

Siet p. C. *Hoofts Hist.* XXIV. 196. 197. 165. 166.

Siet *Historie der Reformatie* het XLIII. boek p 700.

MDCXIX danken en bidden te vermaenen, is in de Historie der Reformatie verhaelt. Maer veele andere kerkendienaeren waeren met den inhoudt wel te vreeden en spraecken in hunne predikatien op dien selven sin. *Men hadt Godt*, seiden se, *te danken, om dat hy 't voorneemen van die ambitieuse menschen hadt gestuit, en 't bloedtbadt, dat se voorhadden te maeken, belet.* Voorts redeneerden se van 't quaedt opset, dat se hun toeschreven, even eens als of sy by d'examinatie der Gevangenen waeren geweest, en hunne Confessien hadden gehoort. Dit maakte dat veele hen voor beroerders van den Staet hielden, en dat voorbaerig oordeel, of vooroordeel, toestemden. Weinigh daegen daerna bequam d'Advocaet wederom eenige tyding van buiten. Men liet hem onder anderen weten, dat de Remonstranten tot Leiden op het Kerkhof hadden gepredikt. Syn Dienaer schreef daer op, buiten weten van sijn Heer, het volgende briefken: *Laet d'Arminiaensche kat vry muisen, sy sal wel vet worden, met 'er tijdt, door Godts toedoen. Hoe men de waerheit meer verdrukt, hoe se meer krachts heeft, om door de wolken te breken, en daer wraek te roepen voor Godt over dit Pharaos gebroedtsel, die oorsaek syn van dese langhduurige gevangkenisse sonder oorsaek. Haer ryk sal geen seven jaer duuren.* Dit briefken, 't welk gericht was om den buitenvrienden 't ontfangen van hunnen brief bekent te maeken, viel in de handen der Rechteren, die den Dienaer voor hen ontboden, ondervraegden, en met dreigementen soo verre persten, dat hy de middelen, daer sich sijn Heer van diende om te schryven, en 't cyffer 't welk hy gebruikte, hun ontdekte, behalven noch een vondt dien hy verborgen hieldt. Men beval hem daernae, dat hy al 't papier, pen en inkt, 't welk in sijns Heeren kamer was, soude overgeven, 't geen hy deedt, doch behieldt noch eenig schrijfgereedtschap achter de handt. Voorts wiert hem verboden sich met sulke streeken niet meer te bemoeijen, of men zou hem deswegen straffen. Des anderen daeghs liet men hem wêer by sijn Heer, die ook over dat schryven sijns Dienaers was ondervraeght. Hy was niet wel te vreden dat sijn Dienaer buiten sijn weten dat briefken hadt geschreven en vondt sich door 't openbaeren van sijn geheim cyfer

Men predikt op den Biddagh in Grasmaent tegens de Gevangenen. *Oldenb. Leven, p. 181.*

Des Advocaets Dienaer schryft een briefken.

't Welk in de handen der Rechteren komt.

Hier door worden de geheime schryfmiddelen ontdekt.

Het schryfgereedtschap weder weg genomen.

geheel

geheel van sijn stuk, en vol vreese dat men 't inkomen der MDCXIX brieven voortaen sou beletten. Ook wierden, weinig tyts daerna, alle de spleeten, reeten, en gaeten van de deuren en solders dicht toe gemaekt, en op alles naeuwer acht gegeven dan te vooren.

Scherpe toesicht om 't uitsenden te beletten.

Op een Sondagh, niet lang daer na, klom sijn Dienaer voor een venster, om een Nachtegael te hooren singen. Daer sijnde sagh hy by geval iemant van sijn Heers gesin, dien hy met de handt wenkte. Daerna quam 'er een dienstmaegdt uit des Advocaets huys, in den Hof van den Kastelein, houdende 't oogh op de venster. De Soldaeten van de wacht de maegdt kennende, seiden 't aen den Kapitein des armes, vander Meulen, die daer op terstondt drie of vier schiltwachten in den hof stelde, om gestadig te letten, of 'er ook iet uit de vensters wierdt geworpen.

Men dreigt sijn vensters te sullen toemaeken.

Ook dreigde Vander Meulen de vensters te sullen toemaeken, seggende dat daer iet uit was geworpen. Doch d'Advocaet versekerde hem met hooge woorden dat daer niet aen was, en versocht wel ernstelyk dat men sijne vensters open en hem die lucht sou laten, dewijl 't daer benaeuwt genoegh was. Sedert bequam hy in etlijke daegen, of weeken, geen brieven van sijne vrienden, het sy datse verstelt stonden door 't ontdekken van sijn cyfter, en de schrijfmiddelen, of dat se door de naeuwe toesicht niet waegen dorsten iet te senden. Ondertusschen wierdt van de sijde van Vrankrijk nog gearbeidt by de Staeten Generael om hen, soo wel ter saeke van de Gevangenen als van de kerkelijke verschillen, den wegh der sachtigheit te doen in slaen.

De Heer van Boissise neemt sijn afscheidt, en raedt de Staeten nochmaels tot sachtigheit.

De Heer van Boissise, Gesant van Vrankryk, staende op sijn vertrek, vertoonde den gemelde Staeten in sijn afscheidtreden den drie-en-twintighsten van Lentemaendt, sijn Meesters groote genegentheit te henwaerts, hun te kennen gevende d'onrust daer toen sijn rijk in was, door 't vertrek van de Koninginne moeder... maer daer by voegende 't geen volgt, *Die dingen sullen sijne Majesteit niet verhinderen altoos sorgh te draegen voor uw saeken. Hy wenscht u een goede uitkomst, en houdt het daer voor dat men u geen beter raedt sou konnen geven, dan den raedt die u van sijnent wegen is voorgestelt. Want dewijl d'oorsaek van 't quaedt dat*

Vertaelt uit de Fransche Propositie van den Heer van

MDCXIX *uwen staet beroert het verstandt raekt, soo sal de sachtigheit en d'overreding daer meer vermogen dan 't geweldt. Wat de Gevangenen aengaet, 't sal, seide hy, den Koning aengenaem en voor u heilsaem sijn indien gy sijne recommandatie in acht neemt, en 't gewicht van dese saek wel overweeght en insiet. De langduurige gevangkenisse schijnt hun te ontlasten van de swaere misdaeden, die men hun te last leide. Uw staet is in geen gevaer. Niemant van uwe ondersaten beklaeght sich over hun, en daer en is geen bloedt verstort om hunnent wil. De Koning mijn Meester raedt u dat gy uw volk niet en tergt door eenig streng vonnis tegens hen te vellen, want de straffen moeten nooit grooter sijn dan de misdaedt.* Het antwoordt, dat de Staeten Generael den Gesant den negenentwintigsten der selve maendt gaven, was, ten aensien van 't stuk der Gevangenen en de Kerkelyke twist van desen inhout: *Wat belangt sijne Majesteits intercessie voor de Gevangenen, de Staeten Generael willen gaerne gelooven, dat die is een betuiging van mededoogen, voortkomende van sijne bovenmaete groote goedertierenheit, maer hem afgeperst door het moeilijk en loos bedrijf en aenloopen van sommigen, misleidt sijnde door het onbehoorlijk voornitvaststellen van een schijnbaere en behaeghelijke onnooselheit der misdadigers, of van hunne gepretendeerde genegentheit als of se de welstandt der kroon [van Vrankrijk] meer dan anderen beminden. In allen gevalle sy, als beleiders van de regeering hunner staeten, en de selve die de souverainiteit sijn of vertoonen, derven sich versekeren, dat sijne Majesteit soo veel geloofs niet sal willen geven aen die ongeruste geesten, dat hy sou stellen, als of 'er by hun in dat versekeren en vangen niet gehandelt was met alle behoorlijke kennisse, voorsichtigheit, en moderatie: maer in 't tegendeel dat hy sal oordeelen, dat het veel gevoeghlijker en billiker is, dat men 't beste vertrouwe van de vroomigheit en bequaemheit van hunne be-eedigde Rechteren, dan te gedoogen dat men onbedachtelijk tot prejudicie van den geheelen Staet vast stelle, dat 'er geen swaere misdaedt is ten laste van de Gevangenen, ten aensien alleen van de langduurigheit der gevangkenisse: want de selve wel ingesien sijnde, geeft veel meer te kennen dat'er sachtigheit en genade tegens hen werdt gebruikt, als hun sonder overyling tijt gevende tot schuldtkenning en leedtwesen. De Heeren Staeten verhoopen dan dat sijne Majesteit, beter naer waerheit bericht sijnde van d'oorsaek en ordre van hun beleidt, ten hoog-*

Boissise den 24 Maert 1619. in geschrift overgelevert.

Antwoordt der Staeten Generael, op het stuk der Gevangenen, en der kerkelyke verschillen. *Uit het Fransch vertaelt.*

sten sal prijsen, dat se met sulk een geduldt, langhsaemheit, en billijkheit gehandelt hebben, in sulk een groote openbaere en gevaerlijke conspiratie tegens hunnen staet, in de welke d'executien gemeenlijk voor d'informatien gaen: en dat sijn Majesteit buiten twijffel niet alleen die factieusen sal veroordeelen, maar ook de geenen die men bevinden sal, dat hun met raadt hebben bygestaen, of hun gehoorsaemt om hun de vryheit van haer vaderlandt te helpen onderdrukken. En dewijl men bevonden heeft dat dit een dubbel quaadt is, soo hebben de voorseide Heeren Staeten besorgt, dat men, 't geen in 't verstandt is, door sachtigheit, door overreding, en door de uitspraek van een wettige generale Synode sal herstellen. Maer tegens 't ander 't welk door factien en sydgangen, sonder reden, sonder authoriteit, hadt onderstaen d'Unie, de Religie, de Justitie en alle superioriteit van 't Gouvernement om ver te werpen, en den Staet te verderven, om hunne ongeregelde ambitie, en quaedt opset te voldoen, hebben se gemeent dat het betaemlijk en noodig was dat'er de Magistraet kennisse van sou nemen en dat'er de wetten des lants uitspraek op souden doen, sonder aensien of ooghluiking. En dit doende hebben se geen reden om beducht te wesen dat 'er hun volk gevoeligh van sou sijn; want dewijl dat geregeert moet sijn met behoorlijke authoriteit, soo sal dat voorseker sijne Magistraten en Overheden noch veel gehoorsaemer sijn, als het gewaer sal worden, dat se de handt leenen aen de Justitie, en de selve sonder onderscheidt bedienen, tot bescherming der goeden en tot straffe der quaeden. Ook sal daer door de Republijk veel bequaemer worden om haer bondtgenooten nuttelyk ten dienst te staen, met naemen sijne Majesteit aen welke sy bekent soo seer verplicht te sijn.

Met dit antwoordt liet sich de Koning van Vrankryk noch niet affetten, maer beval sijn Gesant, den Heer van Maurier, op 't voorig spoor aen te houden. Dese, genoeg konnende merken dat de saeken van de Gevangenen naer 't einde liepen, versocht den eersten van Bloeymaendt gehoor aen de Staeten Generael, en deedt'er, in 't bysijn van den Heere Prinse van Oranje, een treffelijke reden, t'eenemael gericht om hun den geest der sachtmoedigheit in te boesemen. Ik sal sijne aenspraek, uit het Fransch in't Hollantsch vertaelt, den Leser mededeelen. Hy liet sich dan op desen sin hooren.

MYNE

MDCXIX

MYNE HEEREN,

Voorstelling en redenering des Heeren van Maurier, Gesant des Konings van Vrankryk, aen de Heeren Staeten Generael om hen, ter saeke van de Gevangenen, tot sachtigheit te bewegen.

Nae 't rapport van den Heer van Boissise aen den Koning onsen Meester, die al 't geen hy hier gedaen heeft volkomentlijk heeft goetgekent, schreef my sijn Majesteit, dat sijne genegentheit altijts soodaenig jegens u was gebleken, en dat de redenen, die hem, besorght sijnde over uwe saeken, bewoogen hadden om u sijnen raedt mede te deelen, soo wel gefondeert sijn, dat noch de verkeerde uitleggingen van eenigen, die opgemaekt sijn om se voor u te bewimpelen, noch de dwersdryvingen die hem bejegenen in syn Koningkrijk, daer hy wel haest een goede uytkomst van verhoopt, hem niet souden konnen afleiden van sijne goede wille jegens u, en de sucht om uwe Heerlykheden wel te doen.

Daerom heeft hy my belast hun van sijnent wegen weder aen te spreken over de tegenwoordige toestandt van saeken, hen biddende sekerlijk te gelooven, dat hunne lichtgeloovigheit wierdt misleidt door den verkeerden indruk van de geenen die soo veel moeitens deeden om by hen verdacht te maeken al die oprechte diensten, die sijn Majesteit aan dese Republyk in de tegenwoordige beroerten bewijst, gelijk als of die hem waeren afgeperst door eenige particulieren, tot hun eigen voordeel, en dat se niet gants en al voortquaemen uit de goede genegentheit die hy uwen staet toedraeght.

Seker indien hy niet beter was, dan die gecorrumpeerde luiden, de geenen die 't hunne doen om u door sulke konsten te misleiden, hy soude oorsaek genomen hebben, om sich met goedt recht te beklaegen, om dat uwe Antwoorden op onse laetste voorstellingen schijnen te betuigen dat het geene hy u nu geeft met de rechterhandt, by u is ontfangen als met de slinker.

Maer sijne goedtheit dit alleen toeschryvende aen de gal van die geenen, die in 't gemeen hun werk maeken van u te bedriegen, en hem ondienst te doen, soo wil hy desaengaende uw Collegie niet wyten, maer den goeden Medicynmeester naevolgen, die den sieken niet verlaet, alhoewel dat het geweldt van sijne quaele te weegh brenght dat hy soo dankbaer tegens hem niet en is als hy behoorde te sijn, niet twijffelende of hy sal nae sijn genesing bekennen, dat hy soo veel te meer in hem gehouden is, dewijl hy om hem weer tot gesondtheit te brengen sijne vlyt verselt met lydtsaemheit en hertelykheit in 't werk stelde.

Op

Op dit vertrouwen beveelt my sijne Majesteit dat ik u in sijnen MDCXIX
naem weer sal spreeken over 't stuk van uwe Gevangenen, en u te versekeren, dat hy stantvastelyk blyft staen op het geen hy u voor desen heeft doen seggen door den Heer van Boissise en door my, wel weetende dat het gevolgh, 't welk daer uit volgen sal, van een seer langen aedem sal syn, ten goede of ten quaede van dese Provincien, en dat naer de moderatie of strengheit, die men daer in sal gebruiken.

't Is 'er dan soo verre van daen, dat hy eenighsins sou afwyken van sijn eerste advys, op dit stuk, dat hy sich daer meer en meer in vindt bevestigt: te weeten dat indien se overwonnen syn van verraedery en verstandt met uwe vyanden, dat gy daer over soodaenig een gestreng exempel stelt, dat het tot een spiegel diene voor de naekoomeling, soo wel van uwe Justitie als van hunne trouwleosheit.

Maer indien se daer aen niet schuldig syn, gelyk het seer waerschynlyk is, dat se hun Vaderlandt niet souden hebben konnen verkoopen, dan met hen selve eerst te leveren, en dat se in dese swaerigheit alleen syn gevallen, om dat se van een contrarie advys waeren, dan 't geen nu boven drijft ter saeke van de middelen om in uwe swaerigheden te remedieren, soo laet ondertusschen, terwyl 't noch tydt is, niet toe, dat men met alle geweldt gevolgen maeke, by den haire getrokken, om 't geen hun is opgeleidt te verswaeren en om hen schuldiger en ellendiger te maeken dan se syn.

Overlegt ook, of het, indien de party die nu tydt d'overhandt hadt bekomen, wettig sou sijn geweest, dat se de daeden en persoonen der anderen exactelyk en strengelyk soude oordeelen, dat hun alle soorten van exceptien en verweeringen souden ontseit worden, met een woordt dat se souden moeten rekenschap geven van hun doen niet alleen aen anderen dan hunne lastgevers, maer noch aen sulke, die door hunne openbaere tegenstelling hen alreedts hadden veroordeelt: ik ben versekert, myne Heeren, dat de goede conscientien van al de geenen die my hooren, tot antwoordt geven, dat het niet billijk sou sijn, en dat se toestemmen 't voorschrift van eenen die soo wel een groot Rechtsgeleerde was als een goedt bestierder van den Staet, die dus spreekt: In burgerlyke twisten, hoewel de Republijk daer dikwils door wordt beschadigt, wordt nochtans niet getracht naer den ondergang der Republijke, daerom moe-

MDCXIX ten de geenen die d'een of d'andre party toevallen voor geen vyanden gehouden worden.

Doch, myne Heeren, ſijn Majeſteit weet dat gy eenige extraordinariſche Commiſſariſſen hebt geſtelt om kenniſſe te nemen van dit ſtuk, en hy wil een goedt vertrouwen hebben van uwe keur en van hunne oprechtigheit die ſe in goeder conſcientie ſullen gebruiken om ſoodaenig een vonnis te vellen, dat voor het oordeel der geheeler werelt, 't welk het buiten twijffel ſal onderworpen ſijn, ſal mogen beſtaen, en daerna ten laetſten ſal goedtgekent worden van den ſouverainen en vreeſſelyken Rechter, voor wiens vierſchaer ſy 't ſullen moeten verantwoorden.

Om daer toe te komen acht hy dat ſe door hunne voorſichtigheit en vroomigheit ſich ſullen wachten als voor een klip, van dien ſchadelijken regel, die door den mondt van 't gemeene volk loopt, en die eenige gepaſſioneerde luiden miſſchien wel gaerne ſouden ſien in gebruik gebraght, te weeten, Dat het beter is dat men eenige weinigen ongelijk doe, dan aen veelen: *trachtende door dien regel hunne bedorve opinie tot een noodtdwang te maeken, die men niet ontgaen kan, ſoo ſoudenſe gaerne doen geloven, dat dit het eenigh middel is om d'achtbaerheit te bewaeren, en den Staet te verſekeren. Maer de Koning myn Meeſter, uwe andre bondtgenooten, en alle luiden van eere gelooven vaſtelyk dat een ſaek van ſulk een gewicht veel heilſaemer en Chriſtelijk ſal afgedaen worden.*

Myn Heeren, d'ondervinding heeft t'allen tijde getoont dat de jalouſy ſich lichtelyk inlaet onder de Bondtgenooten, en dat in de regeeringen t'ſaemengevoegt uit verſcheide deelen, gelyk als d'uwe, het misvertrouwen een ordinaris en krachtigh prikkel is. Ook is 't geen ſchande noch laſter dat men vreſe heeft voor den welſtandt van ſijn Vaderlandt, 't welk alle bekommering prijſſelyk en rechtvaerdig maekt: maer aen d'andre ſijde en is 'er niet gevaerlijker, dan dat men vervalt in quaede vermoedingen die onmaetig ſijn; want die doen alles geheel ten quaede duiden, en ſy hebben geen ſeekre paelen.

Indien gy vreeſe gehadt hebt dat het met uw vaederlandt quaelyk ſou afloopen, en dat gy in dat te beletten uw ooghmerk hebt bereikt, het geduchte quaedt voorkoomende door ſoo veele veranderingen: hier is 't dat ſijn Majeſteit oordeelt dat men moet blyven ſtaen, achtende dat het voor u ſoo groot een geluk is dat gy 't hebt konnen doen

sonder bloedt te storten, als 't wel haastelyk sou sijn dat onnuttelyk MDCXIX.
te vergieten nae dat de veranderingen sijn geschiedt.

Een ieder weet wel dat het d'allerwijste van de werelt kan gebeuren dat se 't gemeen bedienende daer iet onder mengen van hunne particuliere genegentheden, en dat groote saeken te verhandelen, sonder ooit te missen, een volmaektheit is die de nature van de menschen te boven gaet. Daerom is 't dat de welgereguleerde staeten de gewoonte hebben ingevoert dat se de bedienaers der publyke ampten ter proeve stellen, soodaenige ordre houdende om hen in hunnen plicht te houden, maer alles is hier excusabel, indien men niet bevindt dat se vast sijn aen landtsdievery, geweldenary en trouwloosheidt.

Want als men onder een sou willen vermengen de fauten die uit dooling spruiten en de geene die uit opgesette boosheit voortkomen, de simple misslaegen, en d'uitdrukkelijke boosheden, om die in eenen graedt te stellen, dan sou men de bloedige wet des geenen die op alle misdaeden d'uiterste halsstraf stelde, wel haest invoeren: 't Welk sijn Majesteit gelooft dat gy voorsichtelijk sult vermyden: bemerkende dat de groote strengheden, ook daer m'er stof toe heeft, nooit weder vereenigen, maer datse gemeenlyk gevolgt werden van onverhoopte en gevaerlijke veranderingen.

Dit is 't, myn Heeren, 't welk sijn Majesteit u vermaendt wel te overwegen, geloovende dat gy een daedt sult doen van seer groote wijsheit, indien gy, dese saeke suiver sijnde van de misdaedt van wreetheit, het misnoegen dat men van elders tegens dese gevangenen magh hebben opgenomen, te vrede stelt of betaelt set niet alleenlijk door hunne soo langduurige gevangkenisse, (die selfs naer de wetten een swaere straf is) maer ook door de diensten, diese dese Republyke gedaen hebben, seker soodaenig sijnde, dat gy medoogen met hen hebbende, als met uw leidtsmannen om haer tot welvaeren te brengen, gy ook betoonen sult dat gy deernis hebt met u selve en gy sult begeeren ut eximantur periculo qui sunt inter vos celebri fama, ne ipsorum opprobrio multi magis ac magis alienentur. *Dat men de geenen die onder u vermaert van naem sijn uit het gevaer verlosse, op dat hunne versmaedtheit niet veele hoe langs hoe meer vervreemde.*

En daer is niet aen te twijffelen of 't er is u soo veel te meer aengelegen dat gy dien wegh ingaet, om dat dit quaedt sijn oorsprongh heb-

MDCXIX *hebbende genomen uit de tegenstrijdenheit der advysen over de middelen die men bybraght om uwe gemeene wonden te heelen, met naemen soo 't geen sy gedaen hebben bevonden werdt geauthoriseert te sijn door resolutien van wettige vergaderingen; en om dat gy u selven anders een wegh soudt openen, die voor u selve naedeelig sou syn, als gy eenigen de vryheit van hunne opinien uit te spreken al te dier soudt doen betaelen, en te niet soudt doen 't geen een Provincie als souverain sou hebben beslooten: want dat sou strijdig sijn met het voornemen 't welk gy moet hebben, so om uw gevoelen altijdts vryelyk te seggen, als ook om uwe tegenwoordige Resolutien vast en bondigh te maken.*

Volgt tot dien einde de heilsaeme onderwijsing des geenen, die om de actien van 't Burgermeesterschap van Pompejus te meer te versekeren, hem wijsselyk afriedem, dat hy 't geen onder de voorgaende regeering gedaen was niet sou vernietigen, nochte iet veranderen van 't geen voorby was, maer alleenlijk voorsien op het toekomende: en syt soo wijs dat gy naevolght de vermaerde voorsichtigheit van dien anderen, die, om sijn eigen eerbeelden vast te stellen, verhinderde dat men de beelden van sijnen vyandt, dien hy t'eenemael hadt overwonnen, niet ter nederwierp.

Daerom, myne Heeren, dewijl dit sulk een gewichtig stuk is 't welk sulk een langen naesleep van ongemakken kan hebben, soo verplicht u d'insicht van den Staet, dat gy den Rechteren by u gestelt doet verstaen, dat gy om 't belang van uw Republijk van 't selve gevoelen syt, dat die mannen hadden: hun te verstaen gevende dat uw meening is, dat indien die luiden, (de Gevangenen) hunne eere door te grooten verloop niet hebben gequetst, en tegens d'uitgedrukte termen van uw Tractaeten der Unie misdaen, dat gy dan genegen sijt hen niet alleen te bevryden van de straffe, maer ook uw goetheit tegens hen klaerlijk te laten blyken, met hen te behoeden voor schande, wel weetende dat men de menschen niet spaert als men hen met een brandtmerk van oneere tekent.

Ik soude hier op verscheide exempelen konnen bybrengen, ook selfs uit Vrankrijk, maer om dat de voorbeelden der Republijken beter op u passen, sal my een alleen genoegh sijn, 't welk, seer aenmerklyk sijnde, u onlanghs is verschaft van de Venetiaensche, die hedendaeghs, buiten twijffel, de gereguleerste regeeringh heeft van de weerelt.

Dese

Dese Republijk hebbende sedert eenige weinige jaeren arghwaen gevat tegens een van haere voornaemste Eedelingen, genaemt Foscarini, (dien sy langen tydt tot veele gesandtschappen en bedieningen hadt gebruikt) deedt hem in hechtenis neemen, en daer veele maenden in houden, geduurende de welke hy beschuldigt wierdt van groote misdaeden, en geexamineert door d'ordinaris justitie, aen welke de Seigneurie het recht van den gevangen al soo ernstelyk hadt aenbevolen te bewaeren, als het recht van de Republyk. Ten laetsten wierdt hy vrygesproken van 't geen hem was te last geleidt. En 't is soo ver van daer dat se, ten aensien van dese gevangkenisse, gevreest sou hebben wegens onrechtvaerdigheit gebrandtmerkt te worden, dat sy sich openbaerlyk heeft verheucht over sijne onnooselheit: ook soo verre, dat sy hem, nae dat hy met meer luister door die proeve, gelyk het goudt uit den vieroven, weêr uit den kerker keerde, waerdig acht niet alleen sijn vryheit te genieten, maer ook dat hy weer in 't besit treedt van sijne achtbaerheit, hem weer doende sitten in dien heerlyken Raedt, op de selve plaets die hy bekleedde voor sijn beschuldiging, 't geen de Heer Suriano, die hier by u Resident is uit de naem van de doorluchtige Republyk, kan getuigen. MDCXIX

Wat u aengaet, myn Heer, [sich keerende tot den Prins van Oranje] *dewyl d'authoriteit, die uwe uitneemende verdiensten u in desen Staet hebben verkregen, hunne saeken op u doen draeyen als op haeren voornaemsten spil, soo is 't dat syn Majesteit deselve meer en meer aen uwe groote voorsichtigheit beveelt: ten einde dat dese Provincien, die van soo langer handt op u naest Godt hunne voornaemste hoope stelden, hun dienende, gelyk gy doet, voor schilt en swaert in tydt van Oorlogh, u ook geduurende dese ruste mogen hebben tot een gemeenen toevlucht van allen, sonder eenige uitsondering, de gemeene raedtslaegen bestierende tot sulk een goedt en gemaetigt einde, dat sy der de vruchten uit moogen trekken, en gy een onsterffelyke glorie.*

Deese glorie sal uw Exellentie soo veel te overvloediger maeyen, als het aen een yeder kennelyk is, dat gy u beklaeght, en houdt dat u ongelyk geschiedt is van de geenen die nu in swaerigheit syn: want onder al de veldtslaegen, die gy op de gemeene vyanden van den Staet hebt gewonnen, sal dit d'aenmerklykste syn, dat gy dese verwinning en maght over u selven hebt gehadt van goedt en gunstig te syn selfs jegens sulke die gy gelooft dat tegens u syn geweest: te weeg bren-

MDCXIX *brengende door uwe grootmoedigheit dat'er traenen van blydtschap gestort worden van soo veele persoonen, die nu meinen dat se in gevaer sijn van te schreyen van droefheit.*

Men seide van oudts van de Syracusanen dat se 't lichaem en de leden waeren van hunne toerusting, maer dat Archimedes was de siele, die se deedt beweegen: en dewyl dit selve met veel meer reden kan geseit worden van desen Staet en uwe Excellentie, soo sal dit lichaem met sijne leden in dese geheele saeke geen andre neiging noch beweegingen hebben, dan die gy haer sult geven door uwen voorsichtigen raedt: de gemaetigtheit die gy daer in sult gebruiken sal niet minder strekken tot voordeel van allen, dan tot uw eigen lof, 't sal uw andre ongemeene qualiteiten verheerlyken met iet groots, voortkomende uit de genegentheit, die u alle menschen sullen toedraegen, u siende in 't werk stellen die soo hooghgeachte spreuke, Dat men 't verlies van een eenigen burger meer heeft te vreesen, dan alle winst op de vyanden gedaen te begeeren.

Een van de grootste Kapiteinen en wyste Polityken, die ooit geweest is, heeft sich t'anderen tyden edelmoedighlyk daer over beroemt, dat hy nooit aen iemant in sijn landt een rouwkleedt hadt doen draegen, achtende de lieffelykste vrucht van sijn overwinningen te sijn, dat hy alle daegen iemant moght behouden. Gy syt het, myn Heer, die hem hedendaeghs naer 't leven verbeeldende, selfs met uwe particuliere steurnissen om 't gemeen aen een syde te setten, in weinig persoonen al dese volken kont verplichten om eenstemmiglyk te seggen, dat Godt haer in u een beschermer heeft verwekt, die haer den soeten drank der vryheit wist te doen smaeken, sonder daer ooit een eenigen droppel eedik onder te vermengen.

Aen u, myn Heeren, [sich weêr wendende tot de Staeten] *seg ik op nieu, dat de raedt van sijn Mayesteit uit den grondt van sijn hert, naer een goede en rype overlegginge voortkomende, hy u bidt de selve wel t'overweegen, en te gedenken hoe gevaerlyk het is dat men al te grooten misvertrouwen heeft, en niemant wil gelooven dan sich selven; dewyl'er niemant met sulk een volmaekte voorsichtigheit is begaeft, dat hy klaer genoegh sien kan in syn eigen saeke, en dat hy in tegen elkanderen aenloopende redenen altijdts wel sou konnen onderscheiden wat best is.*

Of het ooghmerk van 't geen sijn Majesteyt u op de tegenwoordige gelegentheit van saeken raedt, ergens anders op doelt dan op uw welstandt

welstandt en behoudenisse, dat stelt hy aen 't oordeel van alle ongepassioneerde persoonen, en aen d'uitkomst die dese saek sal hebben. MDCXIX
't Geen hy u desaengaende seit komt voort uit de lesse hem naegelaten van wylen den Koningk sijnen Vader van hooghloffelyker gedagtenisse, medebrengende, dat de sachtmoedigheit al die sich daer van dienen doet beminnen en in hooghachting houden, en dat de strengheit de hinderpalen en swaerigheden soo seer niet wechneemt als se die in 't gemeen doet aenwasschen en vermeenighvuldigen.

Behalven al dese redenen, die haer opsicht hebben op de gemeene versekertheit, leerdt my uw eige Historie, dat niet lang geleden een Admirael van Zeelandt, Treslong genaemt, beticht sijnde van eenigh misdrijf in syn dienst, in een saek daer uwe Generaliteit soo veel aengelegen was, dat 'er 't verlies van Antwerpen aenhing, te dier oorsaeke een tijdt lang criminelijk wierdt aengesproken en vervolgt. Waer op een wyse Koninginne, uwe bondtgenoote, hem met haere voorspraeke hebbende begunstigt, soo maekte dese Republyk geen swaerigheit in haere bede toe te staen, selfs soo verre dat hy naemaels in dese Provincie een aensienelyk Ampt heeft bekleedt.

Ten is, mijn Heeren, geen mindere voorspraeke die sich tot u keert in deese gelegentheit. Soodanig een Koning gelijk gy hem dikmael hebt bevonden, verdient wel dat gy'er werk van maekt. Hy houdt ontrent dit verklaeren van sijne meining over dese saek te meer aen om dat hy weet dat alle weegen open en vry staen voor de geenen die hunnen gang richten om eenigen te behouden, met naemen als hunne behoudenisse verknocht is aen die van 't gemeen.

Syne Majesteit soude u wel gaerne erinneren, dat d'allerwijsten altijdts swaerigheit maeken ontrent het gebruik van al te sterke remedien, om dat se seer dikwils d'ongesondtheit en 't leven te gelijk ten licbaem uitdrijven. Behelp u in der selver plaatse met verfasschende geneesmiddelen, want dit doende sult gy de Garnisoenen van wedervereeniging en onderlinge goedtwilligheit in de herten van uwe onderdaenen stellen, die gy veel sekerder en beter sult bevinden dan alle d'andere.

De ketenen om de Staeten wel te verseekeren worden niet gemaekt van die breekende stoffe van geweldt, noch van vreese, maer van onderling verstandt, liefde, en sachtigheit, die de beste verbintenisse

MDCXIX *nisse maekt onder de medeburgeren. Daerom gelooft sijn Majesteit dat gy onverwinlyk sult sijn, indien gy op dien grondregel bouwt, die soo betaemlyk is voor de menschen en soo aengenaem by Godt.*

Dese regel past buiten dat soo volkomentlijk op den aerdt van uw volk en op de gelegentheit van uwe saeken, dat het sijne Majesteit niet verveelt by u aen te houden, ten einde dat gy se omhelst, met naeme nu uwe Heerlijkheden sich daer toe vinden gedrongen door den tijdt, dewijl het einde van hun bestandt genaekt: want te vooren moet men dit geheele lichaem, door de gematighste en wettighste middelen, soo wel herstellen, dat 'er niet sy in 't ingewant 't welk niet aenspant tot sijn behoudenisse.

Myne Heeren, dit's het voornaemste ooghwit sijner Majesteit den Staet wel bevestight te sien, en dat gy ten dien einde niemant van de geenen moogt verliesen, daer elk van weet dat se u soo nut sijn geweest. Hier toe vermaent hy u weer op 't ernstelijkste.

Hoc Reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiat dies,
Prodesse miseris.

Dit's in de Koningen voortreffelijk en groot,
Dat hun geen tijdt berooft, ellendigen in noodt
Behulpelyk te sijn.

Soo groot een Koning, soo getrouw een vriendt, soo maghtig een bondtgenoot, openbaert u daer over sijn advys en begeerte, en dat soo dikwils en met soo veele redenen. Indien gy, die 't in uw magt hebt, hem ontmoet met het naekomen van sulk een billijk versoek, en met een goedtwilligheit overeenkomende met de sijne: soo verklaert hy u dat gy hem seer sult verplichten, doende dat goedt aen u selve, en dat gy door 't inwilligen van sulk een hertelyke bede, hem stoffe sult geven om in 't toekomende altijdts goede acht te geven op d'uwe.

Dese voorstellinge wierdt des anderendaeghs, den tweeden der Maendt, by geschrift overgelevert, en was onderteykent

Du Maurier.

Maer

Maer hoe dese redeneering en 't verder aenhouden van dien Gesant voor de Gevangenen by de Heeren Staeten Generael wierdt opgenomen, sal daerna blyken uit den brief van hunne Hooghmogentheden, den seventienden van Bloeymaendt, geschreven, die op sijne plaetse sal volgen. MDCXIX

De huisvrouw en kinderen van den Gevangen Advocaet, hebbende tot verscheide reisen met hunne Versoeken en Vertoogen te vergeefs geklopt aen 't oore der Heeren Staeten Generael, ook by die van Hollandt, verstonden nu om sich ten vollen te quyten, dat se ook hunnen plicht by de Heeren Rechteren moesten afleggen. Tot dien einde wierdt van hunnentweegen ontrent het begin van Bloeymaendt seker Vertoogh, of bericht van Rechten, aen de Rechteren overgelevert, 't welk de volgende saeken behelsde:

Eerste vertoogh of bericht van de huisvrouw en kinderen des Heeren van Oldenbarneveldt aen de Regteren overgelevert. Siet het Leven van Oldenb. p. 184...

Sy hadden, seiden se, *dikwils soo aen de Generaliteit als aen die van Hollandt versocht, dat de Heer Advocaet, by maniere van voorraedt, uit sijn hechtenis moght worden ontslaegen, en in sijn huis onder borghtocht sijn verblijf hebben; of dat men ten minsten sijnen vrienden den toegangk t'hemwaerts sou toelaeten. Des niettemin liet men hem in even groote benaeuwtheit des kerkers sitten, nacht en dag scherp bewaert, sonder toegank, met onthouding van pen en inkt.*

Wat de redenen van sulk een gevangkenisse moghten sijn, en de gelegentheit van sijn examinatie, belasting en bekentenis, was hun onbekent.

Indien men moght seggen dat hun versoek te voorbaerigh was geweest, en dat geduurende d'examinatie geen toegangk mogt vergunt worden, daer op kondense met geen fondament antwoorden, niet wetende op wat tijdt d'examinatie was voltrokken; mits dat alles seer bedekt en geheim moest gehouden worden. Daerom moesten se, hoewel se van natuurs wegen schuldigh waeren hem in soodaenige swaerigheit behulpsaem te sijn, noopende hunnen plicht in gebreeke blyven, niet by gebrek van genegentheit, maer uit onkunde van sijne saeken, exceptien, appellatien, of defensien, dienvolgens hadden se met geen middelen konnen helpen vorderen de defensie sijner onnoselheit, die by een ieder, insonderheit by hen, van haeren man en Vaeder (en dat naer den regel der godtvrugtigheit en liefde) moest vermoedt worden, ter tijdt en wijle dat haer anders sou sijn gebleeken.

 En

MDCXIX *En alhoewel sy seer wel verstonden dat de Rechten seer strengh waeren tegens de geenen die sich in eenige groote misdaeden hadden vergrepen, en dat ten dien einde geordonneert was dat men soo by accusatie als inquisitie moest en mogt procederen, nochtans strekten de selve Rechten noch meer tot ontlasting dan tot beswaernisse van allerhande betichte persoonen. Sulks dat se verstonden dat van alle misdaeden klaerder moest blyken dan de son op den middag: daerom ook seggende, dat men soo bedachtelijk in soodaenige saeken moest gaen, dat het, als 't niet ten vollen van alles soude blyken, beter sou sijn eenen misdaedige vry te spreken dan eenen onschuldige te veroordeelen. Ten welken einde allen gevangenen, 't sy datmen tegens de selve ordinarie of extraordinarie wou procederen, toegelaten was hunne defensie volkomentlyk te mogen doen. 't Welk bysonder behoorde te geschieden in de saeke van een persoon van aensien, gelijk als d'Advocaet was, en voorts van sulk een gewichte als onder de gemeente t'synen nadeel wierdt uitgestrooit.*

Derhalven dewijl sy verhoopten dat d'examinatie nu sou mogen voltrokken sijn, en dat de dagelijksche practyke leerde en toeliet, dat den gevangen nae de gedaene examinatie toegangk wierdt verleent, om sich soo veel noodig mogt sijn, met raedt en daedt van anderen in sijn defensie te mogen behelpen, en dien volkoomentlyk instrueren; soo versochten sy, Supplianten, nochmaels, voor eerst toegangk van raedt en vrienden, tot den Gevangen Advocaet, om uit hem te mogen verstaen, wat hem te last wierdt geleidt, wat hy geconfesseert hadt, en in wat punten sijne saeken stonden, om te moogen weten en t'overleggen wat men in sijne saeken sou hebben te doen. Sy vertrouwden vastelijk, dat hunne Edele Mogende wisten, dat defensio *was* juris naturalis, *dat de natuure 't recht gaf van sich te mogen verantwoorden 't welk niemant kon werden geweigert,* & quod præsertim illa admitti debeat, quando judicium est de homine Christiano, *en dat dit vooral moet toegelaeten werden als 'er geoordeelt sou worden over een Christen mensch,* quo casu non tam politicè *in welken gevalle niet soo seer polityketijk, maer als tusschen Christenen, moest geprocedeert worden: dat ook selfs alle Rechters van hunne gesprokene oordeelen voor den opperslen Rechter souden moeten rekenschap geven. Haer Ed: Mog: wisten dat alle de weerelt het oogo hadde op de beleiding en judicature van dese saek en persoon. Daerom*

stondt

stondt hun toe te sien, dat den Suppliamen het voornaemste deel van MDCXIX
een crimineel proces niet wierde afgeslaegen, bestaende in de volkomene defensie van de saeke des Heeren van Oldenbarneveldt. Daer soude by vrienden en vremden, en by de naekomelingen, niet allein op de maniere van procederen tegens den gevangen gelet, en daer over geoordeelt worden, maer ook op den plicht der Supplianten, en op 't geene dat se tot voorstandt van haer mans en vaders eere en onnooselheit gedaen souden hebben: gemerkt aen de goede uitkomste deser saeke hen soo veel gelegen was dan hem. Soo dat hun in sulk een gemeene saeke ook behoorde toegelaten te werden hem te verantwoorden. Men moght niet seggen sulks onnoodig te sijn, om dat d'Advocaet self kloek en wel ervaeren was, en sijn eigen stuk grondelijk verstondt: aengesien de daegelijkste ervaerentheit leerde, dat hoe iemant voorsichtiger en verstandiger was, hoe hy des te meer een anders raedt van nooden hadde in sijn eigene saeke; insonderheit in swaere en moeylyke saeken van gevangkenissen, en examinatien. 't Selve versoek was sulks geprivilegieert, dat niemant ook criminelyk beschuldigt sijnde, van sijne defensie moght renuncieren, en 't selve al doende, en daer in naelaetig sijnde, de Rechters daer in amptshalven selfs daer in souden moeten en behooren te voorsien. Daerom hadden hunne Ed. Mog. (de Rechters) niet toe te laeten, dat eenige calenge op de besongne alhier in questie, ex defectu, uit versuim of naelaetigheit, van d'eene of d'andre sijde daer in te plegen, by iemant ter werelt, of toen of in toekomende tyden soude mogen gemaekt werden. Ten dien einde versochten se dat het hunne Ed. Mog. den Heer van Oldenbarneveldt, en den Supplianten, geliefde te geven copy van sijne examinatie en confessie, mitsgaders de indicien uit de informatien en proceßen resulterende, die niemant, hoe misdaedigh, konden geweigert worden, gemerkt dat dit waeren acta & instrumenta communia *gemeine acten en instrumenten, daer in niet alleen d'accusatie, maer ook een groot deel van des Gevangens verdediging was: die hem mitsdien niet behoorden geweigert te worden: om 't geen bekent mogt hebben wel t'examineren, en te doen examineren, 't selve te doen solveren, of te interpreteren, naer gelegenheit van saeken: voorts bewijs te recouvreren van 't geen tot sijne gedaente, of noch naerder te doene defensie van noode sou mogen sijn: en dat hun daer toe bequaemen en genoegsaemen tijdt moght gegeven werden, welk versoek soo redelyk*

 was

MDCXIX *was dat het noch naer 't goddelijk, noch naer 't menschelyk regt kon afgeslaegen worden.*

Indien men hier op sou willen seggen dat in desen extraordinaris wierde geprocedeert, en dat over de misdaedt van Majesteitschennis, of oproer: daer op wierdt geantwoordt, voor eerst, dat, ook in extraordinarische proceduren, niemant moght geweigert worden sijne verantwoording volkoomentlijk te doen, en dat ook die verantwoording tot contentement en met advys van de Suppliantenbehoorde te geschieden: naedemael sy ook de swaerigheit, uit dese saeke te rijsen, ten hoogsten souden deelachtig worden. Daerom souden d'extraordinarische in geen ordinarische proceduuren verandert worden; gemerkt het, naer rechten, ook den allervreemsten vry stondt en geoorlooft was, eenen die beschuldigt wordt by te staen en te helpen verdedigen. Wat aenging dat hier gedisputeert sou mogen worden over het crimen læsæ Majestatis, *de misdaedt van gequetste hoogheit, daer van wisten de Suppliantenniet te spreeken, hun onbewust sijnde de feiten daer men den Gevangen mede beschuldigde, sulks dat sy, de selve niet konnende examineeren, ook niet konden oordeelen wat soort van misdaedt het sou mogen sijn die hem te last wierdt geleidt. Ende alhoewel in soodaenige saeken seer scherp moest gelet worden, soo ging 't nochtans vast, dat het niet al noch altijts misdaedt van gequetste Hoogheit, nocht oproer was, 't geen men gaerne als soodaenig soude duiden, en dat alle goede en oprechte Rechters daer toe hun uiterste best moesten doen, dat se d'aengeklaegden veel liever van soodaenige misdaeden en suspicie souden vermoeden onschuldigh dan schuldigh te sijn; den beschuldigden daerom toelaetende sich met alle middelen, soo veel doenlijk waere, daer van te mogen suiveren; en dat men soodanige misdaedt moest neemen in* strictissimis & propriis terminis *in sijne allerengste en eigentlykste termen sonder de saek daer toe te trekken, of verder quaedt vermoeden plaets te geven, en insonderheit insiende of 't selve begaen was,* dolo malo & consilio expresso *door quaedt bedrogh en opentlyken raedt, gelyk de wet spreekt. " Ook moest soodaenige misdaedt niet " uit d'occasie en uitkomst geoordeelt worden. Men moest insonderheit letten, dat men niet by occasie en uit ontsach tot de hoog" ste Majesteit, de saeke voor sulk een misdaedt hielde, maer 't " moest in der waerheit sulk een quaedt sijn. Daerom moest men " op den persoon sien, of hy 't konde doen, of hy te vooren iet*

" *sulks*

„ *sulks gedaen hadde, en of hy 't sou konnen gedacht hebben, en* MDCXIX
„ *'t geen de wetten des aengaende noch meer seggen" en dat men ook de geen die over soo groot een misdaedt beschuldight wordt, gelijk Paulus de Rechtsgeleerde sprak, uit geen ander insicht self ook niet onder 't voorgeven van yver, liefde, of plicht tot het vaderlandt, of tot den Vorst, maer alleenlyk uit oorsaek van den begaenen misdaedt moght gestraft worden. Behalven dat ten aensien van den Gevangen niet alleen in geschil stondt wat by hem moghte gedaen sijn, maer ook of 't geen by hem gedaen was, naer misdaedt smaekte of niet. Wesaengaende hem sijne verantwoording ook onverbindert behoorde toegelaeten te worden. Want het was niet genoeg te bewijsen of te bekennen dat iets gedaen was maer vooral moest blyken en bewesen worden, dat die daedt naer misdaedt smaekte, 't welk ook plaets heeft in de misdaedt van Majesteitschennis, gelijk Gigas betuigde. Daerom behoorden geen Rechters hun selve soo veel te betrouwen dat sy niet souden begeeren t'ontfangen onderrechting en deductie, noopende eenig feit, 't welk al bewesen moght sijn, of 't selve ook smaekte naer eenig crimen, of hoedaenigh 't selve sou mogen sijn, 't welk alles geseit wierdt onvermindert en sonder prejudicie van d'exceptien die by den Gevangen moghten sijn geproponeert, en in 't generael, sonder naerder specificatie of particulier debat, naedien hun de feiten tot noch toe onbekent waeren. Om dan haeren man en vader daer van volkomentlijk, soo 't mogelijk was gelijk sy verhoopten, te suiveren, sy nochmaels versochten, dat hem copy van sijn geheele examinatie en confessie, en andere indicien t'synen laste, mitsgaders toegangk van raedt en vrienden moght vergunt worden: hem ook toelaetende gebruik van pen, inkt en papier, om, nevens de Supplianten, voor hem selven te doen 't geen sy t'saemen tot justificatie van d'exceptien en vorders van sijne actien en aengeseide feiten souden bevinden noodigh te sijn: versoekende de Supplianten aen hunne Ed. Mog. dat men hun dat genoegen soude geven, op dat se hunnen plicht tot verdeediging van haeren man en vader moghten doen, en alles bybrengen, 't geen noodig sou mogen sijn in soo gewichtigen saeke, tot ontlasting soo wel van hunne Ed. Mog. gemoedt en conscientie, als van den Heer van* Oldenbarneveldt, *en van hun Supplianten.*

Een iegelyk behoorde, seiden se, *met eerbiedingh gesproo-*

 ken,

MDCXIX *ken, daer toe geneigt te weesen, dat in sijn gemoedt niet eene plaetse oopen bleve, die niet volkomen vergenoegt en voldaen waere; voor en aleer hy tot het oordeel over soodaenige saeke soude voort treeden. 't Welk niet kon geschieden, indien van wegen partyen, die soo hooghlijk aen de saeke gelegen was, versocht wierdt naerder in hunne defensie gehoort te worden. Dit versochten de Supplianten, als een saeke hun soo wel raekende als haeren man en vaeder, en 't soude hun eeuwig wroegen indien se dit versoek hadden nagelaeten. Sy twijffelden niet of het sonde van hunne Ed. Mog. ten besten geduidt, en op 't versoek gunstelijk en rechtmaetelijk gelet, en ook daer op opsicht genoomen worden, dat een iegelijk in tijden en wijlen sou konnen seggen, dat in dese saeke niet alleen niet naegelaeten was, dat tot rechtvaerdiging van de beschuldiging en gevangkenisse vereischt was geweest, maer dat ook den beschuldigden de maete ten hooghsten was volgemeeten, om sijn onschuldt te betoonen en sijne verantwoording te mogen doen, waer in niet weinigh sou gelden, als men alle de werelt met 'er daedt sou konnen betoonen dat den Gevangen en den sijnen soodaenige defensie was toegelaten, als sy verstonden tot justificatie van haere saeke te dienen. Hier tegens hadden hunne Ed. Mog. rijpelijk te bedenken, wat in 't tegendeel by alle de werelt sou geoordeelt worden, als soodanige, en gelijk sy Supplianten meenden, soo billyke en welgefondeerde versoeken strekkende omme volkomentlyk in defensie, in de saken van soo grooten gewichte, te worden gehoort, souden afgeslaegen worden:*
„ te meer alsoo ook in een questie over de misdaedt van Majesteit-
„ schennis het proces moest gepubliceert en den aengeklaegden ge-
„ communiceert worden, op dat hy sich ten vollen moght verant-
„ woorden gelijk Gigas seide. Ten welken aensien (vermits de weigering van behoorlijke defensie) de proceduuren tegens de Graeven van Egmondt en Hoorn by een iegelijk ook selfs by de Staeten Generael van alle de Nederlandtsche Provincien waeren geacht geweest voor nul, onrechtvaerdigh en tyrannigh.

De Supplianten vertrouden vastelijk dat hunne Ed. Mog. geen vooroordeelen hadden genoomen of souden neemen uit de gedaene apprehensie, ofte uit eenige verklaeringen of resolutien, alreedts, noopende de saek of de persoon, gedaen of genoomen: maer dat de selve gevangen by hunne Ed. Mog. behoorde te sijn en te blyven, ook noch was in sijn geheel, om sijn defensie te doen, en dat hunne Ed.

Mog.

Mog. des niettegenstaende op sijne defensie alreede gedaen en noch naerder te doen (sonder op iemant, behalven op de waerheit, te letten) souden acht neemen als of daer geen apprehensie, of soodanige Verklaeringen gedaen of resolutien genoomen waeren. Welke Resolutien in allen gevalle den voorschreven Gevangen als daer op niet gehoort sijnde, in syn saeke geen prejudicie konden maeken: alsoo niet het vangen maer de redenen van dien alleen dat vangen moghten en moesten justificeeren... blijvende actus ipse apprehensionis *de daedt van 't vangen self van geen andre uitwerking dan van bewaring en versekertheit, van de persoon, sonder eenige misdaedt te mogen presumeren* ex eo solo *daer uit alleen, dat iemant gevangen is, en dat hy waerschijnlijk niet soude gevangen sijn, wanneer hy niet schuldigh waer geweest, (welk argument als t'eenemael Joodts sijnde by de Christenen behoorde versoeit te worden) of dat men, om 't vangen te mainteneeren, op dat het niet quaelijk sou schijnen gedaen te sijn, iet met goede conscientie sou mogen doen, als 't andersins niet klaerlijk bewesen wierde dat de Gevangen schuldigh waere aen eenige feiten, die de gevangkenisse, ofte vordre straffe verdienden: en dat des te min, naedemael ook het verklaeren van den Keiser selfs, seggende dat iemant tegens hem rebel is, niet behoorde geloost te worden, maer dat de rebellie op een andre wyse, door andre middelen, moest bewesen worden, gelijk Gigas seit. Derhalven strekte 't versoek der Supplianten nochmaels daer toe, om te mogen weeten wat men den voorschreven Gevangen te last leide, en ten dien einde te moogen hebben den versochten toegangk van raedt en vrienden, copy van d'examinatie, confessien en andre indicien t'sijnen laste, omme de selve hebbende het voorseide vangen en de redenen van dien te mogen debatteren, en daer tegen in volkoome defensie, sonder eenigh vooroordeel, gehoort te mogen worden: 't welk hun ten aensien van de persoon, en qualiteiten van den Heer van Oldenbarneveldt, niet behoorde (met eerbiedigheit gesproken) by Christelyke en onpartydige Rechters geweigert te worden.* MDCXIX

Op dit bericht van rechten, en 't versoek daer in begrepen quam geen antwoordt. Doch de vrienden van den Advocaet uit de lopende geruchten hoorende, dat men 't voornaementlyk daer op nam, als of hy muitery of oproer, in Hollandt, en in de Provincie van Uitrecht, hadt gesticht

MDCXIX en op't aennemen van de Waerdtgelders, vonden goedt op dat stuk noch een tweede Vertoog en Bericht aen de Rechteren over te geven van den volgenden inhoudt:

Tweede Vertoog en bericht aen de Rechteren by de Huisvrou en kinderen des Advocaets overgegeven, over de beschuldiging van factie en oproer.

Dat in Hollandt factie, muitery, of oproer door den Heer van Oldenbarneveldt sou gesticht sijn, soude nimmermeer konnen bewesen worden.

Jae men sou niet konnen bewijsen dat 'er eenige muitery, oproer, of geformeerde factie in't landt was geweest. Daer was in't landt wel verschil geresen in 't stuk der Religie, ter saeke van de Predestinatie, en daer uit ontstaen eenige scheuring in de Kerk, en vervremding onder d'ingesetenen: maer 't selve was toegekomen door de schuldt der Predikanten, soo van d'eene als d'andre sijde, die wat te hevigh sijnde, oorsaeke tot die verandering hadden gegeven.

d'Advocaet dat van langer handt siende komen, hadt altijdts geraeden en gearbeidt, eerst genoeghsaem met toestemming van alle, en daer nae van de meeste Leden, om 't geschil in der minne by te leggen.

Tot dien einde was goedt gevonden de partyen met elkanderen te doen confereren en hooren. 't Welk gedaen sijnde en merkende dat de verschillen in hooge en diepsinnige questien bestonden, was hy altijdt van advijs geweest dat beide de partyen elkanderen behoorden te dulden; dat se niet tegenstaende die verscheidenheit met den andere vrede behoorden te hebben, sonder elkanderen daer over te censureren, of van den dienst af te setten, soo wanneer se bleven binnen de paelen van de Resolutie by de Heeren Staeten van Hollandt Staetsgewijse vergaedert, genoomen, en by meerderheit van stemmen vastgestelt.

Hy verstondt met het meerendeel der Leden dat dit was de beste voet om het landt in eenigheit en rust te houden.

Anderen, verre het minder deel der Leden verstonden dat de verschillen door het houden van een nationale Synode behoorde ter nedergeleit te worden.

Het meerendeel der Leden vondt niet geraeden daer in te bewilligen, meenende dat het houden van die Synode, soo als de selve voorgeslaegen wierdt, sou strekken tot nadeel van den Lande van Hollandt.

En terwijl geduurende dat verschil onder de Staeten, veele luiden (of uit hun selve, of door de Predikanten opgemaekt) voorgaven,

ven, dat men de Religie socht te veranderen, en dat men vreesde dat'er wel eenige opstandt en oproer van de gemeente tegens de Magistraeten moghte ontstaen, soo hadt de vergadering van Hollandt, by meerderheit van stemmen goedtgevonden, om des noodts sijnde sulks en andre ongemakken voor te komen, dat sich de Magistraeten van de steden met eenigh krijghsvolk, ten dien einde te lichten, souden voorsien. MDCXIX

Dat was d'eenige oorsaek van 't aenneemen der Waerdtgelders: sonder dat iemant ooit hadt gedaght, of voorneemen gehadt dat sulks sou strekken tot vermindering van d'authoriteit van den Prins van Oranje, of der Heeren Staeten Generael.

't Welk de Generaliteit, als de steden van Hollandt hunne quote in de Generaliteit behoorlijk furneerden, niet aengingk, gelyk selfs by die van Amsterdam in Junius des jaers 1618 *rondelyk was verklaert.*

Was nu buiten de meening en 't ooghmerk van den Advocaet, en van anderen, de saek anders uitgevallen, als 't einde van de resolutie medebragt, ja al was daer uit meerder swaerigheit, factie en oproer onder de gemeente ontstaen, soo kon nochtans niet geseit worden, dat hy, (wiens advysen en raedt altijdt gestrekt hadden, om alles in gevoeglijke moderatie te houden) iet tot naedeel of tot onrust van 't landt hadt gedaen of bestaen, waer uit schijnen soude dat hy eenigh oproer hadt verwekt, of eenige misdaedt van gequetste hoogheit begaen.

Gemerkt in soodanige saken niet moest ingesien worden wat einde op soodaenige resolutien, ten goeden einde genomen, volgde, maar alleen tot wat einde die waeren genoomen.

Behalven dat uit alle de Resolutien der Staeten van Hollandt niet anders soude konnen afgenomen worden, dan dat se genoomen waeren tot de meeste ruste en vreede van 't selve Landt. Immers voor soo veel hun verstandt hadt konnen begrijpen en oordeelen,

d'Advocaet, in allen gevalle, hadt daer in geen vocem decisivam, *geen concluderende stemme, maer alleen deliberativam, een raedtgevende stemme gehadt. Soo dat hy de Vergadering alleen van advys en raedt heeft gedient, en 't hadt haer vry gestaen sijn raedt te volgen of te laeten.*

" *'t Was ook seker in rechten dat men wegens raedt sonder arg*
" *of list gegeven, niet was gehouden, doch 't was iet anders als*
" *'er bedrogh, en loosheit onder speelde.*

MDCXIX *Doch 't bedrog en d'arglistigheit moest niet uit d'uitkomste, maer uit den gegeven raedt afgenoomen worden.*

Op hem mogt men dat gevolgh niet verhaelen, of daer moest blyken dat hy sijn advijs met opgesetten wille, met voorbedachten quaeden raedt, met voorneemen om 't landt te beroeren, en met onbehoorlijke practyke hadt doorgedrongen, des neen.

Ja al waer't dat het Landt, ter saeke van die geschillen, in openbaere factien waer uitgeborsten, en dat hy sich al voor een lidtmaedt, ja voor 't hooft van d'eene party hadt opgeworpen, als mede neen: soo soude 't selve noch geen oproer, of misdaedt van gequetste hoogheit sijn, nocht hy deswegen als een vyandt van't Landt konnen gestraft worden.

Naedemael hy in alles voor sich hadt gehadt de resolutien van de Heeren Staeten van Hollandt, Staetsgewijs, by meerderheit van stemmen genoomen: welke, alsoo genoomen, altijdts gehouden waeren, en noch gehouden wierden, voor resolutien van den Vorst of Souverain van den Lande.

Hy hadt dan tegens den Souverain van Hollandt niet misdaen, en by gevolgh ook niet tegens de Heeren Staeten Generael, die in 't stuk van de Souverainiteit, in Hollandt niet hadden te seggen.

Behalven dat ook de geene die in Burgerlijke oneenigheden, welke niet tegens den Staet of Prins van den Lande, voornaementlijk en met voordacht, wierden gemaekt, d'eene of d'andre partye koos; daerom geen misdaedt beging, gelijk de text daer van getuigde wel duidelijk medebrengende.

Dat in burgerlijke oneenigheden, hoewel de Republijk door de selve dikwils wierdt beschaedight, nochtans het ooghmerk niet was de Republijk te bederven, en dat daerom de geene die in sulke factien gevangen wierden, tot geen slaeven wierden gemaekt, de reden was om dat se voor geen vyanden gehouden wierden.

Daerom was 't dat Folynus seide, dat indien 't door d'oneenigheden somtijdts moght geschieden dat de Republijk secundario modo, *by toeval, moght worden beroert, nochtans die luiden deswegen niet gestraft wierden als oproerigen en verstoorders der Republijk: naedien dat sulks hun voorneementlijkste oogmerk niet was geweest. Daer noch by voegende, dat soo de keure de geenen die beroerte verwekken strafte, en d'een den anderen sijnen vyandt*

versloe-

verſloege, en dat daer by toeval beroerte uit ontſtonde, dat dan MDCXIX *de ſtraffe der keure geen plaets ſoude hebben, om dat gemeenlijk moeſt geſien worden, niet op de gevolgde uitkomſt, maer op het geen dat voornaementlijk en met voorneemen om ſulks te doen, geſchiedde.*

En wat aenging het ſtuk van d'oneenigheden en partialiteiten die in de ſteden en Republijken quaemen t'ontſtaen, daer over was in rechten dit vaſt geſtelt: Dat wanneer in een factie, beide de partijen, of een van beiden, niet directelijk en met opſet voorhadden den Staet of de Republijk te beſchaedigen, dat ſe dan geen miſdaedt van Majeſteitſchennis, of gequetſte hoogheit begingen, nochte ook wanneer d'eene factie d'andre ter ſtadt uitdreef, gelijk Tiberius Decianus. Ja dat meer was Solon hadt den geenen die, nae 't ontſtaen van eenigh oproer of factie, geen ſijde hadden gekooſen, by ſijne wetten van alle eere en waerdigheit ontbloodt, gelijk Plutarchus verhaelt in ſijn Leven. Ook ſeide Baldus dat de Guelphen en Gibellinen, welker Factien en partyſchappen wel eer in Italien bekent waeren, onder malkanderen geen miſdaedt van gequetſte hoogheit begingen, naedien geen van beide de ſijden konde geſeit worden eenige hoogheit te hebben, maer 't was alleen eenige partyſchap, daerom ſeide hy dat ſoodaenige partyſchappen, over en weder in de gemelde miſdaedt niet vervielen: en dat de geenen die om ampten of ſtaeten onder malkanderen ſtrijden, in 't gemeen niet geſeit wierden te rebelleren tegens den Prins die hun de regeering of 't gebiedt hadt opgedraegen, ten ſy dat'er oproer wierdt gemaekt, ſoo dat de ſtadt ſelve den Prinſe die'er 't hooghſte gebiedt over hadt, wierde onttrokken: om dat in dat geval niet ten opſicht van de Stadt, maer ten opſicht van den Prins de miſdaedt wierdt begaen, Dienvolgens al hoewel het volk van Romen in verſcheide oneeneghеden verviel, en van de Senateuren en Vaderen afweek, daer Livius in't lang en brede van ſchrijft in ſijn eerſte tien boeken ('t welk waerlijk naer oproer ſmaekte) ſoo was daer nochtans nooit iemant over geſtraft, als miſdaedt van gequetſte hoogheit of oproer begaen hebbende, alſoo die eigentlijk niet en ſtrekten tot ondergank van die Republijk, maer om redres van eenige beſwaerniſſen, of om andre geſchillen, die noopende de regeering of der ſelver forme waeren ontſtaen.

Maer geheel anders hadt men gedaen, als men merkte dat de ſelve oneenigheeden eigentlijk waeren aengevangen, en ſtrekten tot ondergangk der Republijk, gelijk men las van de Factie van

MDCXIX *Manlius Capitolinus, van de Gracchen, van Saturninus en van anderen.*

Daerom hadden alle Historieschrijvers met de hoogste verfoeying geschreven van de wreetheden gebruikt by Sylla, Marius, Carbo, de Drie mannen Augustus, Antonius en Lepidus; om dat se soo bitterlijk hadden geproscribeert en doen vermoorden soo veele aensienlyke Burgers die sich in de burgerlijke oneenigheden en oorlogen aen d'eene of andre sijde begeven hadden. Want se konden niet verstaen dat by soodaenige burgers, hoewel se party hadden gekosen, eenige misdaedt, veel min de misdaedt van gequetste hoogheit was begaen; als geen voorneemen hebbende gehadt om den ondergangk van de Republijk te bewerken, maer alleen, uit een yver, d'eene of d'andre party, die sy meenden dat het beste recht hadden, hebbende gevolght.

In 't tegendeel waeren sulke Koningen, Prinsen, en Heeren ten hoogsten gepresen, die 't geen in sulke oneenigheden was voorgevallen, als die eigentlijk tot geen quaedt einde waeren voorgenoomen, voor geen crimen hadden gehouden; gelijk daer voorbeelden van waeren by Suetonius in 't leven van Julius Cæsar en van Augustus, die alle beide nae dat se de volkomene overwinningen hadden verkregen, veele persoonen, die de party van Pompejus, Brutus, Cassius, Sextus Pompejus en Antonius hadden gevolgt, niet alleen in haer goedt en landt lieten komen, maer ook in hunne vriendtschap en tot de bedieninge van publijke Staeten en ampten hadden toegelaeten. Want men hadt altijdts in te sien, of 'er iet ten voornaemsten en in 't bysonder tot den ondergangk der Republijk was aengeleidt en met een gemoedt om dat uit te werken.

En sou 't nimmermeer konnen blyken dat des Avocaets gedachten, veel min sijne daden soodaenig waren geweest.

Maer wel dat sijn meening en voornemen altijdts was geweest; om de voorseide oneenigheden by te leggen ende te middelen, en beide de partyen in eenigheit, onder 't ontsich der Heeren Staeten, te houden.

Gelyk hy ook dienvolgens daer toe gearbeidt en geraeden hadde dat de Staeten van Hollandt hunne bysondre Gecommitteerden naer Uitrecht sonden, ten tyde toen sijn Excellentie derwaerts reisde over 't stuk van de Waerdtgelders, om de daetlykheden (die men hieldt van sorgelyke uitkomst te sullen sijn) te helpen beletten, en te besor-

gen

gen dat d'afdanking met de bequaemste en gevoeghlykste middelen mogt geschieden; gelyk hy daer nae ook in de vergadering van Hollandt hadt voorgestelt en geraeden, dat men ook de Waerdtgelders in de Hollandtsche steden soude afdanken, en de nationale Synode inwilligen, 't welk daer op was gevolgt. MDCXIX

Daernae leverden de huisvrouw en kinderen des Heeren van Oldenbarneveldt, siende dat hun versoek niet wierdt ingewillight, noch een derde Geschrift, Vertoog of Bericht van redenen en rechten, in handen van de Heeren Rechteren, 't welk te veel papiers besloegh, om hier in gevoegt te worden. 't Liep meest op den inhoudt van de twee voorige schriften, doch verscheide saeken, daer voorgestelt, wierden hier breeder ontfouwt, naerder verklaert, en met veele wetten van rechten bevestight. Ik sal den Leser, om in dese stoffe niet te lang te blyven hangen, alleen eenige weinige van d'aenmerkelykste punten verhaelen.

Op het punt van niet licht alles voor crimen læsæ Majestatis te houden, versochten se den Rechteren te willen letten op het seggen van Plinius in sijn Lofrede aen Trajanus, *Majestatis crimen esse plerumque singulare, & pene unicum crimen eorum qui crimine vacant*; Dat is, Dat de misdaedt der Majesteitschennis doorgaens singulier en by na d'eenige misdaedt was der geenen die aen geen misdaedt schuldigh waren. Sy versochten dat men letten soude op de definitie of beschryvingh van de misdaedt der gequetste hoogheit, gelyk Gigas die hadt naegelaeten met dese woorden, *De misdaedt der gequetste Majesteit bestaet hier in, wanneer eenigh onderdaen tegens den Vorst of Republyk, geen hooger boven sich kennende, iet wes bestaet te wroeten, of dat hy tot de vyanden overloopt, of de vyanden eenighsins helpt 't sy met wapenen, of geldt of raedt, en boden of brieven aen hun sendt, of de geheimenissen bekent maekt: of d'onderhoorige Provincien tracht wederspannigh te maeken, of oproer in de stadt verwekt: Of te weegh brengt dat de Vorst, of Senateuren, of die met hun van gelyke maght sijn, doodtgeslaegen worden: Of dat hy de waepenen aenneemt, of plaetsen inneemt tegens de Republyk of Vorst: of dat hy kennisse hebbe van eenigh verraedt of handel tegens den Vorst of Republyk, en dat niet ontdekt, of ietwes anders door boos bedrog doet, waer door de Vorst of Republyk directelyk schaede lydt.* Of

Derde Vertoogh aen de Rechteren overgelevert.

Oldenbarneveldts Leven, p. 201.

Definitie of Beschrijving van 't crimen læsæ Majestatis, of de misdaedt van Majesteitschennis.

Gigas in tractatu de crimine læsæ Majestatis lib. 5. sub rub. Crim læs. Majest. quid sit. num. 5.

MDCXIX *Of den Advocaet*, ſeiden ſe, *iet van al die punten was te laſt geleit, was hun onbekent. Hy hadt niemant voor Prins of Souverain erkent dan de Heeren Staeten van Hollandt, in wiens eedt en dienſt hy was. Hadt hy die miſdaedt begaen, 't moeſt ſijn tegens ſijnen Heere en Souverain, de Staeten van Hollandt, naedien hy, geen onderdaen van iemant anders geweeſt ſijnde, tegens niemant anders crimen læſæ Majeſtatis hadt konnen begaen:* Want, *gelijk Gigas ſchreef* een onderdaen begaet tegens een ander Prins geen crimen læſæ Majeſtatis. *Dat hy die miſdaedt tegens Hollandt niet begaen hadde bleek uit de verklaering der Heeren Staeten van den 22 Junius* 1618, *of hy moeſt die in twee maenden tijdts, tuſſchen dien dagh en den dagh ſijner gevangkeniſſe, hebben begaen, 't welk hun niet was gebleeken. Hy hadt meinden ſe tegens de Hoogheit van ſijn Souverain niet miſdaen: ten waere men ſeggen wilde, dat het crimen læſæ Majeſtatis waere dat men volgde en deedt executeren, 't geen by meerderheit van ſtemmen in een wettige vergadering wierdt beſlooten, en dat men niet volgde 't minder deel der vergaedering...*

Aengaende 't oproer 't welk men hem te laſt wilde leggen, ſeiden ſe, *dat alhoewel hier en daer in de ſteden eenige toeloop van volk was gemaekt, die tot oproer ſcheen te ſtrekken, jae dat men op ſommige plaetſen by nae handtgemeen was geweeſt, ſoo kon nochtans niet geſeit worden dat d'Advocaet daer toe raedt of daedt hadt gegeven. Jae dat meer was ſoodanige moeiten en beroerten als 'er toen waeren gevallen, waeren genoegſaem gemaekt tegens de als toen regeerende Magiſtraeten, die nevens den Advocaet in bediening waeren. Soo dat hy de ſelve niet alleen niet gemaekt hadt, maer ſe waeren by anderen tegens de toen wettige Overheit gepractiſeert en in 't werk geſtelt. Hy kon dan daerom deſwegen niet ſtrafbaer ſijn, maer daer van ſou moeten ſtraf gedaen worden over de geenen die toen het oproer en 't volk gaende maekten.*

Daernae verhaelden de huiſvrouw en kinderen des Advocaets, hoe groot een vlyt by hem was aengewendt om de kerkelyke twiſten by te leggen: en d'oorſaek en 't oogmerk van 't lichten der Waerdtgelders, gelyk in hun voorgaende Bericht was aengeweſen: voorts ſijne goede meening in 't raeden... Ook beweerden ſe met de voorverhaelde en andre redenen, dat de geen die in burgerlyke twiſten d'eene

of d'andre sijde volgde, naer de beschrevene Rechten geen misdaedt beging: bewysende met de wet van Solon *dat het een misdaedt was als men in burgertwist geen syde koos.* Daer toe bybrengende dese woorden van Gellius, *de geen die in de burgertwist sich by geen van beyde de partyen voeghde, maer sich eensaem hieldt en afgescheiden van 't gemeene onheil der stadt, die sal sijn huis, sijn vaderlandt en al sijn goederen derven en balling's landts verdreven worden.* Daer Bodinus dese reden van gaf: *dat de deucht en 't groot aensien der goede burgeren seer veel vermagh om d'uitsinnigen en heet gebakerden in hunne plicht te houden. Om welke reden die Romainsche Cato dat uitnement voorbeeldt der deughden, sich niet alleen tot een medegesel maer ook tot Leidtsman in de burgerlijke oorlogh hadt vertoont. 't En moest dan niet quaelyk geduidt worden, wanneer een vroom man sich voegde, mits dat hy 't in saeken welker ongelykheit baerblykelyk was, hieldt met de beste, in twijffelachtige met de sterkste,* nisi alia opportunitas, aut utilitas vincat, *gelyk Lipsius sprak in sijn boek der Politie. Insonderheit indien hy, die in beraedt leide om sich by een party te voegen een doorluchtigh personaedje was, die ervaeren sijnde in de saeke der Republyk, sich benaerstigt hadt sich selven daer treffelyk in te draegen. En 't en quam daer niet op aen wat uitkomst de burgertwist sou mogen bekomen. Want gelyk in de misdaedt van verraedery ook de bloote begeerte wierdt gestraft, al was 'er d'uitwerking niet op gevolgt: soo moest in de burgertwist de genegentheit die 't wel voor hadt niet gestraft worden, schoon d'uitkomst quaedt en ongelukkig waere, volgens 't geen Lipsius schreef in 't gemelde boek. Want Godt verborgh der selver oorsaeken, gelijk als doorgaens d'oorsaeken van 't quaedt en goedt, onder verscheide gedaenten bedekt waeren. Behalven, dat, gelijk sulks in alle saken plaets hadt, ook insonderheit in 't burgerlyk leven de snoode raedtslaegen dikwils veel gelukkiger uitvallen dan de goede, gelijk Salustius tot Cæsar sprak. Dat wierdt ook met het exempel van dien grooten Cato beweesen: die, de beste party volgende en beschermende, in den burgerlyken oorlogh onderlagh. Den selven Cato, d'oorsaek van dat onbillyk lot ondersoekende, en niet konnende begrijpen wierdt dese twijffelachtige spreuke uit het diepste van sijn gemoedt, gelijk Plutarchus seit, uitgeperst,* De goddelyke saeken hebben veel duisterheits. *Daerom moest men uyt d'uitkomste niet oordeelen maer met den Poëet seggen:* Ca-

MDCXIX

Lips. lib. IV. Polit. cap. 9.

Lips. lib. IV. Polit. cap. 1.

Plutarch. in vita Catonis.

MDCXIX

Careat successibus opto
Quisquis ab eventu facta notanda putet.

Dat is,

Al wie de daeden uit hun uitkomst wil waerdeeren,
Die moet, dat wensch ik hem, 't heil van 't geluk ontbeeren.

Derhalven al waer 't dat de advysen van den Heer van Oldenbarneveldt in der daedt niet goedt waeren geweest, of goedt geweest sijnde geen goede uitkomst hadden gehadt, en dat in plaets van de rust en vreede daer onrust en oneenigheit uit mogt sijn ontstaen: soo was 't voor hem genoegh, dat hy daer in met een goede conscientie hadt gewandelt, geen ander wit noch voornemen hebbende dan om 's Landts welstandt te soeken. Men wist dat'er eenige jaeren lang in de Vergadering van Hollandt dispuit was geweest, hoe men de swaerigheden en oneenigheden, die men in 't landt sag oprijsen sou konnen voorkoomen en ter nederleggen, en dat een ieder daer op sijn vrye stem en advys hadt gegeven, gelyk ook d'Advocaet, wiens ampt het eigentlyk was daer in te raeden en sijn bedunken te seggen, alles strekkende tot moderatie en accommodatie: en dat hy sich nooit hadt gescheiden van 't lichaem der Heeren Staeten van Hollandt, maer sich by 't selve altydts gehouden, sich naer der selver resolutie regulerende, en gepooght hebbende beide de partyen onder 't ontsich en 't gebiedt der gemelde Staeten te houden. 't Welk doende soo was 't blykelyk dat hy geen oproer hadt konnen begaen... Derhalven vernieuwden de smeekelingen hun voorgaende versoek om hem in sijn verdediging te mogen de handt bieden.

Om op dat versoek te meer te dringen heeft men aen alle de Rechteren een biljet of briefken behandight van desen inhoudt.

Biljet of briefken aen de Rechteren overgelevert.
Oldenb. Leven. p. 225.

De huisvrouw en kinderen van den Heere van Oldenbarneveldt versoeken reverentelyk aen de Ed. Mog. Heeren gedelegeerde Rechteren, dat haere Ed. Mog. gelieven op haere laetste overgegevene Remonstrantie, en de redenen soo van haer lieder versoek, als ook van haere particuliere interessen, naerder en rypelyk te examineren, en daer op tot haerer Supplianten contentement te disponeren, en te resol-

resolveren, sulks haer Ed. Mog. in redene en billykheit sullen bevinden te behooren, daer toe sy Supplianten versoeken uw Ed. Mog. schriftelyk appoinctement, of apostille. MDCXIX.

Al dat aenhouden was vergeefs. Maer d'Advocaet vergat ondertusschen sich selven niet. Hy versocht, den eersten van Bloeymaendt, voor den middagh, gehoor by de Rechteren. Als daer niet op volghde, vernieuwde hy dat versoek nae den middagh. Toen quaemen etlyke Heeren in sijn kamer: te weten, Albrecht Bruinink, Secretaris van Enkhuisen, de Fiscael Sylla, en de Griffier Pots. Sy seiden tegens den gevangen, *de Heeren sijn tegemwoordigh in onleede en hebben ons hier gesonden, om te weten wat myn Heer begeert.* Hy antwoordde, *Ik soude de Heeren selfs gaerne gesamentlijk spreeken.* Sy seiden, *de Heeren sijn tegenwoordig in sterke en swaere besoignen en hebben ons last gegeven hier te koomen en uit myn Heer te verstaen wat sijn begeeren is.* Hy daer tegens versocht met hooge woorden om self binnen te koomen. Eindelyk naemen se aen dat se sijn versoek den Heeren souden aendienen. Een wijl daer nae wierdt hy binnen ontbooden. Hy versocht toen *wat naerder op eenige stukken gehoort te worden, en sich daer over te verklaeren, ook 't gebruik van papier, pen en inkt.* Dit laetste wierdt toegestaen. Doch als hy 't des anderen daeghs eischte, seide Van der Meulen *dat hy 't de Heeren soude vraegen*, en twee of drie daegen daerna seide de selve Van der Meulen: *Ik heb 't de Heeren gevraeght, en sy seggen dat sy 't noch niet hadden goedt gevonden.* d'Advocaet seide tot dien bewaerder, de Heeren hebben 't my in de vergadering toegeseit, doch tot sijn Dienaer sprak hy dese woorden: *Ik weet niet wat se met my voor hebben, dat se my nu wederom laeten sitten. Ik heb eenige dingen ingestelt daer ik wat naerder op meinde te antwoorden.* Doch hy wierdt nae den eersten van Bloeymaendt niet meer gehoort: hoewel hy alle daegen verwachtte noch naerder gehoort te worden, en tot dien einde meermaelen gehoor versocht, doch vergeefs. Den negenden of tienden der maendt begost sijn Dienaer eenigh ongedult te toonen over de langduurigheit der gevangkenisse, en sprak van verlof te versoeken om wegh te gaen: daer d'Advocaet op seide, *Gy moet soo niet gaen, de tydt dunkt u*

d'Advocaet versoekt vande Rechteren gehoort te worden.

Eenige Heeren aen hem gesonden om syn begeerte te verstaen.

Versoekt met de Rechteren selfs te spreeken.

Verkrygt gehoor.

Syn versoek

Oldenb. Leven p. 225.

Syn ge-

 lang

MDCXIX *nu veel langer te vallen om dat wy geen advysen krygen, gy moet denken dat het eens een einde sal neemen. 't En kan niet eeuwigh duuren. 't Moet eens op 't hooghste wesen.* Den elfden op Saterdagh 's naemiddaghs, kreeg hy een koffer met lynwaet van huis. Hy beval sijn Dienaer dat hy 't wel doorsoeken soude, of 'er geen brieven of schriften in waeren: ja hy gingk self daar by sitten, en hielp mede soeken, van stuk tot stuk: maer sy vonden niet. Dan des avondts bequam hy eenige papieren: de voorstelling en redeneering van den Gesant van Vrankryk, den eersten dagh van Bloeymaendt gedaen; de brief van Uitenbogaerdt, den vierden van Grasmaendt aen de Burgermeesteren der Stadt Uitrecht geschreven, met noch verscheide andre dingen; ook tyding dat sijn vonnis al gegaen was, en dat het des Dingsdaghs of 's Woensdaghs sou uitgesprooken worden. Dien avondt te bedt gaende seide hy tot sijn Dienaer, sprekende van de Rechters, *Het is een bitter volk ik heb 'er niet goedts af te verwachten.* Weinig daegen te vooren vraeghde sijn Dienaer aen Van der Meulen, of 'er niet haest een einde sou sijn van dese gevangkenisse? Hy seide, *Ja, ten sal geen veertien daegen duuren*, en eenige daegen daer na seide hy, *'t en sal geen acht dagen duuren:* Doch d'Advocaedt woude dat niet gelooven. *Sy stellen 't 'er*, seide hy, *niet naer aen.* Doch wy sullen sien wat Godt ons sal verleenen. Lang daer na vertelde sijn Dienaer Jan Franken aen Uitenbogaerdt, dat sijn Heer nooit reekening maekte, dat men hem sou doen sterven, maer dat hy uit het lesen van d'uitschryving van den biddagh in Grasmaendt (die hem eenigen tydt daer na in 't heimelyk wierdt toegesonden) naedenken kreegh, en sich met groot geduldt, godtvruchtigheit en stilheit, tot het uiterste bereidde, wel getroost in Godt, en 't getuighenisse sijner conscientie. Des Sondaghs den twaelfden van Bloeymaendt was hy met sijn Dienaer den geheelen voormiddag besigh om de schriften en tydingen te doorlesen die hy 's avondts te vooren hadt bekoomen. Des middaghs vraegde sijn Dienaer aen den gemelden Van der Meulen, of sy haast verlost souden worden? Syn antwoordt was, *Ik wedde tegens u om hondert guldens dat gy tot Donderdagh hier niet sult syn.* Hier

Sprek met sijn Dienaer.

Bekomt eenige schriften en tyding van buyten.

Syn oordeel van de Rechters.

Oldenb. Leven p.226.

1630. *12 Juny. Uitenb. Leven* XVIII, *466.*

over was de Dienaer seer verblydt, weinigh denkende wat 'er op handen was. De Heer van Oldenbarneveldt begost te spreeken van eenige papieren, of 't gebeurde dat de Rechters quaemen, wegh te doen. Hy hadt geduurende sijn gevangkenisse wel tusschen de dertigh en veertigh vellen schrift geschreven: sijn geheele examinatie, al wat hem gevraeght was, en wat hy geantwoordt hadt: wat hem in de gevangkenis was wedervaeren; ook een grooten brief aen sijn huisvrouw en kinderen en alle sijn vrienden byna op de wyse van een Testament. Desen hadt hy voorgenoomen uit de venster te doen werpen, doch sich naerder bedacht hebbende, verboodt hy 't sijn Dienaer, seggende, *'t Sal, indien 't gevonden wordt, ons meer quaedts dan goedts doen.* Ook waeren onder die papieren wel ses of seven minuten of ontwerpen van brieven, die hy aen sijn Excellentie hadt geschreven: ook noch eenige schriften van anderen: twee van Graef Willem, den veertienden en den vyftienden van Oegstmaendt in den jaere MDCXVI geschreven, met noch twee Fransche brieven, d'eene aen de Princesse weduwe van Oranje... en een brief aen Jooft Guldemondt *, woonende in den Haege. Al die papieren heeft hy selfs onder een kleen Spaens stoelken genaeit, meinende dat se daer seer wel bewaert waeren, eenige waeren achter de tapyten genaeit, en daer onder een gedeelte van sijn laetste examinatie, met alle de versoekschriften en vertoogen van de sijnen aen de Heeren Staeten Generael, aen de Staeten van Hollandt, en aen de Rechteren, overgelevert, met meer andre schriften. 't En hadt hem nooit, hoe naeuwe toesicht dat 'er was, aen schryfmiddelen ontbrooken. Ook meinen sommigen dat de Kapitein des armes Van der Meulen, die gewoon was 't geen 'er in en uit quam scherpelyk te doorsoeken, wel gemerkt heeft, dat d'Advocaet somtydts brieven en tijdingen van buiten ontfing; maer dat hy 't met eenige ooghluiking door de vingeren sagh: mogelyk meinende dat de gevangen wederom uit den Kerker sou komen, en dat hy dan ook van sijne sijde eenige vergelding hadt te verwachten. Dan anderen meinen dat dit alles buiten hem omging, en dat hy geen hert hadt om dien verlegenen Heere

MDCXIX

Lyste van de papieren en schriften, die hy onder een Spaens stoelken, en achter de tapyten hadt genaeit.

Oldenb. Leven. p. 226, 227.

* Siet Uitenb. Hist. p. 731, 732.

MDCXIX

re de minſte gunſt te bewijſen. Op dien ſelven Sondagh haeſtte ſich d'Advocaet des middags met eeten: ſeggende tot ſijn Dienaer, *Ik moet noch wat ſchryven nae den eeten.* Na den middagh hoorde ſijn Dienaer tot verſcheide reiſen ſchellen in de kamer der Rechteren, ſijn Heer tot twee of driemaelen aenſeggende, dat hy meinde dat de Heeren vergadert waeren, als om ſijn Heer, die vaſt ſchreef, te waerſchouwen, dat hy op ſijn hoede hadt te ſijn.

Doet ſijn ſchryfgereedtſchap en ſchrift verſteeken.

Dees, vreeſende verraſt te worden, ſeide eindelijk tot ſijnen Dienaer, *Laet ons het ſeker voor 't onſeker neemen, doet pen en inkt weg, en ſteek het ſchrift onder 't bedde (ik vrees al dat ſe ſoldaeten in de kamer ſullen ſetten,) ſoo kan men 't altijdts krijgen.*

Schreef een Vertoogh aen de Staeten van Hollandt, 't welk niet voltrokken wierdt.

Oldenb. Leven. p. 228-238.

Dat geſchrift was een Vertoogh aen de Heeren Staeten van Hollandt, daer hy eenigen tijdt herwaerts mêe hadt beſigh geweeſt, doch 't voltrekken wierdt door 't aenſeggen des doodts verhindert. Het quam daernae, ik weet niet door wat middel, in de handen ſijner vrienden, en in 't licht. 't Vervatte verſcheide ſaeken in den jaere MDCXVIII. voorgevallen, boven genoeg gemeldt, ſijne verdediging op verſcheide punten in de voorige Vertoogen aengeweſen; ook verſcheide ſaeken hem in ſijne gevangkeniſſe wedervaeren, met naemen ſijne examinatie op den vyfden van Louwmaendt, laeſtleden, die op ſijn plaets is verhaelt. Maer men hadt ſoo haeſt al die papieren niet aen een ſijde geſchikt, of men quam in ſijn kamer met de tijding des doodts. De Heeren hadden de ſaek nu ſoo ver gebracht, dat het vonnis in hunne vergadering, korts te vooren, was geveldt, doch met meerderheit van ſtemmen. Maer eenige willen dat de meeſte in 't eerſt tot ſijn doodt niet konden verſtaen. 't Geen my dienaengaende is voorgekomen uit geruchten en vertellingen, die ik wel voor geen ſekre waerheit kan uitgeven, dan echter niet geheel magh verſwijgen, laetende een iegelyk van de waerſchijnlijkheit oordeelen naer zijn believen, komt hier op uit:

Beraedtſlaging die van wegen de Rechteren met een groot perſonaedje ſou ſijn gehouden.

Men vertelt dan dat de Rechters twee of meer uit de hunnen, en onder de ſelve den Heer Bruinink van Enkhuiſen, eerſt aen een groot perſonaedje van ſeer hooge achtbaerheit ſonden om te vertoonen, dat ſe geen genoeghſaeme ſtof vonden tot het vonnis des doodts, doch dat men hun tot antwoordt gaf,

gaf, *Hy moet evenwel voort.* Anderen verhaelen, dat men, om de meerderheit van ſtemmen te bekomen, eenigen van de ſachtſten met veelerley redenen van ſtaet aenging, voorgevende dat men 't vonnis des doodts hadt te ſtrijken, doch dat men verſekert was van een andre uitkomſt, en dat ſijn Excellentie den Advocaet ſou pardon of vergiffenis ſijner misdaedt verleenen. Op deſe verſekering ſouden ſich ſommigen hebben laeten bewegen, om in ſijnen doodt te ſtemmen. De Prins ſou geſeit hebben, *Kont gy hem niet veroordeelen, en kan ik hem daer nae geen pardon geven?* Eenigen niettemin, ſeidt men, bleven beſtendigh, en weigerden ſijn doodt toe te ſtaen; met naemen getuight men dit van den Raedtsheer Junius. De Schryver van 't Leven en ſterven des Heeren van Oldenbarneveldt verhaelt ook iet, daer hy de rechte ſekerheit niet van kon bekoomen, om dat men, ſeit hy, te ſeer bevreeſt was de waerheit uit te ſpreeken, doch hy ſchrijft, dat hy 't verſtaen hadt uit den mondt van eenen, die, ſeide hy, 't ſelf gehoort of geluiſtert hadde: dat de Heeren Francois Aerſſens, Magnus, en noch een derde, met elkanderen op dien twaelfden van Bloeymaendt, des naemiddaghs, in geſprek ſijnde over de ſaek van den Gevangen, de Heer Magnus onder anderen deſe woorden ſprak: *De man is ſoo oudt, ſoud'er geen middel ſijn om hem 't leven te ſalveren? Hy is oudt en ſal mogelijk niet lang leven. Het ſal ſoo cruël gerekent worden.* Daer Aerſſen op ſou geſeit hebben, *Soo hy niet en ſterft ſoo is al ons deſſein te niet, en wy ſijn in prykel van alle om hals te komen. Dus moet hy ſterven, daer is geen andre remedie.* Maer 't is ſeker dat Graef Willem Lodewyk van Naſſauw, Stadthouder van Vrieſlandt, hoe wel hem naegaet, dat hy ten tyde, toen d'Advocaet gevangen wierdt, geſeit ſou hebben, *nu werden im die olde etterbaulen einmael ausbrechen*, ontrent deſen tydt ſeer gearbeidt heeft om hem by 't leven te behouden. Het beſcheidt, my daer van voorgekoomen, is wel waerdigh dat men 't hier leeſe. In ſekre Aenteekeninge, geſchreven, den ſeven en twintighſten van Sprokkelmaendt des Jaers MDCXXVI, met de handt van den Heer Volkert Overlander, Heer van Purmerlandt en Ilpendam, te dier tydt Schepen, en daer nae Burgermee-

MDCXIX

Middelen, daer men ſich van gedient ſoude hebben, om ſommige Rechters het vonnis des doodts te doen toeſtemmen.

Geſprek tuſſchen Magnus en Aerſſen.

Oldenb. Leven. p. 239, 240.

MDCXIX ſter der Stadt Amſterdam (die ik ſelf heb geſien) wordt verhaelt ſeker geſprek, 't welk de Heer Antonis Duyk, te deſer tijdt Fiſcael der Rechteren, maer toen Advocaet of Raetpenſionaris van Hollandt in de vergadering der Heeren Staeten ten aenhooren van den ſelven Overlander gevoert heeft, 't welk hier op uit quam. De Heer Duyk hebbende ten ſelven daege ſeeker Latyns Grafſchrift, ter eeren van Oldenbarneveldt, toen in 't licht gekoomen, in de vergadering voorgeleeſen, en iets geſeit van 't quaedt dat daer, ſijns oordeels, inſtak, heeft met eenen, op dat ieder Lidt van de Vergadering rechte kennis moghte krijgen, hoe 't met den Advocaet was toegegaen, en om te bewyſen dat ſijn eigen kinderen oorſaek waeren van ſijn doodt, 't welk hy wilde beweeren, geſeidt 't geen volght. " Hy verhaelde „ dat Graef Willem Lodewijk, hem, Duyk, toen Fiſ- „ cael, by ſich ontboodt, vraegende, *Of 'er geen middel* „ *was, om den Advocaet die ſoo oudt was, en ſoo veel dien-* „ *ſten hadt gedaen, het leven te ſalveren:* begeerende dat hy, „ Duyk, daer op wilde denken, doch vermaenende dat „ het met omſichtigheidt en in ſtilte moeſt gedaen worden. „ Duyk antwoordde, dat ſijn Genade van gelyken wilde doen. „ De Graef ſprak hem aengaende die ſaek wel twee- of drie- „ mael, en ten laetſten wierdt by hen goedt gevonden, „ dat men met ſijn Excellentie Prins Maurits daer van ſoude „ ſpreeken, om te verſtaen of hy 't mede ſoo mocht goedt „ vinden. Duyk begeerde dat het de Graef ſou doen, doch „ die vondt dat ongeraeden, en gebruikte ſoo veel rede- „ nen, dat hy Duyk bewoogh met den Prins over die ſaek „ te ſpreeken. Hy ging henen en ſprak met den Prins, die „ tot twee of driemaelen ſijn beraedt nam. Doch eindelyk „ heeft ſijn Excellentie den Graef en Duyk by ſich ontboo- „ den: ſy gingen in 't Prinſen Kabinet, daer ſy ſich inſloo- „ ten, en de Prins beval dat niemandt hem ſou komen „ aenſpreeken, of ſtooren. Nae dat ſe wel drie uuren by „ malkanderen waeren geweeſt, wierdt beſlooten dat ſijn „ Genade Graef Willem ſou gaen by de Princeſſe Wedu- „ we van Oranje, moeder van Prins Henrik, als of hy uit „ ſich ſelven quaeme, om haer te bewegen, dat ſe iemant

Aenmerkelyk verhael van den Heer Antonis Duyk.

Graef Willem Lodewyk ſoekt den Advocaet te ſalveren.

Syn geſprek desaengaende met Duyk.

Duyk ſpreekt daer over met den Prins.

Heimelyke beraedtſlaeging tuſſchen den Prins, Graef Willem, en Duyk.

Graef Willem wordt aen de Princeſſe Wedu-

„ van

MDCXIX

,, van de kinderen van den Advocaet Oldenbarneveldt by ,, haer sou ontbieden, die aenseggende, dat se genade of ,, pardon souden versoeken: de Princes wilde dit in 't eerst ,, niet aennemen, vraegende, *of dit al geschiedde met kennis* ,, *van den Prins van Oranje, en of het, als sy sulks deede, by* ,, *den Prins niet quaelyk sou genoomen worden?* Daer de Graef ,, bewimpelende op seide, *Dat sy 't slechts sou doen en dat het* ,, *wel sou wesen.* Hier door wierdt sy lestelyk bewoogen 't ,, versoek aen te neemen, en ontboodt de huisvrouw van ,, den Heere van Groeneveldt, des Advocaets outsten soon, ,, haer raedende dat se om den ouden man te salveren met ,, de haere pardon sou versoeken en de Heeren daerom aen- ,, spreeken, doch dat het secreet moest blyven en geschie- ,, den of 't van haer selfs quam. De Vrouw van Groene- ,, veldt nam tijdt, om sich met de andere kinderen en vrien- ,, den te beraeden: en daer na weder by de Princesse koo- ,, mende heeft haer aengeseit, *dat se met d'andre kinderen* ,, *hadt gesprooken, en dat die daer geensins toe konden verstaen,* ,, *jae daer niet eenen voet voor wilde uitsetten, al waer 't dat hy* ,, *de hals daer sou moeten laeten.* De Princes, over dat ant- ,, woordt seer verwondert sijnde, versocht daetelyk, dat ,, sijn Genade Graef Willem by haer sou koomen: dien sy ,, bekent maekte wat antwoordt sy hadt bekoomen: waer ,, over sy, beide seer ontroert sijnde, seiden uit den Haege ,, te willen vertrekken. De toeleg van pardon te versoe- ken afgeweesen sijnde, gingh men met het vonnis voort.

we van Oranje gesonden, om door haer de kinderen des Advocaets te bewegen datse pardon souden versoeken.

Dat wordt by de kinderen afgeslaegen.

Toen nu met de meeste stemmen besloten was dat d'Advo- caet sterven soude, wierdt by de Heeren Staeten Generael goedtgevonden, dat men Antonius Walæus, Predikant en Professor tot Middelburgh, sou gebruiken om sijn gemoedt tot d'aenstaende doodt te bereiden. Ten dien einde son- den se den Heer Jacob Schotte, Burgemeester der Stadt Middelburgh, een van de vierentwintigh Rechters naer Dordrecht, om Walæus uit de Synode te haelen. Dees maekte hem onderweegh bekent, dat hy uit last der Hee- ren Staeten naer den Haegh wierdt gevoert om de verwe- senen in haer uiterste te troosten. Hy, siende desen last niet t'ontgaen, socht daer op iet te bedingen: eerst dat hem

Men haelt A. Walæus van Dordrecht, uit de Synode om den Advocaet ter doodt te bereiden.

Walæus versoek.

doch

MDCXIX

En Historia vitæ Ant Walæi operibus ejus præfixa. p. 23. Siet ook Trigland Hist. p. 1156.

doch niet ſoude opgeleit worden den verweſenen de doodt aen te ſeggen: Ten tweeden dat hy niet by den Heer de Groot ſou behoeven te ſijn, ſullende ſelfs trooſt van nooden hebben om de gemeenſaeme vriendtſchap die hy met hem hadt gehadt: Ten derden dat hy niet ſou behoeven op het ſchavot by 't uitvoeren van 't vonnis tegenwoordigh te ſijn 't geen hy ſonder ontſteltenisse des gemoedts niet ſou konnen aenſchouwen. Dit verſoek wierdt door den Heer Schotte, toenſe op dien Sondagh 's avondts ten vyf uuren in den Haege quaemen, den Gedeputeerden der Heeren Staeten en den Rechteren terſtondt aengedient: die daer in bewilligden en ſtraks laſt gaven dat de twee Fiſcaelen, van Leeuwen en Sylla den Advocaet de doodt ſouden aenſeggen. Dees quaemen dien ſelven avondt, ontrent half ſes uuren, met den Geweldigen Karel Nijs, in ſijn kamer, hebbende ſijn Dienaer te vooren doen vertrekken. d'Advocaet was in de Guarderobbe toen ſy in quaemen, en eenigh gerucht hoorende, quam hy uit, en ſloegh ſijn tabbaerdt over een. Van Leeuwen vraeghde, of 't hem niet beliefde te ſitten? Hy ſette ſijn handen tegens den ſtoel en ruſtte met ſijn eene knie tegen de leuning. Van Leeuwen ſprak wederom van ſitten: maer hy antwoordde niet, en bleef ſoo ſtaen. Toen ſeide van Leeuwen. *Wy komen van wegen de Heeren Staeten Generael, en de Heeren Rechteren, om u aen te ſeggen, dat gy op morgen ſult koomen hooren de ſententie des doodts* Hy antwoordde met meer verwondering dan verſlaegentheit: *De ſententie des doodts! de ſententie des doodts! Dat hadt ik niet verwacht. Ik meende dat men my noch ſou hebben gehoort. Ik hadt ſommige dingen geſtelt, die ik meende te veranderen, als door gramſchap verrukt ſijnde.* Hy ſprak voorts van ſijn dienſten. Daer van Leeuwen op ſeide, de ſelve wel te weeten, en dat het hem leedt ſou ſijn, dat ſyn Edelheit hem deſe boodtſchap quaelijk ſoude afneemen. Hy ſeide, *Ik neem 't u niet quaelyk af: maer laet de Rechters ſien, dat ſy 't voor Godt verantwoorden. Sal men dus handelen met een goedt Patriot? Dat men my dan pen inkt en papier geve, om voor 't laetſte aen myn huiſvrou adieu te ſchryven.* Ik gae het den Heeren, ſeide van Leeuwen, ſeggen, en meene niet dat het myn Heer ſal geweigert worden.

Den Advocaet wordt de doodt aengeſeit. Syn antwoordt. *Oldenb. Leven. p. 239.*

Geſprek met den Fiſcael van Leeuwen.

In

In 't affsyn van Van Leeuwen, seide d'Advocaet tegens den andren Fiscael, *Sylla, Sylla! dat uw vader opsagh, dat gy u tot dese saek laet gebruiken!* Sylla sweegh. Van Leeuwen terstont papier, pen en inkt brengende, vondt den Advocaet op sijn stoel, die begost daetelyk te schrijven, en soo, dat men aen al sijn doen geen verandering kon merken. Sylla sulks siende seide, Myn Heer, wees verdacht op uw schrijven, op dat het geen oorsaek geef, dat de brief niet bestelt werde. d'Advocaet, den bril van sijn oogen trekkende en sich omkeerende, gaf hem ten antwoordt, *Wel Sylla, sult gy my, in myn laetste, koomen wet stellen, wat ik schryven sal?* Daer byvoegende half lacchende, *Wel wat sal my hier gebeuren!* Van Leeuwen seide, Wy hebben geen last om hem wet te stellen. Myn Heer schrijve wat hem belieft. Toen begost hy straks wêer te schrijven. Eenigen verhaelen dat hy te dier tijdt tot de Fiscaelen seer vrijmoedelijk seide, *Dat sy wel moghten vertrekken.* Maer sy seiden, dat sy last hadden, om daer noch wat te blyven, sonder te seggen waerom. d'Oorsaek was, dat sy de komst der Predikanten, die by hem blyven souden, wilden verwachten. Toen hy nu al aen't schryven was, hoorde men hem seggen, *dat ik doch wiste waerom dat ik sterven sal.* Hem wierdt van een der Fiscaelen geantwoordt, *Dat hy 't wel wist, doch dat hy 't daernae particulierder sou hooren.* Midlerwijl hadt de Heer Schotte aen Walæus bekent gemaekt, dat de Rechters sijn versoek toestonden, dat de Groot noch Hoogerbeets niet sterven souden; dat de Fiscaelen de tijding des doodts aen den Advocaet hadden gebraght, en hy dienvolgens niet anders hadt te doen, dan hem met stichtelyke redenen ter doodt te bereiden, voorts dat de Heeren versochten, dat hy terstondt hun last sou naekomen. Daer op braght men hem ontrent ten ses uuren aen de gevangenkamer, daer hy intredende den Advocaet met het schryven van den straksgemelden brief noch besich vondt. 't Geen toen tusschen hen beiden voorviel, gelyk het uit de mondelinge vertelling en schriftelyke Aenteekeningen van Walæus, door sijn soon Johannes Walæus in sijn leven Professor der Medicynen tot Leyden, is beschreven, met de gevolgde t'saemenspraeken, staet

MDCXIX

Gesprek met Sylla.

Walæus komt in sijn kamer.

MDCXIX ſtaet ons nu ſtuks gewijs op ſijne plaetſe te verhaelen, nevens 't geen dat andren daer van ſchrijven: want de laetſte redenen en woorden van groote mannen ſijn altjdts aenmerkelijk, en leerſaem. Ook ſien wy dat de treffelijkſte Hiſtorieſchrijvers nooit verſuimden ſich in dit deel, ontrent het vertellen van hun uiterſte, met de hooghſte vlyt te benaerſtigen, om door 't melden van al wat ſe ſpraeken en deeden ontrent hun einde, daer men ſelden veinſt, ook hunne innerlyke geſtelteniſſe en bewegingen des gemoedts met het laetſte betoogh van ſchuldt of onſchuldt, ſoo veel mogelijk is, uit te drukken; tot ſmaedt of eere van hunnen naem, en der geenen die hun recht of onrecht deeden. Walæus dan, in de kamer koomende, groette den Advocaet, die, ſijns bedunkens, ſeer ontſtelt was, ſeggende, *Mijn Heer, 't is my leedt dat ik in ſoo een droevigen tijdt genoodtſaekt ben by u te koomen.* De gevangen hem niet kennende vraeghde. *Wat koomt gy hier doen?* Hy antwoordde: *Ik koom hier niet ſonder laſt: maer om mijn Heer te trooſten in ſijn ſwaerigheit.* d'Advocaet daer op, *Ik ben een oudt man en een Chriſten, ende ik weet hoe ik my in deſen tijdt heb te draegen en te trooſten. Ik heb nu wat anders te doen. Ik moet ſchrijven en mijn huisſaeken beſtellen.* Walæus ſeide, *dat geloof ik wel, maer een oudt krijgsknecht van den Heere Jeſus Chriſtus heeft ook in 't uiterſte van nooden, dat die kenniſſe in hem werde opgewekt, en dat de vermaeningen en vertrooſtingen hem worden toegeëigent: doch ik wil evenwel Mijn Heer niet beletten in 't beſtellen van ſijn huisſaken, maer ſoo lang vertrekken, of wachten tot dat hy gedaen hebbe. Doet wat u goedt dunkt*, ſprak d'Advocaet, en ſchreef voort. Walæus ging toen ſitten in een ſtoel, die een weinig aen een ſijde ſtondt. De Heer van Oldenbarneveldt den brief afgeſchreven hebbende, leverde ſe over om beſtelt te worden, dan men braght ſe aen de Rechters, die ſe eerſt laeſen, en daer nae aen ſijn huis lieten brengen. Dat afſcheidt aen de ſijnen luidde van woordt tot woordt gelyk volgt:

[Syn geſprek met Walæus. *Ex Hiſt. vita A. Walai p. 24. en 't Leven van Oldenb. p. 239.*]

[Syn afſcheidtbrief aen ſijn huisvrouw, kinderen, ſwagers, en kindtskinderen.]

Seer lieve beminde huisvrouw, Kinderen, Swaegers en kindtskinderen,

Ik groete u alle te ſaemen ſeer vriendelijk. Ik ontfange, op deſe uure, een ſeer beſwaerlijke en droevige tijdinge, dat ik oude

man

man, voor alle mijn dienſten, het vaderlandt, ſoo veele jaeren, altijdts wel en getrouwelyk gedaen hebbende, [nae dat ik] ſijne Princelijke Excellentie met oprechte affectie, ſoo veele jaeren, by alle mogelijke goede officien (ſoo veel mijne ampten, dienſten en beroepinge hebben toegelaeten) ootmoedige dienſten heb gedaen, veele luiden van alle ſoorten vriendtſchap beweeſen, en niemandt, by myne wetenſchap, verongelijkt hebbende, my moet prepareren, omme op morgen te ſterven. Ik trooſte my in Godt den Heere, die een kenner der herten is, en die alle menſchen oordeelen ſal. Ik bidt u te ſaemen van gelijken te willen doen. Ik heb myn Heeren de Staeten van Hollandt en Weſtvrieſlandt, de Heeren Edelen en Steden van dien, oprechtelijk, vroomelijk en getrouwelijk gedient: inſgelijks de Heeren Staeten van Uitrecht, als hooge Overigheit van mijn Vaderlandt, op haer verſoek oprechtelijk en getrouwelijk geraeden, omme haer te bevryden van alle oproer der gemeente, en alle bloedtſtortinge daer mede ſy overlang gedreight ſijn geweeſt. De ſelve inſichten heb ik gehadt voor de ſteden van Hollandt, op dat een iegelyk beſchermt, en niemant beſchaedigt en ſoude worden. Leeft met malkanderen in liefde en vrede. Bidt voor my Godt den Heer Almagtig die ons alle in ſijne heilige bewaeringe genadiglyk bewaeren ſal. Uit myne kamer der droefeniſſe, den 12 *Mey, Anno* 1619. MDCXIX

Uwe ſeer lieve Man, Vaeder, Schoonvaeder en Grootvaeder.

JOHAN VAN OLDENBARNEVELDT.

Het heeft veele van ſijne vrienden daer nae uitermaeten vremdt gedacht, dat de Rechters, die niet ongedaen lieten om alles bedekt te houden, en binnen de muuren des kerkers te ſmooren, nochtans deſen brief lieten uitgaen: niet konnende begrijpen waer toen hun verſtandt was: want dit ſchrift alſoo op de laetſte uure geſchreven, met ſoo korte en klaere woorden, met ſoo volmaekt een letter, als hy ooit van ſijn daegen hadt op 't papier geſtelt, vervaette een klaere getuigheniſſe van ſijne, hunnes oordeels, onſchuldige doodt, en eene beknopte verdediging ſijner geheele saeke. Dies hielden ſe 't uitkomen van dien brief voor een ſonderling beleidt van Godt. Nae 't afvaerdigen des briefs ſprak

Oldenb. Leven. p. 241.

Uitenb. Hiſt. p. 1202.

MDCXIX ſprak d'Advocaet den Predikant Walæus vriendelijker aen, hem vraegende *Wie hy was*, Walæus noemde ſijn naem, en ſei, dat hy uit de Synode van Dordrecht was gekomen, om hem uit laſt der Heeren in ſijn uiterſte by te ſtaen: dat hy nu tot dien einde daer was, en bereidt daer toe alles by te brengen wat hy konde, als ſlechts de gevangen ſijn ooren daer toe wilde leenen. Oldenbarneveldt ſeide, *dat hy hem niet gekent hadt van aengeſicht, maer wel van naem*, en vraegde, dewijl Walæus geſeit hadde uit de Synode te komen, *Wat daer was gepaſſeert?* Walæus antwoordde, dat de leere der Remonſtranten daer was veroordeelt ſoo wel van de uitlandtſchen als inlandtſchen: dat 'er ook Canons waeren gemaekt daer ſy alle eenſtemmelyk en ten vollen in over een droegen. *Dat geeft my*, ſeide d'Advocaet, *geen wonder van d'inlandtſchen: dewyle die alle te ſaemen van de Contraremonſtranten ſijn gedeputeert: maer ik verwonder my dat ſulks van d'uitlandtſchen is geſchiedt. Dat hadt ik nooit gedacht dat d'uitlandtſche Theologanten daer in met d'andren ſouden ſijn over een gekomen: ook meinde ik niet dat ſe in 't ſtellen der Kerkenordre ſouden konnen overeenſtemmen*. Hy vraegde ook, *Hoe datſe dan eenige ſchriftuurplaetſen, die voor de Remonſtranten ſcheenen te ſijn uitleidden?* Als Walæus hem dit hadt verklaert en dat daer ter wederſyden over was geredeneert, ſeide hy tot den gevangen, dat het tijdt was om liever op ſijn eigen ſaligheit te denken, ſijne ſonden te belyden, en Godt daer over om vergeving te bidden. Van ſijne ſonden, ſeide Walæus in ſijn Aenteekeningen, hoorde hy noode ſpreeken, als of hy door 't belyden der ſelve ook ſou bekent hebben dat hy de ſtraf des doodts hadt verdient. Hy ſeide, *dat hy wel geëxamineert was, maer van ſijn vyanden, dat die veele ſaeken ten quaedtſten hadden geduidt, dat ook eenige dingen, die hy aen den Heer Karon, Geſant in Engelandt, als aen een vertroudt vrient, hadt geſchreven, hem tot miſdaedt waeren opgeleidt. Al wat hy gedaen hadt, daer hadt hy de vryheit en Privilegien van Hollandt mêe willen verdeedigen. Nu ſou de ſtraf des doodts het loon ſijn voor d'onvermoeide ſorg en onophoudelijken arbeidt van drie-en veertig jaeren tijdts.* Wanneer d'oude Heer dit niet ſonder ſuchten, en met eenige traenen in d'oogen, voortbragt, heeft

Walæus

Margin notes:

Syn verder geſprek met Walæus. *Vita Ant. Walæi p.* 24. *Trigland. Hiſt. p.* 1156.

Syn geſprek aengaende de Synode tot Dordrecht. *Ant. Walæi vita p.* 24. *Baudart. Mem.* 11. 53. *Trigland. Hiſt. p.* 1156.

Betuight ſijn onſchuldt. *Ant. Walæi vita p.* 24. *Triglands Hiſt. p.* 1156.

Walæus sich ook van traenen niet konnen onthouden Want wie sou sich niet erbermen over 't wisselvalligh lot der menschen, waer door de geenen, die korts te vooren in de hoogste maght en aensien waeren, terstondt daer aen, in het slyk der aerde worden neergeworpen, en smaedelyk door beuls handen moeten sterven. d'Advocaet bemerkende dat de Predikant schreide seide toen tot hem, *En gy Walæus wordt gy ook door myn ongeluk bewoogen?* En van dien tijdt af scheen de Gevangen Walæus aen te merken als eenen, die hem genegen was, en sich aen hem, als aen een vriendt, geheel over te geven. Hy antwoordde den Advocaet op de betuiging van sijn onschuldt, dat hy van al wat 'er geschiedt was soo volkomene kennis niet hadde, om van ieder saek te konnen oordeelen, dat hy ook tot dien einde daer niet was gekomen: maer een dingk wist hy, dat de Rechters wisten dat sy t'eeniger tijdt voor den troon Godts van dat gestreken vonnis souden moeten rekening geven. Oldenbarneveldt seide *dat se niet geoordeelt hadden naer d'aengenoomen wetten van de voorgaende tijdt, maer van de tegenwoordige: dat hy nu quam in een tijdt in den welken men andre maximen in den Staet hiel, dan in den tijdt, in welken hy hadt geweest, en dat hy daerom van de Rechters quaelijk konde geoordeelt worden.* Doch Baudart verhaelt, dat sijn Excellentie als hem dit wierdt aengedient sou geantwoordt hebben, dat d'Advocaet die maximen van staet in den Staet niet hadt gevonden, maer soeken in te brengen, en dat sulke maximen tot verderf van de kerk en van 't Landt hadden gestrekt. Daerna drong Walæus weer op het stuk van berouw, seggende, dat Godt de geenen die sich lieten voorstaen dat se onschuldigh waeren de sonden niet vergaf, en dat hy daerom ten minsten, met David, Godt om vergeving sou bidden van sijn verborgene sonden. Dit beloofde d'Advocaet, en seide, *dat hy dat alreedts hadt begonnen te doen.* Walæus vraegde daer op, wat hoope hy dan hadde van de vergeving, en hoe dat hy geloofde dat hy by Godt sou konnen bestaen, en saelig worden? d'Advocaet gaf tot antwoordt: de geenen die in Christus gelooven en hun geloof met goede werken vercieren, sullen saeligh worden en d'andre sullen ver-

MDCXIX

Walæus wordt tot deernis bewoogen.

Walæi vita p. 24. Triglands Hist. p. 1157.

Gedraeght sich aen de kennisse en Conscientie der Rechteren.

Des Advocaets antwoordt.

Ant. Walæi vita p. 24. Baud. Mem. XI. 55.

Des Advocaets helgdenis aengaende sijn

MDCXIX verlooren gaen. Walæus ſeide, Dit 's wel waer, maer daer en boven wordt ook vereiſcht, dat een Chriſten ook geloove, dat hy dat geloof en die goede werken, niet uit hem ſelven hebbe, maer dat hy 't geheel en al van Godt, uit loutre genade, volgens ſijn eeuwigh beſluit, heeft ontfangen. Hier op ſoude d'Advocaet geantwoordt hebben, *dat hy dat geloofde, dat hy deſe leere tot Heidelbergh in ſijn jongkheit hadt geleert, en in dat gevoelen beſtendigh was gebleven.* Dus verhaelt het Walæus. Doch of dit al in 't geheel, ofte hoe verre het overeenkomt met des Advocaets verklaeringe in ſijne gedrukte Remonſtrantie te leſen en met het geen hy daernae tegens de Predikanten Lamotius en Beyerus ſeide, gelijk dat by ſijn vrienden, in de Hiſtorie van ſijn gevangkeniſſe, bekenteniſſe, laetſte woorden, en doodt wordt vertelt, en daerna op ſijn plaets te melden ſtaet, beveel ik 't oordeel der beſcheidenen en onpartijdigen, voorneemens ſijnde al 't geſprek dat hy met Walæus en d'andre Predikanten hadde, uit d'Aenteikeningen van beide de ſyden, ſoo wel der Contraremonſtranten als der Remonſtranten, gelijk tot noch toe geſchiedt is, te verhaelen. Wanneer Walæus de belydeniſſe ſtraks gemeldt hadt gehoort, beſloot hy daer uit, dat d'Advocaet dan niet Remonſtrantſch, maer Contraremonſtrantſgeſint was geweeſt. Hier op ſoude hy geſeit hebben *dat ſulks waerachtig was en dat hy alleen ſwaerigheit hadt gemaekt in d'abſolute predeſtinatie condemnatoir* (dat is in de Predeſtinatie waer door men abſolutelijk, ſonder aenſien van geloof of ongeloof, wordt verworpen en verdoemt) *gelijk die van ſommigen wierdt gedreven.* Walæus antwoordde, dat men hem op die ſwaerigheit hadt konnen voldoen: dewijl de geenen die verdoemt worden ook dat niet doen 't geen ſy door de kracht der natuure hadden konnen doen: Dat ook de Contraremonſtranten op die ſwaerigheden, of op die verdoemenende Predeſtinatie, of Verwerpinge, niet alleen niet hadden gedrongen, maer ook de ſelve met voordacht gemijdt, gelyk ook in de Haeghſe Conferentie daer van niet was gehandelt: dat derhalven hy Advocaet ſijne authoriteit niet hadt behooren te gebruiken tot voorſtandt der Remonſtranten, maer der Contraremonſtran-

Margin notes:
gevoelen over 't ſtuk der Religie.
Ant. Walai Vita p. 24. *Baud.* XI. 53 *Trigland. p.* 1157.
Walæus verſtaet dat d'Advocaet Contraremonſtrants was geweeſt.
Doch d'Advocaet maekt ſwaerigheit op het ſtuk der Verwerping.
Vita Ant. Walai p. 24.
Walæus pooght hem daer op te voldoen.

ſtranten. Syn antwoordt was *dat deſe ſaek een andre reeden hadt; dat ſijn meining was geweeſt dat de leere der Contraremonſtranten opentlijk ſoude worden gepredikt, maer dat hy alleenlyk daer toe hadt gearbeidt, dat de Remonſtranten die dat ſoo niet verſtaen konden, niet voor 't hooft ſouden worden geſtooten, noch onderdrukt, gemerkt de ſtaet van 't landt ſulks, naer ſijn oordeel, niet konde lyden.* Daer Walæus tegens inwierp dat het tegendeel nochtans was geſchiedt, dat de Contraremonſtranten waeren uit hunne dienſten geſtooten, en Remonſtranten in hunne plaetſen geſtelt, 't welk d'eerſte en meeſte oorſaek van beroerte onder 't volk hadt gegeven. Maer d'Advocaet gaf tot antwoordt, *dat anderen ſijn voorneemen niet genoegh hadden ingevolgt.* Walæus daer op, dat hy uitvlugten ſcheen te ſoeken, daer hy nochtans bedenken moeſt, dat men van Godt niet licht vergeving kon verwerven, ten ſy dat men ſijne ſonden oprechtelyk wilde belijden. Met deſe en diergelyke redenen wierdt de tijdt doorgebraght, tot dat men den Advocaet aenſeide, dat d'avondt-maeltijdt gereedt was. Hy noodigde Walæus, nevens den Geweldigen Karel Nys, by hem ten eeten, begeerde dat Walæus 't gebedt ſou doen, hem de ſpijſe voordienende, en den drank toebrengende, eveneens als of hy hem in ſijn eigen huis hadt onthaelt: 't welk niet kon geſchieden dan met bedaerde ſinnen, en met een gemoedt dat ſich ſelven maghtig was. Hy heeft ſelf wat hertelyk gegeten, gelijk die geene plegen te doen, die met verſcheide gedachten gins en herwaerts getrokken, maer nochtans door de ſelve niet onderdrukt worden. Hy wilde geen wijn drinken op dat het gemoedt, door veelerlei gedachten beroert ſijnde, niet ſoude ontſtelt worden. Syn Dienaer Jan Franken was die gantſchen avondt in de kamer van de Kapitein des armes, Van der Meulen, opgehouden. Hier, nevens Hugo Beyerus Predikant in den Haege, en noch twee ſoldaeten van 's Prinſen garde, eetende, verſtondt hy dat ſijn Heer ſterven ſoude. Ontrent negen of half tienen liet men hem nevens Beyerus, en die twee ſoldaeten, wêer by ſijn Heer. Doch te vooren beval hem Van der Meulen wel ſcherpelyk, wegens de Rechters, dat hy met ſijn Heer niet in 't heimelijk oft alleen ſoude ſpreeken

MDCXIX

Meint dat hy ſijn authoriteit alleen hadt behooren te gebruiken tot voorſtandt der Contraremonſtranten.

Syn antwoordt.

Vita Ant. Walæi p. 24. Baud. XI. 53. Trigland. p. 1157.

Tegenwerping van Walæus.

Des Advocaets antwoordt.

Hy noodigt Walæus by hem ten eeten, en onthaelt hem met groot betoogh van gelykmoedigheit.

Ant. Walæi Vita p. 25. Trigland. p. 1157.

kem

MDCXIX ken nocht hem iet ind'ooren luisteren, en de soldaeten geboodt hy, wel toe te sien dat sulks niet geschiedde. De Dienaer seer bedroeft sijnde, seide; ik zal hun bevel naekomen: voorts versocht hy dat men hem sou toelaeten, tot den einde toe by sijn Heer te blyven. In de kamer komende vondt hy den Advocaet sitten in sijnen stoel. Als hy de twee soldaeten sagh komen seide hy, *Wat is dat te seggen?* Van der Meulen seide, De Heeren hebben 't soo begeert. Daer de Gevangen op antwoordde, *'t is onnoodig, 't is een groot afsien, waer toe doch dit voor 't lest?* Van der Meulen uit de kamer gegaen sijnde vraegde d'Advocaet sijn Dienaer, of hy niet wist, *of sijn brief aen sijn huisvrouw en kinderen was bestelt?* De Dienaer daer niet afwetende, deedt hy Van der Meulen binnen komen, dien hy de selve vraege deedt. Dees versekerde hem dat die brief wel was bestelt. Een weinigh daernae stondt hy op, en ging in 't vertrekkamerken en vraegde sijn Dienaer, *waer hy was geweest en wat men met hem hadt gedaen?* Syn Dienaer hem geseit hebbende waer hy was geweest, meinde d'Advocaet verder met hem te spreeken, doch omsiende over sijn schouderen en de twee soldaeten gewaer wordende, seide hy, *Wel dus cruel.* Syn Dienaer seide dat Van der Meulen belast hadt niet in 't heimelijk met hem te moogen spreeken, en soo sijn Edelheit iet te seggen hadt, dat het overluidt moest geschieden. Hy daer op *is 't ook moogelyk, voor het laetste sulken scherpen opsicht! Magh ik niet een woordt of twee spreeken?* De soldaeten seiden *Myn Heer moet het ons niet quaelyk afneemen, wy moeten onsen last volgen.* Men gaf het den naem, gelijk uit d'aenteikeningen van Walæus blijkt, dat de wachters te dier tijdt by hem gestelt wierden om te beletten, dat hy, met sich selven om te brengen, de straffe des doodts niet sou voorkomen. Maer anderen geloofden dat 'er op dien ouden man, die sich soo gelijkmoedelyk en godtvruchtelijk ter doodt schikte, de minste redenen van sulk naedenken niet konden vallen: dat ook het geduurigh geselschap van sijnen Dienaer en de Predikanten hem tegens sulk een heilloos voornemen genoegh kon versekeren, en dat het alleen te doen was om hem in dien laetsten tijdt alle vryheit van spreeken t'eenemael

Syn Dienaer Jan Franken komt weer in de kamer met Hugo Beyerus Predikant in den Haege, en met twee soldaeten.

Oldenbarneveldts Leven. p. 240. 241.

Uitenbogaerts Hist. p. 1202.

Die hem beletten met sijn Dienaer in 't heimelyk te spreeken.

Ant. Walai Vita p. 25.

Triglands Hist. p. 1158.

mael

mael af te ſnijden. De Heer van Oldenbarneveldt daernae weêr na ſijn ſtoel keerende, verſocht op Walæus, *dat hy by ſijne Excellentie den Prins van Oranjen ſoude gaen, om van ſijnen 't wegen te verſoeken: Eerſt dat ſijn Excellentie, dien hy altijdts met een oprechte genegentheit hadt gedient, ſoo veel ſijn ampten, dienſten en beroepen hadden toegelaeten, indien hy echter iet tegens hem moght hebben miſdaen, hem dat wilde vergeven. Ten tweeden, dat hy ſijne kinderen, die gehuwlykt waeren aen de beſte geſlachten des landts welke de Gereformeerde Religie altijdts waeren toegedaen geweeſt, wilde gunſtig ſijn; op dat ſe niet ſouden ontgelden 't geen men meinde dat de vader hadt miſdaen.* Walæus vraegde, of 't niet beter ſou ſijn dat hy dat eerſte verſoek ſonder voorwaerde voorſtelde, en rondelyk vergiffenis verſocht van 't geen hy miſdaen hadt? Hy vraegde met eenen wat hy door dat *vergeven* verſtondt? Of dat ſich ook ſoo verre uitſtrekte, dat daermede 't vonnis tegens hem gegeven moght opgehouden worden. d'Advocaet daer op eenigen tijdt geſweegen, en ſich bedacht hebbende, gaf tot antwoordt, dat ſijn verſoek ſoo ver niet ſtrekte, en begeerde dat hy 't den Prinſe in diervoegen ſou voordraegen gelyk hy 't hem hadt voorgeſtelt. Als Walæus noch wat vertoefde om door Van der Meulen te verneemen of ſijn Excellentie onledig was, en hem gehoor wilde verleenen, verſocht de gevangen aenſtendiglijk, dat hem de Predikant die vriendtſchap wilde doen. Hy ging ontrent ten tien uuren naer ſijn Excellentie, en ter ſelver tijdt quam ook Johannes Lamotius Predikant in 's Gravenhage in de gevangenkamer, voor wien d'Advocaet een ſtoel deedt ſetten, en hy ging mede aen de taeffel ſitten. Van deſen werdt verhaelt, dat hy den verweſen Heer dikwils aenſagh met traenen in d'oogen. Hy quam, naer 't gebruik der Hollandtſche Kerken, om nevens ſijn medebroeder Beyerus den verweeſen te vertrooſten en te verſterken. Walæus midlerwyl by ſijn Excellentie gekomen deedt ſijn boodtſchap. De Prins, hebbende de traenen in d'oogen, gaf dit antwoordt. *'t Ongeluk van den Advocaet is my leedt: Ik heb hem altijdts lief gehadt, en dikwils vermaent anders te doen. Dewijl hy ſedert eenigen tydt herwaerts een andre forme van regeering heeft getracht*

MDCXIX

Hy ſendt Walæus aen ſijn Excellentie om van ſijnent wegen twee dingen te verſoeken. *Uitenb. Hiſt.* p. 1202. *Oldenb Leven.* p 242. *Baudart.* xi. 54.

Walæus vraegh op het eerſte verſoek. *Ant. Walæi Vita* p. 25. *Baudart* xi. 55. *Trigland* p. 1157.

Syn antwoordt. *Baudart.* xi 54. *Oldenb. Leven.* p. 242.

't Antwoordt van ſijn Excellentie. *Ant. Walæi Vita.* p. 25.

MDCXIX *tracht in te voeren, die de kerk en Republijk ſou hebben t'ondergebraght, heb ik my tegens hem moeten ſtellen. Maer ik vergeef hem gaerne 't geen hy tegens my heeft miſdaen. Doch hy kon dat wel ſonder conditie hebben verſocht: want hy heeft het krijgsvolk van den eedt, die ſy my, als hun Veldtoverſte, ſchuldigh waeren, getracht af te trekken. Twee dingen hebben my wat geſpeeten: het eene dat hy geſeit heeft dat ik ſtondt naer de Souverainiteit, het ander dat hy my tot Uitrecht in ſulk een prykel heeft gebraght. Dan ik beveel 't aen uwe voorſichtigheit of gy hem deſe dingen wilt bekentmaeken of niet, want ik ſoek niet anders dan 's mans ſaeligheit. Ook heb ik op de Rechters begeert, dat het geen hy tegens my heeft miſdaen hem tot geen miſdaedt ſou toegerekent worden, En wat ſijn kinderen aengaet, ik ſal die gunſtig ſijn ſoo lang als ſy wel doen.* Walæus, met dit beſcheidt willende weghgaan, wierdt van den Prins weêr om geroepen, die hem vraegde, *Spreekt hy van geen pardon?* De Predikant ſeide, *dat hy daer met waerheit niet van hadt verſtaen*, en ging daer op naer den Advocaet, hem bekent maekende, dat de Prins geſeit hadt, hoe hy hem altijdts ſeer lief hadt gehadt, en nu vergaf wat hy tegens hem hadt miſdaen, maer dat 'er eenigh particulier was dat d'Advocaet tegens ſijn perſoon hadt gedaen 't welk hem wat hadt geſpeeten: dan dat hy ſijne kinderen altijdts in goede recommandatie ſoude houden, ſoo lang ſy wel ſouden doen. Gevraeght ſijnde wat dat particulier was, weigerde hy 't te ſeggen. d'Advocaet badt, dat hy 't ſeggen ſoude. Hy ſeide, Mijn Heer weet ſelf wat hy gedaen heeft. Hy badt andermael om te weten wat het was. Toen ſeide hy van 't ſtaen naer de ſouverainiteit, en 't ſtuk van Uitrecht. d'Advocaet antwoordde, *Dat hy voor ſijn kinderen niet meer begeerde, en wat het belet der doodtſtraffe, of 't pardon, aenging, dat ſijn Excellentie ſich daer in abuſeerde. Maer 't was naer dat hy vreeſe hadt gehadt dat ſyn Excellentie ſtondt naer de ſouverainiteit, ofte meerder authoriteit in 't landt. Al van 't jaer 1600 af hadt hy die vreeſe gehadt, en de redenen in 't lang gedicteert, met verſoek dat het ten beſten verſtaen moght worden: dat hy anders den Prins ſoo ſeer hadt bemint, dat indien de ſouverainiteit van de Nederlanden in ſijn maght waer geweeſt, hy de ſelve, indien 't met ordre hadt konnen geſchieden, aen hem ſou hebben opgedraegen.*

Baudart. xi. 54. Trigland. p. 1157, 1158.

Oldenbarneveldts Leven, p. 242. Vita Ant. Walæi p. 25

Walæus verhaelt den Advocaet op wat ſin de Prins hadt geantwoordt.

Des Advocaets verklaering op dat antwoordt.

Oldenb. Leven p. 42. Ant. Walæi vita. p. 25. Baudart. xi. 54. Trigland. 1158.

gen.

gen, Doch hy bekende, schrijft Walæus, dat hy tegens sijn Excellentie wat hevig was geworden, toen hy in den Haege in de scheurkerk der Contraremonstranten gingk. 't Geen aengaende de krijgsluiden en tot Uitrecht geschiedt was, meinde hy dat soo moest gedaen worden om *oproer voor te komen.* Voorts heeft hy Walæus voor sijnen dienst, hem in desen gedaen, bedankt. Nae desen tijdt heeft hy alle personeele ongesintheden of ongenegentheden, soo veel men konde merken, laeten vallen, en begost sich geheel te voegen tot geestelyke bedenkingen. De werelтsche saeken stelde hy uit sijn sin, en bekende dat hy daer geen troost in kon vinden. Doch de Predikanten konden hem daer toe niet brengen, dat hy soude bekennen de doodt, dien hy sterven soude, verdient te hebben: dewijl hy betuigde *dat indien 'er al eenige fauten in sijne handelingen waeren geweest, dat hy nochtans in sijn doen altijdts een goedt wit hadt gehadt.* Niettemin bekende hy schuldigh te sijn aen veele sonden, waer door hy de doodt voor Godt wel hadt verdient. Hier tegens seiden de Predikanten, dat hy sijn eigen oordeel moest mistrouwen: dat hy in sijn eigen saeken sijn selfs Rechter niet kon sijn: dat hy moest gelooven dat de Heeren Rechters, van de Provincien gestelt, die met eede verbonden waeren om een rechtvaerdige sententie te sprecken, en daer nu soo lang mêe waeren besich geweest, sijne saek behoorlijk hadden overwoogen. Op dit seggen schrijft Baudart dat hy soude geantwoordt hebben. *Dat hy de Rechters niet wilde beschuldigen, maer dat hy nu quam in een tijdt in den welken men andre maximen, of regelen van regering in den Staet hieldt, dan in den tijdt in welken hy was geweest, en dat hy daerom van de Rechters quaelyk konde geoordeelt worden.* Ook verhaelt de selve Baudart, (die sich in 't beschryven van sijn Doodt van d'Aenteikeningen des Professors Walæus heeft gedient *) dat sijn Excellentie als men dat seggen des Advocaets hem daerna aendiende, daerop, in 't bysijn van Graef Willem Lodewyk sou hebben geantwoordt, *dat d'Advocaet die maximen van staete in den staet niet hadt gevonden, maer soeken in te brengen, en dat sulke sijne maximen de kerk en staet souden hebben bedorven.* Maer anderen verhaelen dat gesprek, dat hy met de

MDCXIX

Hy bereidt sich ter doodt.

Doch weigert te bekennen dat hy den doodt hadt verdient. *Baudart. Mem.* XI. 54, 55.

Tegenwerping der Predikanten.

Syn antwoordt. *Baudart.* XI. 55.

* *Vid. Ant. Walæi operum Tom.* II. p. 430. *Baudart.* XI. 55.

MDCXIX de drie Predikanten, Walæus, Lamotius, en Beyerus heeft gehadt, wat breeder, en op dese wyse. Als se hem wat hardt in sijn gemoedt sochten aen te tasten en tot schuldtbekenteniste te brengen, op dat hy sich geruster ter doodt mogt begeven, gaf hy hun tot antwoordt, *Ik ben wel gerust om te sterven, maer ik kan niet begrypen waerom ik sterven moet. Ik heb niet anders gedaen dan naer gerechtigheit, naer de privilegien van den lande en volgens eer en ampt en conscientie.* Wanneer de Predikanten daer op seiden, dat de vierentwintigh Rechters, die over hem geseten hadden, geen kindren waeren, maer ook luiden van conscientie: dat het geen kleene saek was een mensch te verwijsen, en dat sy 't voor den oppersten Rechter souden moeten verantwoorden, liet hy sich dus hooren: *Ik troost my in Godt, mynen Heere, die is een kenner der herten en sal alle menschen oordeelen. Godt is rechtvaerdigh. Maer men heeft my niet gehandelt als men naer gerechtigheit behoort te handelen. Men heeft myne Heeren en meesters, voor welke ik my behoorde te verantwoorden, gelyk in alle landen gebruikelyk is, afgeset en my onttrokken, en veele van myn vyanden, die nooit in de regeering geweest sijn, en meest al jonge luiden sijn, die niet veel gesien of gelesen hebben, in de plaets gestelt. Ik heb veel gelesen en diergelijke exempelen gesien, en weet dat'er niet goedts van is gevolgt. Nae myn doodt sullen sy eerst weeten wat regeeren is. De vier en twintigh Rechters sijn meest alle myn vyanden. Wat my die hebben voorgehouden, daer heb ik naer moeten hooren. Ik heb tegens de Rechters geappelleert, ten heeft my niet moogen helpen. Men heeft my al stuksgewys, maer niet staetsgewys geëxamineert. De proceduuren, tegens my gehouden, sijn veel te hardt geweest. Dikwils heb ik versocht om myn examinatie te moogen sien, en met raedt van vrienden daer op te moogen besoigneren, gelyk in veele en alle landen van rechten 't gebruik is. 't En heeft my niet mogen gebeuren. Ook heb ik myn huisvrouw en kinderen in sulk een langduurige quelling niet moogen spreeken. 'T sijn onbehoorlyke proceduuren, die men tegens my ouden man van twee- en tseventig jaren gehouden heeft, die de landen soo getrouwelyk twee- en veertigh jaren heb gedient.* Daerop verhaelde hy verscheide diensten die hy hadt gedaen. *Ik was* seide hy *mede onder de vrywilligen, op mijn eigen kosten, op 't* ontset

Breder verhael van sijn gesprek met de Predikanten.

Syn betuiging van gerustheit en onschuldt.

Oldenb. Leven. p. 243.

Syn verdre betuiging, en beklagh.

Verhaelt sijn diensten.

ontſet van Haerlem, daer ik met groot geluk afquam. De Predikanten ſeiden, deſe ſaeken ſijn ons onbekent. Wy hebben daer geen verſtandt van. Ook hebben wy geen laſt om van ſulke dingen te ſpreeken. Wy ſijn ſlechts geſtelt om mijn Heer te vermaenen tot boete en leedtweſen van ſijn openbaere en verborgene ſonden. Hy antwoordde, *Ik weet het wel, maer ik moet dit evenwel ſeggen.* Voorts met hun in geſprek raekende over het ſtuk van de Predeſtinatie, ſoude hy ſijn gevoelen hebben verklaert met de woorden van ſijne gedrukte Remonſtrantie. *Ik heb*, ſprak hy, *het ſtuk van de hooge Predeſtinatie nooit konnen gelooven, dat heb ik Gode altijdts opgegeven. Ik geloof dat een goedt Chriſten menſch moet gelooven, dat hy door Godts genade, en om de voldoening onſes Saligmaekers Jeſus Chriſtus voor onſe ſonden, gepredeſtineert is om ſalig te weſen, en dat hy dat geloove heeft door de ſelve genade Godts, en ſoo hy in groote ſonden moght komen te vervallen, dat ſijn vaſte hoope en vertrouwen moet weſen, dat Godt de Heere hem daer in niet ſal laeten volharden, maer hem om genade biddende, genaedelyk ſal bekeeren, en tot berouw brengen, en in 't geloove ten einde ſijns levens toe doen volherden. Dit gevoelen heb ik in 't jaar vijftienhondert ſeven en tſeſtigh geopent aen de twee Profeſſooren der Theologie, Boquinus en Zanchius, en aen den voornaemſten Predikant Olevianus, [tot Heidelberg] die my ſeiden, dat ik my daer mede wel moght geruſt houden, ſonder het ſtuk verder te onderſoeken. Ik ben van 't jaar tſeventig en een en tſeventigh geweeſt van 't ſelve gevoelen als ik nu ben.* De Predikanten ſeiden daer op, dat het geloove een gaeve Godts, en allen menſchen niet gegeeven was: dat het den menſche uit den Hemel moeſt gegeeven worden, eer hy konde ſaelig worden. Hier op vielen wat diſputen, en d'Advocaet gaf ſe daer op ſulk contentement, dat ſe ſelfs verwondert waeren, en een wyle tijdts ſaeten ſonder ſpreeken. Toen vielen ook eenige woorden over de Nationale Synode tot Dordrecht gehouden, en 't veroordeelen der Remonſtranten, daer hy ſijn verwondering over te kennen gaf. *Men wil*, ſeide hy, *miſſchien den ouden voet gebruiken, gelyk men gewoon is by de Paepen te doen, maer de ſaeken ſijn te verre verloopen, dat wil nu niet vallen. 'T is te ver gekoomen. De Heeren*

MDCXIX

Syn verklaering over 't ſtuk van de Predeſtinatie.

Syn woorden aengaende de Nationale Synode, en

MDCXIX *ren Staeten van Hollandt hebben altijdts gearbeidt, om eerst een Provinciale Synode te houden, en met'er tijdt de humeuren wat te vermorwen, en daerna sou men wel een Synode Nationael gehouden hebben. Men heeft altijdts vreese gehadt dat'er niet goedts uit volgen soude. 'T was ook alsoo verre gebraght, dat, indien men noch drie uuren langer hadt getoeft, men een resolutie soude hebben genoomen tot een Synode Nationael. Hadt gy malkanderen wat willen te gemoet gaen, de saeke soude soo hoogh niet gekoomen hebben, gy sijt al te partiael tegens den anderen geweest.* De Predikanten seiden. Wy konden tegens ons gemoedt en conscientie, en onse hooge Overheit niet doen, hem voorts vraegende, *Of'er niet was in sijn conscientie dat hem quelde, en daer hy om sterven moest:* seggende, *dat hy daer van berouw en leedtwesen moest hebben, en Godt om genaede bidden; want die Godt om genaede baeden, wierden verhoort.* Syn antwoordt was. *Dat weet ik seer wel. Ik heb, mijns weetens, nooit iemant te kort gedaen. Mijn brieven die ik aen Caron, als aen een oudt vriendt, voor desen met gelyke swaerigheit gequelt, op hoope van goeden raedt en troost heb geschreven, heeft men doen opsoeken en gevonden. Men heeft daer hardt op gestaen. Ik heb versocht dat het ten besten geduidt moght worden. Als oude luiden eenige swaerigheit over komt, dan konnen sy 't soo lichtelyk niet vergeeten. Wat aengaet de Waerdtgelders, die sijn aengenoomen tot bescherminge van de Magistraeten en steden, om dat men sagh dat'er dagelijks soo veel pasquillen en libellen tegens hen uitquaemen en daetelykheden gebruikt wierden, dat heb ik nooit wel konnen verdraegen.* Walæus seide daerna, Ik denk dat mijn Heer de weereldt al heeft verlaeten, sich met de wereltsche lusten en begeerte niet meer bekommert, en wel geresolveert is om Jesus Christus in 't eeuwigh leeven te verwachten? Hy antwoordde. *Ja seer gaerne, ook heb ik de werelt al over lange jaeren verlaeten, en ben wel geresolveert om te sterven, maer ik kan niet bedenken wat redenen dat 'er sijn, die de doodt waerdig sijn. Ik heb myn Heeren de Staeten van Hollandt en Westvrieslandt, de Heeren Edelen en de steden van dien oprechtelijk, vroomelyk en getrouwelijk gedient, insgelyks de Heeren Staeten van Utrecht als hooge overheit van myn vaderlandt oprechtelyk en getrouwelyk geraeden, om sich te bevryden van alle oproer der gemeente,*

'T veroordeelen der Remonstranten.

Wordt wêer in sijn gemoedt aengetast en tot boete vermaent.

Syn verklaering tot betuiging van onschuldt.

Aenspraek van Walæus.

Des Advocaets antwoordt, met verdre betuiging van sijn gerustheit, onschuldt, en oprechtigheit tot den

te, en van alle bloedtstorting daer mede sy overlange sijn gedreight geweest. De selve insichten heb ik gehadt voor de steden van Hollandt, op dat een iegelyk beschermt en niemant beschaedight soude werden. Somtijdts heb ik wat haestigh gesprooken of ingestelt: dat was, om dat ik sagh, dat men daegelyks sulke leelyke, fameuse libellen en pasquillen uitstrooide tegens myne Heeren en Meesters, sonder dat daer ordre tegens gestelt wierdt, dat heb ik niet konnen verdraegen. Oude luiden konnen sulks niet wel aen d'een sijde stellen. Het geen tegens my in 't particulier is geschiedt, heb ik met patientie, soo veel my moogelijk was, gesocht t'overwinnen. d'Oneenigheit en tweedraght, die in't landt sijn, sijn my van herten leedt geweest. Ik heb alle middelen, soo veel my moogelyk was, aengewendt, om die by te leggen met alle soetigheit, altijdts vreesende, dat de vyandt sijn slagh soude waerneemen, om ons in dese gelegentheit t'overvallen. In den staet des landts magh ik wel met waerheit seggen, dat ik, van den jaere twee-en tseventigh af, tot noch toe, tegens der Spaenschen en hunner aenhangeren pretensen op dese landen, soo resoluit en onveranderlijk ben geweest, om lyf, goedt, en bloedt daertegens ten alleruiterslen op te setten, als iemandt anders, niemant uitgesondert: Dat ik ook in oprechte liefde, couragie en resolutie de hoogheden vry- en gerechtigheden van den lande, leden en steden van Hollandt en Westvrieslandt ten uiterste heb voorgestaen, en onveranderlyk ben constant gebleven. Hy vraegde ook aen de drie Predikanten hoe 't met sijn medegevangenen stondt. *Sal*, sprak hy, *myn Grotius ook sterven, en ook Hogerbeets?* Beyerus seide, Ik heb daer noch niet van gehoort. *Het soude my*, seide d'Advocaet, *van die twee Heeren jammeren, Sy sijn noch jong en souden de Landen nog grooten dienst konnen doen. Voor my ik ben oudt en afgesloost, en kan niet meer. Ik heb schier meer gedaen dan ik konde. Ik heb soo seer geyvert in 's landts saeken, dat ik myn eigen particuliere saeken niet heb konnen waerneemen. Ik hadt myn huis te Loosduinen expres doen opmaeken, om daer te gaen woonen, en wat ordre te stellen op myne particuliere saeken. Verscheidemaelen heb ik myn affscheidt van de Heeren Staeten van Hollandt versocht: maer ten heeft my niet moogen gebeuren. Het schynt dat my Godt dit heeft opgeleit.* Dan eenigen meinen dat hy dese woorden wat laeter in de nacht heeft gesprooken. 't Kan ook sijn dat hy sommi-

MDCXIX dienst der Landen en den voorstandt der vryheit. *Oldenb. Leven. p. 245. en de Historie van sijn gevangkenisse, bekentenisse, laetste woorden, en doodt. p. 70, 71.*

Syn bekommering over de Groot en Hogerbeets. *Ant. Walai vita. p. 25. Oldenb. Leven. p. 247.*

MDCXIX sommige van dese dingen meer dan eens, en op verscheide tyden, heeft geseit. Hy vermaende ook de Predikanten, *dat se den Remonstranten niet hardt souden vallen, maer met alle sachtmoedigheit tegens hen handelen, op dat nae sijn doodt de rust van 't landt te beter moght worden getroffen, en alle swaerigheden in de kerken ter nedergeleit.* Door soo veel spreekens en beweeging des gemoedts en des lichaems seer vermoeit sijnde, versocht hy dat men hem wat sou laeten rusten. Anderen verhaelen, dat de Predikanten hem vraegden, of hy niet wat rusten wilde, en dat hy, daer in bewilligende, begeerde dat iemant van hun een avondtgebedt sou doen. Dit was ontrent ten elf uuren. Nae dat Lamotius het gebedt hadt gedaen, seide hy, dat de Predikanten ook souden gaen slaepen, en des morgens met den daegeraet wederkeeren. Walæus seide, dat hun belast was den geheelen nacht by hem te blyven. Hy seide, *'t is onnoodig.* Toen gingen sy in de naeste kamer daer de Rechters gewoon waeren te vergaederen. Te bedt gaende, trok hy sijn segelringk van sijn handt, en seide tot sijn Dienaer, *Geef dat mynen oudtsten soon.* In 't ontkleden, want hy ging, gelyk hy gewoon was, in sijn naekte bedde, meinde hy met sijn Dienaer te spreeken, maer de Soldaeten verboden 't hem. Te bedde sijnde ging sijn Dienaer aen 't hoofteinde sitten om met hem te spreeken, dan de soldaeten seiden, dat hy op een andre plaets sou gaen sitten. Ten twaelf of eene uure in der nacht eischte d'Advocaet de pot om sijn water te maeken, als sijn Dienaer hem die gaf, socht d'Advocaet wêer met hem te spreeken, maer een der Soldaeten dat hoorende trok den Dienaer wederom wegh, daer hy op seide, *dit is hardt.* d'Eene Soldaet sat en sliep, en sijn Dienaer, Jan Franken, sei tegens den ander, *Ik sie dat myn Heer my gaerne soude spreeken, en heeft missckien iet aen sijn huisvrouw en kinderen te seggen, laet my doch met hem spreeken. Is 't iet daer verlang aen is, ik sal wel maeken dat gy daer een vergeldinge voor krygen sult van den Heer van Groeneveldt: uw kameraet slaept doch, die sal 't niet weeten.* De Soldaet seide, ik begeer dat niet te doen. Ik wil my selven in geen swaerigheit brengen. De Dienaer, *Als gy self swijgt soo kan 'er geen swaerigheit uit koomen.* De

Syn vermaening aen de Predikanten om de Remonstranten sacht te handelen.

Ant. Walæi vita p. 25. Baudart. XI. 53. Trigland. p. 1158.

Hy gaet te bedt om te rusten en meint met sijn Dienaer te spreken, maer 't wordt hem door de soldaeten belet.

Soldaet, Ik ſal 't niet doen. Ondertuſſchen ſocht d'Advocaet te ruſten, maer hy kon geen ſlaep vatten. Een wyle tijdts ſtil gelegen hebbende, ſeide hy tot ſijn Dienaer, *Ik kan niet ſlaepen, leeſt wat in den Siekentrooſt*, 't welk hy deedt. De Soldaeten ſeiden, wy ſullen de Predikanten wel haelen; ſy ſijn doch by der handt. Hy ſeide, *'t en behoeft niet.* Op hun aendienen, of gelijk anderen verhaelen, op het aenſeggen van Van der Meulen quam Beyerus by hem, die den Siekentrooſt voorlas, en in 't leſen veele vermaeningen deedt uit de Schriftuure, daer hy ſoo op antwoordde, dat de Predikant bynae een half uure ſat ſonder een woordt te ſpreeken, ſoo dat de Soldaeten tegens ſijn Dienaer ſeiden, *Al waeren der tien Predikanten, hy ſoude 't hun wel te raeden geeven.* Hy vraegde ook *waer de plaets bereidt was daer hy ſterven ſoude?* Beyerus ſeide, op of voor de Saele. Toen ſoude d'Advocaet, gelijk ſommigen verhaelen, ook gevraeght hebben, of De Groot en Hogerbeets ook ſterven ſouden: ſonder daer noch ſeker beſcheidt van te bekomen. Daernae ſeide hy, *Ik ſal noch eens ſien, of ik ſlaepen kan.* De Predikant en ſijn Dienaer gingen aen d'een ſijde, wel een uure lang, maer in dien tijdt quam'er ook geen vaek in ſijn oogen, ſoo dat hy eindelijk ſeide, *Ik kan niet ſlaepen, geef my mijn Franſch Pſalmboek.* Hier in heeft hy een lange wijle geleſen. Met het aenbreeken, van den dagh, die ſijn laetſte was, den dertienden van Bloeymaendt, ontrent ten drie of vier uuren, ging Beyerus uit de kamer, en Walæus met Lamotius quaemen in ſijn plaets, die hy ſeer vriendelijk bejegende, belaſtende dat men hun ſtoelen voor ſijn bedt ſou ſetten. Sy vraegden hem, of hy wel hadt geſlaepen, en wel gereſolveert was Jeſus Chriſtus in 't eeuwigh leven te verwachten, en of'er niet was dat hem in ſijn conſcientie quelde? Hy antwoordde, *Ik hadt wel gehoopt wat te ruſten, maer daer kon geen ruſt in myn oogen komen; doch ik verhoop haeſt de eeuwige ruſte.* Op de vraege, of 'er niet was dat hem quelde, ſeide hy, *Ik ben ſeer wel geruſt, en gereſolveert om te ſterven, maer ik kan niet begrijpen waerom ik ſterven moet. Ik wenſch van herten dat door myn doodt en bloedt, alle tweedragt en oneenigheit, die in 't Landt ſijn, moghten ophouden.* De Predikanten

MDCXIX

Hy kan niet ſlaepen en laet den Siekentrooſt leſen.

Beyerus komt by hem, om hem te vertrooſten.

Hy tracht te ſlaepen.

Leeſt in ſijn Pſalmboek.

Walæus en Lamotius koomen weer by hem.

Hun aenſpraek en vraege.

Oldenb. Leven p. 147. *Uitenb. Hiſt. p. 1205.* *Baud. XI, 55.*

Syn antwoordt.

Syn wenſch.

MDCXIX ten hebben toen eenigen tijdt het hunne gedaen, om hem uit Godts woordt tegens alle aenvechtingen te vertrooſten, en hy nam hunne vermaeningen goedighlijk aen: ſomtijdts ſuchtende met traenen in d'oogen, ſomtijdts ſijn vertrouwen op Chriſtus den Salighmaeker, en de vaſte hoope ſijner ſaligheit voor hun betuigende. Daernae ſijn de Predikanten tuſſchen vijf en ſes uuren weer uit ſijn kamer gegaen, ontboden van de Rechteren, om uit hun te verſtaen, wat tuſſchen hen en den Gevangen dien nacht was gepaſſeert. Nae dat ſe dat verhaelt hadden, bevaelen de Heeren, dat ſe den man, ſoo veel als doenlijk was, tot een Chriſtelijk einde ſouden bereiden. 't Was ontrent deſen tijdt, of weinig vroeger dat hy tot ſijn Dienaer ſeide, *ſnijdt mijn hemdt voor open*, 't welk hy ſonder eenige ontſtelteniſſe aenſagh, voorts tot hem ſeggende, *Jan ſult gy tot den leſten toe by my blijven?* Hy ſeide, ja ik, mijn Heer, indien 't my wordt toegelaeten. Ik heb Van der Meulen verſocht dat hy 't de Heeren van mijnen 't weegen vraegen ſoude. d'Advocaet ſeide, *Helpt my gedenken, als de Predikanten binnen komen, dat ik 't de Heeren ſal doen vraegen.* Hy ſeide daernae noch eens, *Jan ſult gy ook by my blyven tot den uiterſten toe?* 't Welk hem de Dienaer beloofde, voorts biddende, dat hy hem ſou willen gedenken met een Teſtament. Hy ſeide: *Segh aen mijn huiſvrouw en kinderen, dat ſy malkanderen in liefde en eenigheit willen vertrooſten: dat ik door Godts genade wel geruſt ben, en dat ik hoop dat ſy van gelijken ſullen ſijn: dat myn kinderen mijn huisvrouw minlijk en vriendelijk willen ſijn, den kleenen tijdt die ſe noch te leven heeft: dat ſy u willen voor gerecommandeert houden, ſoo by haer ſelven als anderen tot een goede conditie, dat ik haer dat voor 't leſte bidde: dat ik ſijne Excellentie heb doen bidden, dat hy myne ſoonen en kinderen ſoude willen in ſijne goede gratie houden, daer op de ſelve my heeft doen antwoorden, dat ſulks geſchieden ſal, ſoo lang ſy wel doen, 't welk ik haer recommandeer in de beſte forme: en dat myne kinderen en kindtskinderen malkanderen kuſſen voor de leſte mael in mynen naeme.* Syn Dienaer badt dat hy 't ſelve wilde ſeggen in 't by ſyn van de Predikanten: ofte dat hy Lamotius wilde belaſten, dat hy 't aen Mevrouw en de kinderen ſoude ſeggen, ofte

Verdre bandelingen van de Predikanten, om hem ter doodt te bereiden.

Sy worden by de Rechters ontboden.

Baud. xi.

Geſprek met ſijn Dienaer.

Syn boodtſchap aen ſijn huisvrouw en kinderen, by forme van uiterſte wil.

ofte dat hy, indien 't hem niet te moeilijk viel, self een briefken wilde schryven. Hy seide, *Help my gedenken als Lamotius komt dat ik 't hem segge: of indien ik schryven magh sal ik 't schryven.* Ik sal, sei sijn Dienaer, mijn Heer altijdts in mijn gebeden gedachtigh sijn, soo lang als ik leeve. Daer d'Advocaet op seide, *Neen Jan, dat is op sijn Paeps, dat is uit als men doodt is. Wilt gy wat goedts doen, doet het nu. Nu is 't tijdt om te bidden, nae de doodt en bidt men niet.* Des morgens voor vijf uuren hoorde sijn Dienaer verscheide maelen den bel trekken in de kamer van de Rechters, en seide, my dunkt dat de Heeren al vergadert sijn, ik heb gisteren avondt verstaen dat se ten vijf uuren souden vergaederen. d'Advocaet, sijn meining verstaende, seide daer op, *Ik magh dan wel opstaen, sy sullen misschien al vroeg willen beginnen. Geef my mijn wambas, en slechts een paer kouffen.* Hy was gewoon altijdt twee of drie paer kouffen te draegen. Toen trok hy ook sijn hemdtrok uit, en seide, *Neem al 't goedt dat in myn sakken is daer uit, en geef het silvren doosken aen myn huisvrouw, het geldt dat 'er in is, behoudt dat voor uw extraordinaris.* Hy seide ook in 't heimelijk, *draegh wel sorgh voor de papieren, die in de kamer sijn.* Als hem sijn Dienaer de kam en borstel gaf, seide hy, *Jan, dit is de leste mael.* Gekleedt sijnde heeft hy sijn mutsken, dat hy gewoon was onder sijn hoedt te draegen, voor sijn oogen getrokken en gepast, seggende, *'t is te kleen, neem de slaepmuts en steekse in uw sak en geef se my als ik se eisch.* Ontrent die tijdt heeft hy eenigh medicament ingenoomen, met een half glas wijns, 't welk hy gewoon was te gebruiken, om sijn hert te versterken. De Predikanten wêer in sijn kamer gekomen sijnde, vraegden of hy noch wat hadt konnen slaepen? Hy seide, *Ik heb niet konnen slaepen, maer ik heb wat in mijn Fransch Psalmboek geleesen, daer staen schoone dingen in, die de Fransche Kerken gemeenlijk in swaerigheden gebruiken, en seer troostelijk sijn.* De Predikanten seiden, Mijn Heer, wy hebben desen nacht gedacht om de schoone belijdenisse, die mijn Heer gistren avondt deedt, en sijn blijde van mijns Heeren weegen, wy hadden sulks niet gedacht. Hy seide, *Dat is mijn geloof altijdt geweest*, en vraegde of sy een morgengebedt wilden doen. Wa-

MDCXIX

Oldenb. Leven. p. 248.

Hy staet op uit sijn bedde en schikt sijn saeken om te sterven.

De Predikanten komen wêer in sijn kamer.

Hun gesprek met hem.

Walæus doet een morgengebedt.

MDCXIX Walæus het gebedt doende, viel d'Advocaet op ſijn knien en badt ſeer ernſtelyk, in ſich ſelven, ſonder geluidt te ſlaen. Lamotius vraegde nae 't eindigen, ſeit mijn Heer ook Amen? Doch hy antwoordde niet, dewijl hy 't niet hoorde. Waer op Lamotius noch eens vraegde, ſeit mijn Heer ook Amen? Daer hy op antwootdde, *Ja Lamotius, Amen.* Hy vraegde toen, *Heeft iemant van de Broeders een gebedt ontworpen om daer buiten te doen?* Lamotius ſeide, ja mijn Heer, ik ſal 't doen. Nae 't morgengebedt laeſen de Predikanten
Baud. XI. 55. eenige trooſtelijke capittelen uit Godts Woordt, uit den Propheet Eſäias, waar van hy ſomwijle eenige plaetſen tot ſijn trooſt toepaſte. Hy hadt ook eenige redenen met de Predikanten van den ſtandt der kerken, inſonderheit in 't geweſt van Vlaenderen, Sluys, Aerdenburgh en Yſendyk: vraegende, of ſy in ruſt waeren, en ook toenaemen? Voorts
Ant. Walai Vita p. 25. hebben ſy uit de t'ſamenſpraek lichtelijk bemerkt, dat hy ſich t'eenemael hadt geſchikt om te ſterven. Hy begeerde
Syn verſoek op Lamotius. ook op Lamotius, dat hy ſijn huiſvrouw ſomtijdts ſou beſoeken, en trooſten, in 't byſonder verſocht hy op hem,
Baud XI. 55. *Oldenb. Leven, p.* 248. dat hy de woorden, boven gemeldt, die hy by forme van uiterſte wil tot ſijn Dienaer hadt geſprooken, en nu wêer herhaelde, aen ſijn huisvrouw en kinderen van ſijnent wegen ſou ſeggen, maer hy antwoordde niet. Dies ſeide d'Advocaet noch eens, *D. Lamotius belieft u dat te doen?* Toen knikte hy alleenlijk met ſijn hooft, maer hy heeft die boodtſchap niet gedaen. Te vooren hadt d'Advocaet door Walæus aen de Rechters doen verſoeken dat ſijn Dienaer Jan Franken tot het laetſte toe by hem moght blijven, 't geen van hun wierdt toegeſtaen. Sijne huisvrouw en kinderen, weinigh verdacht op ſulk een einde, hadden, des Sondaghs 's avondts laet, dien afſcheidtbrief, boven gemeldt, met de tijding des doodts, ontfangen. Deeſe veroorſaekte in dat huis droeffenis, die onuitſpreeklijk is. De traenen en de klagten, die daer geſtort wierden, ſijn met geen pen te beſchrijven. De rouw en 't herten wee, 't welk hun beving en trof, braght hen in ſulk een verlegentheit, dat ſe ten einde van allen raedt ſijnde, niet anders wiſten te doen, dan inder yl het volgende kleen verſoekſchrift t'ontwerpen.

Geven

Geven ootmoedelijk te kennen de bedrukte huisvrouw en kinderen van den Heer van Oldenbarneveldt, dat sy, verstaen hebbende de bedroefde nieuwmaere, op de executie van den selven, bidden ootmoedelijk, dat hun toegelaeten magh worden den selven noch eens voor 't laetste te moogen sien en spreeken, 't welk doende.. MDCXIX Requeft van de huisvrouw en kinderen aen de Rechters.

R. van Oldenbarneveldt. Maria van Oldenbarneveldt.
Willem d'Oldenbarneveldt. Maria van Oldenbarneveldt.
Anna van Brandtwijk.
Walburgh van Marnix.

Dit requeft wierdt door beide sijn soonen, des morgens voor vier uuren, behandight aen den Heer Niklaes De Vooght, Burgermeester van Aernhem, een van de Rechters, die 't aennam over te leveren. Daerop deeden de Rechters den Predikant Walæus ontrent ten ses uuren in hunne kamer koomen: hem bevelende den Advocaet te vraegen, *Of hy geen lust hadt, om sijn huisvrouw of kinderen, of kindtskinderen te spreeken?* Dees vraegh wierdt hem door Walæus voorgestelt, sonder hem te seggen, wat versoek de sijnen hadden gedaen om hem noch eens te sien of te spreeken; want daer van hadt de Predikant geen kennis. Hy dan niet weetende van 't versoek der sijnen, en meenende dat die vraegh van de Rechters quam, gaf ten antwoordt, *Dat dunkt my ongeraeden, de tydt begint te genaeken, het soude voor my en hun een nieuwe ontsteltenis maken.* Dat antwoordt van Walæus aen de Rechteren bekent gemaekt sijnde, schreeven sy by forme van kantteekening op 't voorverhaelde Versoekschrift, Vraege aen hem voorgestelt. *Ant. Walæi Vita p. 25.* Syn antwoordt.

De man en de vader van de Supplianten, gevraeght sijnde, of hy begeert, dat eenige van de Supplianten noch by hem koomen, heeft verklaert sulks niet goedt te vinden, seggende dat het te groote alteratie soude maeken, soo voor hem, als voor hen luiden selfs, waer toe desen de Supplianten dienen sal voor Acte van Verklaeringe.

Gedaen in de vergaedering van de Heeren Rechteren den 13 *May* 1619. *Ter Ordonnantie van de voorschreve Heeren Rechteren, by my, H. Pots.*

Mêvrouw de Princesse Weduwe van Oranje, verstaen hebbende dat d'Advocaet verwesen was om te sterven, konde

MDCXIX de dat in 't eerst niet gelooven, maer hoorende dat sulks waerachtigh was, wierdt se met een seer groote droefheit bevangen: en verhoopende dat se met haer voorbede noch iet sou konnen doen tot sijner verlossing, versocht ten dien einde gehoor by sijn Excellentie, dan 't wierdt haer afgeslaegen. De Heer van Maurier, Gesant des Koningks van Vrankrijk, des morgens ten vier uuren kennis bekomen hebbende, van 't vonnis des doodts, versocht ten vijf uuren audientie by de Heeren Staeten Generael, maer se wierdt geweigert. Daer op schreef hy een seer ernstigen brief aen hunne Hooghmogentheden, sendende den selven met het volgende briefken aen de Heeren van Brakel en Dort.

De Prinsesse van Oranje soekt hem met haer voorbede te redden, maer kan geen gehoor verwerven.

Maurier Gesant des Konings van Vrankryk versoekt vergeefs audientie by de Staeten Generael.

Syn briefken aen de Heeren van Braekel en van Dort.

MYN HEEREN,

Naedien ik geen audientie kan verkrijgen by de Heeren Staeten Generael, volgends de bede, die ik desen achtent ten vijf uuren aen Uw. Ed. daer over gedaen heb, soo schrijf ik desen, dien de brenger Uw. Ed. sal overleveren, den welken ik Uw. Ed. bidde haer te laeten sien voor d'executie die men seit dat al bereidt is: want hier aen is haer, sijn Majesteit en my gelegen, die ben

Myn Heeren

DU MAURIER.

In den Haege den 13 May 1619. des morgen ten ses uuren.

Syn Brief aen de Heeren Staeten Generael, die daer nevens ging, luidt uit het Fransch vertaelt, gelijk volgt.

Syn brief aen de Staeten Generael, vertoonende sijn Koningks voorbede voor den Advocaet.

Myn Heeren.

Ik hadt wel gewenscht uwe Heerlijkheden in hunne vergaderinge van wegens den Koning mijnen Meester aen te spreeken, over de saek die sich voordoet: hebbende uitdrukkelijk bevel van sijne Majesteit gehadt, om sijne plichtplegingen over de tegenwoordige occasien tot den einde toe te continueren. Ende ten dien einde heb ik

van desen morgen voor vyf uuren gesonden om de Heeren van Braeckel en van Dort, uit de Provincie van Gelderlandt, te bidden, dat sy aen u audientie voor my souden versoeken. Maer hun antwoordt is geweest dat sy 't niet konden doen, en hoewel my d'audientie is geweigert soo wil ik nochtans niet naelaetig sijn in mijn plicht, en volgens d'ordre die 't sijn Majesteit belieft heeft my op dit stuk te geeven, soo neem ik dan myn toevlucht tot dit papier, om u te seggen dat ik van desen ochtent ten vier uuren eerst verstaen hebbe, dat de Rechters by u over de Gevangenen gestelt eindelyk een sententie hebben uitgesprooken tegens sommigen van de selve, met naemen tegens den Heer van Oldenbarneveldt en dat ook dees dagh is bestemt, om hem de strengheit van hun oordeel te doen lijden. Sijn Majesteit heeft my van overlang belast, ingevalle sulks gebeurde, u te seggen, dat hy nae gelang van de plaetse die hy hadt onder uwe vrienden en bondtgenooten, noch volherdt in u te vermaenen dat gy in dese saeke doch goedertierentheit soudt willen gebruiken, tot welken einde ik de selve redenen te werk stel die ik u van sijnent wegen vertoonde op den eersten dagh van dese maendt, die ik op uw begeeren des anderen daeghs in geschrift aen u overgaf. Hy en pretendeert niet verder in de kennisse van d'oorsaeken van dit vonnis te treden, dewyl gy hem desaengaende niet hebt willen communiceren. Maer seker hy acht, dat indien 'er aen de versekertheit van desen staet iet ontbreekt, dat sulks niet vervult sal worden met het weinigh bloedt dat noch resteert aen een oudt man, die door den loop der nature, en sonder hulp van eenigh geweldt, niet kan ontgaen dat hy de doodt niet seer haest sijn tribuit betaele. Om de redenen dan die ik u heb vertoont, en die gy beter sult konnen oordeelen, strekt de raedt van sijn Majesteit om het leven te spaeren van den alleroudtsten Officier deser Republijk, voor wie dit advys beter past en 't sal voor de selve veel heilsaemer bevonden worden, dan voor het particulier van die persoon self, daer nu van gesprooken wordt: want in een oogenblik kan hy verlost worden van d'ellende, die op geenerley wyse kan wederkeeren. Maer de swaerigheden die uw Vaderlandt daer uit konnen overkomen, loopen gevaer van een langen naesleep te sullen hebben. Want behalven dat men 't seer vremdt sal vinden, dat gy geen bermhertigheit hebt gehadt met den geenen die sijn leven heeft besteedt in u wel te dienen, soo sal ik u seggen met de vrymoe-

MDCXIX

MDCXIX *moedigheit, die een Dienaer van een grooten Koning betaemt, dat indien gy dese strenge executie toelaet, gy wêer een swaer pak van benaeuwtheit sult laeden op soo veel Magistraeten als 'er in dese Provincie sijn afgeset, want met hoedaenige soetigheit men hun de bitterheit van dese medicyne sal willen verminderen, sy sullen ongetwijffelt sich op nieuw achten verslenst en verwelkt te sijn in deese persoon, met den welken sy niet alleen gemeenschap van raedt maer ook van ter nedervelling gehadt hebben. 't Welk sijn Majesteit gelooft en meint, dat gy door uw wijsheit behoort voor te komen, ten einde dat in plaets van een wonde te heelen, deselve niet en verkankre. By welke reden die u wel nae betreft, hy ten overvloedt noch voegt de seer genegene voorbidding, u biddende te willen gelooven dat hy een seer langduurige geheugenis sal behouden van 't geen gy op sijn goeden raedt sult inwilligen. Uwe Heerlijkheden hebben verscheide middelen om met hunne glorie en versekertheit, de straffe, die men seit dat hem is opgeleit, te verwisselen, het sy hem bannende in een sijner huisen ten platten lande, onder borgtocht van al sijn magen, dat hy niet sal bestaen, nochte gemeenschap houden met iemant, daer gy jalousy van soudt konnen hebben: of het sy hem bannende uit dese* Provincien, *daer gy 't bequaemst soudt mogen vinden. Sijn Majesteit bidt 'er u op nieuw om, en hy sal u soo groot een dank weeten dat gy sijn bemiddeling in acht neemt, als gy 'er achterdeel van sult hebben, en hy misnoegen, indien gy die anders gebruikt. Daer is voor my niet meer te doen, dan Godt te bidden, dat hy u den geest der sachtigheit inblaese, om d'eenige bede, die sijn Majesteit u ooit heeft gedaen niet te weigeren: geloovende indien 't u belieft, dat ik ben,*

Mijn Heeren

DU MAURIER.

In den Haege desen Maendagh den 13 *May* 1619 *des morgens ten ses uuren.*

Dese

Dese ernstige voorbede van soodaenigen Koningk en Bondtgenoot kon het uitvoeren van 't vonnis niet beletten. Men ging dan des onaengesien met de saek voort. Met dat oogmerk vonden de Rechters goedt de Predikanten noch eens by hen t'ontbieden, hun afvraegende of sy den Gevangen genoeghsaem tot een Christelyk sterven hielden bereidt te sijn. Hun antwoordt was, dat sy anders niet konden merken, en daer op liet men hen wêer by den Gevangen gaen. Hy, wel gemerkt hebbende uit de mynen en 't gelaet van den Predikant Lamotius, dat hy de boodtschap op hem versocht aen sijn huisvrouw en kinderen te doen, niet sou doen, of ten minsten daer aen twijffelende, vondt geraeden door Van der Meulen aen de Heeren Rechteren te versoeken, dat hy noch een kleen briefken aen sijn huisvrouw en kinderen sou moogen schryven in faveur van sijn Dienaer. Van der Meulen quam ontrent ten seven uuren hem aenseggen, dat de Rechters in sijn versoek bewilligden, en bleef soo lang in de kamer tot dat het briefken geschreven was, seggende dat het de Heeren begeerden te sien. Hy seide, *Wat willen de Heeren daer aen sien, 't is maer in faveur van Jan.* d'Ander antwoordde, de Heeren hebben my belast dat ik 't hun eerst sou brengen. 't Wierdt hem dan overgegeven en hy bragt het aen de Rechters die 't laesen en toestonden dat men 't bestelde, sijnde van desen inhoudt.

MDCXIX

Der Rechteren vraege aen de Predikanten.

Hun antwoordt.

d'Advocaet laet aen de Rechters versoeken dat hy noch een Briefken moght schryven.

Seer lieve huisvrouw en kinderen,

Het gaet met my ten einde. Ik ben door Godes genade wel gerust: ik hoop dat gy lieden van gelijken sult wesen, en alles met onderlinge liefde, eenigheit en vrede helpen overwinnen, als ik op het allerhoogsten voor myn laetste bede sy biddende. Jan Franken heeft my veel jaeren wel en getrouwelijk gedient, ook in dese mijne afflictie, en sal ten einde toe by my blijven, hy behoort u gerecommandeert te wesen, om hem, soo by u selven, als anderen te helpen vorderen tot eenige goede conditie. Ik bidt u lieden dat te doen. Ik heb sijn Prinselijke Excellentie doen bidden, dat hy u, mijn soonen en kinderen, soude willen in sijne goede gratie houden, daerop my generalijk geantwoordt is, dat soo lange gy wel

Syn laetste brief aen sijn huisvrouw en kinderen. *Baud.* XI. 61.

 doet,

MDCXIX *doet, ſulks geſchieden ſal. Ik recommandere u 't ſelve in de beſte forme, en beveele u allen in Godes heilige bewaeringe. Kuſt malkanderen, en alle mijne kindtskinderen, voor de laetſte mael in mijnen naem, en vaert wel. Uit de kamer der droeffeniſſe, den 13 May, 1619.*

Uw ſeer lieve man en Vader

JOHAN VAN OLDENBARNEVELDT.

Onder ſtondt

Wilt Jan Franken wat tot mijner gedachteniſſe geven.

Men hadt nu de gantſche nacht de voorpoorten van 't binnenhof buiten gewoonte geſlooten gehouden, en de wachten verdubbelt. Des morgens vroeg ontrent ten drie uuren, begoſten de trommels om de ſoldaeten, die eenigen tijdt in den Haege hadden gelegen, in de wapenen te brengen. Deſe wierden binnen en buiten 't Hof in ſlaghorde geſtelt, als of men voor eenigh geweldt vreeſde, 't geen nochtans buiten alle bedenken ſcheen te ſijn: Want het grootſte gedeelte van 't volk was met een grooten haet tegens den Advocaet ingenoomen, dewijl men hem op allerley wijſe hadt uitgekreeten voor een verraeder des Vaderlandts en een vyandt der kerk. Maer alle groot beſtaen is gemeenlijk verſelt met groot omſien en vreeſe. Op het Binnenhof dan ſtondt de garde van ſijn Excellentie, de Compagnie van den Heer van Brederode, en die van Hopman Wever: welke Compagnien men meint, dat, uit andre verſterkt, wel uitmaekten duiſent of twaelf hondert man. Op 't buitenhof, op de groote plaets, en voor d'andre poorten van 't Hof ſtondt de garde van den ouden Prins van Oranje, de garde van Graef Ernſt van Naſſauw, en de Compagnien der Engelſche Colonellen. De Staeten Generael waeren ondertuſſchen vergadert. Voor ſes uuren, eer 't krijgsvolk ter beſtemde plaetſe in ordre was geſtelt, mogt quaelijk iemant op 't binnenhof koomen, of hy moeſt daer beſchei-

Het Hof wordt van binnen, en daer buiten met ſoldaeten beſet.

Uitenb. Hiſt. p. 1208, 1209, 1210. *Baudart* XI. 55.

MDCXIX

ſcheiden ſijn, maer nae ſeven uuren wierdt een iegelijk, die begeerigh was om 's mans einde te ſien, by troepen, voor by de ſoldaeten, ingelaeten; ſoo dat 'er by giſſing ontrent drieduiſendt aenſchouwers by een waeren.

Het ſchavot wordt gemaekt. *Uitenb. Hiſt p.* 1209, 1210. *Oldenbarneveldts Leven. p.* 256. 258.

Des morgens ontrent ten vieren, of noch vroeger, begoſt men 't ſchavot te maeken. 't Wierdt in 't binnenhof voor de venſters van de trap der groote Saele aen de Rechterhandt, van een hoop ruwe, ongeſchaefde, oude, vuile deelen van planken, in der yl by een geſlaegen, en met houte balyen, of leuningen, omcingelt. De venſters van de trap der groote Sael wierden tot een deurgangk op 't ſchavot gemaekt. Daer heeft men een hoop oudt graeuw ſandt ter neergeſtort. Maer men hadt vergeten een dootkiſt te beſorgen. Dies wierdt 'er een oude vuile kiſt van vier ongeſchaefde deelen, die langen tijdt op de Plaets op 't gemeen ſchavot hadt geſtaen, om 't lichaem van een Franſchman (die iemant hadt ter nêergeleidt, doch van ſijn Excellentie pardon verwierf) in te leggen, met 'er haeſt op 't ſchavot gebragt.

Uit den brief van P. Hanneman den 13 *May* 1619. *geſchreven.* Siet *Uitenb. Hiſt. p.* 1210.

Op die vuile ongepekte doodtkiſt ſagh men twee ſoldaeten ſitten ſpeelen, wie de ſiel van Barneveldt ſouw hebben, Godt, of de Duivel. Niet lang voor acht uuren, ſeide Walæus, van de Rechters koomende, tot den Advocaet *Mijn Heer, de Heeren ſeggen, dat het begint tijdt te worden, gelieſt mijn Heer ſich te bereiden.* Hy antwoordde, *Ja, ſeer wel, wllen wy dan gaen?* en ſtondt op om te gaen.

Aenſegging aen den Advocaet. *Uitenb. Hiſt. p.* 1209. *Oldenb. Leven. p.* 256.

De Predikanten vraegden, of 't hem niet geliefde dat men noch eerſt een gebedt ſou doen. Hy ſeide, *Jae.* Nae dat een der Predikanten, ik meen, Walæus, het gebedt hadt gedaen, en Godt voor den Advocaet om een ſaeligh einde aengeroepen, met verhael van de twaelf Artijkelen des algemeenen Chriſtelijken geloofs, en 't beſluit van 't Vaeder Onſe, nam Walæus beleefdelijk met aenbieding van alle moogelijke dienſt ſijn afſcheidt van hem.

Walæus neemt ſijn afſcheidt. *Ant. Walæi vita. p.* 26.

d'Advocaet bedankte hem voor den dienſt aen hem beweeſen. Toen heeft hy de Predikanten, den Geweldigen, ſijnen Dienaer, en de twee Soldaeten, die de verledene nacht by hem gewaekt hadden, de handt gegeven en hun adieu geſeit, en gingk voorts tot voor de kamer der Rechteren. De Deurwaerder

d'Advocaet ſeit den Predikanten en anderen adieu.

hem

MDCXIX hem siende koomen, diende het den Heeren aen, en terstondt wederkoomende seide hy tot den Advocaet, Mijn Heer het is een misverstandt, Mijn Heer sal gelieven noch wat te wachten. Hy keerde toen wederom naer sijn kamer wel een half uure, of langer, wachtende, en lesende midlerwijl in sijn Fransch Psalmboek, tot dat de Geweldige met Van der Meulen, tusschen acht en negen uuren binnen quam, seggende, Gelieft mijn Heer te koomen. Hy stondt op, en seide, uit de kamer gaende, *Heer Geweldige, ik ben u altijdts een goedt vriendt geweest*, Als gy doet, myn Heer, seide d'ander, 't is my leedt dat ik mijn Heer in dese gelegentheit moet dienen. Hy meinde in de kamer der Rechteren te gaen, en dat men sijn sententie daer sou lesen: maer de Geweldige seide, Mijn Heer 't is beneden en ging voorts de trappen af. Beneden koomende vonden se veel soldaeten in 't geweer, daer sy tusschen beide doorgingen, tot in d'audientie op de Rolle van 't Hof. Hier saeten de vier en twintigh Rechters, met de drie Fiscaelen en de Secretaris Pots. Dees sei tot den Advocaet, *Sit daer neer*, wijsende naer drie Spaensche stoelen, die daer stonden. Toen wierdt de sententie gelesen, en onder 't lesen sagh men den Heer Oldenbarneveldt sich sitten keeren en draeijen, somtijdts oprysende van de stoel en de mijne maekende om te antwoorden, maer Pots las al voort, soo dat hy niet konde spreeken. Dese sententie luidde gelijk volgt:

Komt te vroeg voor de kamer van de Rechteren.

Wordt op de Rolle gebraght.

En sijn sententie gelesen. *Oldenb. Leven p 256. 257.*

Alsoo Johan van Oldenbarneveldt, gewesene Advocaet van de Landen van Hollandt en Westvrieslandt, tegenwoordigh gevangen, den Heeren Commissarisen, by de Hoo: Mog: Heeren Staeten Generael, tot examinatie van sijn Persoon geordineert; en daer nae den Heeren Rechteren, by de welgemelde haere Hoog: Mog: tot vordere kennisse, en judicature van sijne saeke, gecommitteert, buiten pyne en banden van ysere, bekent heeft: en den selven Heeren Rechteren voorts gebleken is, dat, niet tegenstaende niemandt geoorloft is den bandt, en fondamenteele Wetten, daer op de Regeringe der Vereenigde Nederlanden gefondeert is, en deselve landen, door Godes genaedigen seegen, tegens alle geweldt, meneen en machinatien haerer vyanden, en quaedtwilligen, tot noch toe beschermt sijn, te violeren, of te verbreken: hy Gevangen hem onder-

onderstaen heeft den standt van de Religie te perturberen, en de kerke Godts grootelyks te beswaeren en te bedroeven: tot dien einde sustinerende, en in 't werk stellende exorbitante, en, voor den Staet der landen pernitieuse maximen: en, onder dien, krachtigh gesustineert, en velen ingescherpt, en door sijne Complicen, doen inscherpen heeft, dat elke Provincie, in 't sijne, alleen toequam de macht, omme over de Religie te disponeren: en dat d'andere Provincien haer daer mede niet te bemoeyen hadden. Dat hy gevangen, sonder last, hem vervordert heeft, t'sijnen huise, te ontwerpen en te dicteren, seker protest, op den naeme van de Provincien van Hollandt, Uitrecht en Over-Yssel conjunctim, *daer by sy t'saemen, by forme van complot, tegens alle ordre, in de vergaederinge van de Heeren Staeten Generael gebruikelyk, protesteren, dat de Gedeputeerde van de Provincien, die de Synode Nationael vorderden, souden wesen Autheurs en veroorsaekers van groote onheilen, en inconvenienten. Dat hy, verachtende de salutaire Raeden van verscheide Princen, Heeren, en notable Personagien, soo van binnen, als buiten 's landts, hem met alle macht gestelt heeft tegens de remedien, dienende tot restauratie van den voorschreven Staet. Dat hy ook, om te vorderen, en staende te houden sijn voorgenomen dessein, eenige van de magtigste Potentaten, met onbehoorlyke en sinistre practyken geabuseert, en om de selve te abuseren, de Ambassadeurs van de Generaliteit, op sijn eigen authoriteit, met onwaerachtige middelen geinstrueert, en doen instruëren heeft. Dat hy hem ook niet ontsien heeft te schryven aen den Ambassadeur, van wegen de Generaliteit, by sijne Majesteit van Groot Britanjen residerende: dat hy aldien, van wegen de selve Majesteit, in 't stuk van de Religie, iet geschreven soude werden, dat het selve soude dienen gedaen aen de Staeten van Hollandt. Dat hy niet soude laeten schryven, sonder hem, gevangen, al vorens toe te senden, 't gunt geschreven soude werden, en daer op te wachten sijn advys, voor het senden van eenige brieven, of dat men de brieven senden soude aen hem, gevangen, om die over te leveren, ten dienste: assumerende sulks aen hem selven de Authoriteit, in de Regeringe van 't Landt. Dat hy, Gevangen, mede hem vervordert heeft, op den naem van de Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt, te schryven aen sijne Koningklyke Majesteit van Vrankryk, dat de Heeren Staeten Generael, in 't uitschryven van 't Synode Nationael, usurperen*

MDCXIX *peren den naem van de Staeten Generael, en dat de selve, sijne Majesteit, believen wilde, geen van sijne Onderdanen, tot de Synode, te laeten komen; maer veel eer die van Hollandt, tegens de factien van de anderen, te assisteren. Dat hy Gevangen, met quaede saeken, doen versoeken, en van sijne Majesteit van Groot Brittanjen, verkregen heeft sekere brieven, die hy gevangen, hier te Lande, te voren selfs doen instellen, gecorrigeert, en aen den voorschreven Ambassadeur over gesonden hadde, strekkende tot bevorderinge van sijn dessein, en deselve, ten selven fine, aen de Heeren Staeten Generael overgelevert heeft; verswygende aen de selve, in wat manieren die verkregen waeren: schryvende aen den selven Ambassadeur, dat hy de Gesanten, dier tydt, van wegen de Heeren Staeten Generael, in Engelandt wesende, daer van geen kennisse soude doen. Dat hy Gevangen ook noch daer na, tot meerder styvinge van sijn voornemen, door den voornoemden Ambassadeur doen vervolgen heeft, om noch eens gelyke brieven te mogen verkrygen; en die niet konnende bekomen, Hooghst-gedachte sijne Majesteyt gesugilleert, en getaxeert heeft van te wesen oorsaeke van de swarigheden, hier te lande ontstaen. Dat hy gevangen, om den standt der Kerke in meerder verwerringe te brengen, toegestaen en geprocureert heeft, dat in de publyke Kerkelyke diensten ingedrongen sijn ongesonde Theologanten en Leeraers: en in't politijk soodanige persoonen, die hy vermeinde, tot uitvoeringe van sijne factie, bequaeme instrumenten te wesen. Dat hy gevangen mede te wege heeft gebracht; dat de selve sijne Creatuuren en Instrumenten, verscheidenmael, en op verscheiden wysen en plaetsen, tegens alle goede ordre van regeeringe, conventiculen en aparte vergaderingen hebben gehouden, alwaer by hem Gevangen, en sijne Complicen beraedtslaeght is, op middelen, dienende, om tot haer quaedt voornemen te geraeken: en ten einde die onder den naem van de Heeren Staeten Staeten van Hollandt en Westvrieslandt, mochten werden geauthoriseert, henluiden heeft doen complottéren, om alsoo met geligueerde stemmen in weerwil, en tegen dank van eenige van de notabelste Leden van Hollandt, resolutien nae haeren appetijt te wege te brengen; niet tegenstaende hy selfs bekent, dat sulke aparte vergaderingen, in een welgepoliciëerde Republyke, ongeoorloft sijn. Dat hy gevangen noit getracht heeft, te doen verhinderen de rigoureuse Plakkaten, in eenige plaetsen, tegens de waere Religions verwan-*

wanten gemaekt: waer by hen luiden, op swaere pœnen, verboden wierdt de exercitie van de waere Religie, de selve alomme, binnen en buiten 's Landts, verhaetelyk maekende, met de naemen, van vreemdelingen en Puriteinen, die daer Flandriseren, en de Onderdaenen opmaeken tegens haere Overigheit: Alles, niet tegenstaende alle de Geünieerde Provincien, by diversche Recessen, Tractaten, Accoorden, en Resolutien, over eenige van de welke by Gevangen selfs mede gestaen heeft, onderlinge den anderen beloofte hebben, en verbonden sijn, met lijf, goedt en bloedt te maintineren de Gereformeerde Euangelische Religie, alomme in dese Landen aengenomen, sonder eenige veranderinge daer in te doen, of gedogen gedaen te werden. En dat, in conformité van de selve, in den jaere 1588. *alle de Eeden van de Gouverneurs, Oversten, Capitemen, en Soldaeten, gedresseert, en sulks gearresteert waeren, dat sy getrouwigheit moesten sweeren aen de Staeten Generael, die by de Unië, en de handthoudinge van de waere Gereformeerde Religie, souden blyven: en dat in alle Tractaeten van 't overgaen van de Steden, bedongen is geweest, dat se souden moeten aennemen de oeffeninge van de voorschreve Religie, die by de Bondtgenoten alom aengenomen was. Dat hy Gevangen, dit alles achtende niet genoegh te sijn, om te volbrengen sijn voorgenomen quaedt dessein, hem onderstaen heeft, met sijne Complicen, den standt der Politié mede te perturberen; poogende de regeringe van den Lande, in disordre en confusie te stellen, om, door middel van dien, sijn voornemen tegens de Securiteit, en welstandt van de selve Landen, bequaemer te wege te brengen. Dat hy ten selven einde, en tot steunsel van sijne factie, onder verscheiden specieuse pretexten, het vuur van tweedracht gestookt, en allerlei diffidentien tusschen de Provincien heeft verwekt, en hem selven stellende tot een hooft van de factie, heeft hy gevangen by de Gedeputeerden van acht Steden van Hollandt, diversche aparte Vergaederingen doen houden, om den anderen, voor heen, te verstaen, onderlinge te overkomen, en alsoo haere stemmen, met gecomplotteerde eenigheit, in de vergaederinge van de Heeren Staeten van Hollandt in te brengen, en de resolutien nae der selver goedtvinden met pluraliteit van stemmen te mogen formeren: in welke aparte Vergaederingen de selve Gedeputeerden van de acht steden, eerst onder malkanderen hebben gecomplotteert om diversche poincten, soo nu en dan in deliberatie gebracht, in eene* MDCXIX

conclusie

MDCXIX *conclusie te doen arresteren, en dat hy Gevangen sulks selfs ingestelt heeft de scherpe resolutie van den vierden Augusti, sestien hondert seventien, en de selve in weerwil van vele machtige Leden van de Vergaederinge doen arresteren: By welke resolutie de bevelen van de ordinaris Justitie, tegens haer pretens voorneemen verleent, verklaert werden, nul en van onwaerden, en de Magistraeten van de Steden gestyft, de selve niet te gehoorsaemen, en die noch opgemaekt, om haer selven te sterken met nieuw gewaepent Krygsvolk, by henluiden te lichten, in haeren bysonderen en particulieren Eedt, buiten den Eedt van de gemeene Bondtgenooten, daer by ook alle Officieren, Justicieren, en die in Eedt van den lande van Hollandt syn, geastringeert worden de selve resolutie te moeten helpen uitvoeren: en voorts geordonneert, dat alle Oversten, Capiteinen, en Soldaeten, van 't ordinaris Kryghsvolk, ernstigh belast en bevolen sal worden, de Heeren Staeten haere betaels-Heeren, en de Magistraeten van de steden, daer sy in Garnisoen gebruikt worden, niet tegenstaende eenige andere bevelen, getrouw en gehoorsaem te wesen, op peine van Cassatie. Waer op gevolght is geweest, dat diversche Steden van Hollandt, daer af eenige al voor date op syn vermaeninge begonnen hadden volk te lichten, en nu nae de selve resolutie, soo wel sy als andere, op syne aenmaeninge van op haere versekertheit wel te letten, voorts aengenomen hebben in particulieren Eedt als voren, een groot getal gewaepent Kryghsvolk, met last om haere bevelen alleen te gehoorsaemen, tegens allen en een ygelyken, en ook selfs tegens de Generaliteit en* syn Excellentie, *als de aennemers van dien meenen souden, iets by de selve voorgenomen te worden, dat sy verstonden tegens haer recht en vryheit te strekken. Dat hy Gevangen in krachte van de selve resolutie, mede helpen beleiden heeft, dat Commissarisen syn gedeputeert geworden, om na den Briel te gaen, de welke sonder weten van* syn Excellentie, *als Stadthouder en Capitein Generael derwaerts gegaen syn, het ordinaris Kryghsvolk, aldaer leggende, den Eedt in voegen als voren hebben doen doen, of de selve gedreight datelyk te casseren. Dat ook hy gevangen weinigh daegen nae't nemen van de selve resolutie vertogen is geweest nae Uitrecht, en eenige van de Heeren Staeten aldaer geraeden en vermaent heeft, insgelyks een merkelyk getal van nieuw Krygsvolk te lichten, mede buiten den gewoonelyken voet en ordre, en buiten den gemeenen*

Eedt

Eedt aen de Generaliteit, en ſijn Excellentie *als Capitein Generael,* MDCXIX
de welke ook dien volgende de ſelve Kryghsluiden, onder gereformeerde Vaendelen, opgelicht hebben in haren beſonderen, en particulieren Eedt als vooren. En als de Heeren Staeten Generael, de ſelve lichtinge onredelyk, en bedenkelyk vindende, haer by brieven aenmaenden tot verlaetinge van dien, dat hy Gevangen autheur is geweeſt, dat de ſelve Staeten de aenneminge van dien, by Miſſive, aen haere Hog. Mog. van 5 September 1617. geexcuſeert, en bekleedt hebben met ydele en onwaerachtige pretexten, als of die waeren aengenomen, tot afweringe van populaire commotien, niet tegenſtaende hem Gevangen wel kennelyk was, dat de bewaeringe van de Provincien, Steden en Sterkten van dien, by de Unie is geſtelt ter diſpoſitie van de t'ſamentlyke Bondtgenoten: mitſgaeders dat by de uitſpraeke van den Raedt van Staeten, Anno 1610. *tot Uitrecht gedaen, mede ter diſpoſitie van haere Hog. Mog. gereſerveert was, 't gene tot verſekertheit der Stadt en Lande van Uitrecht, ruſt, en vrede van dien, beſt ſoude mogen dienen; en dat binnen de ſelve Stadt een groot en machtigh Garniſoen van de Generaliteit lagh, 't welk ten tyde als de Legers in de Landen van Gulik, en Cleve gebracht wierden, niet was vermindert; en dat ook, neffens de voorſchreve aenmaeninge, by expreſſe beſendinge, gepreſenteert was, 't voorſchreve Garniſoen niet te verminderen: Maer, indien 't noodigh bevonden worde, veel eer te vermeerderen. Dat mede met kenniſſe en goedtvinden van hem Gevangen, ingeſtelt is de Inſtructie, daer op 't nieuwe Kryghsvolk tot Uitrecht aengenomon is, by de welke recht contrarie de redenen, in den voorſchreven Brief geallegeert, de ſelve nieuwe ſoldaeten verbonden worden, te moeten dienen, buiten en binnen de Provincie, tegens alle en een ygelyk, ſoo te waeter als te lande, ſonder op iemandts commandementen te paſſen, als van de Staeten van Uitrecht, en dat ſe ſullen moeten ſtaen ten dienſte, ſoo wel van de ſelve Staeten, als ook van haere goede Nabuuren, Vrunden, en Bondtgenooten. En als tot Uitrecht geruchten quaemen dat* ſyn Excellentie *daer door paſſeren ſoude, is by de Heeren Staeten van Uitrecht, niet buiten kenniſſe van hem Gevangen, (die alsdoen tot Uitrecht was) een brief geconcipieert, daer by ſyluiden op* ſyn Excellentie *begeerden, door Uitrecht niet te willen paſſeren, met waerſchouwinge, dat by hem daer na ſou-*

 de

MDCXIX *de willen voegen; Heeft hy Gevangen ook weinigh dagen daer na, by een besloten memorie, den Secretaris Ledenberg vermaent, dat goedt soude wesen, dat ook goede wachten in de poorten gehouden mochten werden, en dat men van boven en beneden de Riviere van de Lek, van de naeste Steden, sekerlyk mochte geadviseert werden, of eenigh volk, op, of af mochte komen: en dat van gelyken, ten opsien van de poorte van Amersfoort, mede diende gedaen: versoekende op* Ledenbergh, *de selve memorie gelesen hebbende, te willen verbranden. Dat hy Gevangen, door syn beleidt, mede te wege gebracht heeft, dat by de Gedeputeerden van de voorschreve acht Steden, eerst in heimelyke Vergaederinge, op ongewoonlyke tydt en plaetse sekere Procuratie, of acte van Ligue geprepareert is, die daer na ook in eenige van de selve Steden, by de Vroedtschappen, en in eenige sonder kennisse van de Vroedtschappen, gearresteert is geworden, op den* 14 *Mey, Anno* 1618. *by de welke sy haere Gedeputeerden authoriseren, om met de Heeren Edelen en de Gedeputeerden van de andere Steden, te helpen adviseren, raedtslaegen en resolveren, op middelen van dadelyke tegenstandt; mitsgaders om malkanderen te versien, en versekeren van alsulke beloften van bystandt, hulpe, en indemniteit, als men bevinden soude noodigh te syn. Dat hy Gevangen den Heere van* Moersbergen *'t dubbelt van de selve acte, door den Pensionaris* Hoogerbeets, *doen hebben heeft, en versocht dat hy* Moersbergen *daer op wilde letten, den welken dienvolgende daer mede na Uitrecht vertoogen is, en gelyke acte ook aldaer te wege gebracht heeft, inhoudende mede authorisatie op haere Gedeputeerden, tot de voorverhaelde twee poincten, van naeder verbintenisse en feitelyke tegenstandt: Doch alsoo die van de Stadt Uitrecht, neffens eenige van de andere Leden van de Staten, daer in niet hadden bewilligt, heeft hy Gevangen den Burgermeester van de* Pol, *alsdoen in den Haege wesende, versocht de selve Stadt, tot bewilliginge van dien, door syn schryven te bewegen, of selfs ten dien einde derwaerts te gaen. Welken volgende den selven Burgermeester selfs na Uitrecht is verreist geweest: Maer de Magistraet der stadt Uitrecht geapprehendeert hebbende, waer toe de kracht van de selve Procuratie tendeerde, heeft de selve niet willen inwilligen, dan onder expresse Limitatie van dat de Gecommitteerden niet souden verstaen, of helpen procederen, tot dadelykheden*

en

en extremiteiten, of met eenige bysondere Provincien, Steden of Leden, eenige nieuwe verbonden aengaen. En alsoo de Heeren Staeten van Uitrecht, om de onkosten, en lasten van 't onderhoudt van 't nieuwe Krygsvolk, te vermyden, en tot rüine van haere Financien, niet langer te continuëren, op den 19 *Juny* 1618. *ouden stijls, goedt gevonden hadden, haere Gedeputeerden in competenten getale, nae den Haege te senden, om neffens den Heere van* Moersbergen, *en andere, ter vergaederinge van de Generaliteit comparerende, met* syne Excellentie, *als Gouverneur, en Capitein Generael van de Provincie van Uitrecht, op de cassatie van 't voorschreve Kryghsvolk, in communicatie te komen: Dat hy Gevangen aen* Ledenbergh, *alsdoe mede Gecommitteert, t'synen huise (nae dat hy openinge van den voorschreven last van* Ledenbergh *hadt) ontraden heeft de openinge van den voorschreven last, aen Hooghgemelde* syn Excellentie *te doen; maer de selve last secreet te houden, en te volgen sulken anderen voet, als hy Gevangen selfs voorsloegh: Onaengesien hy selfs bekent, wel geweten te hebben den beswaerlyken staet van't Landt, tot onderhoudt van't nieuw gelicht Kryghsvolk, immers tot soo grooten getal. Dat hem Gevangen by rapport kennisse is gedaen, dat den selven* Ledenbergh, *met de Pensionarissen,* Haen, Hoogerbeets, *en* Grotius, *ten huise van* Johannes Uitenbogaert *gedelibereert heeft, op de redenen en motiven, die men de vordere Gedeputeerden van de Heeren Staeten van Uitrecht voorhouden soude, om de selve te ontraeden en disponeren, haeren last niet in 't werk te stellen: van gelyken, dat de selve deliberatie gehouden, en by* Ledenbergh *versocht synde, dat men die secreet soude houden; Daer op gevolght is, dat den voorschreven* Hoogerbeets, *en syne Complicen, ten huise van* Daniel Tresel, *Clerq van de Heeren Staeten Generael, doen vergaederen hebbende alle de Gecommitteerden van Uitrecht, aldaer met seer scherpe en pernicieuse redenen, en motiven, by* Grotio *gebruikt, de selve ontraeden hebben de openinge van haren voorschreven last. Waer van hem Gevangen, mede by rapport, kennisse is gedaen, en waer door ook de voorschreve Gecommitteerden bewogen syn geworden, om weder te vertrekken na Uitrecht, sonder haeren voorschreven last te openen, niet tegenstaende syluiden iterativelyk daer toe by haere principaelen waren gelast. Dat hy Gevangen de selve Gedeputeerden op haer* MDCXIX

 weg

MDCXIX *weg gaen noch, vermaent heeft tot tegenstandt van de Synode Nationael, en tot continuatie van haer nieuw gelichte Soldaeten: mitsgaeders op haere poorten en Wachten goede ordre te stellen: voegende daer by, indien de saeken by gevoegelykheit, met den eersten niet souden gevonden konnen werden, en dat sulks de voorschreve Soldaeten noch langer in dienst souden moeten werden gecontinueert, dat syluiden dan, met de geinteresseerde Steden van Hollandt, souden dienen te komen in naerder communicatie, om te begrooten, en een sekeren staet te maken van 't getal der nieuwe Soldaeten, die sy t'saemen meenen souden tot haere versekeringe noodigh te hebben, en de kosten van dien te vinden by een redelyke repartitie, om malkanderen onderlinge te assisteren. Gelyk hy Gevangen 't selve ook aen diversche Gedeputeerden van de voorschreve acht steden heeft vermaent. Dat hy Gevangen ook toegestaen heeft, dat de Stadt van Schoonhoven, de gemeene middelen tot des Landts noodlyke defensie, en betaelinge van den volke van Oorloge, ingewilligt en gedestineert, tot het onderhoudt van het nieuw gelichte Kryghsvolk hebben aengetast. Mitsgaders goedt gevonden, dat verscheiden Steden haere Consenten, tot merkelyke ondienst der landen, met vreemde en ongewoonlyke Clausulen hebben gerestringeert. Dat hy Gevangen, om de diensten, en den Raedt van* syn Excellentie *alomme onvruchtbaer, en krachteloos te maeken, Hoogh-gemelde* syn Excellentie, *met verscheiden calumnien, alomme gesocht heeft in bedenken te brengen, en voor een yder te denigreren, van dat hy stonde na de Souverainiteit van de Landen, hebbende dat gedaen met voorbedachten raedt, op tydt en stonden, dat den noodt van de Republyke* syner Excellentie *goeden raedt (en dat ten hooghsten) vereischte, in heimelyke Vergaederingen van eenige Gedeputeerden van de Regeringe, syne confidenten, en elders voorgesteldt, en daer over buiten 's Landts ook met geciffreerde Brieven, intelligentie gehouden. Dat hy Gevangen, door seker persoon, expresselyk te dien fine, by nachte gesonden, advertentie gedaen heeft aen de Magistraet van Leiden, dat* syn Excellentie *uit den Haege vertrekken, en apparentelyken aldaer komen soude; en dat sy daerom op haer hoede soude wesen, en daer van eenige andere naebuurige Steden adverteren, om insgelyks op haer hoede te syn. Op welke syne advertentie gevolght is, dat het uur-werk aldaer geschort, het nieuw Kryghsvolk en Schutterye,*

en

na de middernacht, in de wapenen gebracht, en eenige Steden van Hollandt daer over door hen-luiden in poste gewaerschouwt syn geworden, om op haere hoede te wesen, als voren. Mitsgaeders dat de Poorten aldaer, tot den volgenden dagh toe gehouden syn geweest, tot dat hy gevangen, aen henluiden andere advertentie dede, van dat syn Excellentie *elders vertrokken was, in allen schyn, als of Hooghgemelde* syn Excellentie *iet daedelyk tegens de selve, of andere Steden soude hebben willen voornemen. Dat hy Gevangen mede verklaert heeft, ten hooghsten bedroeft te wesen, als hy verstondt dat de Stadt van den Briel, om te voorkomen, dat aldaer geen nieuw Kryghsvolk binnen soude werden gebracht, met het ordinaris guarnisoen van de Generaliteit, by* syn Excellentie *gedaen besetten was; schryvende uit Uitrecht aen de Gecommitteerde Raeden van Hollandt en West-Vrieslandt, dat syluiden alle de Steden van den Lande daer van adverteren en waerschouwen souden, om wel op haere hoede te wesen. Dat hy Gevangen mede om het ordinaris Kryghsvolk uit de gehoorsaemheit van de Heeren Staeten Generael, en* syn Excellentie, *te trekken, by alle wegen gearbeidt heeft, haer te doen verstaen, dat sy by Eede verplicht waeren, de Staeten van de particuliere Provincien, hare betaels-Heeren, voor al te moeten obedieren, ook tegens de Generaliteit, en* syn Excellentie, *en sulks moghten en gehouden waeren der selver bevelen feitelyken te resisteren, soo wanneer by henluiden iet voorgenomen soude mogen worden, tegen dank of resolutie van de Staeten van de Provincien, en Magistraeten van de Steden, daer sy in Guarnisoen geleidt souden worden. En als de Heeren Staeten Generael, aenmerkende dat sy met alle serieuse aenmaeningen en instantien, tot de cassatie van 't nieuw gelichte Kryghsvolk niet konden geraeken, goedt gevonden hadden ten dien einde eenige Gecommitteerden, nevens* syn Excellentie *na Uitrecht te senden: Dat hy Gevangen beleidt heeft, dat by seer weinige Edelen, drie Steden, en eenige Gecommitteerde Raeden, die tot sulks niet gelast waeren, gecommitteert syn* Hoogerbeets, Grotius, *en eenige andere, om haer nae Uitrecht te transporteren, en uit den naem van de Staeten van Hollandt en Westvrieslandt, aen de Heeren Staeten en Magistraet van Uitrecht, te presenteren alle assistentie van raedt en daedt, om de cassatie der Waerdtgelders te be-* MDCXIX

MDCXIX *beletten, deselve mede gevende brieven aen de Kryghs-Oversten, aldaer synde, staende op haere repartitie, by hem Gevangen geminuteert; doch in de Vergaederinge, soo die doen was, niet gelesen: waer by de selve aengeschreven werde, dat sy gehouden en verbonden waeren, haere betaels-Heeren, mitsgaders de Heeren Staeten van de respective Provincien, daer in sy syn, of gebruikt werden, gehouw, getrouw en gehoorsaem te wesen, en de selve te assisteren in 't onderhouden en doen onderhouden van alle der selver resolutien, sonder daer tegens iet te mogen doen of attenteren, nochte gedoogen gedaen of geattenteert te werden. Dat hy Gevangen mede het uitvoeren van den last van* syn Excellentie, *en de Gecommitteerden van de Heeren Staeten Generael, op 't casseren der Waerdgelders, indien sulks voorgenomen soude mogen werden, buiten consent van de Staeten van Uitrecht, gesustineert heeft te strekken tegens de Unie, en te wesen force, die men met force keeren mocht, soo wel als men heeft vermogen te doen tegens den Koningk van Spanjen, en syn Gouverneurs; daer hy nochtans by syn uitgegeven Remonstrantie selfs verklaert, dat alle violentien voor den Staet van de Landen corrosyf en ruineus syn; en een oprechten Spaensen Raedt, tot ondergang van dese loffelyke Landen, en tegens den welstandt van dien strekkende: waer op gevolght is, dat de voorschreven* Hoogerbeets, Grotius, *en andere Gedeputeerden tot Uitrecht gekomen synde, haere propositie ten fine voornoemt, hebben gedaen, heimelyken en in particuliere Vergaederinge, met eenige van de Staeten van Uitrecht, en den Secretaris* Ledenbergh *gedelibereert, op middelen van feitelyke tegenstandt, en om het nieuwe gelichte Kryghsvolk daer toe ook te disponeren: Mitsgaeders om het ordinaris Kryghsvolk, in krachte van de voorschreve brieven, mede te bewegen, niet te obedieren de bevelen van* syn Excellentie, *en de Gecommitteerden van de Generaliteit; ook de selve te doen secunderen by de Schutters van de Stadt, Loop-plaetsen voor 't voorschreve nieuw Kryghsvolk te dispiciëren, stuxkens Geschut by de handt te hebben: en dat de Heeren van* Moersbergen *en* Ledenbergh *henluiden hebben aengeseidt, indien sy raedt wisten, om het Kryghsvolk, op de repartitie van Hollandt staende, en aldaer wesende, stille te doen staen, dat sulke ordre gestelt hadden op haer nieuw gelicht Kryghsvolk, dat sy*

haere saeke wel te boven souden komen: En dat ook de voorschreve MDCXIX Hoogerbeets, met syne Complicen, noch daeghs voor het casseren van 't voornoemde nieuw Kryghsvolk, haere brieven aen de voorschreve ordinaris Kryghs-Oversten hebben overgelevert gehadt. Dat hy Gevangen ook de secreten van den Staet der Landen gereveleert heeft, en plegende acten van Souverainiteit, heeft op syn eigen handt, sonder voorweten van iemandt van de Provincien, afgeslaegen sekere notable aengeboden Alliantie, daer aen de Republyke ten hooghsten was gelegen. Dat hy gevangen verscheide Collegien van Justitie, in 't administreren van haer Ampt, by verscheiden wegen, en in verscheiden saeken, contrarie des Lants Regten, Privilegien, Vry en Gerechtigheden, trouwloosselyken indragt, en handtsluitinge heeft helpen doen. Dat noch hy Gevangen, tegen syn Eedt en Instructie van eenige Uitheemsche Potentaten, Heeren, en Collegien, diversche groote sommen van penningen, en presenten heeft ontfangen, sonder aen iemandt daer 't behoort, daer van kennisse te doen. Alle welke Proceduren daer toe gestrekt hebben, om niet alleen de Stadt van Uitrecht in een bloedtbadt, maer ook den Staet van den Lande, en de persoon van syn Excellentie, in 't uiterste gevaer te brengen, daer door, en door alle syne vordere machinatien, en conspiratien gevolght is, dat'er Staeten in Staeten, Regeringe in Regeringe, en nieuwe Verbonden, in, en tegen de Unie opgerecht, en generale perturbatie in den Staet der Landen, soo in 't Kerkelyk, als 't Polityk gekomen, de Finantien uitgeput, en de Landen op ettelyke Millioenen aen kosten gebracht, generaele diffidentien, en dissensien onder de Bondtgenooten, en de Ingesetenen van de Landen ingevaert; De Unie verbroken, de Landen tot haer eigen defensie onbequaem gemaekt, en in pericul gebracht syn, van te moeten vervallen tot eenige schandelyke handelinge, of tot haeren ondergangk. Die daerom in een welgestelde Regeringe niet behooren geleden, Maer anderen, ten exempel, gestraft te werden. SOO IS 'T, Dat de Heeren Rechteren voornoemt, met rype deliberatie van Raede doorgesien, en overwoogen hebbende, alle 't gene ter materie dienende is en heeft mogen moveren: Doende recht in den naeme en van wegen de Hoogh gemelde Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, den selvigen Gevangen gecondemneert heb-

MDCXIX *hebben, en condemneren hem mits desen, gebraght te werden op 't Binnen-Hof, ter plaetse daer toe bereidt, en aldaer geëxecuteert te werden met den Sweerde, dat 'er de doodt na volght: En verklaeren alle syne Goederen geconfisqueert.*

Aldus gedaen in de Vergaederinge van de voorschreve Heeren Rechteren, in 's Graeven-Haege en Gepronuncieert den 13 Mey Anno 1619.

Ter Ordonnantie van de Heeren Rechteren voornoemdt.

Onderteikent:

H. Pots.

Des Advocaets laetste aenspraek aen de Regters. *Ant. Walai vita. p. 26. Baudart. XI. 60. Trigland. p. 1158. Uitenb. p. 1209. Oldenb. Leven. p. 257.*

Nae 't lesen der sententie heeft men den Advocaet tot de Rechters hooren seggen: *De Rechters setten veel in myn sententie, dat sy uit myn confessie niet sullen trekken. Dat men die daer by voege. Ik dacht dat sich de Heeren Staeten Generael genoeght souden hebben met myn lyf en bloedt, en dat se het goedt, dat 'er is, myn huisvrouw en kinderen souden hebben laeten behouden. Is dit het loon voor drie-en-veertigh jaeren dienst, dien ik den Lande gedaen heb?* De Heer Vooght, een der Rechteren, stondt toen op, en seide, *uw sententie is gelesen*, en, wysende met de handt, voegde daer by, *Voort, voort* Toen gingk hy van de Rolle seer kloekelyk, met syn stoksken in de handt, over de Saele, tusschen de Predikanten Lamotius en Beyerus. Andere seggen dat hy alleen met Lamotius en Nythof, den Luitenant van 's Prinsen Guarde, op't schavot quam. Maer syn Dienaer hadt hem in 't gaen onder den arm gevat, en leide hem soo naer syn doodt. Iemandt, die nevens het gat, of den deurgangk, om op 't schavot te koomen, stondt, hoorde hem al suchtende seggen, toen hy die slechte toestel van syn uiterste ongeval voor syn oogen sagh. *Dit is een schoone recompense voor myn drie-*

Syn woorden op 't aenschouwen des schavots.

drie- en veertigh jaerigen trouwen dienst, aen de landen gedaen. MDCXIX
Daer Lamotius op seyde, *Myn Heer, ten is nu geen tydt daer* *Uitenb.*
van te spreeken, maer bereidt u tot Godt. Men sagh hem on- *Hist. p.*
trent ten negen uuren, van ouderdom voor over bukkende, *1211.*
met syn stoksken ondersteunt, ongehouden en sonder banden, op't schavot koomen, bekleedt met een nachttabbaert van feuillemort Damast, het wambais van swart satyn, en voorts in 't swart. De Beul van Uitrecht, die hem volghde, bleef by het venster, of schavotdeur, staen. Om desen van Uitrecht te haelen, seit men dat een Contraremonstrants yveraer, en Haeghs Inwoonder, Joost Guldemondt genaemt, een paert den hals afreedt, en dat Niclaes Berk, Burgermeester tot Uitrecht, hoewel hy toen aen een seer ellendige siekte quynde, dien Scherprechter t'synen huise ontboodt, den Spaenschen wyn schonk, en aenmoedigde, om den Advocaet t'onthalsen, seggende, *doe doch uw devoir.* d'Advocaet op 't schavot synde sloegh syn oogen opwaerts, naer den hemel, seggende, *ô Godt, wat komt 'er van den mensch!* Daernae 't volk aenschouwende en sich wat swak bevindende, viel hy met syn armen op de leuningh van 't schavot daer hy een weinigh rustte. Siende dat'er niet was om op te knielen, seide hy tot syn Dienaer, *Is 'er niet een stoel of kussen om te knielen?* De Geweldige wilde senden om een stoel te haelen. Maer hy, sonder daernae te wachten, knielde neder op de bloote planken. Syn Dienaer hieldt hem in synen arm terwyl Lamotius het laetste gebedt tot Godt uitstortte, geholpen van 't meeste deel der bystaenders. Dit duurde ontrent een vierendeel uurs. Daer nae stondt hy op en scheen beter gemoedt dan voorheenen, begost sich selven met hulp van syn Dienaer t'ontkleeden, sijn tabbaerdt uittrekkende, syn kraeg afdoende, syn wambais met 'er haest ontknoopende, en syn knecht trok het hem voort uit, tot den welken hy seide, *haest u, haest u,* en wysende nae den Beul, seide hy, *dat die niet aen my koome.* Ontkleedt synde keerde hy sich tot het volk, dat hy met dese woorden aensprak, *Mannen gelooft niet dat ik een landtverraeder ben, ik heb oprecht en vroom gehandelt, als een goedt Patriot, en die sal ik sterven.* Anderen verhaelen dat hy dese woor-

Uit eenige Uitrechtsche Aenteekeningen onder de papieren van Hugo de Groot p.220.

Syn laetste aensprack tot het volk.

 den

MDCXIX den ſprak, voor het ontkleeden. Daernae eiſchte hy ſyn ſlaepmuts van violet fluweel: ſyn Dienaer ſette hem die op't hooft, en hy trok ſe met ſyn eigen handen die van ouderdom beetden, voor ſyn oogen, ſeggende, *Heere ſyt my uwen armen ſondaer genaedig.* Naer 't ſandt gaende ſagh hy ten hemel en ſeide, *Jeſus Chriſtus ſal myn Leidtsman ſyn*, *Heere ontferm u myner. Heere Godt Hemelſche Vaeder ontfangh mynen geeſt.* In 't leven van Walæus wordt verhaelt, dat hy te dier tydt tot ſyn Dienaer ſeide, *Jan, komt 'er niemant?* als of hy toen noch eenige hoop hadt gehadt van de doodt t'ontgaen. Doch dit's te min gelooflyk, om dat daer van geen gewagh wordt gemaekt in de Gedenkſchriften en aenteikeningen van ſyn Dienaer Jan Franken, en anderen, die by ſyn doodt tegenwoordigh waeren, en ſyn laetſte woorden hoorden en opſchreven: ſelfs ook niet by Baudart, die ſich, gelyk geſeit is, in 't verhaelen van deſe geſchiedeniſſe, van d'Aenteekeningen van Walæus heeft gedient. Als hy nu voor 't ſandt meinde te knielen met ſyn aengeſicht tegens 't Suiden, ſeide de Geweldigen, Myn Heer ſal gelieven aen d'andre ſyde te gaen, om de Son niet in 't aengeſicht te hebben. Daer op noch voor half tienen nederknielende, nam ſyn Dienaer, die, te dier tydt, met ſyn Heer ſoo onbeteutert te werk gingk als of hy hem ter taefel diende, ſyn laetſte afſcheidt van hem. De Geweldige en de Beul ſeiden tot den Dienaer, *gae aen d'een ſyde*, waer op hy te rugh tradt. d'Advocaet het ſwaerdt verwachtende, ſeide, *Maek het kort, maek het kort*, en hief ſyn handen al biddende, ſoo nae aen den hals, dat de Beul, den ſlagh gevende, hem, met het hooft, eenige kleene ſtukskens van ſijn vingeren te gelyk afhieuw. Daer Baudart op derft aenteikenen *dat veelen hebben geoordeelt, dat dit door een rechtvaerdigh oordeel Godts was geſchiedt, als aenwyſende en ſtraffende Barneveldts meineedigheit, die den eedt, ſeit hy, was te buyten gegaen, dien hy met uitgeſtrekte vingeren den Landen hadt gedaen, maer niet gehouden.* Doch of dit met recht wierdt geſeit, moet het onfeilbaer oordeel des alweetenden Rechters, die alle liefdelooſe en lichtvaerdige oordeelen verbiedt, bevolen blyven. In 't verhaelen van deſe geſchiedenis kan ik niet overſlaan 't geen in die

Oldenb. Zevenp. 257. 259. Uitenb. Hiſt. p. 1210 Baudart XI 60. Trigland p. 1158. Ant. Walæi Vita p. 26.

Syn laetſte bede.

Hy wordt onthalſt. Baudart. XI. 61.

dien tydt soo sterk geseit wierdt, dat het noch heden ten dage in veeler geheugenis is, en van sommigen gelooft en van anderen tegengesproken wordt: dat syn Excellentie Prins Maurits, die deerlyke vertooningh van des Advocaets einde uit een heimelyke plaets door een glas of ruit aenschouwende, sou geseit hebben, *Hoe staet d'oude hondsvot soo en beeft: hy vreest voor den slagh.* Of de Prins dese woorden sprak, soude ik niet derven versekeren. Maer my gedenkt in myne jongkheit meer dan eens, uit den monde van een myner naeste maegen, van goeden geloove, gehoort te hebben, dat hy niet lang nae die onthalsingh, in 't geselschap van synen Oom, die by den Prins wegens syn konstig handtwerk, ontboden was, op 't Hof synde, den Onderkaemerlingk, die hun, nae syn Excellentie verbeidende 't een en 't ander liet sien, hoorde seggen, hem wysende naer sekre glaesen, *Door dat glas sagh syn Excellentie den Advocaet Barneveldt onthoofden.* Men vertelt ook iet dat op dese saeke past, dat syn Excellentie in den jare sestienhondert twee-en-twintigh, in 't begin van Wintermaendt, een aenslagh op het Kasteel van Antwerpen hadt begrepen, die hy soo wis hieldt, dat hy, tot Dordrecht t'scheep gaende tegens eenigen seide, *dese aenslagh gaet soo vast, dat niemant die kan verhinderen dan Godt alleen:* maer dat se door een schielyke vorst, die soo strengh was, dat sich de ruiters te lande op de paerden niet konden houden, en door een verschriklyk onweder, dat de Prins met syn scheepen te waeter in groot gevaer braght, mislukte, welk gevaer hy op syn schip door een glaese venster, met geen kleine ontsteltenisse, hadt aengesien, sich genoodtsaekt vindende weer naer Dordrecht te keeren. Maer daer gekomen en aen den disch geseten sijnde, hadt hy, onder sijn taeffelbordt, een papier met schrift gevonden, van desen inhoudt: *Door de selve dunne stof, een glas, daer gy uw grootste vreught door saeght, daer door hebt gy ook uw leven sien slingeren aen een touw. Geloof nu dat Godts oordeelen rechtvaerdigh sijn.* Ook geeft de Heer Hugo de Groot in sijn schriften tegens Rivet * te kennen, dat de geenen, die toen in den Haege leefden, wel wisten, dat de Prins dat deerlijk schouspel van die onthoofding met sijn oogen hadt aenge-

MDCXIX

Woorden die Prins Maurits d'onthalsingh aenschouwende sou gesprooken hebben.

Siet J. V. Vondels Palamedes in't gesprek tusschen Oates en Agamemnon.

Siet J van de Sandes Historie VII. 261.

Uit het verhael van Herman van der Ceel.

** Siet Grot. Votum pro pace p. 62. en sijn Discussio Rivetians Apologetici p 94.*

MDCXIX gesien, sich beroepende op de getuigenis van den Franschen Kolonel Hautirive. Maer Rivet seit daer tegens in seker boek * naer de Groots overlyden in 't licht gegeven, dat de Heer Hautirive, van hem daer over aengesprooken, dit antwoordt gaf, dat hy sich des morgens voor 't onthalsen des Advocaets by den Prins begaf, en dat hy daer vondt de Heeren van Marquet, Hautein, en Fama, aen wien de Prins eenige ordre gaf, maer hem belaste dat hy by hem in sijn Kabinet sou blyven: dat de Prins ook den Overste van sijn garde liet roepen, dien hy beval, dat de soldaeten die aen de poort stonden, d'aensienelykste burgers van den Haege, die men den ingangk verhinderde, souden inlaeten: dat hy al de vensters van 't Hof, soo wel de glaese als de houte, van binnen en van buiten, liet toesluiten: verbiedende dat niemant van sijn Dienaeren, die sijn livrey droegen, soude te voorschyn komen: dat hy niet uyt sijn cabinet gingk voor 's middaghs, en niet en wist dat het vonnis was uitgevoert, voor dat Matthijs, een sijner Kamerlingen, hem dat hadt bekent gemaekt. In dese groote verscheidentheit, en tegenstrydigheit der vertellingen, laet ik eenen iegelyken oordeelen wat hem meest gelooflijk dunkt: en of uit dit laetste verhael ook blykt, dat Hautirive dien gantschen voormiddagh soo stip by den Prins was geweest sonder van hem te gaen: en of die ook buiten sijn weeten, niet aenschouwt kan hebben, 't geen hem daerna geboodtschapt wierdt. Nae d'onthalsingh, daer ik een weinigh ben afgeweeken, viel het hooft voor de borst neder, het lichaem daer op, en het bloedt liep met drie of vier sterke straelen uit het lichaem. Daer waeren veele menschen die hunne neusdoeken in dit bloedt nat maekten. Eenige naemen een deel van 't bloedigh sandt: sommigen sneeden bloedt uit de planken en leuningen van 't schavot: ja daer wierdt met soo groote graegheit naer 't bloedt gegrabbelt, dat 'er in 't kort niet meer te vinden was. Toen verkoft men 't elkanderen om geldt. Doch dit alles geschiedde niet met eenerlei meiningh. Men vertelt van eenen, die 't bloedigh sandt met wyn vermenght indronk, om sijn bloedtdorst te laven en sijn haet te koelen: daer noch

*A. Rivet. Grotianæ Discussionis ΔΙΑ'ΛΥΣΙΣ p.171,172.

Baud. XI. 60.

Het bloedt des Advocaets wordt wegh gerooft, doch niet uit eenerlei meininge.

Oldenb. Leven p.257. 259. Uitenb. Hist. p. 1210,1211. Baud. XI. 61.

noch by gevoeght wordt, 't welk van treffelijke luiden als waerachtigh wierdt betuight, dat korts daernae dien bloedsuiper sijn eigen bloedt der maete ten neuse en monde uitliep, dat men 't niet stelpen kon, en 't hem de doodt toebraght. Anderen bewaerden 't bloedt uit liefde en als ter gedachtenis des ouden Heers, die, hunnens oordeels, tot sijn onschuldt hadt geleden: anderen uit wraekgierigheit: soo verhaelt men van een Boer, die voor een halve rijksdaelder van dat bloedt gekocht hebbende, dat in sijn neusdoek knoopte, seggende, *dat sal ik soo langk in een doosje bewaeren tot dat daer wraek van sal syn genoomen.* 't Is ook seker dat veele anderen, door 't aenschouwen van sijn doodt, met diergelyke wraeksucht, den Christenen soo hoogh en dier verbooden, wierden ingenoomen: anderen sloot het hert toe van deernisse en medelyden, den dooden betreurende met heete traenen wegens sijnen hoogen ouderdom, en 't gevoelen dat se hadden van sijn onschuldt, en gedaene diensten: niet sonder duchten dat het verlies van sulk een Stuurman den Vaderlande quaelyk sou bekomen. Maer de meeste saegen sijn einde met genoegen en verheugingh aen, meinende, dat hy, als d'oorsaek van alle de burgerlyke en kerkelyke twisten, geen minder straf hadt verdient. Onder d'aenschouwers waeren verscheide uitheemsche Theologanten, geweesene leden der Nationale Synode. Sommigen der selve quaemen ook tot op 't schavot, om 't lichhaem en hooft nieuwsgierighlijk te besichtigen, insonderheit een van de Switserschen: jae van eenigen wordt verhaelt, dat se 't bloedt hebben bewaert, om 't in hun landt te brengen en daer te vertoonen. Sijn lichaem wierdt met de kleederen, door de Staeten-boden van Hollandt, andere seggen door sijnen Dienaer, in de gemelde doodtkist geleidt, lossselyk toegespijkert, en in de Hofkapel gebracht. De Dienaer Jan Franken wierdt nae d'onthalsingh van Van der Meulen waergenoomen, hem seggende, dat hy daetelijk weder moest boven koomen. Hy nam de kleederen die hy sijnen Heere, voor sijn doodt, hadt uitgetoogen en bragt se boven. Daer hem Van der Meulen aenseide, dat hy noch niet moght uitgaen, dewijl hem de Heeren eerst wil-

MDCXIX
Bloedtdorst van eenen hem quaelyk bekoomen.
Uitenb. Achabs Biddagh. p. 38.

Wraekgierigheit.
Uitenb. p. 1211. Oldenb Leven. p. 259.

Nieuwsgierigheit der Uitheemsche Theologanten.
Uit de Handelingen der Nationaele Synode met de Remonstranten f. 216 Nullisteiten der Synode f. 46.

De Dienaer des Advocaets wordt noch opgehouden.

MDCXIX den ſpreeken. Nae den middagh als de Rechters weder vergaedert waeren quam de Griffier Pots, met Van der Meulen, by hem in de Kamer daer ſijn Heer hadt geſeten. Pots beval hem indien 'er eenige ſchriften van ſijn Heer waeren, dat hy daer van aenwyſingh ſou doen. Hy antwoordde dat 'er geen waeren, maer gaf hen eenigh ſchoon papier, dat hy hadt weggeleit om ſomtydts iet op te teikenen, ſeggende dat 'er niet anders was. Men vraeghde, of hy geen ſchriften in ſijn ſak of broek hadt, dien men betaſtte en deedt uithaelen, en beſagh ook het geldt dat hem ſijn Heer dien morgen hadt gegeven. Daernae ſeide Pots in 't uitgaen dat hy noch niet wegh moght gaen, dat hem de Heeren eerſt wilden ſpreeken. Hy gaf tot antwoordt, *Wat willen my de Heeren meer ſpreeken. Ik ben ſoo ontſtelt, dat my niet veel luſt te ſpreeken, voorts biddende, dat men den Heeren wilde ſeggen dat ſe hem niet veel ſouden vraegen: dewyl hy door d'ontſteltenisſe onbequaem was om veel te ſpreeken.* Dit wierdt belooft, doch men liet hem daer noch tot 's avondts blyven. Dien ſelven dagh verſochten de weduw en kindren by requeſt, dat men, ten aenſien van de groote dienſten, die de Heer van Oldenbarneveldt den gemeenen Vaderlande ſoo lange jaeren hadt gedaen, ſou gelieven toe te laeten ſijn doodt lichaem binnen de Heerlykheit van Berckel met de minſte ceremonie eerlyk te moogen begraeven gelyk anderen van ſijn qualiteit in gelijke geleegentheit was vergunt geweeſt. Hier op wierdt by ſchriftelyke kantteekeningk geantwoordt:

Men wil dat hy aenwyſing ſal doen van ſyns Heeren ſchriften.

Verſoek van de Weduw en kinderen, aengaende de begraevingh.

Apoſtille of kantteekeningh.

De Heeren Rechteren verklaeren, haer niet gelaſt te vinden iet te veranderen in de reſolutie, deſen aengaende by de Heeren Staeten Generael, op gelijk verſoek, genoomen: verſtaende dat de Supplianten haer daer naer ſullen moeten reguleren, en haer verdraegen van eenige ceremonien, van luyen en wapenhangen, te gebruiken.

Actum in de vergaederinge van de voorſchreve Heeren Rechteren, deſen 13 *May* 1619.

Ter Ordonnantie van de ſelve Rechteren by my

H. Pots.

Des

Des avondts ontrent half negen heeft de Heer Niclaes de Vooght, de President der Rechteren, by sich hebbende Broekhoven van Leiden, de Fiscael Duyk, en de Griffier Pots, staende voor de deur van de kamer der Rechteren, en gereedt om wegh te gaen, des Advocaets Dienaer by sich geroepen, hem vraegende wat sijn Heer al geseit hadde? Hy seide, *Niet anders, dan dat ik sijn huisvrouw, kinderen en kindtskinderen soude groeten, en dat se met malkanderen in liefde en eenigheit souden willen leeven.* Hy vraeghde, of sijn Heer niet anders hadt geseit? Jan Franken sey, *Neen, de Soldaeten hebben 't wel gesien, en hy heeft my alleen niet een woordt konnen spreeken.* Toen vraeghde Vooght, *Of hy geen schrift van sijn Heer hadt?* Hy seide, *Neen.* Eindelyk sey Vooght, Het goedt dat in de kamer is, en de kleederen, die gy uw Heer hebt uitgetoogen, sult gy hier laeten, tot naerder last: 't geen u toekomt mooght gy mede neemen. Het geldt dat uw Heer by sich hadt, waer is dat? Hy antwoordde, *Myn Heer heeft het my gegeven.* Daer op geseyt wierdt, *Wy sullen 't u dan laeten houden. Gy hadt laestmael al wat quaelyk geschreven en gesprooken, maer wy vergeven u dat, en siet wel toe dat gy u nergens mede moeit, met iet te seggen. De Heeren hebben gedaen dat sy meenen te verantwoorden. Gy mooght nu gaen, wy omslaen u.* Hy seide, Ik heb nu hier soo lang geseten, 't welk my de Heeren wel behoorden te vergelden, want ik heb nu geen voordering te verwachten. Vooght antwoordde, Soo gy u wel draeght, wy sullen u alle gunst bewysen, waer wy konnen. De Fiscael sey, Draeght u wel, gy sult noch wel een man worden. Gy hebt uw Heer getrouwelyk gedient. Toen ging van der Meulen met hem in sijns Heeren kamer, daer hy al 't goedt dat hem toequam uithaelde, en hem ter handt stelde: hem ook bekent maekende dat de Heeren geseit hadden, Indien Mevrouw van Oldenbarneveldt en de kinderen een andre kist met een wasse kleedt begeerden, om 't doode lichaem in te leggen, dat sy 'er een souden laeten maeken, en dat sy 't van dien selven nacht souden doen, hoe eer hoe liever: en indien sy wilden, dat 'er drie of vier persoonen tot getuigenisse by de begraeving souden sijn, dat men hun sulks toestondt.

MDCXIX

De Dienaer Jan Franken wordt ondervraeght en ontslaegen.

Toen

MDCXIX Toen ging de Dienaer naer 't huis van ſijn geweeſen Heer, daer hy boodtſchapte 't geen hem belaſt was, ook aendiende, hoeveel ſchriften dat 'er met ſijn Heers handt geſchreven in de gevangenkamer, onder een ſtoel en achter de tapyten, verborgen waeren. In dien ſelven nacht wierdt het lichaem gewaſſchen, geſuivert, en met het hooft, in een waſſe kleedt, in een nieuwe doodtkiſt van behoorlyke lengte, geleidt, en in 't byſyn van verſcheide perſoonen, in de hofkerk eerlyk ter aerde gebraght. En al moght men geen waepen voor de deur hangen, nochtans heeft men 't huis met ſwart laeken, en met wapenen naer behooren bekleedt en behangen. Daerna ſochten ſijne kinderen de verborgene papieren en ſchriften maghtigh te worden: doch dewyl ſe wat te ſorghvuldigh waeren, om het ſtoelken daer de voornaemſte onder waeren genaeit, te bekomen, gaf die onvoorſichtigheit den Rechteren achterdocht dat 'er iet ſchool: Ten is niet te ſeggen wat ontſteltenis dit veroorſaekte, wat getier en gewoel dat'er was, om alle de ſtoelen die in de gevangen kamer waeren, op het ernſtigh aenhouden van ſijn Excellentie, ſoo men ſeide, t' ontornen en naer de ſchriften te ſoeken tot dat men ſe vondt. Ook liet men al de tapyten van de ſelve kamer ontnaeyen en alles op 't naeuſt doorſoeken: ſoo dat al de ſchriften in der Rechteren handen vielen. Eenige meinen dat men ſe terſtondt en ongeleſen heeft verbrandt. Doch de Schryver van 't Leven en Sterven des Heeren van Oldenbarneveldt, betuight, dat hy eenige van de ſtukken, die hy, tot bewys ſijner Hiſtorie, hier en daer hadt ingevoert, hadt bekomen uit de kamer, daer alle de papieren van den onthoofden Heer gebraght en bewaert wierden, en hoe hy ook hadt gehoopt, dat hy de ſchriften onder het ſtoelken genaeit, noch mede ſou hebben bekomen, maer dat men hem wys maekte dat ſe verbrandt waeren. Ook heeft my ſeker geloofwaerdigh Predikant * die noch in 't leven is, verhaelt dat hem Heer Adriaen Van der Myle, Heer Van der Myle, Gouverneur van Willemſtadt, een Soon van Heer Cornelis van der Myle en Maria van Oldenbarneveldt, des Advocaets Dochter, t'eenen daege aenſprak, en, ſich verſekert houdende van ſijn gunſt en trouw, met blydtſchap te

Des Advocaets begraevingh. *Uitenb. Hiſt. p. 1213.*

Oldenb. Leven p. 262. Uitenb. Hiſt. p. 1213. Syn Leven. XIII. 302, 301.

Syn papieren en ſchriften worden van de Rechters gevonden. En verbrandt of verdonkert. *Oldenb Leven, p. 292.*

**Winandus Nieuſtad, voorheen Predikant te Willemſtadt, nu te Hoorn.*

te kennen gaf, dat meest al de papieren en schriften van MDCXIX sijn Grootvaeder noch in weesen waeren, en dat hy se verhoopte maghtigh te worden. Dat verlies en verdonkeren van die schriften was voor de weduw, kinderen en vrienden een nieuwe slagh in de versche wonde. Hier mede socht men, verstonden se, sijne verantwoordingh en verdeedigingh te smooren; op dat 'er geen voedtstap, geen woordt, geen silb, geen letter, geen stip, nocht schaeduw van sijn onschuldt sou overblyven. Men hieldt dit dan voor een seer groote schaede, en vreesde dat de waerheit der geheele saeke daer door t'eenemael soude onderdrukt blijven. Maer anderen meinden, dat de Rechters seer wijsselijk deeden, en dat het, nae 't uitvoeren van sulk een vonnis, tot groot naedeel van de gemeene rust sou dienen, indien men d'ingesetenen, met het gemeenmaeken van die schriften eenigen indruk gaeve tot ontlastingh van den dooden, als of hem onrecht waer geschiedt: dat sulks nergens anders toe kon strekken, dan tot verder verbitteringh der reedts ontstelde gemoederen, en tot nieuw voedtsel der verouderde tweedraght. Daer en tegen sochten de Rechters en de Staeten Generael elk een in te scherpen dat hy meer hadt misdaen dan sijn vonnis melde. Hier toe diende, dat de gemelde Staeten de gedrukte Sententie aen de Heeren Staeten der Provincien om sendende, daer by schreven, *Hoe hun van wegens de Rechteren openingh was gedaen, dat verscheide andre punten tot sijnen laste waeren gebraght daer van in de sententie niet wierdt vermeldt, dewelke volgende d'informatien en indicien daer uit resulterende groot bedenken hadden gegeven, van dat hy sijn oogen wel naer den vyandt soude gehadt hebben, ende sijne actien daerna gedirigeert, omme aen d'andre sijde niet alleen geen offensie te willen geven, maer ter contrarie de selve te favoriseren. Dan naedien't bescheidt, en de confessien, beroerende de selve punten, sulks niet waeren, dat daer op, nae rechten, diffinitivelyk soude hebben konnen gedisponeert worden, sonder naerder enqueste, en scherper examinatie, en 't selve by de voorschreve Rechteren niet en was raedtsaem gevonden, soo omme sijnen hoogen ouderdom, als andre consideratien, den dienst van 't Landt concernerende; ende voornaementlyk dat de decisie van dese en andre saeken niet langer*

Siet Uitenb. Leven. XIII. 302.

Aenschryvingh der Staeten Generael aen de Staeten der Provincien tot nadeel van den dooden Advocaet.

MDCXIX *en konde opgehouden worden, ſonder merkelyke prejudicie van de gemeene ſaeke: ende de punten, in de ſententie verhaelt, genoegſaem weſende, om in ſijn perſoon exemplaire ſtraffe te ſtatueren: ſoo hadden ſy goedtgevonden, en noodigh geacht, haer E. daer van te verwittigen.* Dit ſchryven was geteekent den negentienden van Bloeymaendt. Doch daer op wierdt van den Heer de Groot dit volgende aengemerkt. " Dees' brief, „ ſchrijft hy, is wel ingeſtelt op den naem van de Staeten „ Generael, maer alleen door 't beleidt van eenige Rech„ ters, in haere vergaederinge comparerende, (alſoo de „ Staeten Generael van de ſaek geen kennis hadden dan „ door haer rapport) Dees' brief dan ingeſtelt ſijnde by „ ſijne grootſte partyen en ſpreekt niet van eenigh *bewys*, „ maer van *naedenken*: niet dat hy 't oogh nae de vyandt „ ſoude hebben om hem te favoriſeren (ſonder te ſeggen „ waer in) maer *dat hy 't ſoude mogen gehadt hebben.* Dat „ daer by wordt gevoeght, dat het ſtricter examen van ſijn „ perſoon was naegelaeten, om ſijnen hoogen ouderdom, „ is buiten alle apparentie, naedien men ſijn ouderdom ſoo „ weinigh heeft aengeſien, dat men hem de weinigh jae„ ren, die reſteerden van ſijn leven, dat afgeſlooft was in „ 's Landts dienſt, door Beuls handen heeft doen eindigen, „ ſonder eenige conſideratie te neemen op de interceſſie die „ geſchiedde van wegens den Koningk van Vrankrijk, „ wiens vriendtſchap de Landen ſoo hooghlyk van doen „ hadden. De Dienſt van 't Landt (die mede hier inne „ wordt voorgewendt) vereiſchte gantſch het contrarie: „ alſoo den ſelven ten hooghſten daer aen was gelegen, „ dat de correſpondentie met de vyanden (ſoo daer eenige „ apparentie van waere geweeſt) ten vollen hadde moo„ gen ſijn ontdekt. Doch wie de ſaeke met goedt oordeel „ ſal willen inſien, ſal licht bevinden dat deſe calumnie „ ſelfs geen ſchyn heeft van waerheit. Want d'Advocaet „ hadt groote eer en groot goedt in 't Landt, hadt ſijn „ huisgeſin vaſt geſtelt door treffelyke alliancien. Sulke „ luiden ſoeken geen veranderingh. Ons Landt beſtaet in „ verſcheide Provincien en veele ſteden. Onder de ſelve „ waeren eenige; daer hy noch vrienden noch credyt en

Hugo de Groots aenmerking op dat ſchryven. *Grot. Verantw. XX. 289.*

„ hadde. Alleen en konde hy sulk eene saek niet uitvoe- MDCXIX
„ ren. Van de afgesette Magistraeten (die immers daer
„ toe hadden moeten helpen) en wordt niemant beschul-
„ dight, jae worden allegaeder in haer eer geconserveert.
„ *'t En is voorwaer geen kleine sonde, dat men iemandt, dien*
„ *men het leven heeft benoomen, noch pooght t'ontneemen sijnen*
„ *goeden naem door onwaerachtige uitstrooyinge van een soo schrik-*
„ *kelyken misdaedt.*" Ook verhaelen anderen, dat men vee-
le maenden langk alles hadt aengewendt om iet tegens hem uit te vinden dat nae landtverraedt moght sweemen: dat daer toe ook hadt gedient dat ondersoek tot Amsterdam, noopende de Spaensche paerden, by sijn Excellentie self ontbooden, 't welk men hem meinde te last te leggen, indien men 's Prinsen brief niet hadt gevonden; waer nae men daer niet meer van repte, maer belastte daer van niet te vermaenen. Sommigen hielden 't ook voor een groot bewijs van ongunst, dat de Staeten Generael den vier en twintighsten van Bloeymaendt dit besluit naemen, *dat binnen ses jaeren tijdts geen versoeken noch voorbiddingen, tegens de sententien over Oldenbarneveldt en andere verweesenen of gebannen persoonen*, (te weeten, Hoogerbeets, de Groot, de Haen, en Uitenboogaerdt, welker verwysingh hier nae te melden staet) *geweesen, souden worden toegelaeten, nochte ter vergaderingh ingebraght, voorgedraegen, of voorgestelt, maer afgeslaegen en geweigert worden.* Den seventienden der selver maendt, den vierden dagh nae d'onthalsingh lieten de Heeren Staeten Generael ook een brief afgaen aen sijn Majesteit van Vrankrijk, met een aenklaght over de handelingen van den Heer van Maurier, sijnen Gesant, ter saeke van de Gevangenen, van desen inhoudt:

Resolutie der Staeten Generael van geen Versoeken in ses jaeren aen te neemen. *Siet de Resolutien der Staeten van Hollandt genoomen van den 25 May tot den 26 Juny 1621. f. 117. 118.*

SIRE,

Uw Majesteit en sijn niet onbekent de seer moeyelyke bejegeningen, die, sedert eenige jaeren herwaerdts, sonder ophouden hebben geplaeght de ruste en versekertheit van de Republyke, door de gevaerlyke en stoute onderwindingen eeniger persoonen klein van getaele, dewelke misbruikende, het sy haere beroepinge, het sy dan onse goedertierentheit, op haer eigene handt, voorgenomen, en haer on-

Brief van de Staeten Generael aen den Koningk van Vrankryk.

MDCXIX *onderstaen hadden, groote veranderinge in den staet, t'eenemael strekkende tot haeren ondergangk, en geensins bequaem tot haere behoudenis, ook soo verre dat wy, om te stuiten den voortgangk van dien, en om te voorkomen de hooghste en uiterste gevaerlykheden, daer van wy ons gevoelen gedreight, in dese kittelachtige en scherpe gelegentheit van tyden, genoodtsaekt syn geweest de voornaemste Hoofden, en aenleiders van dien, te doen versekeren en hun te geven Rechters van goede waerdigheit, begaeft met oprechtigheit en ervarentheit, gemachtight en beëedight, om hun luiden te doen geven redenen van haer bestaen en daeden, goede kennisse daer van te nemen, te maeken, en in hooghster gebiedt te voltrekken haer luider proces, volgens de wetten en manieren van doen, in desen staet gebruikelyk, sonder eenige aenneeminge of opsichte, dan alleen van haer schuldt of onschuldt. En alsoo uwe Majesteit, Heer Koningk, daer over aengesocht en gebeden is geweest van eenige aenhangers, vrienden en bloedtverwanten deser gevangenen, vyanden van onse ruste en welstandt, om te laeten mede deilen en gebruiken de gunst en kracht van uwe voorbiddinge tot haeren troost en verlossinge, met recommandatie van haere lange diensten, en uiterste verkleininge van haeren schuldt en verbeurte: soo hebben wy sorge gedraegen om uwe Majesteit te doen blyken de swaerwichtige redenen die ons verhinderen eenigsins te konnen verstaen tot veranderinge van den cours van justitie, die wy voor Godt moeten verantwoorden en voor de wetten deser Republyke. Wy hadden wel verhoopt dat uwe Majesteit hem daer mede ten vollen soude hebben vernoeght, maer nochtans Heer Koningk, siende tot onsen grooten leedtweesen het tegendeel van dien door het gestaedigh en heftigh voorspreeken van uwen Ambassadeur, die slagh op slagh tot heurluider gunste heeft aengedrongen, ons soekende te verbinden door uwe Koningklyke genegentheden tot eene gantsch verderffelyke soetigheit en goedertierentheit, sonder iets te geven aen de Justitie, aen de noodtsaekelykheit of andre redenen van dese Republyke: Soo bemerken wy (onder verbeteringe) dat uwe Majesteit niet wel en heeft gevat of begreepen de kennisse van dese geheele handelinge nae haere rechte waerde en gewichte. Want, Heer Koningk, wesende eenen grooten Koningk en wel ten rechten vermaerdt van de Justitie te beminnen tot onser behoudenisse, hoe soude het mogelyk sijn dat gy ten aensien en aenhooren van geheel Europa soudt willen of konnen voorstaen en beschermen*

men alsulke onrechtvaerdige en grouwelyke handelingen, soo seer MDCXIX
schaelyk voor uwen eigen dienst: Jae dat gy selfs soudt lyden dat'er alleenlyk van uwen 't wegen eens gesprooken soude worden om gratie voor sulke luiden, welke verheven sijnde in treffelyke bedieningen, en de selfde misbruikende door factie en t'saemenrottinge, geconspireert hebben om haer eigen vaederlandt te brengen in een geheele verwoestingh en ondergangk, tot versaediginge van haere ongeregelde eergierigheit, sijnde geweest soo vermetel dat sy op haer eigen handt, sonder wettige commissie, of laste, hebben durven lichten en aenneemen eene groote meenighte van krijghsvolk, van haere factie en onder haeren Eedt, deselve inbrengen, en leggen in veel plaetsen en steeden, om naer haer wille, appetyt en goedtvinden, de Unie der Provincie te verbreeken, de selve te veranderen, de Justitie te verhinderen, de Politie te ontstellen, het Oorlogsvolk te verswakken, de gemeene Vryheit te onderdrukken: En in somma alle ordre van den gemeenen Staet, mitsgaeders het geheele respect van alle onse beste bondtgenooten, te vernietigen, en het onderste boven te keeren, van alle welke als ook van veele anderen, van gelyke onvergeselyke misdaeden, de geweesene Barneveldt behoorlyk overtuight en overwonnen sijnde, heeft alreede door de uitvoeringe van de Finale sententie syner wettiger rechters, ontfangen de rechtvaerdige straffe, rechtmaetigh voor de lelykheit van sijne schuldt en grouwelyke mishandelingen: En daerom soo versekeren wy ons, dat uwe Majesteit beter geinformeert en onderrecht sijnde van de oprechtigheit van onse proceduuren (van de welke wy onsen Ambassadeur, den Heere van Langerak last gegeven hebben u te vertoonen de particulariteiten begreepen in de Sententie) selfs sal prijsen onse voorsichtige stantvastigheit, en sal met gelyke billikheit mispryssen en condemneeren, al 't geene dat 'er is geschiedt, om te prejudiceren, en te verkorten de waerdigheit, vryheit en behoudenisse van dese Republyk. Op dit vast vertrouwen bidden wy uwe Majesteit wel ootmoedelyk, uwen Ambassadeur, den Heere van Maurier, te willen doen gebieden dat hy van nu voortaen sich hebbe te onthouden, van eenig steunsel of voedtsel te geven aen diergelyke of andere Factien in dese Republyke, maer dat hy veel eer ons de hulpsaeme handt biede om dese Republyke te qualificeeren en te vestigen, ten einde sy door haere eendraght vaster gemaekt werde van binnen, en nutter voor den dienst van uwe Majesteit, gelyk

MDCXIX *als sijnen schuldigen plicht is en uwe Koningklyke intentie: wy souden ook van gelyken wel begeert en gewenscht hebben, Heer Koningk, dat sijn E. met wat meerder discretie hadde willen handelen, en te werke gaen met sijn propositien, daerinne hy ten meerderen deele, geheel oopenbaerlyk, naer de manieren der Pensionarissen heeft gepleit, tegen onse allerrechtvaerdigste en noodtsaekelykste handelingen, hebbende hem selven soo verre ingelaeten, dat hy de selve onder 't volk heeft gemeen gemaekt, om onder het respect van uwe aensienlykheit, Heer Koningk, eenige hoope te geven van wederopkomste van die factie, om dewelke t'eenemael te verstrooyen, te versmooren en ten gronde te verdelgen, wy alsulke groote sorgen opneemen en aenwenden, waer van wy verbonden sijnde uwe Majesteit kennisse te doen hebben, soo wel ten besten van uwen dienst, als tot het welvaeren van onse Republyke: Soo sullen wy desen eindigen om Godt te bidden, Heer Koningk, dat hy uw Ryk wil segenen met grootheit en vrede, en de persoon van uwe Majesteit met gesondtheit en een langk leven, ons vermeerderende de eere van uwe Koningklyke goedtgunstigheit. Uit den Haege, desen 17 Mey Anno 1619.*

Dat schryven wordt in Vrankryk niet wel opgenoomen. *Uit sekeren brief aen den Gesant Maurier gesonden. Siet ook Uitenb. Hist. p. 1208. Oldenb. Leven. p. 254.*

Hier op quam daernae schryvens uit Vrankryk, aen den Heer van Maurier, meldende, *Dat syne Majesteit en de Heeren van sijnen Raedt alle eendragtelyk hadden betoont, dat sy ten hoogsten quaedt vonden, dat men soo weinig acht en insicht hadt genoomen, op den gematighden raedt, die deselve tot meermaelen over de tegenwoordige handelingh, ten besten van den Staet, hadt doen geven: sich versekert houdende dat soo men die hadt willen volgen, sulks voor den staet heilsaem sou sijn geweest. Maer dewijl men daer niet nae hadt willen luisteren, wenschten sy, dat de Republijk sich wel moght bevinden by de harde en geweldige middelen, die men hadt willen gebruiken. Dat de hardtnekkigheit, die men betoont hadt in het verwerpen van den raedt sijner Majesteit, hem voortaen sou doen resolveren op sijn eigen saeken, laetende anderen hunne eige confusien en verwarringen ontwarren: dewijl het geen hy hadt gedaen, als een goedt vriendt, en bondtgenoot, nu soo quaelyk wierdt geduidt van de geenen, die sich van hunne eige passien lieten vermeesteren: Dat sijn Gesanten (Boissise en Maurier) gesaementlijk en elk in 't bysonder niet hadden gedaen dan volgens sijn last, ja dat Maurier noch meerder maght en last,*

op

op dat stuk, hadt gehadt, dan hy in 't werk hadt gestelt: invoegen dat sijn Majesteit 't geen hy door sijn bevel gedaen hadt t'eenemael goedt vondt. Dat men in dat geheele schryvens [*der Staeten Generael*] *het minste teeken niet hadt bemerkt van d'eerbiedige proceduuren, die men plagh te gebruiken tegens sijn Majesteit, de welke sampt de Heeren van sijn raedt lichtelyk hadden konnen bekennen den styl van dien selven fiel*, die uit Parys was weghgejaeght, en van een persoon, die sijn best deedt om veranderingh te maeken in 't verbondt daer sijn Majesteit hun mêe hadt vereert. Waer in hy oopenbaerlyk bedroogh en bybraght de geenen, die sich op hem betrouwden; dewelke niet anders souden plukken dan de bittre vruchten van de slinksche en oproerige proceduuren daer hy den Staet in inwikkelde.* Men meint dat die brief ingestelt was door Francois van Aerssen, Heer van Sommelsdyk, dien men ook hieldt voor een van de voornaemste beleiders en aendryvers van de veranderingh der Regeeringh, en den doodt des Advocaets. Ook is 't seker dat de geweesene President Bogerman geen kleene handt heeft gehouden aen dit werk, daer my dit volgende bescheidt van is voorgekomen. 't Is eenigen tydt nae sijn doodt geschiedt, dat alle sijn papieren en schriften, ter saeke van seker geschil, of pleidoy, moesten overgelevert worden. 't Welk eindelyk ten overstaen van een Notaris, die alles opteekende, en van twee getuigen wierdt verricht. Johannes Antonides van der Linden, Professor der Medicyne tot Franequer, daer Bogerman stierf, was ook een van de getuigen, die onder 't opschryven alles naeukeurighlyk naesiende, daer meer dan twee-hondert brieven vondt van Graef Willem Lodewyk, en Prins Maurits aen Bogerman geschreven, vervaetende een gestaedige correspondentie en beraedtslaeginge over den gantschen handel van de jaeren 1618 en 1619 gehouden, en onder anderen een Geschrift, met syn eigen handt geschreven, bynae niet leesbaer synde, vol kladden en streepen, met veele doorhaelingen en byvoeghselen, die genoegh te kennen gaeven dat het sijn maeksel was, hebbende deesen tytel: *Instructie voor de Fiscaelen, dienende tot naerder examinatie van Barneveldt.* Dit behelsde drie-en vyftigh artykelen, die meest crimineel waeren, of halsaken betroffen.

MDCXIX

* In 't Fransch staet Garnement.

MDCXIX

†1651 *den 12 October.*

ſen. Dit vertelde de gemelde van der Linden, naderhandt † tot Leiden, op een maeltydt, ten aenhooren van verſcheide getuigen, met naemen van Abrahamus Heidanus, Profeſſor der Theologie, Adolphus Vorſtius, Profeſſor der Medicyne, en Doctor Nicolaus Stochius, ſeggende, dat hy, die Inſtructie ſiende, wel verwondert was en ſtondt als voor 't hooft geſlaegen. Hier mede ſoude ik de Hiſtorie van de gevangkeniſſe, en het ſterven des Heeren van Oldenbarneveldt beſluiten, maer 't ſal niet ondienſtigh ſijn hier noch by te voegen, wat anderen van ſijn perſoon, en 't vonnis tegens hem geveldt en uitgevoert, geoordeelt hebben, met eenige ſaeken daer aen vaſt ſijnde.

Verſcheide oordeelen over den Advocaet en ſyn doodt.

In het Reſolutieboek der Heeren Staeten van Hollandt en Weſtvrieſlandt vindt men de volgende Aentekeningh van ſijn doodt.

Aenteikeninge van de doodt des Heeren van Oldenbarneveldt in 't Reſolutieboek der Heeren Staeten van Hollandt, op den XIII. Mey 1619. *f.* 282. *vers: en* 283.

Den XIII *Mey* 1619, *onthoudt de memorie, is alhier in den Haege op een ſchavot, daer toe in 't binnenhof voor de trappen van de groote Saele gerecht, metten ſwaerde ter doodt geëxecuteert Heere en Mr. Johan van Oldenbarneveldt, in ſijn leven Ridder, Heere van Berkel, Roodenrijs &c. Advocaet van den lande van Hollandt en Weſtvrieſlandt, om redenen in ſijne ſententie uitgedrukt, ende andere, met confiſcatie van goederen, nae dat hy den ſelven ſtaet hadt bediendt* XXXIII *jaeren, twee maenden, en vijf daegen, als daer toe gecommitteert ſijnde den* VIII *Maert* 1586. *Een man van grooten bedrijve, beſoigne, memorie en directie, ja ſingulier in alles, die ſtaet ſiet toe dat hy niet en valle, ende ſy Godt ſyne ſiele genaedigh. Amen.* Van den Aerts-hartogh Albertus, Vorſt der Spaenſche Nederlanden, wordt verhaelt, dat hy Oldenbarneveldts doodt hoorende in deſe woorden ſou ſijn uitgeborſten, *O juſta ſententia, per injuſtos Judices!* Dat is, *ô rechtvaerdigh vonnis van onrechtvaerdige Rechters:* als willende ſeggen, dat d'Advocaet ſulk een ſtraf aen Spanje, maer niet aen ſijn vaederlandt hadt verdient. Franciſcus Zypæus, een Roomſch- en Spaensgeſindt Rechtsgeleerde, en onderdaen van dien Aertshertogh, beſchryft den Advocaet met woorden, die, uit ſijn Latyn vertaelt, dus luiden: *Johan van Oldenbarneveldt, een man die wyſer en ſtaetkundiger was dan gelukkigh: die te wenſchen waere dat de ſyde des Konings van Spanje*

Het Oordeel van den Aerts-Hartogh van de doodt des Advocaets.

L. van Aitſma. Hiſt. v. 1164.

Oordeel van F. Zypæus.

ſoo

ſoo gehouden hadt als hy daer van wordt beſchuldight. De Republyk der Vereenighde Nederlanden ſouden, myns oordeels, nooit ſoo ſijn beveſtigt nochte de ſaeke van de Spaenſchen ſouden ſoo niet te rugh ſijn gegaen en van erger tot erger vervallen, gelijk geſchiedt is van die uure af dat hy in ſijn ampt is getreden. In de Italiaenſche Hiſtorie van Pieter Capriata wordt een Genevois Raedtsheer, aldus van den Advocaet ſprekende, ingevoert: *Johan van Oldenbarneveldt, de grootſte Bemindtsman van de Staeten van Hollandt, een man van voortreffelijken raedt, een orakel van de Vereenighde Nederlanden, veroudert in de ſaeken van den Staet, geoeffent in alle de ampten der Republyk, ſoo van binnen als buiten, in de geſandtſchappen van ſeer gewichtige en hooge ſaeken, aen Koningen en Mogentheden van't Noorden afgeſonden, quam onlangs door eenige jalouſy van Prins Maurits in ſwaerigheit, en 't ontſagh van den machtigen vervolger overtreffende de deught en verdienſten van ſulk een man, ſoo wierdt hy ter doodt veroordeelt. De naeſtgelegene Prinſen hadden meêdoogen met ſijn ongeluk, ſoo groot was d'uitbreidingh van ſijne deughden, en de goede reuk van ſijne daeden. De Koningk van Vrankryk ſprak voor ſijne behoudeniſſe, niet met blaeden in't blank onderteikent, maer door een Extraordinaris Afgeſandt. Een ieder weet hoe groot d'authoriteit van dien Koningk is, en hoedaenigh de verdienſten van die Kroon ſijn, aen de Vereenighde Provincien, en niet te min wierdt de Koningklyke tuſſchenſpraek afgeſlaegen en Barneveldt het hooft afgehouwen.* De Franſche Hiſtorieſchryver Jan de Serres ſpreekt van ſijn doodt op het jaer van MDCXIX op deſe wyſe: *In Hollandt wierdt ter ſelver tydt het proces van Oldenbarneveldt, Advocaet van Hollandt, tegens wien de Prins van Oranje een haet hadt opgenoomen, vervolght, en niet tegenſtaende de Vertoogen die de Heer van Maurier, Geſandt des Koningks in Hollandt, uit den naem van ſijn Majeſteit, aen de Staeten Generael der Vereenighde Provincien heeft gedaen, lieten ſe den ſelven Oldenbarneveldt het hooft afhouwen, hem beſchuldigende van heimelyk verſtandt met den Spanjaerdt, en over de factie der Arminianen, maer het eerſte was t'eenemael valſch en het tweede hadt de doodt niet verdient.* Pieter Jeannin, die groote Raedtsman van Staet des Koningks van Vrankryk, en Preſident in 't Parlement van Borgonje,

MDCXIX

Vid. F. Zypai jus Pontificium novum lib. 1. cap. 1. § 5. de vernaculis bibliis legendis.

Oordeel van den Italiaenſchen Hiſtorieſchryver Capriata. *Lib. x. p.* 809.

Het Oordeel van Jan de Serres. *Inventaire de l'Hiſtoire de France.*

MDCXIX noemt den Advocaet Oldenbarneveldt in ſekeren brief *een ſeer vroom man, daer de Republyk ſeer in gehouden was, en die door calomnien en verdichte miſdaeden onderdrukt ſijnde, door geweldt en bitteren haet der Rechteren was omgekoomen.* Hy ſeide ook daernae tegens Uitenbogaerdt, *dat Barneveldt was om hals gebraght door louter geweldt, alſoo hy tegens den ſtaet niet hadt miſdaen: doch dat hy ſich wel een weinigh hadt moogen buigen, om ſijn Excellentie ſoo niet directelyk tegens te ſijn, 't welk hy hem wel geſeit, en ook geſchreven hadt, dat hy ſich daer in ſoude maetigen. Dan dat hy wel wiſt, dat Barneveldt ſulks hadt gedaen, om de vryheit van 't landt voor te ſtaen, ſiende dat d'ander den Staet wilde vermeeſteren.* De Heer van Boiſſiſe, Raedt van Staet des Koningks van Vrankrijk, ſeide in ſeker geſprek tegens den ſelven Uitenbogaerdt, *dat'er niemandt was die ſich [in Hollandt] tegens den Prins van Oranje over 't beleidt der ſaeken, en voor de vryheit dorſt ſtellen, dan Barneveldt, die dat dorſt doen, ſteunende op ſijn ampt en auctoriteit, die hy hadt verkregen in den ſtaet door ſijn groote en meenighvuldige verdienſten, invoegen,* que le Prince luy avoit gardé cela des long temps. *Dat de Prins daer over langen tijdt tegens hem hadt gewrokt.* Hy ſeide noch in 't ſelve geſprek, *dat de Prins van Oranje ſoo ondankbaer tegens den Advocaet hadt geweeſt, als eenigh menſch tegens iemandt ſou konnen ſijn: want d'Advocaet hadt hem eerſt tot het Gouvernement van Hollandt gebraght, en daernae tot d'andre Gouvernementen, dat Prins Henrik dat wel hadt erkent, en de Princeſſe ſijn Moeder, die deſen handel tegens den Advocaet met traenen hadt beklaeght, ook ſoo dat Prins Henrik deſer oorſaekshalven niet was geweeſt buiten gevaer.* Jae hy ſeide, *dat het geen de Prins tegens den Advocaet hadt gedaen een ondankbaere wreetheit was geweeſt, die ſoo groot was als iemandt ter wereldt ſou kunnen plegen.* Daer noch bygevoegende, *Ik ſegh de waerheit, Barneveldt heeft geen miſdaedt begaen.* Selfs in Engelandt, daer hy in ſijn leven ſijn vinnighſte vyanden hadt en aenraeders van ſijn doodt heeft men by verloop van tijdt, ſeer treffelyke perſoonaedjen gevonden die ſijn onſchuldt opentlijk betuighden en ſijn lof ophaelden. De Hooghgeleerde Heylin, Hofkapelaen van Koningk Karel den eerſten, ſchreef in openbaeren druk, dat Prins

Van den Preſident Jeannin. *In epiſt. ad H. Grotium 3 April. 1621 ſcript. Epiſt. Eccl. p. 618. Siet Uitenb. Leven. xv. 372.*

Het Oordeel van den Heer van Boiſſiſe. *Uitenb. Leven. xv.) 368, 369.*

Het Oordeel van Heylin.

Prins Maurits te weegh braght, dat men Barneveldt ter doodt braght tegens de grondtwetten van 't Landt en de regelen van d'Unie: en in een ander boek, dat de Nederlanders, om Barneveldt ter doodt te brengen, de fondamenteele wetten der vryheit kreukten, daer sy tegens Phlips den tweeden voor gevochten hadden. Men verhaelt ook dat seker Hollander in Engelandt gekomen, en de vermaerde konstkamer van den Graef van Arondel beschouwende, daer, onder andere afbeeldingen van groote mannen, ook het beeldt van den Advocaet sagh ten toon hangen, en dat de Graef hem vraeghde, *of hy dien man wel kende*, daer d'ander, met ophaelingh van sijn schouderen, *ja* op seide, waer op de Graef een breedt verhael deedt van sijn deughden en diensten, onder anderen seggende, *Hy was de suil of 't steunsel van uwe Republyk, en is ten allerhooghsten quaelyk beloont geweest.* Johan van Beverwijk, vermaerdt Medicyn, Scheepen en Raedt der Stadt Dordrecht, noemt den Advocaet *den Nestor van Hollandt, die hier te lande bynae alleen doen en laeten was, en in sijnen hoogen ouderdom den krommen hals heeft moeten uitsteeken om sijn kael en afgesloofs hooft van den beul te laeten afhouwen.* Dirk Velius, weleer Raedt der Stadt Hoorn, spreekt in sijn Hoornsche Chronijk aldus van sijne doodt: *Dit was het einde van dien voortreffelyken wysen man, en 't loon van soo veel moeitens en arbeidts, voor het vaderlandt den tijdt van* XL. *jaeren lang uitgestaen, van soo veel getrouwe diensten in den meesten noodt beweesen: waer door hy soo veel swaere slaegen hadt afgeschut, het landt en 't beleidt van 's Landts middelen in sulk een regel gestelt, dat alle Republyken de selve hun tot een voorbeeldt souden moogen neemen.* Wat de Heer Hugo de Groot in sijn verantwoordingh van hem betuight, is daer te lesen: onder anderen schrijft hy ook dit volgende. Des Advocaets maniere van doen in de vergaederingh van Hollandt was te verwonderen, van wegen het respect dat hy deselve Vergaederingh toedroeg: de groote patientie die hy nam om de discreperende opinien te hooren, haere redenen te verstaen; en deselve te brengen tot eenigheit: 't welk hem ook altijdt wel is gelukt, uitgenoomen in dese laetste kerkelyke differenten, door de gestaedige contremine. Alle

MDCXIX

P. Heylin Hist. quinquart. En sijn Hist. van 't leven van W. Laud p. 495.

Van den Graef van Arondel.

Uit een brief van A. Van den Borre, den 22 *Jan.* 1630. *geschreven.*

Van J. van Beverwyk.

Beverwyks schat der Gesondtheit. p 111.

Van Dirk Velius.

Velius Chronyk van Hoorn. p. 316.

Van Hugo de Groot.

Grot Verantw. XX. 287.

MDCXIX de particuliere discoursen, die hy met my op de selve kerkelijke differenten heeft gehouden, waeren conform 't geen hy seide publykelijk tot voorstandt *van de authoriteit van de Heeren Staeten van Hollandt, sijne Meesters, tot verdraeghsaemheit over de geschillen van de Predestinatie, met het gevolgh van dien, onder goede explicatie en bepaelinge, tot voorkoominge van alle andre Theologische questien.* d'Oude Burgermeester, Cornelis Pieterssoon Hooft, gaf hem nae sijn doodt, in seker schrift, desen lof, *Ik heb van stadts weegen de Vergaederingh der Heeren Staeten van den jaere* MDLXXXIV *tot het jaer* MDCX *mede altemet besocht: dan ik heb, naer mijn oordeel, onder geene vergaederingh, generael noch particulier, iemandt konnen toeschrijven soodaenige rijpheit van oordeel, wakkerheit, sorghvuldigheit, eenpaerigheit van gemoedt, en beleidt van saeken, als ik meen gesien te hebben by den Heere van Oldenbarneveldt, Advocaet van den Lande van Hollandt en Westvrieslandt.* Maer het eerlykste getuigenisse, dat hem gegeven wierdt, quam uit den mondt van eenige sijner Rechteren, en anderen, die sich, geduurende sijn leven, tegens hem hadden gekant, en 't naeberouw dat se betoonden over sijn doodt: daer ik iet van sal aenteikenen, laetende een yder oordeelen van de waerschynlijkheit of onwaerschijnlijkheit der saeken, die my van verscheide kanten sijn voorgekoomen. Van den Raedtsheer Adriaen Junius wordt vertelt, hoe hy sich terstondt nae 't stryken van 't vonnis tegens eenigen hadt beroemt, dat *hy sijn gemoedt ten vollen hadt gequeeten doch dat het de meeste stemmen hadden weghgedraegen*, maer daerna hadt hy sich op sijn doodtbedde seer beklaeght, dat hy over sulk een man hadt geseten. En als hem Aerssen, de Heer van Somersdijk, eens aensprak, vraeghde hy *waerom komt gy my in myn siekte niet meer besoeken?* daer noch by voegende, *Gy soudt wel komen gelyk gy plagt, was 'er wêer een Barneveldt te verwijsen.* Ook riep hy in sijn krankheit, *die trappen, die trappen*, meenende de trappen van 't Hof, die hy soo dikwils op en af gingk geduurende des Advocaets gevangkenisse, ja hy liet noch voor sijn doodt, de Weduwe en de kinderen van den onthalsden Heer om vergiffenis bidden, wegens 't geen hy tegens hen in dat stuk hadt misdaen, soo groot

Van den Burgermeester C. P. Hooft.

Van A. Junius.

Spongia Eras. 1623. *gedrukt. p.* 59.

groot een kracht heeft het geweeten, dat het vroeg of laet boven komt, insonderheit in luiden van vroomen inborst. Arent Meindertsfoon, Burgermeester der Stadt Haerlem, bekende, *dat Hollandt nooit persoonaedje gedraegen hadt die den Advocaet gelyk was, en dat hy sich nergens in hadt vergreepen, dan alleen in eene saek: dat hy met Huza sijn handt aen de arke des Heeren hadt geleit*, en sijn soon seide opentlyk *dat sijn vader in des Advocaets doodt niet hadt gestemt.* Want nae eenigh verloop van tijdt wierdt het voor groote schande gerekent, dat men als Rechter over den Advocaet hadt geseeten. Dies sochten eenige sich van die bloedtvlak te suiveren. Van Pieter Jansfoon Schaegen van Alkmaer wordt verhaelt, hoe hy t'eenen daege seide, *dat niemandt syn kinderen met waerheit sou konnen verwyten, dat hy den Advocaet ter doodt hadt verwesen; want hy hadt dat niet gedaen.* Ook sou Albrecht Bruinink van Enkhuisen, als men hem verweet, dat hy sulk een man hadt helpen ter doodt verwijsen, geseit hebben, *Ik ben jongk en misleidt geweest, en wenschte dat het nooit geschiet was.* Ook heb ik uit ooggetuigen dat de selve Bruinink, t'elkens als hy tot Hoorn iet te verrichten hadt, sijn knecht voor uit sondt, om in de kamer, daer hy gewoon was te slaepen, de beeltenisse des Advocaets, die daer te pronk hing, om te keeren of weg te neemen; als of hy dat gesicht niet kon verdraegen. Selfs de Heer van Swieten, Bailjuw van Rynlandt, sou noch voor sijn sterven betuigt hebben, dat hy in 's mans doodt niet hadt gestemt. Geerardt Beukels van Santen, van Delft, aen een sijner gemeensaeme vrienden te kennen gevende, dat hy in 't stuk der Religie allermeest helde naer sekre gesintheit die den wegh des levens seer naeuw bepaelt, wierdt daer over gevraegt: *Hoe hy dan hadt derven staen over sulk een Sententie gelyk tegen Barneveldt was uitgesprooken.* Waer op hy dit antwoordt gaf, *Hy moest doch voort, daerom liet ik my daer mede toe gebruiken, en het strekte om tot iet meerders gevordert te worden.* Niclaes de Vooght, Burgermeester der Stadt Aernhem, seide tegens Johan van Ameyde, weleer Burgermeester tot Gornichem, met hem in sijn kamer wandelende, *Ik wou om dese kamer vol goudts niet weer over sulk een sententie sitten.* d'Ander vraegde,

MDCXIX

Arent Meindertss.

2 Sam. VI: 6, 7.

P. J. Schaegen.

A. Bruinink.

De Heer van Swieten.

G. Beukels van Santen.

N. de Vooght.

MDCXIX de, *waerom hebt gy 't dan gedaen?* en hy antwoordde, *'t ging soo nae onse sin, als luiden die van voorspoedt dronken waeren.* Dit verhaelde van Ameyde aen Jodocus Geesteranus, Contraremonstrantsch Predikant tot Gornichem, Jodocus aen

V. Sloot. sijn soon Arnoldus, en dees' aen my. Van Volkert Sloot tot Vollenho wordt verhaelt, dat hy voor 't geldt, wegens 't Rechterampt genooten, een stuk landts kocht, en dat aen d'armen gaf of maekte; niet willende sijne erfgenamen met sulk een bloedtloon, gelijk men sprak, beswaren. Sommige souden sich beklaegt hebben over eenigen, die hen, seiden se, hadden bedroogen, en diets gemaekt, dat de

p. 133, 134. Prins den Advocaet, gelyk boven gemeldt is, pardon sou geven, maer dat 'er eerst een vonnis tot sijn naedeel moest gaen, maer se hadden bevonden hoe gevaerlijk dat het was een quaedt vonnis te wijsen op vertrouwen dat'er een goedt pardon op volgen soude. Uit sekere Aenteikeningen van den Heer Dirk van Santen, in sijn leven Auditeur van 's

A. Duyk. Graefelykheits Rekenkamer, blijkt dat Mr. Antonis Duyk een van de Fiscaelen, die den Advocaet aenklaegde, en naderhandt sijn ampt bequam, sedert sijn Beeltenis in sijn huis ten toon liet hangen, met dit byschrift: *Respice, non despice:* Dat is, *Aenschouw hem, maer veracht hem niet.* In seker dagregister, van seer goede handt geschreven, wordt op den 20 van Somermaendt des volgenden jaers verhaelt, uit de mondt van eenen de Vries, sonder hem anders te beschryven, dat sijn Excellentie Prins Maurits met grammen moede seer verachtelyk van Uitenbogaerdt sprekende evenwel beken-

Prins Maurits. de, *dat men den Advocaet hadt ongelyk gedaen, den bloem van't landt weghgejaegt, maer het hadt soo moeten sijn, de staet vereischte het soo.* En op den 9 van Bloeymaendt staet in dat Dagregister aengetekent, dat de Landtgraef van Hessen tegens Prins Maurits seide, *Men heeft 'er weinig eers af, dat men dien ouden man om hals heeft gebraght.* De Prins seide, *Dat heb ik niet gedaen, maer de Rechters.* De Landtgraef daer op, *Gy hebt de Rechters gestelt.* De Prins, *Niet ik, maer de Staeten.* De Landtgraef, *maer door uw ingeven, en sulke die gy wist dat sijn doodtvyanden waeren.* Men verhaelt ook dat sijn Excellentie sich niet wel bevindende by de verandering der regee-

regeering, en de doodt des Advocaets, op sekeren tijdt te velde sullende gaen, en bespeurende hoe weinig ordre dat 'er was, daer over met dese woorden uitvoer, *Toen d'oude hondtsvot leefde was 'er raedt en geldt, nu is 'er 't een noch 't ander.* Korts nae d'onthoofding seide de Prins tegens iemandt. *Ik weet niet wat my let, sulk een bangigheit heb ik alle nacht*, en men moest hem, soo dreef hy in sijn sweet, viermael van hemde ververschen. Ook heeft men sedert noch andre tekenen van wroeging, of naeberouw, in dien Vorst konnen merken, met naeme op sijn doodtbedde, te sijner plaetse te melden. De Rechters moesten ook veelerley verwijt, toen de tijdt veranderde, opbrassen. Tegens van Santen wierdt op een tijdt door den Heer Cornelis Bosch, vermaerdt Rechtsgeleerde, geseit. *De luiden seggen drie dingen van u, die ik niet en kan gelooven, en daer ik u over verdeedige.* Hy vraegde wat dat was. *Het eerste*, seide Bosch, *dat gy niet veel verstandts hebt: het tweede, dat gy gierigh syt, het derde is my ontgaen. Het eerste*, sprak hy *geloof ik niet: want gy hebt in den Advocaet een crimen des doodts gevonden, 't welk de grootste Rechtsgeleerden niet moogelyk is uit te vinden. Aen 't tweede syt gy noch minder schuldigh want gy hebt om vier- en twintigh hondert gulden sulk een vonnis helpen wysen, dat ik om al 't goedt van de werelt niet sou willen doen.* De selve van Santen seide eens op een tijdt tegens Herman van der Ceel, weleer een leerling van Episcopius, naderhandt Notaris, een man van fraije geleerdtheit en seer schrander, uit wiens mondt ik dese dingen schrijf; *Van der Ceel alle ketters sijn wel gaern in uw geselschap, doch ik, en elk een weet wel waerom; om dat gy een Vrygeest syt, en niet gelooft dat 'er een Godt is.* Waer op hem d'ander dit bescheit gaf: *Gelooven de luiden sulke dingen van my, myn Heer, ik heb van u een beter gevoelen.* Wat gevoelen? sey van Santen. *Dat gy*, kreeg hy ten antwoordt *niet alleen gelooft, dat 'er een Godt is maer 't ook seker weet, en in u selven gevoelt dat die Godt sulk een Godt is, die 't quaedt sal straffen, jae dat de straf in de conscientie seerder doet, dan de snee die men door den hals liet gaen van den onschuldigen.* Brockhoven bestondt een sekeren Leidenaer, die voor half slecht gehouden wierdt, doch somtydts schran-

MDCXIX

Uit Aentek. van Uitenb.

Verwyt aen van Santen.

MDCXIX ſchrandre ſlaegen ſloegh, te quellen met het Arminiaenſch Koſterſchap tot Warmondt, vraegende wat hem dat wel opbragt. Nae veel ſarrens gaf hem d'ander ten antwoordt.

Brockhoven. *Hoe ik dat aenleg, en wat vlyt ik aenwende, ik kan 'er geen vier en twintigh hondert gulden uithaelen.* In ſeker geſelſchap, daer

Mandemaker. Mandemaker uit Zeelandt tegenwoordig was, wierdt eenig gewag gemaekt van den Advocaet, en van eenen Ripperda, een Heer uit Vrieſlandt daer op geſeit, *Ik ben blyde dat ik over die ſententie niet heb geſeten.* De Rechter toornig wordende, ſeide, *ſoudt gy dan ſeggen dat die ſententie onrechtvaerdigh was*, daer Ripperda op antwoordde: *Dat laet ik u bevolen, ik ſegh maer dat ik blyde ben daer niet over geſeten te hebben.* Hier over reeſen de woorden ſoo hoog, dat ſich d'omſtanders daer tuſſchen ſtelden, en bragten 't eindelijk ſoo ver, dat men 't geſchil afdronk, drinkende Mandemaeker ſoo ſterk dat het hem quaelyk bequam: ſoo dat ſommige meinen, dat hy daer de ſiekte haelde, die hem binnen weinigh daegen in 't graf ſleepte.

Bruinink. Bruinink van Enkhuiſen, die ſeer behoeftig was, en in armoede ſtorf, ſtont verſcheide maelen naer ampten, die by de Heeren Staeten van Hollandt moeſten begeven worden, doch te vergeefs. Hier over beklaegde hy ſich tegens ſeker Heer van Amſterdam, ſeggende dat hem die ſtadt altijdts tegen was, en niet wiſt waermede hy ſulks verdient hadt. Maer hem wierdt geantwoordt, *Weet gy niet dat gy Rechter ſijt geweeſt over den Advocaet?* daer hy op ſeide, *'t is waer maer 't en ſtaet voor 't voorhooft niet geſchreven wie in ſijn doodt heeft geſtemt.* d'Ander ſey verder. Dat is 't alleen niet, u gaet ook nae, dat gy met noch een Rechter aen een groot perſonaedje ſijt geſonden om te kennen te geven, hoe weinig ſtof dat men vondt tegens den gevangen en dat d'ander echter by ſijn opſet bleef: dat gy dat niet alleen vertelt hebt maer uw roem daer op hebt gedraegen. Hy ſtondt toe dat hy 't vertelt hadt, maer ontkende daer op geroemt te hebben.

Siet boven. p. 132.

R. Paeuw. Van Reinier Paeuw, Burgermeeſter der Stadt Amſterdam, die men houdt dat een der vinnigſte Rechters was, wordt vertelt, dat hy den geeſtrijken Roemer Viſſcher, genoegh vermaerdt door ſijne beſchrevene Sinnepoppen en Brabbelingen, vader van

Anna

Anna en Tesselschaede Roemers, in sijne siekte, daer hy aen overleedt *, besoekende, hem vraeghde, of hy al wel gemoedt en gerust was om te sterven? en dat hem Roemer dit antwoordt gaf. *Jae myn Heer ik ben wel gemoedt en wel gerust, waerom soude ik ongerust weesen? Ik heb niemant verongelykt, en ik heb over den Advocaet niet geseten.* Den Heere Kromhout, naderhandt President van 't Hof, wierdt t'eenen daege van Maria van Reygersbergen, huisvrouwe des Heeren Hugo de Groot, in seker geselschap in 't aengesicht geseit *dat de vier en twintigh Rechters den Advocaet en d'andre verweesenen ongelyk hadden gedaen:* en als hy seide, men moet alle vonnissen van Rechteren geweesen goedtkennen, volgens het spreekwoordt, *'t geen de Heeren wysen moet men pryssen*, toen vraeghde se, *Ook het vonnis van Cajaphas, myn Heer?* Waer op hy geen verset hebbende, sweegh. By eenigen wordt ook aengeteekent dat meest al de Rechters in geduurige vreese, ongerustheit, en knaging van hun geweeten, den overigen tijdt hunnes levens hebben doorgebraght, dat het sommigen van hun aen de sinnen gingk, dat se in hun verstandt geraekt, en in de memorie geslaegen wierden, 't geen men meende dat uit de geduurige quelling der knaegingh ontstondt; en dat de meeste met een verhaeste en schrikkelyke doodt sijn omgekomen: als of de goddelyke rechtvaerdigheit dat verstorte bloedt aen sommigen van hun hadt willen wreeken. 't Was meinden se seer bedenkelyk, dat 'er in 't vyfde jaer nae des Advocaets doodt al seventien van de vier en twintigh begraeven waeren. Van Anselmus Salmius van Uitrecht vertellen se, dat hy self gearbeidt hebbende om Rechter te mogen worden korts nae 't verwijsen in sijn verstandt wierdt geslaegen, van sijn ampt verlaeten*, en nae langduurigh quijnen aen een schandelyke siekte, een jammerlyk einde nam. Van van Santen wordt verhaelt dat hy beschonken sijnde door een pijp of steene watergangh, het Duivels gat genaemt, binnen Delft willende vaeren, in 't waeter viel, en ter naeuwer noodt daer uit gehaelt wordende, seer krank wierdt: Dat men Doctor Graswinkel haelde om te raedtplegen: doch hem niet toeliet by den kranken te komen. Waer op de Doctor eindelyk tegens

MDCXIX

* *Den 11. Febr. 1620.*

Kromhout.

D'ongerustheit, knaeging, en 't droevigh einde van sommige Rechteren.

Uit d'Aenteekening van Johan de Haen, Pensionaris van Haerlem

XVII. in vyf jaeren gestorven.

Het einde van A. Salmius.

MDCXIX gens ſijn dochter met geemlykheit in rondt Hollandts ſeide toen hy ſijn water beſagh. *Ik ſie vremde dingen in dit glas, Ik ſie 'er Spaenſche wijn, of Brandewijn, daer hy ſijn ſwaerigheit mêe ſocht af te ſpoelen, en, dat noch vremder is, ik ſie bloedt: jae ik ſie 't Hooft van den Advocaet. Segh tegens je vaer, dat hy voort moet. Brandewijns vat, Duivels gat, en Barneveldt op 't hert, hy moet voort, daer is geen bidden voor.* Daer ſijn doodt in 't kort op volghde. Van Schout Muis van Dordrecht wordt vertelt dat hy door ſulk een ellendige ſiekte aen ſijn einde raekte dat de wormen in ontelbaere meenighte uit ſijn verſwooren lichaem kroopen, dat niemandt door de vuyle ſtank by hem duuren kon: ſtervende in ſulk een verachting dat 'er naeuwlyks burgers gevonden wierden, om 't lyk ten graeve te geleiden, ja men riep dat het lyk van den Satan uit de kiſt was gehaelt: een logenfabel, die nochtans een bewys ſtrekt van een waerachtigen haet. Broekhoven van Leiden, ſeit men, hadt ſoo harden doodt, dat hy op ſijn krankbedde tegens d'omſtaenders uitriep: *Ik heb veele vyanden, maer ik ben verſekert, dat indien myn grootſte vyanden myn lyden ſaegen of wiſten, dat ſy met my noch medelyden ſouden hebben.* Doch ſulk een lyden is niet juiſt altijdts een teeken of bewys van Godts ongenaede; want het treft ſomwylen de vroomen ſoo wel als de booſen: de vroomen om hunne lydtſaemheit en andere deughden te beproeven; en met te grooter loon te begenaedigen: de booſen om hen tot boete en bekeering te perſen, en indien ſe ſich waerlyk bekeeren, in genaede op te nemen. Nu ſtaet ons noch iet te melden van de vaerſen en lofdigten, die, na des Advocaets doodt, te voorſchyn quaemen, en in't heimelyk geplakt en uitgeſtrooit wierden. De grootſte en yverigſte geeſten des Landts trokken ſijn leedt ſich dapper aen. De treurrijmen en jammerliederen vloogen van handt tot handt. Weinigh uuren nae ſijn onthoofdingh ſag men dit volgende op verſcheide plaetſen aengeplakt.

Uit het verhael van H. van der Ceel.

Van Muys.

Broekhoven.

In memoriam viri incomparabilis JOHANNIS AB OLDENBARNEVELDT, fœderati quondam Belgii Atlantis, Hagæ-Comitis 13 May, Anno MDCXIX per ſummam injuſtitiam cæſi.

ECHO ἐπιτύμβιος.

Quis jacet hic? patriæne parens & gloria pridem?
Idem: unde illuſtris mors cita venit avi?
Avi: Quis finis vitæ & meritis immenſis?
Enſis: Juſtitiæ eſt hoc opus anne furor?
Uror. At innocuus cujus perit indole ſanguis?
Anguis. Quas partes aſſeruiſſe legis?
Legis. Cauſa Duci quæ tam permittere dira?
Ira. Cui ambitio mixta cruore natat?
At, At! Debuerat quid cor flexiſſe Tyranni?
Anni. Pro meritis non fuit ergo Pater?
Ater. Num Nemeſis crudelia pectora tanget?
Anget. Fama Viri queis celebranda modis?
Odis. Quod vivet quæ ſpes in ſecula Nomen?
Omen. Sit Fati hoc dulce levamen. Amen.

Daernae ſchreef ook de vermaerde Dichter, Jooſt van den Vondel, een Echo, of geſprek tuſſchen den Wandelaer en den galm der Hofkerk, 't welk ſijn onſchuldt betuighde. Uit die ſelve pen quam ook *de Geuſe Veſper of Siekentrooſt voor de vier en twintigh:* het *Jaergetyde van den Heer van Oldenbarneveldt, Vader des Vaderlandts*; want ſoo luidt het opſchrift van dat gedicht, 't welk in konſt en kracht weinigh weergaê vindt: en eindelyk het Treurſpel van *Palamedes, of vermoorde Onnooſelheit*, dat eerſt nae het overlyden van ſijn Excellentie in 't licht wierdt gebraght en van welks inhoudt en bediedenis, te ſyner tijdt, ſoo my Godt ſoo langh laet leven, ſal geſprooken worden. De ſelve van den Vondel vereerde ook ſijn gedachteniſſe met dat aerdig gedicht op het ſtoksken, daer hy, ter doodt gaende, op leunde, 't welk onder ſijn Dichten te vinden is. Onder ſijn beeltenis ſtelde hy dit volgende byſchrift.

MDCXIX

Dit 's Grootvaer van wiens deught geen eeuwen ſullen ſwijgen
Hy dee ſijn Rechters ſelfs het hair te bergen ſtijgen,
Toen hy ter vierſchaer quam al evenwel gemoedt.
Syn vyandt dronk de doodt aen ſijn onſchuldigh bloedt.

Ten laetſte quam noch te voorſchijn dat Latijnſch grafſchrift, 't welk hem, ſijn daeden, en gevolghde doodt, in diervoegen beſchreef, en 't bedrijf ſijner Rechteren, en andre vyanden (ſonder ſelfs de perſoon van Prins Maurits te ſpaeren) met ſulke verwen afmaelde, dat men by plakkaet van den Hove van Hollandt, den geenen die den maeker, Drukker, verkooper, of uitſtrooijer, wiſt t'ontdekken en aen te brengen, ſulks dat hy in handen quam, daer voor beloofde te vereeren met een ſomme van duiſent ponden, tot veertigh grooten 't pondt. Doch ſedert heeft men dat ſelve Grafſchrift op 't nieuw gedrukt achter de Hiſtorie van 't Leven en Sterven van Oldenbarneveldt: welk boek in deſen tijdt nu ik dit ſchryve, in den Jaere ſeſtienhonderdt ſes en tſeventig, in meeſt alle de Hollandtſche ſteden, ſelfs in den Haege, onder d'oogen der Hooge regeering, oopentlyk, en ſonder tegenſeggen van iemandt, wordt verkocht en geleſen.

Den laetſten Febr. 1626. Siet het plakkaet boek van Hollandt, gedrukt by Jan Janſz. 1645. in 't 1 deel, p. 833.

Ik keer nu weder tot d'andre gevangene Heeren die noch in de benaeuwtheit ſaeten: De Heer Hogerbeets hoorde des Sondaghs 's avondts ſeer groot geloop naer de kaemer des Advocaets, niet wetende wat ſulks moght bedieden: doch mitsdien hy ontrent te drie uuren in de nacht de trommelen hoorde ſlaen, en dat het geloop noch geen einde nam, meende hy dat men ſijn perſoon elders ſou vervoeren. Op d'uure van ſijn onthalſingh, toen eenige ſoldaeten afliepen om 't ſelve, ſoo hy daernae vermoedde, te ſien, wiſt hy niet wat te denken. Dan 's anderendaeghs, op de middagh, vraeghde hy aen van der Meulen, *wat voor geloop dat 'er 's daeghs te vooren in des Advocaets kamer was geweeſt, en hoe 't met hem was?* Hy antwoordde met een nors gelaet, *Die is 'er al geweeſt:* en als Hoogerbeets daer op ſeide, *is hy dan doodt? Ik heb van ſijn ſiekte niet gehoort, en gy hebt my noch des*

Hoe de Heer Hoogerbeets kennis kreegh van de doodt des Advocaets.

Uit het Gedenkſchrift van R. Hogerbeets.

des saterdaeghs te vooren uit sijnen naem gegroet, gaf d'ander tot antwoordt, *Men sterft wel al is men niet siek.* Waer over hy sich ten hooghsten ontsette, sulks dat hy des middaghs niet at: maer van der Menlen, sijn droefheit siende, seide hem op den avondt, *dat hy gerust soude sijn, dat hy binnen drie daegen by sijn huisvrouw sou sijn, dat hem de Heeren sulks lieten weten.* Evenwel bleef het schavot al staen, en 'er wierdt uitgestrooit dat d'andere Gevangenen souden volgen. Des Woensdaghs daer aen, den vijftienden van Bloeymaendt, was 'er van 's morgens vroegh af groot getier op het Hof geweest, en Hoogerbeets hoorde onder sijn kamer, uit het spreeken der arbeidtsluiden, die daer waeren, dat men 't lichaem van Ledenbergh, 't welk daer een tijd langk hadt gestaen, nu soude weghbrengen. De benaeuwtheden, die hem deswegen aenquaemen, waeren uitermaeten groot, soo dat hy mede van uur tot uur de doodt verwachtte, en sich daer toe bereide: nergens anders mede begaen sijnde, dan om sijne lieve huisvrouw en kinderen noch eens voor sijn afscheidt te moogen spreeken. Wesende in dese bangigheden, is de Fiscael Sylla 's daeghs voor Pinxter, den achtienden der maendt, 's morgens ten negen uuren, by hem gekomen, met een droevig gelaet, seggende, *dat hy hem door last der Heeren Rechteren quam aenseggen, dat hy sich gereedt sou maeken, om sijn sententie op d'audientie van den Provincialen Raedt te koomen aenhooren.* Daer by voegende, *Dat hy hem liever blyder tydingh hadt gebraght, dan dat hy daer in der Heeren beveelen hadt moeten naekomen.* De Heer Hogerbeets antwoordde, *dat hy sulks noch niet hadt verwacht, maer meende sijn verantwoordingh noch te sullen doen, op d'aenklaghte, die tegens hem sou mogen gedaen worden.* Sylla seide, *Dat de sententie was besllooten, en dat de Heer De Groot sou voorgaen. Ondertusschen sou hy*, Hoogerbeets, *sich gereedt maeken.* Dus langh, sijnde nu den vyfden dagh nae des Advocaets doodt, hadt men 't schavot laeten staen, en de drie Scherprechters in den Haege gehouden, alleenlyk, gelyk de gevangenen geloofden, om hunne huisvrouwen en vrienden te beweegen tot versoek van pardon en belofte van stilswygen: verhoopende, schryft de Groot, dat alsoo met de doodt van den

MDCXIX

Syn groote droefheit.

Siet Uitenb. Hist. p. 1007.

Bereidt sich ter doodt.

Men tracht de gevangenen of hunne huisvrouwen, tot het versoek van pardon te bewegen.

MDCXIX den eenen en de mondtſtoppingh van d'anderen, de waerheit eeuwelyk ſoude blyven verſmoort: maer dat ſijne en de Heer Hogerbeets huisvrouw, ſoo wel als hunne mannen, liever hadden gehadt al te lijden dat anderen hen ſouden willen aendoen, dan dat hunne mannen, of ſy met eenig verſoek de eer of de waerheit ſouden verkorten. Godt daer over lovende, ſonder wiens krachtige hulpe, ſchryft hy, het hun niet moogelyk ſou ſijn geweeſt ſoo veele en ſoo ſwaere tentatien te wederſtaen. Van de Huisvrouw des Heeren de Groot wordt in 't byſonder vertelt, dat ſe het aenraeden van pardon te verſoeken met deſe woorden afwees, *Ik ſal 't niet doen: en heeft hy 't verdient, men ſlae hem 't hooft af.*

Grot. Verantw. XVI. 162.

Beverwijks Uitnementheit der Vrouwen. p. 585, 586.

Ook verhaelde de Heer Hogerbeets naederhandt toen hy in den jaere 1625 op het huis ter Weer buiten Leyden was gebraght, aen ſeker geloofwaerdigh perſoon, uit wiens mondt ik dit ſchrijf, dat'er op ſekeren dagh, my ontgaen, drie van de Rechters by hem quaemen, hem raedende, dat hy pardon ſou verſoeken, en beloovende, dat ſe dan toonen ſouden ſijne vrienden te ſijn. Als hy dat terſtondt afſloegh, hielden ſe ſterk aen, dat het dan ſijn huisvrouw en kinderen voor hem ſouden doen. Doch hy antwoordde, *Indien het myn huiſvrouw en kinderen doen, ſoo ſal ik daer tegens proteſteren. Ik behoef geen pardon. Laet de juſtitie plaets hebben. Denkt niet, myn Heeren, dat ik met pardon te verſoeken, uwe proceduuren tegens my ſal rechtvaerdigen.* Waer op de Rechters met verſtoortheit uit de kamer ſcheidende, hem toedreven, *Soo ſult gy dan vaeren gelyk Barneveldt: het ſchavot ſtaet 'er noch.* Toen verwachtte hy niet anders dan de doodt en ſey ſedert, *dat hy door eigen bevindingh wiſt, hoe een menſch te moede is, die van ſijn Gevangenkamer afgaet om onthooft te worden.*

Uit het Verhael van Paſſchier de Fyne.

Drie van de Rechters raeden Hogerbeets pardon te verſoeken.

Syn antwoordt.

Hun dreiging.

Als dan de Rechters, ſiende dat de Heeren Hogerbeets en De Groot niet van ſins waeren eenigh verſoek om pardon te laeten doen, goedtvonden met de Sententien voort te vaeren, lieten ſe eerſt De Groot als een miſdaedige op de rolle koomen, daer hy d'eer der juſtitie, (Advocaet Fiſcael van Hollandt ſijnde) ſoo dikmael hadt bewaert. Hier wierdt hem door den Griffier Pots ſyn vonnis voorgeleſen, 't welk van deſen inhoudt was:

De Groot wordt op de Rolle gebraght en ſyn ſententie hem voorgeleſen.

Al-

Alsoo Hugo de Groot, *gewesen Pensionaris van* Rotterdam, MDCXIX *tegenwoordigh gevangen, de Heeren Commissarisen by de* Hog: Mog: Heeren Staeten Generael, *tot examinatie van sijn Persoon geordonneert; en daer naer de Heeren Rechteren by de welgemelde haere Hog: Mog: tot vordere kennisse en judicature van syne saeke gecommitteert, buiten pijne en banden van ysere bekent heeft; en de selve Heeren Rechteren voorts gebleken is, dat niet tegenstaende niemandt geoorloft is, den bandt en Fundamentele Wetten daer op de Regeringe der Vereenighde Nederlanden gefundeert, en de selve Landen door Godes genaedigen segen tegen alle geweldt, meneen en Machinatien haerer Vyanden en quaedtwilligen tot noch toe beschermt syn, te violeren, of te verbreken: hy Gevangen hem onderstaen heeft den standt van de Religie te helpen perturberen, en de Kerke Godes grootelyks te beswaeren en bedroeven: tot dien einde sustinerende en in 't werk stellende exorbitante en voor den Staet van den Landen pernitieuse maximen; en onder dien krachtigh gesustineert en anderen ingescherpt, en in publyque vergaederingen, ook by diversche geschriften, propositien en anders alom helpen sustineren en inscherpen heeft, Dat elke Provintie in 't syne alleen toequam de macht om over de Religie te disponeren, en dat d'andere Provintien haer daer mede niet te bemoejen hadden. Dat hy mede toegestaen, en by diversche geschriften helpen vorderen heeft, dat verscheiden nieuwe opinien, strijdende met de Formulieren van eenigheit, te voren in de Gereformeerde Kerke noit aengenomen, nochte Wettelijk geexamineert, tegen alle Kerkelyke ordre in de Kerken hier te lande sijn ingevoert, en gedefendeert geworden. Dat hy Gevangen daer in soo verre is gekomen, dat hy wel wetende dat in de macht van Mannen van Schielandt niet was, eenige Placcaten te mogen maken, hy op der selver Naeme ingesteldt, en geconcipieert heeft een seker rigoureus Placcaet, het welke uitgegeven is op den een en twintighsten Juny sestien hondert sestien, op den Naeme van Bailliuw, Schepenen en Mannen van Schielandt: de welke wetende dat alle publyke Kerken in 't selve Bailliuschap ingenomen waeren by Predikanten met de voorschreve Nieuwigheden besmet, nochtans by 't selve Placcaet verboden hebben alle by een komsten tot oeffeninge van de waere Gereformeerde Religie anders als in de voorschreve Kerken: Verklaerende voor verbeurt Huis, Schuir, Bargh, Schip, Schuit, Veldt of andere plaetsen daer soo-*

dae-

MDCXIX *daenige oeffeninge anders soude mogen werden gedaen, alwaer 't schoon soo, dat den Eigenaer daer toe geen consent gegeven hadde, den welken gereserveert werd alleenlijk sijn regres tegens den Huirman, of dengenen die deselve vergaederinge daer beroepen hebben, ook met impositie van een mulcte van drie hondert gulden, tot laste van dengenen die daer gepredikt, Sacramenten geadministreert, voorgelesen of andere Kerkelyke exercitien gedaen, mitsgaeders ook van de genen die de vergaederinge by een geroepen soude hebben, of in de plaetse woont daer deselve soude geschieden, daer voor hy daelyk sal mogen werden versekert; en niet mogen werden ontslaegen, al eer deselve somme sal sijn genamptiseert, met ongewoonelyke clausulen van proceduuren daer in te houden, als dat weigeringe van antwoordt sal strekken confessie, en dat op 't seggen van de Getuigen alleen recht gedaen sal werden. Dat hy Gevangen, om te verhinderen dat daer tegen, nochte tegen het onwettelyk invoeren van de voorschreve nieuwe opinien, geen remedie soude werden gesteldt, of voorsien naer behooren, gestadelyken helpen tegenstaen heeft, dat in de Vereenighde Nederlanden geen Synode Nationael soude gehouden of geaccordeert werden, niet tegenstaende de Koningklyke Majesteit van Groot Brittanjen, syn Excellentie en de meeste Provintien, met vele van de notabelste Leden van Hollandt, oordeelden dat 't selve een seker en noodtwendig remedie was tot afweeringe van alle de voorschreve swaerigheden in den stand van de Religie verwekt. Dat hy Gevangen daer toe voorgegeven heeft, dat de Synode prejudiciabel ware 't recht van de Hooge Overigheit deser Landen: dat in 't stuk van de Synode noch stemminge noch overstemminge viel, en dat het tegen de Hoogheit, vry en gerechtigheit van den Lande van* Hollandt, *soude strekken, dat men haer of de meeste Leden van dien, tegen haren dank, een Nationale Synode soude willen overdringen. Dat hy Gevangen om 't selve beter te verhinderen, met de Gedeputeerden van eenige Steden aparte vergaderingen heeft gehouden; om malkanderen te hooren, verstaen en overkomen, en dan met gecomplotteerde eenigheit, haere stemmen in de vergaederinge van de* Heeren Staeten *in te brengen. Dat hy Gevangen sonder last van de* Heeren Staeten van Hollandt, *en sonder dat hem gebleeken is geweest van eenigen last der* Heeren Staeten van Uitrecht, *en* Over-Yssel, *hem vervordert heeft ten huise van* Johan van Oldenbarneveldt, *op den Naem van de Provintien van* Hollandt, Uitrecht, *en*

Over-

Over-Yssel, *conjunctim, te schryven seker protest, 't welke sy* MDCXIX
ook in de vergaederinge van de Heeren Staeten Generael *ingebracht hebben, daer by sy t'saemen tegen alle ordre in de selve vergaederinge gebruikelyk by forme van complot gelykelyk protesteerden tegens de Gecommitteerden van d'andere Provintien, dat sy wesen souden Autheurs en veroorsaekers van onheilen en swaerigheden, door 't vorderen van de Nationale Synode: Welk protest hy ook te vooren op een ongewoonlyke wyse in 't Collegie van de Gecommitteerde Raeden van Hollandt ingebracht en voorgelesen hadde, sonder ordentelyke resolutie daer op af te wachten. Dat hy Gevangen mede helpen toestemmen, en met de verdere Gedeputeerden van de acht Steden doordringen en helpen effectueren heeft, dat tot groote verachtinge van de Bondtgenoten, den Brief by de Heeren Staeten Generael tot de convocatie van de Nationaele Synode geschreven aen de Heeren Staeten van Hollandt, ongeopent weder te rugge gesonden is geweest. Dat hy mede helpen instellen heeft den Brief op de naem van de* Heeren Staeten van Hollandt *geschreven aen de* Koningklyke Majesteit van Vrankryk, *daer by gearbeidt werde om de selve sijne* Majesteit *in te beelden tegen de waerheit dat de meeninge in 't uitschryven van de Synode Nationael was, om de Hooge Overigheidt, de Edelen en notable Vasallen van den Landen te benemen haer recht van collatie of Patronaetschap. Dat de* Heeren Staeten Generael *in de uitschryvinge van de selve Synode usurpeerden de Naem van de* Staeten Generael, *en daer by de selve* Majesteit *versocht werdt, niet te willen toelaeten dat eenige van sijne Onderdaenen op de selve Synode souden komen, maer veel eer die van* Hollandt *tegen de Factie der andere Provintien (soo sy die daer noemen) te assisteren, alles om de voorschreve Nationaele Synode, en 't remedie tegen de swaerigheden, in de Religie voorgenomen, te verhinderen. Dat hy Gevange daer toe in* Engelandt, *op het aenmaenen van* Johan van Oldenbarneveldt, *mede gesondeert heeft de humeuren van de Bisschoppen, om ten uitersten komende eenige op de Synode te mogen krijgen, die de voorschreve nieuwigheit niet tegen waren. Alles niet tegenstaende alle de Geünieerde Provintien by diversche Recessen, Tractaeten, Accoorden en Resolutien, onderlinge den anderen belooft hebben, en verbonden syn, met lijf goedt en bloedt te maintineren de Gereformeerde Euangelische Religie, alom in dese Landen aengenomen,*

MDCXIX *der eenige veranderinge daer in te doen, of gedoogen gedaen te werden: en dat in conformiteit van de selve in den Jaere vijftienhondert agt en tachtig, alle de Eeden van de Gouverneurs, Oversten, Capiteinen en Soldaeten gedresseert, en sulks gearresteert waeren, dat sy getrouwigheit mosten sweeren aen de* Heeren Staeten Generael, *die by de Unie, en de handthoudinge van de waere Gereformeerde Religie souden blijven: en dat in alle Tractaeten van 't overgaen van de Steden bedongen is geweest, dat se souden moeten aennemen de oeffeninge van de voorschreve Religie, sulks die by de Bondtgenooten alomme aengenomen was. Dat hy Gevangen dit alles achtende niet genoegh te sijn, hem mede onderstaen heeft den standt van de Politie te helpen turberen, omme daer inne ook alles naer haeren appetijt te mogen bestellen: Dat hy Gevangen daer inne sulken cours heeft helpen handthaeven, dat diversche persoonen soo Kerkelyke als Wereldtlyke, die klaeghden, tegens recht beswaert, gebannen, uitgeleidt of geoppresseert te wesen, daer tegens in Justitie niet hebben mogen werden gehoort, nochte 't complement van dien genieten: maer dat de Magistraeten van de Steden gestijft syn geworden, omme de bevelen van de ordinaris Collegien van Justitie diesaengaende niet te gehoorsaemen. En om malkanderen daer in te styven, en alle dit voornemen met de authoriteit van de* Heeren Staeten *te mogen bedekken: dat hy Gevangen daer op en op andere saken met de Gedeputeerden van de voornoemde Steden, ter aenmaninge van den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt, *veele en diversche aparte vergaederingen, en Conventiculen heeft gehouden, om malkanderen ook daer in te hooren, verstaen en overkomen, en alsoo haere stemmen met geeomplotteerde eenigheidt in de vergaederinge in te brengen en te formeren resolutie haer daer toe dienstig: alwaer mede gerecapituleert sijn diversche poincten, soo nu, en dan in deliberatie van de* Staeten *gebracht, om daer van een generale conclusie te maken, gelyk ook dienvolgende gedaen, en by den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt *ingesteldt is, en voort in een mondelinge generaele conclusie gebracht, de scharpe resolutie van den 4 Augusti 1617: by de welke de bevelen van de ordinaris Justitie tegen haer voorseide voornemen verleent, verklaert werden nul en van onwaerden, en de Magistraeten van de Steden gestijft die niet te gehoorsaemen: en voorts geauthoriseert, om haer selven te mogen sterken met nieuw geworpent Krijghsvolk, by elk van henluiden*

luiden te lichten in haeren particulieren en bysonderen Eedt, buiten MDCXIX *den gemeenen Eedt van de Bondtgenooten: en daer by mede alle Officieren, Justicieren, en die in den Eedt van den Lande van* Hollandt *sijn op haeren Eedt geadstringeert werden, de selve resolutien te moeten helpen uitvoeren: en voorts ook geordonneert, dat alle Oversten, Capiteinen, Officieren en Soldaeten van het ordinaris Kryghsvolk ernstelyk belast en bevolen sal werden, de* Heeren Staeten *van de particuliere respective Provincien haere betaels-Heeren, en de Magistraeten van de Steden daer sy in Guarnisoen gebruikt werden (niet tegenstaende eenige andere bevelen) getrouw en gehoorsaem te wesen op peine van Cassatie. Waer op gevolgt is dat men de Justitie noch verder heeft beginnen tegen te staen, en dat op den Naem van de Magistraet van* Haerlem *by openbaere publicatie, met kennisse van hem Gevangen ingestelt, en by hem gevisiteert wesende, den Hoogen Raede in* Hollandt *in haere personen voor wederhoorige, en als gedaen hebbende tegen haere Eere en Eedt, en haere Sententien voor nul sijn verklaert geweest, om dat se Justitie geadministreert hadden aen eenige Persoonen die klaegden tegen recht geoppresseert te wesen: daer op mede gevolght is dat de Magistraeten van de voorschreve acht Steden, op diversche aenmaningen haer gedaen by den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt, *van wel op haer hoede te wesen, en op haere versekertheidt te letten, nieuw gewaepent, en onder Vaendelen gedresseert Krijgsvolk hebben aengenomen, of die sy te vooren aengenomen hadden, verandert en versterkt, en dat in elks haer particulieren en bysonderen Eedt, met uitsluitinge van de Generaliteit en syne* Excellentie *als Capitein Generael, en met last de bevelen van de respective Magistraten alleen te gehoorsamen tegen allen en eenen iegelyken, ook selfs tegen de Generaliteit en sijn* Excellentie, *als de voornoemde Magistraeten meinen souden by deselve iet voorgenomen te werden, dat sy achten souden tegen haer recht en vryheidt te strekken. Dat hy Gevangen mede aengenomen heeft de voorschreve vermaninge van den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt, *en toegestaen dat tot* Rotterdam *gelyke lichtingen syn gedaen: gelyk mede dat in krachte van voorschreve resolutie Commissarisen naer den* Brielle *syn gesonden buiten weten van sijn* Excellentie *als Capitein Generael, om 't ordinaeris Krijghsvolk, daer in Guarnisoen leggende te dringen tot den voorverhaelden Eedt, of die te casseren.*

MDCXIX ren. *Dat hem Gevangen wel kennelyk is geweest, dat 't voorschreve nieuw gewaepent Krijghsvolk niet is gelicht geweest alleen tegen populaire factien: soo om dat de selve mede gelicht syn by die van der* Goude, *en* Hoorn, *daer geen populaire factien stonden te vreesen, als mede tot* Uitrecht, *daer de Stadt t'sedert den jare sestienhondert tien tegen alle populaire factien, met een sterk Guarnisoen was beset, en dat die van* Rotterdam *en* Uitrecht *haere nieuwe Soldaeten toegesonden hebben, om de Stadt van* Schoonhoven, *daer twee Compagnien van de Generaeliteit in Guarnisoen laegen, mede voor haere factie te versekeren: Gelyk hy Gevangen mede gepooght heeft eenige van de Vroedtschap van* Delft *te induceren, dat se mede nieuw Krijghsvolk souden behooren te lichten, en dat, tot afweringe van populaire factien, soo grooten getal nieuwe Soldaeten niet van nooden waeren, nochte ook dat se daeromme gehouden souden werden buiten den Eedt van de Generaliteit, en van den Capitein Generael. Dat hy Gevangen mede helpen delibereren heeft, om de onkosten en betaelinge van 't selve nieuw gelichte Krijghsvolk onder de geinteresseerde Steden by repartitie te vinden, of ook tot laste van de Generaliteit te brengen: daer hy Gevangen nochtans selfs bekent dat de selve ongehouden waren de* Staeten Generael *te gehoorsaemen, als de bevelen van de respective Magistraeten van de Steden daer tegen souden wesen. Dat hy Gevangen ook helpen delibereren heeft, om de Fransche Troupen te casseren, of de sterke Compagnien te reduceren, om met de penningen van dien de voorschreve nieuwe Soldaeten te mogen betaelen. Dat hy Gevangen, in krachte van de voorschreve resolutie, den Eedt van 't ordinaris Krijgsvolk soo mede heeft willen en helpen duiden, dat die voor al de Staeten van de respective Provintien hare betaels-Heeren, en der selve resolutien moesten obediëren en gehoorsamen, en mede van de Magistraeten van de Steden daer sy in Guarnisoen leggen, ook tegen de Generaliteit en sijn* Excellentie, *als de bevelen van de respective Betaels-Heeren, en de Magistraeten anders wesen souden als de bevelen van de Generaliteit en sijn Excellentie: om die van haere factie, soo daer door, als door het lichten van de nieuwe Soldaeten, Meester te maken van 't meesten deel van 't volk van Oorlooge van de Landen. Dat hy Gevangen in de voorschreve aparte vergaederinge mede toegestaen heeft, dat een verklaeringe by hem Gevangen,* Haan, *en* Hogerbeets *ingestelt*

stelt met advys van den voorschreve Johan van Oldenbarneveldt, *en* MDCXIX
op den naem van die van Haerlem in de Staeten van Hollandt gebracht, en by de andere Leden van haere factie goedtgevonden is, daer by geseidt werdt dat se niet sullen gedoogen dat by de andere Provintien van de Unie in het stuk van de Religie buiten haer consent iet gedaen soude werden: Dat tegen haere resolutien by de Hoven van Justitie, geen provisien souden werden verleent: Dat de middelen van de Landen voor al tot afweringe van dien sullen werden gebruikt: Dat het voorschreve Krijghsvolk Eedt soude moeten doen aen de Magistraeten, daer sy in Guarnisoen geleidt werden om de selve te defenderen, alwaer dat by haer iet bevolen mogte werden, oorsaeke of pretext nemende uit het stuk van Religie, en daer mede sy op ongewoonelyke wyse haere consenten waeren limiterende, en in effecte andere Steden, en Leden, als tot een nieuw verbondt, inviterende, de selve mede doende translateren in Francois, en buitens Landts sendende, daer van hy Gevangen mede communicatie heeft gehouden met een uitheemschen Ambassadeur. Dat hy Gevangen over 't besetten van den Brielle *met ordinaeris Guarnisoen van de Generaeliteit, op dat geen nieuwe Soldaeten daer gelicht souden werden, syn misnoegen getoont heeft, doende met eenige andere Gecommitteerde Raeden daer over seer bedenkelyk schrijven aen den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt, *en de Steden van Hollandt, en naer den Brielle deputeren uit de haeren, om syn Excellentie daer in te contrequarreren. Dat hy Gevangen om haere factie noch verder te styven, met de Gedeputeerden van de voorschreve acht Steden goedtgevonden en ontworpen hebben sekere procuratie van den veertienden Mey, sestien hondert achtien, by de voorschreve acht steden verleden op haere Gedeputeerden, in krachte van de welke, de selve sonder vorder rapport souden mogen resolveren, met alsulke middelen als alreede by der handt genomen of noch te nemen souden sijn, tot feitelijke tegenstandt van alle de genen, die de Synode Nationael souden willen vorderen, of voornemen om haere nieuwe gelichte Soldaeten te casseren, dat tegen niemandt anders konde dienen dan tegen syn Excellentie, en de Staeten Generael, die tot beide de voorschreve poincten vorderinge deden. Dat ook de selve Gedeputeerden in krachte van dien malkanderen souden mogen versien en versekeren met alsulke belofte, bystandt, hulpe en indemniteit als sy* be-

MDCXIX *bevinden souden noodigh te wesen: strekkende alsoo een nieuw verbondt onder malkanderen aengegaen: en daer toe mede gepoocht is geweest te trekken de Staeten van Uitrecht, op wiens naeme op den derden Juny sestien hondert achtien,* Stilo veteri, *daer naer gelyke procuratie is uitgegeven: maer de Magistraet der Stadt Uitrecht, apprehenderende waer toe die gevordert wierde, heeft daer in niet willen consenteren, dan onder expresse limitatie den tienden Juny daer aen volgende daer by gedaen, dat haere Gedeputeerden deselve niet souden mogen gebruiken om tot dadelykheit of extremiteiten te procederen, of nieuwe verbonden buiten de gemeene Unie te maken. En als de* Heeren Staeten van Uitrecht *bemerkten, dat het onderhoudt en continuëren van haere nieuwe Soldaeten ruineerden den staet van haere Finantien, en daerom in Juny sestien hondert achtien haere Gecommitteerden in competenten getaele na den* Haege *gesonden hadden, omme met syn* Excellentie *op 't casseren der selver te handelen, dat hy Gevangen met de Pensionarisen* Haen *en* Hoogerbeets *ten huise van* Johan Uitenbogaerdt, *en met den Secretaris* Ledenbergh, *beraemt hebben middelen, waer mede men de vordere Gecommitteerden van* Uitrecht *sonde mogen moveren en disponeren om haeren last dien aengaende niet te openen, en daer af rapport gedaen hebbende aen den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt: *Dat hy Gevangen daer naer met de voorschreve Pensionarisen, sonder last van sijne principaelen daer toe te hebben, hem laeten vinden heeft by de voorschreve Gecommitteerden van* Uitrecht *ten huise van* Daniel Tresel, *expresselyk daer toe vergaedert, en de selve met vele scherpe pernicieuse en voor den staet en ruste van de Landen ondienstige middelen en motiven, en ook belofte van assistentie, gepersuadeert en geinduceert heeft, om haeren last aen* syn Excellentie *niet te openen, maer weder te keeren naer* Utrecht, *tot groot gevaer en prejuditie van die Staet en Stadt: Dat hy in de selve motiven de* Heeren Staeten Generael *en sijn* Excellentie *getaxeert heeft voor partyen, quaedtgunstigen en quaedtwilligen, daer men met couragie moste tegens gaen, en de middelen van de Landen voor al daer toe gebruiken: Dat 't casseren der nieuwe Soldaeten de voorschreve quaedtgunstigen goeden moedt sonde geven, en een irreparabel prejuditie voor haere factie maeken, ook vol perykels was van in meerder gevaer te vallen, en de andere geinteresseerde Steden t'onvrede te maeken, dat men met de ordinaris Garnisoenen niet vast ginge,*

dat

dat se in desen couragie moesten toonen: Dat de geinteresseerde Steden en Leden van Hollandt *haer de handt souden bieden en de saeken met gemeender handt helpen uitvoeren, en met alle mogelyke debvoiren onbeweeghlyk daer by blyven. Dat die van* Hollandt *sulke ordre op hare Finantien souden stellen, dat die van* Uitrecht *daer af verlichtinge souden voelen, en dat de selve ook sulke ordre souden stellen op de Soldaeten van haere repartitie, dat se weten souden wie te betrouwen, of niet te vertrouwen souden wesen: alles niet tegenstaende hy Gevangen bekent, in sijn gemoedt de openinge van den voorschreven last, een goedt en bequaem middel geacht te hebben, om vele swaerigheden te ontgaen. En als de* Heeren Staeten Generael *syn* Excellentie *hadden versocht, en eenigen uiten haeren gecommitteert, om naer* Uitrecht *te gaen, en de cassatie der voorschreve nieuwe aengenomen Soldaeten, en het inwilligen van de* Synode Nationael, *en eenige andere saeken daer te bevorderen, dat hy Gevangen by weinigen uit den Heeren Edelen, en de Gecommitteerde van drie Steden, en van weinige Gecommitteerde Raeden, die tot sulks geenen last van haere Principaelen hadden, hem heeft laeten deputeren, om neffens den Pensionaris* Hogerbeets *en anderen naer* Uitrecht *te gaen, om de* Heeren Staeten *aldaer, en de Magistraeten van de Stadt aen te bieden assistentie van raedt en daedt: en indien* syne Excellentie *en de Gecommitteerden van de Generaliteit souden willen poogen de cassatie der nieuwe Soldaeten daer te doen, sonder consent van de* Staeten van Uitrecht, *'t selve dadelyk te helpen beletten. Bekennende heure intentie geweest te sijn, de intentie van de* Heeren Staeten van Uitrecht *te seconderen, en by de ordinaeris Soldaeten te doen seconderen, daer toe mede nemende brieven aen de Krygs-Oversten van 't ordinaris Kryghsvolk, staende op de repartitie van* Hollandt, *geminuteert by den voornoemden* Johan van Oldenbarneveldt, *doch in de Vergaederinge (soo die was) niet gelesen, waer by de selve aengeschreven wierde, dat sy gehouden en verbonden waeren haere beteels-Heeren, mitsgaeders de* Heeren Staeten *van de respective Provintien, daer in sy sijn of gebruikt werden, getrouw en gehoorsaem te wesen, en de selve te assisteren in 't onderhouden en doen onderhouden van alle der selver resolutien, sonder daer tegens iet te mogen doen of te attenteren, noch te gedoogen gedaen of geattenteert te werden. Dat*

hy

MDCXIX *by Gevangen in haeste tot* Uitrecht *gekomen wesende, en aldaer in aparte vergaederinge geconsulteert hebbende met den voornoemden* Ledenbergh, *op de middelen en presentatien die men de* Heeren Staeten *aldaer soude mogen voorhouden, om de cassatie der nieuwe Soldaeten of Waerdtgelders niet toe te staen, maer de selve te verhinderen, dat by Gevangen met* Hogerbeets *en andere sijne Complicen, daer nae in de vergaederinge van de Heeren Staeten haere propositie hebben gedaen, en assistentie van raedt en daedt belooft als voren, en ook van gelijken gedaen by de Magistraet van de Stadt, selfs met bedenkelyke redenen in regard van de* Heeren Staeten Generael, *en syne* Excellentie. *Alles daer toe strekkende om de selve te encourageren, ten fine dat se sonder haer consent de nieuwe aengenomen Soldaeten niet souden laeten casseren. En als sijn* Excellentie *en de Gecommitteerden van de* Staeten Generael *aldaer mede gekomen waeren, en hare propositie, volgende haeren last, hadden gedaen, dat by gevangen hem heeft laeten emploieren, omme in te stellen de antwoordt aen deselve, op den Naem van de* Heeren Staeten van Uitrecht *te geven, daer inne by de Gecommitteerden voorschreven niet heeft willen erkennen in de qualiteit als Gecommitteerden van de* Heeren Staeten Generael, *aen de welke nochtans sy haere credentie overgelevert en haere propositie gedaen hadden. Dat by Gevangen tot* Uitrecht *hem mede bemoeit heeft met de saeken van de Staeten van 't Landt van* Uitrecht, *en in aparte vergaederingen daer over gestaen, dat aen den Capitein* Harteveldt *gegeven wierde 't Commandement over de nieuwe Soldaeten. Dat by mede gepooght heeft in 't particulier een van de Borgemeesteren van* Uitrecht *te disponeren tot de continuatie der nieuwe Soldaeten: Ook met den Commandeur in deliberatie geleit wat men doen soude indien* syn Excellentie *tot feitelyke cassatie wilde procederen. Dat by gearbeidt heeft om de* Heeren Staeten *aldaer tot feitelyke tegenstandt van dien te bewegen, raedende dat sy aen haere Poorten goede Wacht houden, en op haer versekertheit wel letten souden, ook op haer stadthuis, en daer eenige Schutters doen waeken: en verstaende dat de Capitein* Harteveldt *swaerigheit maekte tegen de* Heeren Staeten Generael, *en* syn Excellentie *te dienen, dat by Gevangen daer op geseit heeft, dat het een rechte poltronie en groote ontrouwigheidt was, die niet strekken konde tot reputatie of dienst, hem daer over seer verwonderende.*

Dat

Dat hy Gevangen om het ordinaris Krijghsvolk van de Generaliteit mede tot tegenstandt als vooren te bewegen, de selve voorgebonden heeft haeren Eedt, en die alsoo willen duiden, datse niet gebonden waeren de Generaeliteit en syn Excellentie *te obediëren in 't gene strekken soude tegen de bevelen van de* Staeten van Uitrecht, *maer ter contrarie de bevelen en resolutien van haere betaels-Heeren en van de* Staeten van Uitrecht *te volbrengen, sonder daer tegen te doen of attenteren, of gedoogen gedaen te werden, dreigende de selve dat men se niet betaelen soude, indien sy iet daer tegen deden. Dat hy en syne Complicen haer niet ontsien hebben den Commandeur te bevelen niemandt anders als haer, en de* Staeten van Uitrecht *te pareren: en om sijne intentie tot de voorschreve tegenstandt wel te betoonen, dat hy Gevangen even daeghs voor het casseren der nieuwe aengenomen Soldaten voornoemt de Brieven die sy aen de Krijghs-Oversten van 't ordinaris Krijgsvolk hadden, noch overgelevert heeft om de selve ten minsten stille te doen staen. In welken gevalle den voornoemden* Ledenbergh *en anderen voorgaeven haer saeke wel te boven te konnen komen, met de ordre die sy seiden over haere nieuwe Soldaeten gestelt te hebben. Dat mede hy Gevangen den selven nacht communicatie met den Commandeur heeft gehouden, en met hem gedélibereert by wat middelen men soude konnen beletten, dat syne* Excellentie *geen meer Krijghsvolk in de Stadt dede komen, en om tot dien einde goede Wacht aen de Poorte van* Amersfoort *te houden, noemende te wesen gewelt, indien* syn Excellentie *daer toe de Poorten wilde doen openen. Alle welke proceduuren daer toe gestrekt hebben, om niet alleen de* Stadt Uitrecht *in een bloedtbadt, maer ook de staet van de Landen, en de Persoon van sijn* Excellentie *in 't uiterste gevaer te brengen, daer door en door alle syne vordere machinatien en conspiratien gevolght is, dat 'er Staeten in Staeten, Regeeringe in Regeringe, en nieuwe verbonden in, en tegen de Unie opgerecht, generale perturbatie in de staet der Landen in 't Kerkelyke en Polityk gekomen, de Finantien uitgeput, en de Landen op ettelyke milioenen aen kosten gebracht, generale diffidentien, en dissensien, onder de Bondtgenoten, en Ingesetenen van de Landen ingevoert, De Unie verbroken, De Landen tot haer eigen defensie onbequaem gemaekt, en in pericule gebracht syn van te moeten vervallen tot eenige schandelyke handelinge, of tot haeren gebeelen* MDCXIX

 on-

MDCXIX *ondergangk, Die daerom in een welgestelde Regeringe niet behooren geleden, Maer anderen ten exempel gestraft te werden.* SOO IS 'T, *Dat de Heeren Rechteren voornoemt, met rype deliberatie van Rade doorgesien en overwogen hebbende alle 't gene ter materie dienende is, en heeft mogen moveren, Doende recht in den Naeme, en van wegen de Hoog-gemelde* Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, *den selvigen Gevangen gecondemneert hebben, en condemneren hem mits desen tot een eeuwige Gevangkenisse, en dien volgende gebracht te werden in een versekerde plaetse, by de Hoogh-gemelde* Heeren Staeten Generael *te ordonneren, en aldaer syn leven langh gehouden en bewaert te werden; en verklaeren alle sijne Goederen geconfisqueert: Aldus gedaen in de Vergaederinge van de voorschreve Heeren Rechteren in* 's Gravenhaege, *en gepronuncieert den* 18 *May, Anno* 1619.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van de Heeren Rechteren voornoemt.

Onderteikent:

H. Pots.

Baud. Mem. XI. 74. Eenige seggen dat De Groot dat vonnis heeft hooren lesen, sonder onder of nae 't lesen daer een eenig woordt op te spreeken, als oordeelende dat het toen, en voor sulke Rechters geen tydt van spreeken was. Maer daerna schreef

De Groots aentekening op sijn Sententie.

Grot. Verantw. XIX. 175. en XVII. 163, 164.

hy in syn Verantwoordinge, *dat 'er veele punten in de Sententie stonden, die nooit by hem bekent, maer wel expresselyk ontkent waeren, en gestelt met uitlaetinge van noodige omstandigheden, en met byvoeginge van ongefondeerde illatien, jae dat 'er eenige ook gestelt waeren, daer hy noit op was gehoort: veele ook, daer noit van kon sijn gesproken: alsoo de selve t'eenemael onwaerachtig waeren, en dat hy daer op niet hadt gehadt de vryheit van sich selven te verdedigen, en 't geen tegens hem hadt moogen geallegeert worden te debatteren en repreuheren. Dat hy daer in niet sprak buiten*

de waerheit, soude, seide hy, *voor alle de werelt blyken, indien hy ooit kon verkrygen, dat sijn gansche confessie aan den dagh wierde gebraght.* MDCXIX

Daerna wierdt de Heer Hoogerbeets door den Geweldigen Provoost Karel Nys, en den Ondergeweldigen, van syn kamer gehaelt, en voor de Heeren Rechteren op de rolle gestelt. Hier staende heeft hy eerst versocht om de Heeren iet te mogen aenseggen, dan nae omvraege daer op gedaen is hem 't selve geweigert. Indien men hem syn versoek hadde ingewillight, soo sou hy, dit schryft hy in syn Gedenkschrift, *den Heeren sijne geproponeerde exceptien, op d'eerste en tweede examinatie gedaen aenreikenen, hebben indaghtigh gemaekt*: met versoek, *dat daer op voor eerst soude werden gedisponeert, en voor al dat de geenen, die vermits hunne inhabiliteit, en partyschap in desen geen Rechters moghten syn, sich selve souden gelieven te kennen, en hunne conscientie niet dese handelinge niet beswaeren.* Hy woude hun ook aenseggen, *Dat hy voor eerst en alvooren behoorde te weeten, wat punten, dat men hem uit sijne confessie sou willen te last leggen, en dat men hem genoeghsaeme tydt moest geven, om sich daer op met Advocaeten te beraeden, en daerna sijn behoorlyke defensie te doen.* Dan men gingk terstondt voort met het lesen van de sententie, door den Griffier Pots, aldus luidende.

De Heer Hoogerbeets wordt op de rolle gebragt.

Syn versoek 't welk hem wordt afgeslaegen.

Wat hy den Rechteren van meining was voor te stellen.

Alsoo Rombout Hoogerbeets, *Gewesen Pensionaris der Stad* Leiden, *tegenwoordigh gevangen, De Heeren Commissarisen, by de* Hog. Mog. Heeren Staeten Generael, *tot examinatie van sijn Persoon geordonneert: en daer naer de* Heeren Rechteren, *by de Wel-gemelde haere* Hog. Mog. *tot vorder kennisse en judicature van sijne saeke Gecommitteert, buiten pyne en banden van ysere bekent heeft; en de selve* Heeren Rechteren *voorts gebleeken is; dat niet tegenstaende niemandt geoorloft en is, den band en Fondamentele Wetten, daer op de Regeringe der Vereenighde Nederlanden gefondeert is: en de selve Landen door Godes genaedigen Zegen, tegens alle geweldt, meneen en machinatien haerder Vyanden en quaedwilligen, tot noch toe beschermt syn, te violeren of te verbreken; hy Gevangen hem onderstaen heeft den standt van de Religie te helpen perturberen, en de Kerke Godes grootelyks te beswaeren, en bedroeven; tot dien einde sustinerende en in 't werk*

 stel-

MDCXIX *stellende exorbitante, en voor den Staet der Landen perniciеuse maximen; en onder dien krachtigh gesustineert, en anderen ingescherpt; en in publyke vergaederingen, ook by diversche geschriften, propositien en anders, alom helpen sustineren en inscherpen heeft, dat elke Provintie in 't syne alleen toe quam de macht om over de Religie te disponeren, en dat de andere Provincien haer daer mede niet te bemoeyen hadden. Dat hy mede toegestaen en helpen styven heeft, dat verscheiden nieuwe opinien, strydende met de Formelieren van eenigheit, te vooren in de Gereformeerde Kerke noit aengenomen, nochte wettelyk geëxamineert, tegen alle kerke ordre, in de Kerke hier te Lande syn ingevoert, en gedefendeert geworden. Dat hy Gevangen, omme soo veel in hem was te verhinderen, dat daer tegens geen remedien souden worden gesteldt, of tegens het invoeren van de voorschreve nieuwe opinien voorsien naer behooren; tegens gestaen heeft dat in de* Vereenighde Nederlanden *geen* Synode Nationael *en soude gehouden of geaccordeert werden: niet tegenstaende de* Koningklyke Majesteit van Groot Brittanjen, *syne* Excellentie, *en de meeste Provincien, met vele van de notabelste Leden van* Hollandt, *oordeelden dat 't selve een seker en noodtwendig remedie was, tot afweeringe van alle de voorschreve swarigheden in den standt van de Religie verwekt. Dat hy Gevangen daer toe mede helpen voorgeven heeft, dat alle* Synoden *prejudicabel waren 't recht van de Hooge Overigheit der Landen, dat in 't stuk van de* Synoden *geen overstemminge viele, dat 't tegens de* Hoogheit, Vry en Geregtigheden van den Landen van Hollandt *strekken soude, dat men haar of de meeste Leden van dien, sonder haer bewilliginge, een* Nationale Synode *soude overdringen. Dat hy Gevangen, om de selve* Synode *te meer tegen te staen, met de Gedeputeerden van de acht Steden, aparte Vergaederingen heeft gehouden, om malkanderen te hooren, verstaen en overkomen, en dan in eenigheit haere stemmen, in de Vergaederinge van de* Heeren Staeten *in te brengen, en de Resolutien naer haer goedt denken te formeren, tegens d'ordre en 't gebruik van de Regeringe deser Landen. Dat hy Gevangen mede helpen toestemmen, en met de Gedeputeerden van de acht Steeden doordringen, en helpen effectueren heeft, dat met groote verachtinge van de Bondtgenoten den Brief by de* Heeren Staeten Generael *tot de convocatie van de* Nationaele Synode, *geschreven*

aen

aen de Heeren Staeten van Hollandt, *ongeopent weder te rugge is gesonden geweest. Dat hy Gevangen mede helpen goed vinden heeft den Brief op den Naem van de* Heeren Staeten van Hollandt, *geschreven aen de* Koningklyke Majesteit van Vrankryk, *daer by gearbeidt werde omme de selve* syne Majesteit *in te beelden tegens de waerheit, dat de meeninge in 't uitschryven van de* Synode Nationael *was, om de Hooge Overigheit, de Edelen, en notable Vasalen van de Landen te benemen haer Recht van Collatie of Patronaetschap. Dat de* Heeren Staeten Generael *in de uitschryvinge van de selve* Synode *usurpeerden den Naem van de* Staeten Generael, *en daer by de selve* Majesteit *versocht werde, niet te willen toelaeten dat eenige van syne Onderdaenen op deselve* Synode *souden komen: maer veel eer die van* Hollandt *tegens de factie van de andere Provincien (soo sy dat daer noemen) te assisteren: om soo de voorschreve* Nationale Synode, *en 't remedie tegens de swaerigheit in de Religie voorgenomen te verhinderen. Alles niet tegenstaende alle de* Vereenighde Provintien *by diversche Recessen, Tractaten, Accoorden en Resolutien, onderlinge den anderen beloofs hebben, en verbonden syn met lyf, goedt en bloedt te maintineren de Euangelische Gereformeerde Religie, alom in dese Landen aengenomen, sonder eenige veranderinge daer in te doen, of gedoogen gedaen te werden: en dat in conformiteit van de selve in den jaere* 1588. *alle de Eeden van de Gouverneurs, Oversten, Capiteinen en Soldaeten gedresseert, en sulks gearresteert waren, dat sy getrouwigheit moesten sweren aen de Staeten Generael die by de Unie, en de handhoudinge van de waere Gereformeerde Religie souden blyven: en dat in alle Tractaten van 't overgaen van Steden bedongen is geweest, dat se souden moeten aennemen de oeffeninge van de voorschreve Religie, sulks die by de Bondtgenooten alom aengenomen was. Dat hy gevangen dit alles achtende niet genoegh te syn, hem mede onderstaen heeft, soo veel in hem was, den standt van de Politie te helpen turberen, om daer in ook alles naer haeren appetyt te mogen bestellen. Dat hy Gevangen daer in sulken cours heeft helpen houden, dat diversche Persoonen, soo Kerkelyke als Wereldtlyke, die klaeghden tegen recht beswaert, gebannen, uitgeleit of geoppresseert te wesen, daer tegens in Justitie niet hebben mogen werden gehoort, nochte 't complement van dien genieten: Maer dat de Ma-*

MDCXIX

MDCXIX *gistraten van de Steden gestijft syn geworden om de bevelen van de ordinaris Collegien van Justitie, dien aengaande niet te gehoorsamen. Dat hy mede goedt gevonden heeft, dat op den Naem van de Maegistraat van* Haerlem, *by openbaere publicatie, met kennisse van hem Gevangen ingestelt, den Hoogen Raedt in* Hollandt *in haere Personen voor wederhoorige, en als gedaen hebbende tegens haer eer en eedt en haere Sententien voor nul syn verklaert geweest, om datse Justitie hadden geadministreert aen eenige Personen, die klaegden tegens recht geoppresseert te wesen. Dat hy Gevangen mede heeft helpen mainteneren de lichtinge van de nieuwe Soldaeten, by diverse Steden van* Hollandt *en die van* Uitrecht *gedaen, in eenen bysonderen en particulieren eedt, buiten den eedt van de gemeene Bondtgenoten, met uytsluytinge van de selve en ook van* syn Excellentie *als Capitein Generael van* Hollandt *en* Uitrecht, *en met last de bevelen van de respective Magistraeten alleen te gehoorsaemen, tegens alle en eenen yegelijken ook selfs tegens de Generaliteyt en* syn Excellentie, *als de voorneemde Magistraeten meenen souden by de selve iet voorgenomen te werden, dat sy achten souden tegens haer recht en vryheidt te strekken. Dat hy Gevangen mede helpen delibereren heeft, omme de betaelinge van 't voorschreve nieuw aengenomen Krijgs-volk onder de geintéresseerde Steden by repartitie te vinden of ook tot laste van de Generaliteit te brengen, daer by nochtans verstonde dat de selve ongehouden waeren de* Staeten Generael *te gehoorsaemen, als de bevelen van de respective Magistraeten van de Steden daer tegen souden wesen. Dat hy uyt syn eigen mouvement communicatien heeft gehouden om de Stadt* Woerden *te doen verseekeren, en dat met nieuwe Soldaeten, daer over hy achte dat de Magistraeten van de Steden beter gesag hadden, en meer af versekert waren als van 't ordinaris Guarnisoen. Dat hy gevangen in krachte van de resolutie van den 4. Augusty 1617. den eedt van 't ordinaris Krijgs-volk mede soo heeft willen helpen duyden, dat die voor al de Staeten van de respective haere Betaels-Heeren, en der selver resolutien moesten obediëren en gehoorsaemen: en mede van de Magistraten van de Steden daer zy in Guarnisoen leggen, ook tegens de Generaliteyt en* syn Excellentie, *als de bevelen van de respective betaals-Heeren anders wesen souden als de bevelen van de Generaliteit en* syn Excellentie; *omme soo die van haere Factie daer door, en door 't lichten van de*

nieuwe Soldaeten, Meester te maeken van 't meesten deel van 't volk MDCXIX
van Oorloge van de Landen. Dat hy gevangen in de voorschreve aparte vergaderingen mede toegestemt en helpen instellen heeft de verklaeringe, met advijs van den voorschreven Johan van Olden-Barneveldt *gedaen, en op den Naem van die van* Haerlem *in de vergaederinge van de* Heeren Staeten van Hollandt *ingebracht, en by de andere Leden van haer Factie goed gevonden, daer by geseydt werdt, datse niet sullen gedoogen, dat by de andere Provintien van de Unie in 't stuk van de Religie buyten haere consent iet gedaen sou werden. Dat by de Hoven van Justitie geen provisien tegens haere resolutien en souden mogen werden verleent, dat de middelen van den Lande voor al tot afweringe van dien sullen werden gebruykt. Dat het ordinaris Krijgsvolk eedt souden moeten doen aan de* Magistraeten *van de Steden, daer sy in Guarnisoen geleydt souden werden omme de selve te defenderen, alwaer 't dat by haer iets bevolen mocht werden, oorsaeke of pretext uit 't stuk van de Religie nemende, en daer mede sy op ongewoonelijke wijse haere consenten waeren limiterende, en in effecte andere Steden en Leden als tot een nieuw verbondt inviterende. Dat hy Gevangen om hare Factie noch vorder te stijven met de Gedeputeerden van de voorschreve acht Steden, helpen goedt vinden en ontwerpen heeft sekere procuratie van den* 14 *Mey* 1618. *by de selve Steden op hare Gedeputeerden verleden, en tot Leyden buyten kennisse van de Vroetschappen uitgegeven: in krachte van de welke de voorschreve Gedeputeerden geauthoriseert werden, sonder verder rapport, te mogen resolveren met al sulke middelen, als alreede by de handt genomen of noch te nemen souden sijn, tot feitelijke tegenstandt van alle de gene die de Synode Nationael souden willen vorderen, of voornemen om de nieuw gelichte Soldaeten te casseren, dat tegen niemandt anders konde dienen dan tegens* syn Excellentie *en de* Heeren Staeten Generael, *die tot beide de voorschreve poincten vorderinge deden. Dat ook de selve Gedeputeerden in krachte van dien malkanderen souden mogen voorsien, en versekeren met al sulke beloften van bystand en indemniteit, als sy bevinden souden noodig te wesen, strekkende alsoo een nieuw verbondt onder malkanderen aengegaen. Dat men mede gepoogt heeft daer toe te trekken de* Heeren Staeten van Uitrecht: *Tot welken eynde hy Gevangen een dubbelt van de selve procuratie gegeven heeft aen den*

Heere

MDCXIX Heere van Moersbergen, *om tot* Uitrecht *een gelijke te wege te brengen, gelijk ook geschiedt is onder date van den 3 Juny, anno voorschreve: maer de* Magistraet der Stadt Uitrecht *apprehenderende, waer toe de selve gevordert wierde, heeft daer in niet willen consenteren dan onder expresse limitatie den thienden Juny anno voorschreve daer by gedaen, dat haere Gedeputeerden die niet souden mogen gebruyken om te resolveren tot datelijkheden of extremiteiten, of omme nieuwe verbonden buyten de gemeene Unie te maken. En als de* Heeren Staeten van Uitrecht *bemerkten dat 't onderhoudt en continuëren van haere nieuwe Soldaeten ruineerde den Staat van haere Finantien, en daerom in Junio* 1618. *haere Gecommitteerden in competenten getaele naer den* Haege *gesonden hadden, omme met* syn Excellentie *op 't casseren der selver te handelen, Dat hy Gevangen met de Pensionarisen* Haen *en de* Groot, *ten huise van* Johan Uitenbogaert, *en met de Secretaeris* Ledenberg *beraemt hebben redenen en middelen waer mede men de verder Gecommitteerden van* Uitrecht *soude mogen moveren en disponeren om haeren last dien aengaende niet te openen. Dat hy Gevangen daer naer met de voorschreve Pensionarisen, en anderen, sonder last van syne Principalen daer toe te hebben, hem heeft laeten vinden by de voorschreve Gecommitteerden van* Uitrecht *ten huyse van* Daniel Tresel, *op versoek van hem Gevangen expresselijk daer toe vergaedert, en de selve met vele scherpe, pernitieuse, en voor den rust en Staet van de Landen ondienstelijke middelen en motiven, en ook belofte van assistentie, beeft helpen persuaderen en induceren om haeren last aen syn* Excellentie *niet te openen, maer weder te keeren naer* Uitrecht, *tot groot gevaer en pericule van den Staet en Stadt. En als de* Heeren Staeten Generael *hadden versocht syne* Excellentie *en eenige uytten heuren gecommitteert, om naer* Uitrecht *te gaen, en de cassatie der nieuwe aengenomen Soldaeten, en 't inwilligen van de Synode Nationael, neffens eenige andere saeken daer te bevorderen; Dat hy gevangen by weinige uytten Heeren Edelen, en de Gecommitteerde Raden, die tot sulks geenen last van heure Principalen hadden, hem heeft laten deputeren om neffens den Pensionaris* de Groot *en andere na* Uitrecht *te gaan, om de* Heeren Staeten *aldaer, en de Magistraeten van de Stadt aen te bieden assistentie van raed en daed: en indien syn* Excellentie *en de*

Gecom-

Gecommitteerden van de Generaliteit souden willen poogen de cassatie der nieuwe Soldaeten aldaer te doen sonder consent van de Staeten van Uitrecht, *het selve datelijk te helpen beletten, daer toe mede nemende brieven op den Naeme van de* Heeren Staeten van Hollandt, *gemuniteert by den voornoemden* Johan van Olden-Barneveldt, *en geschreven aen de Krijgs oversten van 't ordinaeris Krijgsvolk staende op de repartitie van* Hollandt, *doch in de voorschreve vergaederinge (soo die was) niet gelesen, waer by de selve aengeschreven werde, dat sy gehouden en verbonden waeren haere betaels-Heeren, mitsgaeders de* Heeren Staeten *van de respective Provincien, daer in sy syn of gebruykt werden, gehou en gehoorsaem te wesen, en de selve te assisteren in 't onderhouden en doen onderhouden van alle der selver resolutien, sonder daer tegens iet te mogen doen of te attenteren, nochte gedoogen gedaen nochte geattenteert te werden. Dat hy Gevangen met de andere dienvolgende in haeste tot* Uitrecht *gekomen wesende, en met* Ledenberg *aparte communicatie gehouden hebbende, aldaer in de vergaederinge van de* Heeren Staeten *haere propositie hebben gedaen, Assistentie van raedt en daedt belooft: en ook van gelijken hebben gedaen by de Magistraet van de Stadt, selfs met bedenkelijke redenen in regarde van de* Heeren Staeten Generael, *en* Zyn Excellentie, *alle daer toe strekkende omme de selve te encourageren, ten fine datse sonder haer consent de nieuwe aengenomen Soldaeten niet souden laten casseren. En als* Zyn Excellentie *en de Gecommitteerden van de* Heeren Staeten Generael *aldaer mede gekomen waeren en haere propositie volgende haeren last gedaen hadden, dat hy Gevangen hem mede heeft laeten emplojeren, om in te stellen de antwoordt aen de selve op den Naem van de* Heeren Staeten van Uitrecht *te geven, daer in hy de Gecommitteerden voorschreve niet heeft willen kennen in de quaeliteit als Gecommitteerden van de* Heeren Staeten Generael, *in de welke nochtans sy haere Credentie overgelevert, en haere propositie gedaen hadden. Dat hy Gevangen tot* Uitrecht *hem mede bemoeyt heeft met de saeken van Staete van het Landt van* Uitrecht *in aparte vergaederingen, daer men de Officiers van de nieuwe Soldaeten gelast heeft haer in ordre te houden; met den Commandeur gedelibereert wat men doen soude indien* zyn Excellentie *tot feitelijke cassatie soude willen procederen. Dat hy gevangen gearbeidt heeft* MDCXIX

Ff *om*

MDCXIX om de Heeren Staeten *aldaer tot feitelijke tegenstandt van dien te bewegen, raedende dat sy aen haere Poorten goede Wachten houden, en op haere versekertheit wel letten souden. Dat hy 't ordinaeris Krijgsvolk staende op de repartitie van* Hollandt, *daer in Guarnisoenen leggende, voorgehouden heeft haeren eedt, en de selve alsoo willen misduiden dat sy niet gehouden waeren de* Heeren Staeten Generael *en* syn Excellentie *te obedieren in 't gene strekken soude tegens de bevelen van de* Heeren Staeten van Uitrecht: *maer ter contraerie datse doen moesten naer den last en de resolutie van haere betaels-Heeren, dreigende eenige van hen luiden dat mense niet betaelen soude indien sy anders deden, en den Commandeur aenseggende, dat hy niemandts bevelen te volgen hadde als van de* Staeten van Uitrecht: *en om 't uytterste van haeren last in 't werk te stellen, dat sy even daegs voor de cassatie der Waertgelders, aen de Krijgs Officiers van 't voorschreve Krijgsvolk overgelevert hebben haere voorschreve brieven, en de selve ernstelijk vermaent haer daer naer te reguleren, om dat* Ledenberg *en andere van wegen de* Staeten van Uitrecht *haer geseit hadden, by aldien sy de Hollandtsche Compagnien wisten stille te doen houden, dat sy sulken ordre op haer nieuwe Soldaeten en anders gestelt hadden, dat sy meenden haere saeke daer mede te boven te konnen komen. Dat hy Gevangen noch den selven nacht communicatie heeft gehouden met den Commandeur, en gedelibereert hoe men soude konnen beletten, dat syn* Excellentie *geen volk in de Stadt soude doen komen; en ten lesten den Commandeur willen raeden, dat hy hem stille soude houden, en sien wat 'er omging: Dat hy Gevangen in Novembri 1617. tot* Leiden *op seker advijs daer gesonden by den voornoemden* Johan van Olden-Barneveldt, *dat* syn Excellentie *vertrekken soude en apparentelijk op* Leiden *komen, mede daer over is geweest, daer last gegeven werde omme allen de Schutters, en nieuwe Soldaeten na den middernacht in de Wapenen te stellen, het Uur-werk stille te houden, en daer men gedelibereert heeft omme* Zyne Excellentie *de Poorte toe te sluiten, hem Commissarisen tegens te senden, en te versoeken synen weg elders over te nemen, op dat hy de nieuwe Soldaeten aldaer aengenomen niet casseren soude: en mede daer over gestaen, dat brieven geschreven syn den selven nacht aen andere Steden van* Hollandt, *de selve adverterende van het vertrek van syn* Excellen-

tie: *en omme mede op haer hoede te wesen.* *Alle welke proce-* MDCXIX
duiren daer toe gestrekt hebben, om niet alleen de Stadt van Uitrecht *in een bloedt badt, maer ook de Staet van de Landen, en de Persoon van* syn Excellentie *in 't uyterste gevaer te brengen, daer door, en door alle syne vordere machinatien en conspiratien gevolgt is, dat 'er Staeten in Staeten, Regeringe in Regeringe, en nieuwe verbonden in, en tegen de Unie opgerecht, generaele perturbatie in de staet der Landen in 't Kerkelijke en Politijk gekomen, de Finantien uitgeput, en de Landen op ettelijke millioenen onkosten gebragt, generaele diffidentien en dissensien onder de Bondtgenoten, en Ingesetenen van de Landen ingevoert: De Unie verbroken: De landen tot haer eige defensie onbequaem gemaekt en in pericule gebracht syn van te moeten vervallen tot eenige schandelijke handelinge, of tot haeren geheelen ondergank. Die daaromme in een Wel-gestelde Regeeringe niet behooren geleden, maer anderen ten exempel gestraft te werden.* SOO IS'T, *Dat de Heeren Rechteren voor-noemt, met rijpe deliberatie van Rade door-gesien, en overwogen hebbende alle het geene ter materie dienende is, en heeft mogen moveren Doende recht in den Naeme, en van wegen de Hoog-gemelte* Heeren Staeten Generael *der Vereenigde Nederlanden, den selvigen Gevangen gecondemneert hebben, en condemneren hem mits desen, tot eeuwige gevangenisse, en dien volgende gebracht te werden in een versekerde plaetse by de Hooggemelde* Heeren Staeten Generael *te ordonneren, en bewaert te werden; en verklaeren alle syne Goederen geconfisqueert. Aldus gedaen in de Vergaederinge van de voorschreve Heeren Rechteren in 's Graven-Haege, en gepronuncieert den* 18. *Mai, anno* 1619.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van de Heeren Rechteren voornoemt.

Onderteikent:

H. POTS.

MDCXIX

Hogerbeets betuyging, nae 't hooren der sententie.

Nae 't lesen van dat vonnis seide de Heer Hogerbeets, seer ontstelt synde, *dat d'extensie van dien in veele punten niet gedaen was, conform syne verklaering, en dat hy versocht redres van de selve*, maer men beval hem te swygen. Waer op hy met syn handt op de borst sloeg, seggende:

Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Horat. Epist. 1

Dat is,

Dit sy een kopre muur, sich niet bewust te weesen,
En door geen misdaedt te verbleeken, noch te vreesen.

Wordt daer over hardelijk bestraft.

Toen weêr in syn kamer gebraght synde, quaemen der noch dien selven avondt twee Heeren by hem, die met groote hevigheyt, over dat tegenspreeken op de rolle, tegens hem uitvoeren, onder anderen seggende, dat het hem en de synen noch sou in d'oogen druypen. Hy socht hen met goede woorden ter neder te setten: en duchtende dat hy 't geselschap van syn huisvrouw en kinderen die hy in geen negen maenden hadt moogen sien, noch langer sou moeten derven, wierdt te raede dit volgende briefken aen de Heeren Staeten Generael te senden.

Hooge Moogende Heeren,

Schrijft een briefken aen de Heeren Staeten Generael versoekende dat men hem dat tegen spreken sou vergeven. *Baud. Mem. 21: 70.*

d'Overgroote alteratien en extreme beweegingen, die my verleden Saterdagh door de lecture van de sententie, tegens my uytgesprooken, aenquaemen hebben my soo verre getransporteert gehadt, dat als toen eenige woorden by my gesprooken syn, daer van ik daer na weder tot my selven koomende, hertelijk leedtwesen heb gehadt, en noch heb, gelijk ik ook dien selven dagh op den avondt aen twee Heeren uit uwe Hog: Mog: Vergaederinge heb verklaert gehadt, met ootmoedigh versoek, 't welk ik nu by desen vernieuwe, dat uwe Hog: Mog: 't geen by my daer inne is misdaen, goedertierentlijk willen vergeven, en tot geen schuldt toerekenen, dat

dat in soodaenige gelegentheit van tijden uyt ontsteltenisse en verrukking des verstandts by my sou moogen gesprooken syn. MDCXIX.

Desen 20 *Mey* MDCXIX.

Uw. Hog: Mog: Onderdaenige Dienaer

R. HOGERBEETS.

Doch naedien hy verstondt dat dit briefken by veele quaelijk, en tegen syn meeningh, wierdt geduydt, schreef hy daer over dit navolgende.

't Geen ik ondergeschreven verklaert hebbe van de propoosten en woorden, die by my gesprooken syn nae date van de pronunciatie der sententie, op Pinxteravondt laestleden tegens my uitgesprooken, is geschiedt met soodaenige meeninge en intentie, dat my alleenlijk leedt is, dat ik eenige woorden op de rolle, als buyten ordre en bequaeme tijdt, gesprooken heb: sonder nochtans daer mede te verstaen, dat ik de extensie van de sententie soude toestaen en approberen, ofte eenighsins bekennen my in eenige saeken, de Religie ofte Politie aengaende, vergrepen te hebben: verklaerende voor Godt Almaghtigh niet anders te weeten, dan dat ik in alle eenvoudigheit en oprechtigheit in mijne beroepinge tot dienst mijns Vaderlandts heb gewandelt, en gedaen 't geen ik eedt en amptshalven gehouden was te doen. Actum desen 23 *Mey* MDCXIX.

Syn verklaering over dat briefken en versoek met een naerder betuiging van syn onschuldt.

Velius Chronijk van Hoorn, p. 353.

ROMBOUT HOGERBEETS.

Dus wierden de Heeren Hogerbeets en De Groot verwesen tot een eeuwige gevangkenisse: een straffe die de Rechtsgeleerden, gelijk by de Groot wordt aengewesen, doorgaens houden ongeoorloft te syn, jae by beschreven rechten uytdrukkelijk verboden. 't Geen deselve de Groot op die straffe verder aenteikent, is aenmerkelijk.

H. De Groots aenteikening op de straffe in de sententie uytgedrukt.

Dit moest, schrijft hy, *geschieden, om quansuys de gemeente te toonen, dat men ons geen ongelijk hadt gedaen, ons houdende negen maenden in een detentie: diergelijke nae de tijden van den Hartogh van Alba niet was gehoort. Wy hebben ons met groote*

Grot Verantw. XVII. 164. 165. XIX. 285. 286.

 exem-

MDCXIX *exempelen te troosten. Joseph, gesolliciteert tot overspel, is langh gevangen geweest om dat hy dat quaedt niet hadt willen bedrijven, synde daer aen soo onschuldigh, als wy onschuldigh syn aen 't schenden van de Maegdt van Hollandt. De Keurvorst van Saxen en Landtgraef van Hessen syn langh gevangen gehouden, als perturbateurs van 't Ryk, om dat sy 't Concilie van Trenten hadden tegengestaen: wy, om dat wy, volgens de last van onse Meesters, in de Nationaele Synode van Dordrecht niet hebben konnen bewilligen. Miltiades, hebbende seer veel gedaen voor de vryheit van Atheenen, is in de gevangkenisse gestorven. Waer syn oyt personen geweest, die notable diensten gedaen hebben, insonderheit in de Republijken (hoewel die forme van regeering daerom niet is te verachten, de andere hebben ook haere inconvenienten) of sy syn gedoodt, gevangen, of gebannen? Die 's Landts vryheyt wil voorstaen, moet getroost syn de syne daer voor te waegen.* Daerom seyt hy, *Ik wil 't myn Vaderlandt niet wijten, alsoo ik lijde niet van myn Vaderlandt, maer om myn Vaderlandt, en met myn Vaderlandt.* Op den dagh van 't uytspreeken der sententie wordt van hem aengemerkt, dat het geschiedt is *op Pinxteravondt, nae dat over een en vijftig jaer op gelyken dagh de sententie by den Bloedtraedt tegens de Graeven van Egmondt en van Hoorn was gepronuncieert.* Op d'ondertekening door den Griffier der Rechteren, Henrik Pots, seyt hy, *dat dit d'eenige naem is die onder de sententie staet, en dat de Rechters selve (spreekende van 't meerendeel) uyt dat werk meer profijts dan eer hebben verwacht, en daerom sich geschaemt hebben hunne naemen onder de sententie te stellen, gelyk nochtans de maniere vereischte.* 't Geen hy voorts tot syner verdeediging tegens de punten, daer hem de sententie mede belast, heeft bygebraght, kan men sien in 't XIX. Capittel van syne Verantwoordinge, vervattende syne Aenteikeningen op syne sententie, met aenwysinge van verscheyde onwaerheden, gelijk hy spreekt, daer ik den Leeser toe wijse. Alleenlijk sal ik hier noch verhaelen 't geen hy seyt op een van de swaerste beschuldigingen, als of door syn machinatien en conspiratien onder anderen was gevolgt, dat de Landen in gevaer waeren gestelt van te moeten vervallen tot haeren geheelen ondergangk. *Verre, seyt hy, sy dat van ons, dit aen*

Op den dagh van 't uitspreken der sententie. *Grot. Verantw.* XIX. 286.

Op d'onderteikening. *Grot. Verantw.* XIX. 286. 173. XVII. 165.

Syn aen-

aen 's Landts welvaeren ons welvaeren hadden verknocht. Die van jongs aen niet gedoogen hebben moogen suspect syn van soodaenige cours te setten: niet die sich van jongs af tot eerlijke studien, en een deughdelijke conversatie hebben begeven. Ik bidde als noch Godt Almaghtigh, dat hy 't Landt wil bewaeren. Komt het Landt iet quaedts over om verachtingh van de waerheit ter saeligheit, om verbreeking van de beswoorene wetten en verbonden, om 't onnoosel bloedt, die sullen altijdt daer aen onschuldigh syn, die hebben willen blijven by een regeeringe, soo lang gesegent, alle weegen van accommodatie hebben voorgeslaegen, niet gedaen buyten hun beroep, eyndelijk om bloedtstortinge te verhoeden, sich hebben gestelt om 't onrecht te lijden.

MDCXIX merkelyk antwoordt op een van de swaerste beschuldigingen. *Grot. Verantw.* XIX. 284, 285.

Doch 't is voor al aenmerkelijk dat daer nae in den jaere MDCXXXVII. drie Burgermeesteren van Delft, van Adrichem, van der Dussen, en van Berestein, nevens den Pensionaeris Kaemerlingh, voor den Schout Burgermeesteren, Schepenen, en Raeden der gemelde Stadt, by den eedt by hun in hunne ampten gedaen, hebben verklaert en getuyght, dat sy als Gedeputeerden der Stadt Delft in de Vergaederingh der Heeren Staeten van Hollandt voor Paeschen van den jaere MDCXXXII. gehouden present waeren geweest: ende dat sy luyden ten selven tijde de Gedeputeerden der Stede Rotterdam, die ter voorschreve Vergaderingh de voornoemde Stadt van Rotterdam waeren representerende, volmondelijk hebben hooren verklaeren, *dat de Heer Hugo de Groot, ten tijde dat hy het Pensionarisschap ende Gecommitteerde-Raedtschap der voorschreve Stede was waerneemende ende naementlijk in den jaere* MDCXVIII. *niet anders hadt geproponeert, voorgedraegen en gedaen, dan 't geene was conform de Resolutie van syne Meesters de Heeren Regeerders van Rotterdam, ende hem dienvolgende belast was, daer het behoorde voor te draegen ende de genoomene Resolutien te effectueren, sonder dat hy sich selven buyten of tegen last van de voorschreve syne Meesters eenighsins hadt verloopen: daer by voegende, Indien de voornoemde Hugo de Groot daer in heeft misdaen, soo hebben wy misdaen.* Dese getuigenis was bevestight met den eedt, *Soo waer moest hen getuygen Godt Almaghtigh helpen*, en des Stadts segel daer op gedrukt. De Heer Hogerbeets schreef ook in 't besluyt

Attestatie van vier Heeren van Delft, tot betuiging van de Groots onschuldt. *Uyt d' Attestatie gesegelt den 16 Juny 1637 en geteekent J. van Opbeeen. Siet ook H. Grot. Verant.* p. 60, 61.

van

MDCXIX van syn Gedenkschrift, meermaelen gemeldt, 't welk den 25. van Wijnmaendt deses jaers tot Loevesteyn geteekent was, dit volgende, tot betuyging van syn onschuldt, *In de sententie syn my met een seer scherpe penne veele en verscheyde punten, soo beroerende de Religie als Polytie, te last geleidt. Doch niet een van de selve is 'er, als se naer behooren wordt voorgestelt, of ik sal bewijsen; dat my de selve by de resolutie van de Vroedtschap van Leyden sulks syn gelast, dienende tot voorstandt van de rechten en vryheden van Hollandt. d'Illatien, exaggeratien, en andere hooge woorden, daer mede de feiten in de voorschreve sententie werden uytgemeeten, doe ik geen gestandt, en die de selve soo ingestelt hebben, sullen daer van Godt den Heere in dien grooten dagh rekenschap geven. Hier van meen ik by gelegentheyt een naerder vertoogh te doen.* Op den selven dagh toen het vonnis tegens de twee Heeren was uytgesprooken, wierdt wegens de huisvrouw en kinderen van Hogerbeets aen de Heeren Rechteren by request versocht, dat men hun nu sou toelaeten by hem te mogen komen, om hem in syne hooge droefheyt te mogen bystaen en vertroosten met soodaenige redenen en middelen, als daer sy sich selven van Gode en de natuure toe vonden verplicht en verbonden. Doch nadien op dit versoek in de Pinxter-daegen niet wierdt gedaen, vernieuwden sy 't selve op den een en twintighsten, den derden Pinxterdagh. Toen heeft men toegelaeten, dat syne huysvrouw en dochter Josina in de gevangkenisse op den middagh by hem quaemen, en 's anderendaeghs syne andere kinderen: syne huysvrouw gestadelijk by hem blijvende tot op den dagh van syn vervoeringh. Ter selver tijdt liet men ook De Groot het besoek van syn huysvrouw, kinderen en vader genieten. Ook wierden beyde de gevangene Heeren noch van verscheyde van hunne vrienden besocht, soo langh als men se in den Haege bewaerde. Dit duurde tot den vijfden van Somermaendt, synde, gelijk van sommige wordt aengemerkt, de dagh op welken, ruim een halve eeuw geleden, de Graeven van Egmondt en Hoorn waeren onthooft. Toen wierden die twee Heeren des nachts, ontrent elf ueren, onder 't geleyde van den Kapiteyn des Armes, Van der Meulen, met vijf

De huysvrou en kinderen van Hogerbeets versoeken by hem te mogen koomen.

Dat wordt hun toegestaen.

Ook sién de huysvrouw en vrienden van De Groot.

Grot. Verantw. XVIII, 166.

De twee gevangene Heeren worden

vijf en twintigh soldaeten, op waegens vervoert naer Delfshaeven, en van daer te scheep door Gornichem, ten toon van een yegelijk, naer 't huys te Loevesteyn, aen 't Westeynde van de Bommelerwaerdt, op den Hollandtschen bodem, daer de Waelstroom sich in de Maese vermenght, schuyns over Workom, en een kleene mijl van Gorkum, daer sy op den avondt aen quaemen. Dit Loevesteyn, dat sedert seer vermaerdt is geworden door de gevangkenisse van dese Heeren, en van anderen, wierdt bequaem geoordeelt, om die gevangenen tot een eeuwigen kerker te verstrekken. 't Was door die twee groote stroomen, die daer t'saemenliepen, gants ongelegen om af en aen te komen, en seer sterk, van natuere en door konst: synde met hooge wallen en dubble grachten omringht. Hier wierden de Heeren Hogerbeets en De Groot overgelevert in de kost en bewaeringh van de Majoor der vestingh. Doch men heeft sich van dees' gevangkenisse niet alleen willen dienen om de gevangens te bewaeren, gelijk de woorden van 't vonnis medebraghten: maer bemerkende, schrijft De Groot, dat de quelling der gevangkenisse alleen niet groot genoegh was, om hen tegens hunne conscientie de procedueren, tegens hen gehouden, te doen justificeren, soo hebben de meeste Beleyders van dese saek, ten deele opentlijk, ten deele heymelijk (om dat opentlijk de saeke in de Staeten Generael niet konde passeren, sonder groote contradictie, aengesien de notoire iniquiteit) de quellingen in hunne persoonen, goederen, eer, en vrienden, meer en meer aengespannen, alleen (gelijk verscheyde onder hen luyden bekenden) om hen te dwingen tot versoek van pardon, en alsoo hunne actien binnen en buyten 's Landts schoon te maeken. Weinig daegen geseten hebbende, liet men Hogerbeets soon, en daer nae syne huysvrouw, ook syne twee dochters, by hem op 't Huys koomen. Die vryheit wierdt ook de huysvrouw van de Groot vergunt. Maer ten duerde niet langh. Hogerbeets schrijft, dat mitsdien de Majoor der vestingh hem en De Groot te beleefdelijk handelde, men hen, ontrent drie weeken daer geweest synde, in de bewaernisse van den Luytenant van de Kom-

MDCXIX

naer Loevesteyn gevoert.

Uit het Gedenkschrift van R. Hogerbeets.

Grot. Verantw. XVIII, 166.

MDCXIX pagnie, aldaer in besettingh leggende, overgaf. Dees' was een soon van Geeraerdt Prounink, geseit Deventer, een van de voornaemste Hoofden der Leycestersche factie, die t'Uitrecht ter regeering ingedrongen synde, veel onrusts broude, en daer na toen de saeken een keer naemen syn onwettig bewindt moest slaecken, en eenigen tijdt in hechtenis wierdt gehouden. De soon, dat leedt de voorgaende regeering van Hollandt wijtende, en nu die twee Heeren in syn maght hebbende, seyde rondt uyt, *De tydt is nu gekoomen, dat ik my daer over aen hun sal wreeken.* Ook heeft hy dese gevangenen uytermaeten onbeleefdelijk en hardt gehandelt. Hogerbeets soon moest den vierentwintighsten van Somermaendt daetelijk vertrekken. Men gaf scherpe last om geen tijdingh of verwittigingh uyt of in te laeten niet anders dan of men weêr van nieuws tegens hen sou procederen. De Heer Hogerbeets dese dingen schrijvende, voeght 'er by 't geen volght: *De Heere wil alle de geenen, die tegens ons ofte andere hunne wraek, sonder bermhertigheyt dus seeken uyt te voeren, beter sinnen verleenen, en ons lijdtsaemheyt en Christelijk geduldt, op dat wy dese vaderlijke besoekingh, tot Godes eere, waer berouw en leedtwesen van onse voorige sonden, souden mogen aenneemen, en ons leven voorts aenstellen in alle gehoorsaemheyt als kinderen des lichts betaemt, verwachtende langkmoedighlijk de tijdt, dat Godt ons van alle droefheyt sal believen te verlossen en tot hem te neemen in de eeuwige heerlijkheyt, die den geenen belooft is, die in den waeren geloove ten eynde toe volharden, door Jesus Christus, onsen eenigen Heilandt, den welken, met den Vader en den Heyligen Geest, sy lof, prijs en eere van eeuwigheyt tot eeuwigheyt.* Men hadt hun, dewijl hunne goederen door 't vonnis waeren verklaert verbeurt te syn, en sy, gevangen synde, niet konden winnen, tot hun onderhoudt elk toegeleydt XXIV. stuyvers daeghs: 't welk sy meynden niet genoegh te syn, om hen, beswaert met groote familien, eenighsins eerlijk t'onderhouden: maer hunne huysvrouwen wel bereidt synde hen t'onderhouden, van 't geen haer resteerde, hebben sulks nooit willen ontfangen. Hunne bewaerders hebben een tijdt lang last gehadt om hen te spijsen, maer sy hebben

Worden over gegeven in de handen en bewaering van den Luitenant Deventer.

Die hun onbeleefdelijk handelt.

Hogerbeets ernstige betuigingh.

Onderhoudt den twee gevangenen toegeleidt.

Grot. Verantw. XVIII, 166, 167.

aen-

MDCXIX

aengehouden om van die moeyte, en 't bedenken dat daer op viel, ontſlagen te worden. d'Oude vader van De Groot heeft, nae 't vervoeren naer Loeveſteyn, nooit by hem moogen koomen: gelyk wederom de ſoon van Hogerbeets lang heeft moeten ſolliciteren, om eens by ſyn vader te moogen koomen, en daer nae wederom een langen tijdt daer van is gehouden. Eerſt hadt men de huysvrouwen en kinderen der gevangenen toegelaeten vry af- en toegangk tot en van hunne perſoonen. Maer korts daer nae is door heymelijk beleydt te weegh gebraght een geheel andere reſolutie, medebrengende, dat hunne huysvrouwen by hen ſouden moeten geſlooten blijven, ſoo langh als ſy ſouden begeeren, en van hun niet vertrekken, ſonder expres conſent. Op deſe reſolutie heeft de huysvrouw van De Groot niet ſonder tegenſeggen van Deventer, die nu 't Commandement hadt bekomen, verkregen, te moogen vertrekken naer den Haege: en heeft daer vertoont, de beſwaerlijkheit en onredelijkheit, die daer in was gelegen, dat ſy, of haeren man in dien noodt ſoude moeten verlaeten, of ſelve mede, tot naedeel van haere geſondtheit gevangen blijven, ſonder te mogen uytſien nae haere jongſte kinderen, die ſy in de gevangkeniſſe niet by haer konde neemen. Nae veel afſlaens en uytſtellens, is eyndelijk de voorſchreve vryheit ſoo ingebonden, dat ſy ſouden moeten blyven binnen het huys van Loeveſteyn, uytgeſondert, dat ſy tweemael ter week ſouden moogen gaen of ſenden, om noodruft, 't welk alſoo eenigen tijdt heeft geduurt. By dit alles quamp noch tot meerder beſwaernis der gevangenen, dat men ook de goederen van de huysvrouwen ſelve heeft aengeſlaegen. Daer en boven heeft ſich De Groot in 't byſonder beklaegt, dat ſyne papieren ſyn gehaelt uyt ſyn comptoir en wegh gevoert, ſonder de ſelve te inventariſeren, hoewel ſyn huysvrouw ſulks verſocht, en dat het ſelve haer (als die notoirlijk mede recht hadt tot de ſelve papieren of eenige der ſelve) niet vermoght geweigert te worden. Veele beklaegden het ongeval dat deſe twee Heeren overquam, met naemen den Heer Hogerbeets om ſynen grijſen ouderdom. Ook hieldenſe hem voor ſoo vroomen man als Hol-

Hunne gevangkeniſſe wort verſwaert.

Grot. Verantw. XVIII, 167.

Hoogerbeets Brieven, gedrukt tot Hoorn by Henrik Marius 1669. p. 8.

De goederen der huisvrouwen ſyn ook aengeſlaegen.

De Groots beklag over 't weghvoeren van ſijne papieren.

Grot. Verantw. XVIII, 166.

Beklagh over de tegenſpoedt

MDCXIX Hollandt ooit hadt gedraegen. Hy, gesprooten uyt een der voornaemste geslachten van Hoorn, was eerst Advocaet, daer nae Pensionaris der Stadt Leyden, en daer nae twintigh jaeren lang Raetsheer in den Hoogen Raedt geweest: in welken staet hy sich soo heylighlijk hadt gedraegen, dat hy by een yder was gehouden voor een exempel van een volkoomen en rechtvaerdigh Rechter. Hy was, gelijk verhaelt is, in den jaere MDCXVII. versocht om de Stadt Leyden weder als Pensionaris te dienen, en hadt sich daer toe met consent der Heeren Staeten laeten beweegen, en niet langer in dien dienst geweest dan acht maenden: binnen welken tijdt hy, naer 't oordeel der Rechteren, verdient hadt deese eeuwige gevangkenisse: daer alle de werelt, schrijft de Groot, kennelijk was, dat de principale punten die hem te last geleit wierden, waeren geresolveert voor syne aenkomste tot den dienst der Stadt Leyden, en de nieuwe Soldaeten, of Waertgelders, alreedts gelicht. De Groot verwekte ook met syn droevigh lot veeler meedoogen. De meeste geleerden van de Christenheit waeren treurigh over syne banden, en 't deedt hun wee, dat men dien eenigen Fenix der geleerdtheit op Loevesteyn opsloot. Dat Hollandtsch Licht, seidense, hadt syne straelen in d'uchtend van syn leven vroegh uytgeschooten, en wierdt voor synen middagh in den avondt en nacht des kerkers verdreven. Naeuwlijks acht jaeren oudt begost hy versen te maeken. In syn veertiende jaer hadt hy twee maelen over Philosophische saeken in 't openbaer gedisputeert: in syn vijftiende jaer was hy in 't gesselschap van den Heere van Oldenbarneveldt in Vrankrijk daer hy met soo groot verstandt en welsprekentheit redeneerde, dat Koningk Henrik den Groote daer over uytriep *Voy la le Miracle d'Hollande*: dat is, *Siet daer het Wonder van Hollandt*, en hem daer over met een gulde keeten, daer syn Koningklijk beeldt aenhingh, vereerde: in syn sestiende jaer wierdt hy onder 't getal der Haeghsche Advocaeten aengeteekent, en gaf toen syn Aenteekeningen over Martianus Capella in 't licht. Toen begosten de Staeten van Hollandt syne pen te gebruyken in 't beschrijven van 's Landts Historie. In syn vierentwintighste

van de Heeren Hogerbeets en de Groot.

Gro. Verantw. XX. 293, 294.

ste jaer tot Advocaet Fiscael van Hollandt verkooren schreef MDCXIX hy 's jaers daer aen syn boek van de Vrye Zeevaert, en in den jaere MDCX. syn boek van d'Oudtheit der Hollandtsche Republijk; in den jaere MDCXIII. de Godtsdienstigheit der Staeten van Hollandt tegens Sibrandus Lubbertus; en in den jaere MDCXVII. syn boek van Christus voldoening tegens Faustus Socinus. Nu dacht men dat de benaeuwtheit des kerkers synen geest als tusschen soo veel muuren, wallen en slooten levendigh begraeven, t'eenemael soude smooren. Maer 't viel anders uyt. Syne vierige lust en brandenden yver tot d'oeffeningen der geleerdtheit maekte hem gaende. Syn vaerdige geest gebruykte de vryheit, die syn lichaem in desen tijdt wierdt geweigert; en goot sich uyt in verscheide treffelijke Schriften. In desen Loevesteynschen kerker voltrok hy de Latijnsche vertaeling van de spreuken der Grieksche Poëten, by Stobœus versaemelt, die in de Haeghsche gevangkenis was begonnen: hier vertaelde hy de treffelijke spreuken uyt de treur- en blyspelen van Sophocles, Euripides, Menander, en anderen: Hier schreef hy d'Inleidingh tot de Hollandtsche Rechtsgeleerdtheit: de ses boeken van de Waerheit der Christelijke Religie in Hollandtsch rijm: syne Uytleggingen over d'Euangelisten, Mattheus, Marcus, Lucas en een gedeelte van Johannes: verscheide stichtelijke Gesangen, ook de vertaelingh van Euripides Phœniciaensche in Latijnsche versen: soo dat de naekoomelingen stoffe hebben om dien kerker (die hem ledigen tijdt verschafte, en meest besigh hieldt) het uytleveren van soo veelerley uytwerksselen van syn doorluchtigh verstandt dank te weeten. Nu staet ons te melden hoe 't met den Heer van Moersbergen afliep. Men braght hem, door 't verwachten van een doodtlijk einde, in groote bekommeringh. Hy schreef in sekeren brief, dat de drie Beuls tien daegen nae des Advocaets doodt in den Haege bleven, en dat men 't schavot soo langh liet staen. Syn huysvrouw, en andre vrienden, het arghste vresende, en geen andre uytkomst siende, rieden, dat hy pardon sou versoeken. De Groot schrijft, dat de Heer van Moersbergen, een Edelman, soo groot van couragie als van afkom-

Schriften van de Groot op Loevesteyn geschreven.

Uitenb. Leven. XIII. 318.

Den Heer van Moersbergen wordt geraeden pardon te versoeken.

MDCXIX

Grot. Verantw. XVI. 162, 163.

ste, in 't eerst desen voorslagh hoorende, sich daer over seer hardt ontstelt, sich beroepende op syn onnooselheit; maer dat hy door het medelijden, dat hy hadde met syn huysvrouw, en den raedt van syn vrienden, sich heeft laeten beweegen, om de beleyders deser saeke eenighsins te gelieven: 't welk hem door onrechtmaetige middelen afgeperst synde, d'afdwingers niet kon verschoonen. Hy schreef dan ten gemelden einde een ootmoedigh request, of versoekschrift, aen de Heeren Staeten Generael, welks inhoudt my niet verder gebleken is, dan uyt het gevolghde pardon, straks te melden. De vergiffenis wierdt op het aenhouden syner vrienden ook met goedtvinden van syn Excellentie wel toegestaen: maer men heeft onder de handt gearbeidt en de saeken soo beleidt dat 'er voorwaerden by quaemen, die hem seer hardt vielen. Syn request wierdt den drie- en twintighsten van Bloeymaendt in de vergaederinge der Heeren Staeten van Hollandt gebraght, en by de selve verstaen, *dat men 't versochte pardon in de Generaliteyt soumoogen toestaen: mits dat hy sou betaelen de kosten en misen van justicie, en dat hy secrete acte sou geven (die men sou moogen laeten in handen van syn Excellentie) sich verbindende, dat hy nae den tijdt van twee of drie maenden, in welken hy sich op syn Huis in 't Sticht van Utrecht sou moogen houden, omme ordre op syne saeken te stellen, stillijk uyt de vereenighde Landtschappen sou vertrekken, en sich eenige jaeren blijven houden, sonder wederom in de selve te koomen, anders dan by consent van hunne Hooghmoogentheden.* Het pardon dat hem weynigh daegen daer na wierdt ingewilligt was van den volgenden inhoudt:

Hy laet sich bewegen om ten dien eynde een request te schrijven aen de Staeten Generael.

Resolutie by de Staeten van Hollandt daer op genoomen.

Uyt de Resolutien der Staeten van Hollandt op den 23 May 1619.

Pardon den Heere van Moersbergen, op syn versoek, door de Staeten Generael ingewilligt.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden doen te weeten: Alsoo Jonker Adolf van den Wael, Heere tot Moersbergen, jegenwoordigh in onse versekerheit, alhier in den Haege, weesende, ons ootmoedelijk by syne supplicatie, met syn eyge handt geschreven en onderteykent, vertoont en te kennen gegeven heeft, dat Jonker Bartholomeus van den Wael, syn vader saliger, in der tijdt wesende een vroom Patriot, en voorstander van de waere Gereformeerde Christelijke Religie, in welken hy hem Suppliant van syne jongkheit aen opgevoedt heeft, derhalven by tijde van Duc d'Alba lange jaeren, met syn huysvrouw en kinderen uyt den lande hadt

hadt moeten vluchten en alle syne goederen verlaeten. Waer nae **MDCXIX**
dat de selve weder te lande gekomen synde, in 't jaer 1579. hadde helpen besluyten en teekenen de naerder Unie tot Uitrecht tusschen de Vereenighde Nederlanden gemaekt, en sedert als een Lidtmaet van de selve Vereenighde Nederlanden ten uyterste syns levens gebleven synde, hy Suppliant in den jaere 1606. in syn salige vaders plaetse gesurrogeert en by de Ridderschap van den lande van Uitrecht mede tot 's Landts regeeringe beroepen is geweest. Ende dat nu sulks waer dat voor sekeren tijdt, soo in de voorschreve als andere naebuurige Provincien verscheyde droevige religions-verschillen syn ontstaen, en nevens de selve niet min de civile dissentie veroorsaekt, waer over hy Suppliant door authoriteit en inductie van sommigen soo verre is verleydt geworden, dat hy sich in eenige saeken vergreepen heeft: als naementlijk, in 't helpen ophouden van de Synode Nationael: in 't protesteren nevens anderen tegens de selve: in 't stuk van de Waerdtgelders te continueren en maintenéren: in 't adviseren nevens syn confrater van het huys te Duurstede, Abkoude en Der Eem, in den Gestichte van Uitrecht, te besetten: Item, dat die van Leyden gaerne souden sien dat Woerden mede versekert waere: in 't brengen van sekere procuratie tot Uitrecht, daer een ander nae gemaekt is: item dat hy onder hem gehadt heeft missive, gelyk noch andere Gecommitteerden, om aen syne Vorstelijke Doorluchtigheit over te leveren, van wegen de Heeren Staeten van Uitrecht, indien syn Vorstelijke Doorluchtigheit synen wegh naer Uitrecht wilde neemen: item soo hy ergens geseght moghte hebben ('t welk hy verklaert nochtans niet te weeten) dat syne Vorstelyke Doorluchtigheit socht Prins ofte Heer van 't Landt te weesen: item dat hy, nevens vijf of ses van syne Medegecommitteerden, heeft helpen resolveren, op 't versoek van eenige uyt de Staeten van Hollandt, sekere commissie niet te werk te stellen, maer al vooren daer van te doen rapport aen haere principaelen. Alle welke punten en indien 'er diergelijke eenige meer syn, ofte bevonden moghten worden, die hem jegenwoordelijk niet in den sin koomen, hem Suppliant van herten leet syn, en mits dien ootmoedelijk versocht heeft, dat wy acht neemende op de voorige syns vaders saliger goede en getrouwe diensten, mitsgaders d'eere van syn geslachte, adelijke bloedtverwanten, (alle goede patriotten synde) hem de selve syne gedaene fauten gratieuselijk en genaedelijk

MDCXIX *delijk souden gelieven te remitteren en pardonneren: belovende sich verder alsoo te draegen tegens ons en syne Vorstelijke Doorluchtigheit, dat wy daer over een goedt contentement sullen neemen, naer breeder inhouden van de voorschreve supplicatie: soo is 't, dat wy de saeken voorschreven over gemerkt, en op alle goede en beweeghelijke consideratien gelet hebbende, ons genegen vindende tot de ootmoedige bede van den voorschreven Suppliant, en begeerende hem in desen te prefereren gratie voor rigeur van Justitie, wy den selven Suppliant vergeven, quijtgescholden en gepardonneert hebben, vergeven, schelden quijt en pardonneren mits desen de voorschreve syne bekende en andere gedaene fauten en contraventien tegens den Staet van 't Landt, tegens ons, en de persoon van syn Excellentie, ende des selfs Gouvernementen en wat daer aen kleeft: consenterende desen volgende, dat hy uyt syne tegenwoordige versekertheyt werde gerelaxeert en ontslaegen, ende dat alle criminele proceduuren, tegens hem aengevangen, effectuelijk cesseren en verlaeten worden, ende over sulks imponerende onsen Fiscaelen, en allen anderen Rechteren, Officieren en justicieren een eeuwigh swygen en silentium: behoudelijk dat de Suppliant gehouden werdt te betaelen de gevallene kosten van syne detentie, met de misen van justitie, mitsgaeders syn persoon en goederen, roerende en onroerende present en toekomende, waer die gelegen syn daer voor te verbinden, dat hy sich voortaen sal draegen en comporteren in alle stilligheit, en getrouwigheit, sonder iet directelijk, of indirectelijk by sich selven ofte door yemant anders te machineren, beleyden, voor te neemen en doen, dat soude moogen strekken tegen den Staet van 't Landt, in 't politijk en ecclesiastijk, de vrede en ruste des selfs, in eeniger manieren. Ende dat hy sich voorts sal reguleren achtervolgende de conditien naerder begrepen in de resolutie desen aengaende en andersins by ons heden genoomen, by peene en verbeurte van de selve gaederen tot behoef van de Generaeliteit, ende daer en boven van het effect van 't voorschreven pardon. Gegeven in onse vergaederingh in 's Graevenhaege onder onsen contresegel, paraphure, en signature van onsen Griffier, op den 29. dagh der maendt van May in 't jaer 1619.*

J. Magnus v^t.

Ter ordonnantie van de Hooghgemelde Heeren Staeten Generael.

C. Aerssens.

De

De voorwaerden van dat pardon ſyn vervat in de volgende Reſolutie: MDCXIX

Woensdagh den 29 May 1619.

Is geleſen en behoorlijk met alle conſideratien rijpelyk gelet en gedelibereert op het concept en ingeſtelde pardon, ootmoedelijk verſocht by Jonker Adolf van den Wael, Heer van Moersbergen, by des ſelfs ſupplicatie met ſyn eygen handt geſchreven en geteikent; hier by geannexeert en gecachetteert en geleit by de ſtukken van de gevangens, ende alſoo goedtgevonden en gearreſteert, omme verſcheyde goede conſideratien, gelijk dat alles hier na volght geinſereert, te weeten de voorſchreve ſupplicatie des Suppliants met het pardon op de naevolgende expreſſe conditien en anders niet. Te weeten, dat hem toegelaeten wordt op ſyn huys van Moersbergen te moogen blijven den tijdt van een maendt, omme ſyne particuliere ſaeken en geſcheften daer en binnen te moogen verrichten, in alle ſtilligheyt: mits dat hy nae de expiratie van de ſelve maendt hem ſal hebben te vertrekken uyt de vereenighde Provincien, geaſſocieerde Landtſchappen en Steden, onder haere Hog: Mog: gebiedt behoorende, en ſich daer buyten te houden en blijven den tijdt van ſes jaeren, naeſtkoomende, ſonder evenwel nae de expiratie van den voorſchreven tijdt in de ſelve te mogen keeren buiten voorgaende kenniſſe en conſent van haere Hooghe Mogenden, ende particulierlijk van de Heeren Staeten van den lande van Uitrecht, ſteden en leden van dien, ten regarde van de ſelve Provincie. Verſtaende haere Hooghe Mogenden dat men den welgeboornen Heere, Grave Ernſt Caſimir van Naſſau ſal laſten vier of vyf ſoldaeten op het huys van Moersbergen te ſenden en doen blijven, met laſt en bevel van daer op niemant acces te laeten als met ſyner Genaede voorgaende ſpeciale conſent en permiſſie: ende daer des voorſchreven Heeren van Moersbergen ſaeken ſullen vereiſchen, dat hy van het Huys behoeve te gaen, ſullen de ſelve ſoldaeten hem ſteedts volgen om op alles te letten.

Reſolutie der Staeten Generael vervattende eenige verdere conditien van 't pardon.

J. Magnus. vt.

Ter ordonnantie van haere Hog: Mog:

C. AERSSENS.

MDCXIX Dese Resolutie meenen sommigen dat door Graef Ernst en de Vroedtschap tot Uitrecht was uytgewerkt. Dit gingh den Heer van Moersbergen niet weinig buiten syne gissing. Hy hadt sich laeten diets maeken, dat hy, pardon versoekende, vry in 't landt sou blijven, mits betaelende de kosten van 10. gulden 's daeghs, sonder de wijn, en de kosten van de Ruiters die hem uyt het Sticht van Munster hadden gehaelt: maer bevondt sich nu van die hoop versteeken. De vergeving wierdt met straf vermengt. Syn verblijf op syn Huys te Moersbergen was slechts een veranderingh van gevangkenisse, daer niemant met hem spreeken moght, dan in 't by syn van de soldaeten, en met verlof van syn Genaede Graef Ernst. Op die gevangkenis volgde syn ballinghschap. Men braght hem den vijfden van Hooymaendt, met drie soldaeten van syn *Huys* Moersbergen tot Welle, synde het naeste dorp van 't Vorstendom Kleef. Naederhandt vertrok hy naer Holstein, daer hy sich eenige jaeren onthieldt, tot dat de saeken by verloop van tijdt soo veranderden, dat hem toegelaeten werdt syne daegen in syn vaderlandt te eindigen. De Heer Johan de Haen, Pensionaeris der Stadt Haerlem, geraeckte ook te deser tijdt in swaerigheit. Hy hadt, door last van syne Meesters, met den Advocaet en de Heeren Hogerbeets en De Groot, in verscheyde handelingen, een lijn getrokken. Doch men heeft hem nae de gevangkenisse der drie Heeren noch bynae twee maenden ter daghvaert laeten verschijnen, en stadts saeken waerneemen, sonder iet tegens hem te doen. Dan de regeering den 25. van Wijnmaendt aldaer door syn Excellentie synde verandert, quam hy 's avondts t'huys, en 's anderendaeghs binnen tredende, om de nieuwe Burgermeesteren te begroeten, wierdt hy terstondt gewaer dat de hekken waeren verhangen. De voorsittende Burgermeester Arent Meindertsoon, hem siende, vraeghde met een graeuw. *Wat hebt gy hier te doen?* Hy antwoordde, *Dat hy was gekomen om nae syn gewoonte verslagh te doen van 't geen op de daghvaert was omgegaen.* Daer de Burgermeester voorts op seide, *Gy moght wel heenen gaen, men sal u, als men u van doen*

Uitenb. brief aen Episcopius geschreven den 28. Jun. 1619.

De Heer van Moersbergen wordt uyt het landt gevoert. *Baudart* XI. 75.

Johan de Haen, Pensionaris der Stadt Haerlem, geraekt ook in swaerigheit.

Wordt van den Heer Arent Meindertsoon begraeuwt.

sal

sal hebben, wel ontbieden: hem in 't uitgaen noch naeroe- MDCXIX
pende, *dat hy op de sael niet behoefde te wachten, en wel naer huys moght gaen.* Etlijke daegen daer nae quam de Secretaeris Hugo Steins hem wegens de Burgermeesteren de stukken en papieren, raekende de laetste daghvaert, afvorderen. Sedert liet men hem noch over de twee maenden vry en vrank gaen, sich daeghelijks in 't openbaer vertoonende: 's middaghs op de markt, en 's avondts in de kerk, synde daer ter stede de versaemelplaets, of Burse der Koopluiden, sonder eenige aenspraek t'synen laste. Maer eindelijk siende dat hem de Burgermeesters niet ontbooden, gingh hy self by den Burgermeester Arent Meindertssoon, om te verneemen wat men met hem voor hadde: tot hem seggende, Dat hy verwondert was, dat men hem soo liet sitten. Hy hadt den Wethouderen niet aengesocht om 't Pensionarisschap, maer sy hem. De Heer Arent Meinderts was self, nevens noch een Vroedtschap, naer Rotterdam, daer hy 't Secretarisschap der Admiraliteit bediende, voor desen afgesonden, om hem tot Pensionaris te versoeken, voor den tijdt van ses jaeren. Hy hadt toen swaerigheit gemaekt om syn ampt te verlaeten, 't welk hem genoeghsaem voor al syn leven was toegestaen. Daerom hadt hy 't Pensionarisschap afgeslaegen, en niet aengenoomen, voor dat de Heer Meindertssoon, ten tweedemaele by hem komende, hem vertoonde, dat de voorgewende swaerigheit, van den korten tijdt van ses jaeren, geen bedenken hadde: 't was een coustuime tot Haerlem sulk een tijdt vast te stellen: maer buiten twijffel, dat een Pensionaris eens voor ses jaeren aengenoomen synde, t'elkens, syn ampt wel waernemende, op nieuw sou worden aengenomen en syn leven langh worden aengehouden. Op dien voet hadt hy d'eerste ses jaeren gedient, en was nae 't verloop van dien tijdt weer voor ses andere jaeren aengenoomen, met verbeteringh van gagie, tot een bewijs dat syn dienst aengenaem was geweest: die tijdt voorby synde was hy ten derdenmaele voor ses jaeren aengenomen, van die jaeren waeren 'er drie jaeren verloopen, soo dat hy ten minste noch drie jaeren hadt te dienen, eer men hem kon ver-

Syn gesprek met Arent Meindertsz.

MDCXIX laeten: ook behoorden, verstondt hy, de Heeren de verbintenisse die se met hem aengegaen hadden niet te breeken sonder reden te geven. De Burgermeester gaf hem ten antwoordt, *Wy syn van meeningh u te verlaeten, en niet gebonden reden te geven.* Hy gaf ook de boven gemelde beswaernissen aen de Heeren Wethouderen by geschrift te kennen; die daer op besllooten hem van syn ampt te verlaeten. 't Welk hy naderhandt by geval verstondt uyt den monde van den Secretaris Hugo Steins, sonder dat hem sulks behoorlijk of wettelijk van der Heeren wegen wierdt aengeseit of aengekondight. Daernae bleef hy noch eenigen tijdt ongemoeit binnen Haerlem, tot dat de krankheit van syn schoonmoeder hem noodtsaekte met syn huysvrouw, in 't eindt van Wintermaendt, naer Rotterdam te reisen. Dit vertrek geschiedde in 't openbaer, op den middagh, met een waegen van de markt, daer hy woonde, en in 't gesicht van al de burgers en koopluyden die daer vergaedert waeren, eerst op den Haege, voorts op Rotterdam en daer hy vorder te doen hadde. Tot Rotterdam, daer syn schoonmoeder overleedt, wierdt hy eerst onder de handt gewaerschouwt. De Heer Francois Aerssen, Heer van Somelsdijk, die in 't huys van syn Schoonmoeder seer gemeensaem was, hadt van hem gegeven, *Dat men den Pensionaris van Haerlem, indien hy in den Haege quam, nevens d'andere Heeren sou vast houden.* Hier op begaf hy sich in der yl naer den Haege om sich met eenige vrienden over syne saeke te beraeden. Hy hadt, buitens landts synde, met den Raedtsheer Junius, een der vierentwintigh Rechters, vriendtschap gemaekt en sedert onderhouden, dies gingh hy hem aenspreken, om waer 't moogelijk iet uyt te vorschen tot syne naerichting. Men sprak 'er onder anderen van de Justificatie der Magistraet van Haerlem, over de saeke van Elias Christiaenssoon en Abraham de Blok, en Junius vraegde *Wie dat schrift hadt ingestelt?* De Haen seide, *Dewyl die van Haerlem een Pensionaris gagieerden, soo konde syn Ed. wel afneemen, dat se het stellen van sulke schriften niemant naerder konden belasten. Doch hy hadt dat schrift alleen ontworpen, uit last van syn meesters, die 't hadden verbetert, en daer af- en*

Wordt van syn ampt verlaeten.

Vertrekt naer Rotterdam.

Wordt gewaerschouwt.

Syn gesprek met den Raedtsheer Junius.

nee-

toegedaen, naer hun goedtdunken en eisch van saeken. De Raedts- MDCXIX
heer dit hoorende riep met eenigh bewijs van misnoegen, *Dat boek is waerdigh door beuls handen verbrandt te worden.* De Haen verstondt die tael, nam syn afscheidt, en schikte sich aen een syde. Korts daer na quam 'er een Deurwaerder aen syn Herbergh naer hem vraegen: doch twijffelachtig bescheidt krijgende, en aen syne senders syn wedervaeren verhaelende, sondt men hem straks weer naer de herbergh met last om daer dese boodtschap te doen, *dat in gevalle de Pensionaris van Haerlem daer weder quaeme, men hem seggen soude, dat hy by de gedelegeerde Rechters soude komen.* Daer na begost men tegens hem te procederen. Den achtienden van Lentemaendt, meer dan seven maenden nae 't vangen der andere Heeren, hebben de gemelde Rechters een mandement crimineel tegens hem verleent, om syn persoon te doen vangen en versekeren, en by gebreke van dien, hem te doen daghvaerden by openbaere edicte en insinuatie te compareren in den Haege voor de selve Rechters tegens den derden van Grasmaendt; op peene van ban en confiscatie van goederen, en omme te komen aenhooren al sulken eisch en conclusie als de drie Fiscalen souden willen doen en neemen, ende ook te synen huyse daetelijk syne goederen te doen annoteren en inventariseren. Syn huysvrouw Isabella Croes keerde sich tot de Rechters, ootmoedelijk versoekende, dat haere Ed. overmits de kortheit van den gestelden tijdt, en 't afwesen van haer man, d'ongelegentheit en onseekerheit omme hem te beschrijven, souden gelieven dien tijdt te prolongeren voor ses weeken, om hem dese tijdingh te moogen verwittigen en t'overleggen wat hem daer inne best soude staen te doen. Dit versoek wierdt niet alleen afgeslaegen, maer ook tegens hem verleent default, met authorisatie op den Deurwaerder omme het voorschreve eerste mandement andermael te exploiteren en in plaets van veertien daegen, als d'eerste citatie was geordonneert den rechtdagh van de tweede citatie te doen leggen acht daegen naer het exploit. Men deedt in dese indaegingen, die by openbaere klokluydinge tot Haerlem gedaen wierden, eenigh gewagh maeken van d'andere gevan-

Wordt voor de XXIV. Rechters ontboden.

Men procedeert tegens hem by edicte, en indaeginge.

Versoek van syn huisvrouw.

Men gaet met d'indaegingen voort.

MDCXIX genen, als of die iet bekent hadden tot last van De Haen, in deser voegen: *Alsoo de Gevangenen tegenwoordigh in den Haege in versekertheit wordende gehouden bekent hebben &c.* sonder die bekentenisse uyt te drukken, *soo wordt Mr. Johan de Haen geciteert.*. Op die indaegingen heeft hy sich, volgende het loflijk exempel van den Prins van Oranje H. M. wijselijk gehouden buiten gevaer. De harde gevangkenisse der andere Heeren hadt hem afgeschrikt. Ook hieldt hy eenige der vierentwintigh Rechters voor syn formele partyen, met naemen Muis, Meinderts, en Paeuw. Meinderts hadt over langh een bitteren haet en vyandtschap tegens hem opgevat. 't Was niet langh voor de gevangkenisse, verhaelt hy in seker schrift, der drie Heeren, dat De Haen, siende hoe Meinderts, nevens weinig andere Heeren, de Contraremonstrantsche party toegedaen synde, tegens d'anderen yverde, tusschen beide spreekende, onder anderen seide, *Ik vrese dat de Heeren sich t'avondt of morgen noch sullen beklaegen dat men de privilegien, vry- en gerechtigheden van 't vaderlandt niet anders voorstaet.* Maer toen was Meinderts in grammen moede uytgeborsten, roepende met groote hevigheyt, *Ja gy sult u beklaegen, gy sult u beklaegen.* Muis en Paeuw hadden, verhaelt hy, korts voor de verandering in Hollandt voorgevallen, sich niet ontsien hem in de vergadering der Heeren Staeten van Hollandt opentlijk te dreygen, om dat hy, door last van syn Medegecommitteerden van Haerlem, siende dat dese twee, insonderheit Paeuw, den Heer Advocaet t'elkens in syne woorden viel, beleefdelijk vermaende, dat sy den Heer Advocaet syn voorstel eerst souden laeten uytspreeken, sonder syn reden af te breeken, en dat sy op hunne beurten souden seggen 't geen hun goedt dacht: ja men hadt Paeuw te dier tijdt met de handt en vinger dreygende hooren roepen, *Haentgen, Haentgen, Haentgen:* daer Muis toen by voegde, *Wy sullen wel maeken dat wy van de Pensionarissen niet gebraveert sullen worden.* Van sulke Rechters meynde hy stondt hem niet dan quaedt te verwachten. Hy hieldt sich dan buiten banden, en schreef verscheyde brieven en vertoogen aen de Staeten Generael, aen syn Excellentie, aen de Rechters,

Hy houdt sich buiten 't gevaer.

Houdt Muis, Meinderts, en Paeuw, voor syne partyen.

Schrijft verscheide brieven en vertoogen,

ters, en aen de Magistraet der Stadt Haerlem: ten deele om te betoonen dat die Rechters niet bevoeght waeren om over syne saeke te sitten: ten deele tot betoogh van syn onschuldt, met speciale wederlegging van de valsche geruchten van een gemaekte Ligue, of Collegie van steden, waer in hy en anderen by beurte soude presideren, de belofte van assistentie die aen die van Uitrecht sou syn gedaen, en diergelijke meer: onder anderen ook met hooge woorden en diere eeden verklaerende, dat hy uyt den Advocaet, nocht de Heeren Hogerbeets en De Groot nooit yet verstaen hadde dan 't geen strekte tot voorstandt van de waere Christelijke Gereformeerde Religie, 's Landts rust en eenigheit, mitsgaders van de hoogheit, wettelijke authoriteit, privilegien, vry- en gerechtigheden des selven.. en dat ook daer toe alle syne woorden en werken altijdts hadden gestrekt. Hy beweerde ook syn onschuldt aengaende het instellen van de Justificatie der Magistraet van Haerlem in den jaere 1617. uytgegeven. Syn onschuldt, schrijft De Groot, bleek ook hier uyt, dat de voorschrevene Justificatie, ook de Verklaering van Haerlem, en de Procuratie, by de steden gegeven aen haere Gedeputeerden, (welke de voornaemste punten waeren daer men hem mede heeft willen beschuldigen) al de werelt bekent waeren, als uytgegaen synde in openbaeren druk voor de gevangkenisse der drie Heeren, daer men de Heer De Haen noch nae die gevangkenisse heeft laeten compareren ter vergadering van Hollandt, en nae de verandering van de Magistraeten noch twee maenden vry laeten gaen, sonder eenige aenspraeke.. De Haen versocht ook in syn Vertoogen indien 'er iet meer was daer men hem over hooren wilde, dat men 't hem by geschrift sou toesenden: (aenwijsende de plaets daer men 't sou bestellen) bereidt synde daer schriftelijk op te antwoorden en syn onnoselheit voor al de werelt te doen blijken: maer in persoon te verschijnen was hem ongeraeden, wetende ten deele hoe men de gevangene Heeren toen handelde: hun niet willende laeten genieten het privilegie *de non evocando*: hun weygerende t'ontfangen in ordinaris proces, toegangk en raedt van vrienden, vryheit van defensie by monde en ge-

tot syn verweering en verontschuldiginge.

Uyt eenige ongedrukte Vertoogen en Verantwoordingen van J. de Haen.

Siet Grot. Verantw. XX. 293. 292. XIX. 197. 252. 256.

Uitenb. Hist. p. 819.

Grot. Verantw. XIX. 223.

Grot. Verantw. XX. 292.

Grot. Verantw. XIX. 235. 236..

Grot. Verantw. XIX. 248..

MDCXIX geschrifte, copy van informatie, herlesing van 't geen se te vooren hadden geseit hun affnijdende 't behulp van memorie door 't beneemen van papier pen en inkt. Doch men hoore hem self spreecken in synen brief aen de Wethouders van Haerlem, getekent den eenentwintighsten van April, die van desen inhoudt was.

MYN HEEREN.

Syn brief aen de Wethouders der stadt Haerlem.

Alsoo ick nu de stadt van Haerlem, een tijdt van XV. *jaeren lanck, als Raedt ende Pensionaris in aller getrouwigheit (sonder beroemen) hebbe gedient, ende geduirende alle den selven tijdt, volgens myne commissie devoir ende plicht, ende sorchvuldelicke naer alle mijne uyterste vlijt en vermogen naer gekomen ende volbracht, alle 't geene my van Stadts weegen opgeleyt, belast, ende bevolen is geweest, te bevorderen, soo ter dachvaert ende vergaederinge van de Heeren Staeten, als elders, sonder in eenigen deelen mijnen last te buyten gegaen te hebben: maer sonderlinge sorge altijdt gedraegen, omme dienvolgende den last en goede wille meeninge ende intentie van myne Principalen, ende mede-Gedeputeerdens van weegen de stadt Haerlem met my van tijdt, tot tijdt, ter dachvaert Gecommitteert geweest synde, punctueelijken, ende precviselijcken t'achtervolgen, waer van de voorgaende oude afgegaene Magistraet, ende Heeren, ende eenige van de noch tegenwoordig in dienste gebleven synde sullen kunnen getuygen, ende over sulks ook in goeder conscientie ende gewisse voor Godt Almachtigh met duyren Eede verklaere, niet te weten, buyten desen last yet gecommitteert, ofte gedaen te hebben, dat eenichsins soude mogen strecken, tot naedeel van de Hog: Mog: Heeren Staeten Generael, ofte den rechten ende wetten van 't Landt en Regeeringe, over sulks ook vast ende volkomelicken vertrouwende opte getuygenisse van mijne conscientie ende oprecht gemoet, ook ten tijde van de subyte en onverdachte proceduren ende apprehentie van eenige Heeren op ten 29. Augusty lestleden in den Haege, van daer niet en ben geweeken. Maer sonder eenige vreese ofte achterdencken de dachvaert voorts waergenomen hebbe, ende ook daer nae wederom in den Haege gecompareert ende van tijdt tot tijdt waergenomen tot in October lestleden,*

leden, dat de generale alteratie ende extraordinaris veranderinge van de Magiſtraet ende Regenten ook tot Haerlem door S. Ex. is geſchiet, ende V. E. als dan, ofte korts daer nae, buiten mijne giſſinge en onverdient belieft hebben gehadt my ſtilſwijgende ſonder oorſaek of reden te allegeren, en veel weiniger te proberen, van mijnen dienſte te verlaten, ende over ſulks geraden gevonden ben (nae dat ick de uitkomſte van 't voorſchreve gepaſſeerde in den Haege op ten 29. Auguſty alhier te lande binnen Haerlem tot in Januario leſtleden ende over ſulks 4. maenden ende langer naer de voorſchreve gedaene apprehentie, ſonder eenigen achterdencken, van aenſpraeke ofte bekommerniſſe van mijn perſoon en goederen uitgewacht hadde) omme mijn particulier ſoo binnen, als buytens lants, te gaen bevorderen. Dan alſoo ik daer en tuſſchen, ende *nu onlanks ſchrijven bekomen hebbende, ende daer uit met groote verwonderinge ende droefheit (Godt beter) verſtaen, dat de geelegeerde Rechteren, over de ſaecken der voorſchreve Gevangenen, ende 't geene daer af dependeert, oock belieft hebben gehadt op ten* XVIII. *Maert leſtleden mandement crimineel te verleenen, tegens mijn perſoon, omme de ſelve mede te apprehendeeren, ende by gebreeke van dien, my te doen dachvaerden in perſoon, by openbaer Edicte ende Inſinuatie te compareeren voor haere Ed. in den Haege tegen den* III. *Aprilis mede leſtleden, op pene van banne en confiſcatie van mijne goederen, ende te komen aenhooren al ſulken eiſſen ende concluſie, als by de drie fiſcalen by de Heeren Staeten Generael tot de voorſchreve ſaecken mede gecommitteert, tegens my ſouden willen doen ende nemen, ook datelicken mijne goederen doen annoteeren ende inventariſeren, ook verſtaende dat dienvolgende ſulks ook datelijk tot Haerlem in 't werk geſtelt ſoude ſijn, hoewel de voorſchreve ſoodanige extraordinaris, exorbitante ende ſeer beſwaerlicke aengevangen proceduren, notoorlicken ſijn ſtrijdende tegens de loffelicke hantveſten, privilegien, vryheit, keuren ende conſtumen der ſtadt Haerlem, ende goede ingeſetenen van dien ende namentlikken tegen het notabel en expres privilegie en hantveſten van Graef Willem, in den jaere* 1214. *de ſelve Stadt gegeven ende vergunt. Wel expreſſelicken inne houdende*, Dat geen poorter van Haerlem, uit geenderhande perſoonele ſaecken, civile ofte criminele, ter eerſter inſtantie, betrocken ſal mogen worden voor andere Jugien, dan voor de Weth van Haerlem, 't ſy of de Hog. Overheit eenige actie jegens den ſelven MDCXIX

 wilde

MCCXIX wilde intenteeren, ofte eenigh particulier persoon geprivilegieert, ofte ongeprivilegieert, alsoo hy in de eerste instantie alleenlick te rechte staet voor Schepenen van Haerlem &c. *Sulks ook tot noch toe onverbreeckelijken geobserveert te geweest, ende van wegen de stadt Haerlem by voorgaende Regenten ook altijdt sorchvuldelicken en serieuselicken gemaimeneert en gedefendeert, tegens den Procureur Generael, ende allen anderen, die t'selve privilegie voor deesen eenighsins gepooeht hebben te infringeeren, als den Heere Secretaris Woerden ende anderen van Stadts saecke eenichsins bewust syn, en kennis hebbende genoechsaem notoor en kenlijk is, dat ook mede volgens de privilegien der selver stede*, een poorter vry is van confiscatie, ende niet meer verbeuren kan, dan syn lijf, ende LX g. Ten waere hy een doodtslach begaen hadde, daer mede hy verbeurt syn lijf ende LXXX. g. *Dat ook volgens de oude keuren, ende ordonnantien der selver stede*, niemant eenige daechbrieven, ofte mandamenten binnen Haerlem brengen, ofte in 't werck stellen mach, om een poorter, ofte poorterse van Haerlem te daegen, voor eenige andere Staets, ofte Landts Vyerschaere op seeckere peene en boete, daer toe staende. Dat ook mede geen poorter van Haerlem ter bancke, ofte scherper examen mach worden gebracht, noch gedoodt, dan by vonnisse van Scheepenen der selver stede. *Ende alsoo 't geene hier vooren verhaelt, de pure en oprechte waerheit is, ende my selven wel ende scherpelijk ondertast hebbende, niet en kan bevinden, ofte bedenken in 't minsten iet gedaen te hebben, daer mede ick in allen gevalle soodaenige voorschreve proceduren tegens my aengevangen gemeriteert soude hebben, ofte iet sulks, dat het minsten van de voorschreve proceduren, die tegens my gebruickt worden, kan justificeren, ende apparent de voorschreven begonste proceduren, by notoor abuys, ende inadvertentie, tegens de voorschreve expresse privilegien hantvesten ende vry ende gerechtigheit der stadt Haerlem, syn geattenteert, ende grootelijks te vreesen ende te beduchten is, soo daer tegens in tijdts by V. E. van weegen de Stadt Haerlem, tot voorstant ende maintenement van der selver stede privilegien niet behoorlijcken en werdt geexcipieert, geopposeert en voorsien, dat de voornoemde geelegeerde Rechteren met de voorschreve haere begonste, ende verdere proceduren tegens myn per-*

persoon en goederen sullen voortgaen. Niet alleen tot nadeel ende uiterste ruine van my, mijne huysvrouwe ende kinderen, maer oock ende insonderheit tot irreparabel prejudicie van de voorschreve losfelijcke hantvesten privilegien ende gerechtigheden der voorschreve stede, ende haere poorteren, soo en hebbe ick als een out, getrouw, en wel geaffectioneert dienaer en mede burger ende poorter der selver stede, uit ampts en plichtshalven niet kunnen laeten, UE. hier van getrouwelijken te preadviseeren, ende te waerschouwen, ende niet te min ook ootmoedelijcken ende reverentelijcken te versoeken, omme niet alleen in mijn regardt, ende in mijne dese tegenwoordige soo droevige en beswaerlicke gelegentheit, maer oock ende principalijken, omme de consequentie, ende het groot nadeel ende prejudicie, dat, voor het toekomende, de Stadt van Haerlem, ende de goede burgers en ingeseten van dien daer door sullen komen te lijden, in regardt van haere voorschreve soo loffelicke privilegien ende gerechtigheden, welke tot noch toe by UE. loffelicke voorsaeten in dienste, volgens haeren Eedt, ampt, ende plicht, altijdts seer sorchvuldelicken, met alle mogelicke middelen, gehanthaeft, voorgestaen, ende gedefendeert syn geweest, waeromme oock hoope, ende geensins en wil twijffelen, of UE. eedt en amptshalven van gelijken sullen willen doen, ende tegens de voorschreve nieuwigheit ende inbreuk van UE. voorschreve Privilegien, in tijdts opposeeren, ende alle behoorlijke voorsieninge doen tot maintenement van deselve, want eens geinfringeert en overtreden synde hondertmael gedaen en gevolcht, ende naermaels irreparabel wordt, want soo men wel seit Principiis obsta sero medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras. *Reverentelicke versoekende dese mijne oprechte trouwe heylige waerschouwinge, ende wel gefondeert versoeck daer beneffens, goedelijcken ende favorabelicken op te willen neemen, ende vastelicken te gelooven.* MDCXIX

Myn Heeren.

Dat ick waer ick ben, ende wat ick doe, met de hulpe Godts, die UE. regeringe wil voorspoedigen ende segenen, altijdt blijven sal, die ick ben naementlijcken

Den 21. *Aprilis* 1619.

UE. dienstwilligen en getrouwen Dienaar

JOHAN DE HAEN.

MDCXIX Ter selver tijdt sondt de Heer de Haen ook een supplicatie of smeekschrift aen de Staeten Generael, en een aen syn Excellentie den Prins van Oranje, sich daer in gedraegende op den inhoudt van syn groot vertoogh, ten einde dat den Rechteren en Advocaeten Fiscaelen, ten aensien van de verklaering en waerheit daer in begrepen, geordonneert en gelast soude worden met de aengevangene proceduren tegens syn persoon en goederen op te houden. Maer dit alles mogt hem niet helpen De Rechters verstonden dat hy schuldigh was, gelijk blijkt by de volgende sententie, in de welke geen misdaeden wierden uitgedrukt, gelijk ook niet te vooren in de mandamenten van de citatie tegens hem verleent.

Sententie tegens hem uitgesprooken.

Gesien by de Heeren Rechteren by de Hooge Mogende Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden gecommitteert tot de kennisse en judicature van dese saeke, 't intendit, mitsgaders d'acten, en verificatien daer toe dienende de selve Heeren Rechteren overgegeven by de drie Fiscalen by haere Hog. Mog. gecommitteert tot de instructie en 't beleidt van de selve saeke impetranten van mandament crimineel op en tegens Johan de Haen gewesene Pensionaris der Stadt Haerlem gedaeghde en defaillant.

De voorschreve Heeren Rechteren, met rijpe deliberatie van Raede doorgesien en overwogen hebbende alle 't geene ter materie dienende was en heeft mogen moveren, doende recht in den naeme en van weegen de Hooghgemelte Heeren Staeten Generael, hebben voor 't profijt en uit kracht van de defaulten in desen geobtineert den selven Gedaeghde en Defaillant versteeken, en versteeken hem mits deesen van alle exceptien declinatoir, dilatoir, peremptoir, defensien en weeren, die hy in desen hadt moogen doen en proponeren: bannen voorts den voornoemden Gedaeghde en defaillant den tijdt van vijftien eerstkomende jaeren, uit alle de Vereenigde Nederlanden, en 't gebiedt van de Heeren Staeten Generael voornoempt, sonder in den selven tijdt weder daer inne te moogen komen op peene van aen den lijve gestraft te worden, en verklaeren d'eene helft van syne goederen geconfisqueert. Gedaen by de Heeren Rechteren voornoempt, in 's Graevenhaege en gepronuncieert den XXIV. *Mey* MDCXIX.

Ter ordonnantie van de voornoemde Heeren Rechteren

By my H. POTS.

Dus

Dus wierdt De Haen die 't Pensionarisschap der Stadt Haerlem vijftien jaeren hadt bedient, ook voor vijftien jaeren gebannen: en alhoewel, schrijft De Groot, alle verstandige luiden wel konden oordeelen, dat die straffe geensins paste op het crimen lesæ Majestatis, soo wierdt hy nochtans soo wel als de Advocaet en d'andere verwesenen een jaer daer nae mede begreepen onder de verklaering van dat crimen te hebben begaen, en moest nu met syn huisvrouw (wiens vader, gelijk ook de syne, om de vryheit en religie uitlandig was geweest) en syne kinderen syne ruftplaets soeken in vremde landen: sonder dat men hem te dier tijdt wilde laeten genieten het effect van 't notoire Privilegie van Haerlem, aengaende de redemtie van de geconfisqueerde goederen. Hy was, gelijk hy in syn groot Vertoogh te kennen gaf, uit een van de voornaemste geslaghten der Stadt Delft gesproten, en hadt syn studien buiten 's landts in Engelandt, Vrankrijk, Duitslandt en Italien gevordert en op syn ouders kosten voltoogen. In den Haege voor den Hove van Hollandt den tijdt van acht, en tot Amsterdam vijf jaeren, sich als Advocaet in de practijke geoeffent hebbende, was hy in den jaere 1599. in 's Landts dienst tot Secretaris der Admiraliteit tot Rotterdam beroepen. In welk ampt hy sich loffelijk en trouwelijk hadt gequeten, tot dat hem in den jaere 1603. het Pensionarisschap der Stadt Haerlem wierdt opgedraegen: welk ampt by hem met soo groot een genoegen van syne Heeren en Meesters was bedient, dat men syne gagie hadt verbetert. Ook getuight de Heer de Groot, dat alle de propoosten die hy met hem, of in de communicatie van de steden (geduurende d'inlandtsche oneenigheden) hadt gehouden, waeren conform het geen de Stadt Haerlem hem deeden seggen in de Vergaedering van Hollandt, strekkende tot tolerantie over de kerkelijke geschillen, en conservatie van de authoriteit der Heeren Staeten en Magistraeten. Men heeft, 't welk syn tegenspoedt seer vermeerderde, niet alleen de helft sijner goederen aengetast, maer ook al de rest, en selfs sijner huisvrouwen middelen bekommert, en eenigen tijdt t'instal, vruchteloos, en in 't ongebruik gehouden: tot

MDCXIX

Groot. Verantw. XX. 293.

Groot. Verantw. XX. 292.

Uit een Requeft van Isabelle Groots huis-

MDCXIX tot groot naedeel van haer en de haeren, ſonder daer van iet te konnen genieten, tot haerer en haer mans onderhoudt in ſyn ballingſchap. Sedert begaf hy ſich in dienſt van den Vorſt van Holſtein, die hem aennam voor ſynen geheimen Raedt, en in hooge achting hieldt, tot ſyn doodt toe: ſtervende in den jaere 1624. den 26. van Wijnmaendt ouden Stijl in 't vierent'ſeſtigſte jaer van ſynen ouderdom. En 't liep noch aen tot den ſeventienden van Julius des jaers MDCXXVI, dat ſyne weduw en kinderen by den Heeren Staeten van Hollandt de verbeurt gemaekte goederen wierden toegeſtaen, mits betaelende t'ſeſtigh gulden volgens het privilegie der ſtadt Haerlem.

vrouw van Johan de Haen aen de Burgermeeſteren der Stadt Haerlem.

De Predikant Johannes Uitenbogaerdt hadt ſyn deel ook in de ſwarigheden deſer tijden. Hy was, op den ſelven dagh, toen men den Advocaet en de Heeren Hogerbeets en Grotius in hechtenis nam, des avondts, op den raedt en 't aendringen ſyner vrienden, uit den Haeg geweken, en korts daer aen (dewijl 't Beſtandt noch duurde) naer Antwerpen vertrokken. Hoe men hem in den Haeg en elders te vergeefs ſocht, en tot drymaelen toe indaeghde, is verhaelt in de Hiſtorie der Reformatie. Toen men hem niet vondt, viel men in ſyn huis, en aen 't opteikenen van al ſyne goederen, tot een lepelſteel toe. Dit aenteikenen naemen ſommigen voor een teken van d'uiterſte ongenaede, om dat men tot dien tijdt toe op de goederen van de gevangen Heeren niet hadt gedaen, niet tegenſtaende dat ſe toen al over de ſeven maenden hadden geſeten en ſoo dikmaels waeren gehoort. Nae 't indaegen quaemen hem van alle kanten waerſchouwingen toe, hem raedende niet te verſchijnen. Selfs de Princeſſe Weduwe van Oranje beval hem uit haeren naeme te ſeggen, *Dat hy wel ſoude voor hem ſien. Want ſoo men hem in den Haege kreeg dat men hem op het allerwreedtſte ſoude handelen.* Ook ſeide haer Excellentie korts daer nae: *Segh hem van mijnent wegen, dat hy ſich wachte: want als ſy hem hadden, ſouden ſe hem terſtondt op den pijnbank leggen.* De vrienden der gevangene Heeren lieten hem ook ernſtigh bidden dat hy niet ſoude koomen: oordeelende, dat het voor ſyn perſoon, voor

Siet het XLIII. *boek, p.* 747, 748.

Waerſchouwingen aen hem gedaen.

voor Godts Kerke, en d'andere Heeren, seer schaedelijk sou syn indien hy in hechtenis raekte; vresende dat men door pijn of andersins, iet uit syn mondt sou soeken te trekken om d'andere Heeren te beswaeren. Men schreef te dier tijdt aen hem dat 'er sterk geseit wierdt, dat de Fiscalen hem beschuldigden met de volgende stukken: dat hy de Religie hadt gesocht te veranderen, door 't voortplanten van 't Remonstrants gevoelen: dat hy met de gevangene Heeren, t'synen huise, secrete raedt hadt gehouden, ten daege dat syn Excellentie naer Uitrecht was getrokken, en dat hy selfs sou hebben geseit, *Mijn Heeren, nu hebt gy hem daer gy hem den kop kont breeken:* dat hy mede hadt gecomplotteert om d'unie te breeken, en alsoo gearbeidt om het landt in een bloedtbadt te stellen. Daer men noch by seide, dat dit alles noch slechts de geringste dingen waeren: dat de Heeren noch veele andere stukken tegens hem in handen hadden, daer sich elk over verwonderen soude, als men se sou openbaeren. Hy lagh tot Antwerpen krank te bedde, toen hem dese dingen te vooren quaemen: een tijdingh die hem seer ontstelde, vreesende, voor valsche getuigen: of ook, dat moogelijk de gevangene Heeren, hem, als houdende dat hy buiten gevaer was, om sich selve t'ontlasten moghten beswaert hebben: in welken gevalle hy goedt soude vinden in den Haege te koomen, om tegens hen gehoort te worden. Wat het stuk der Religie aenging, die beschuldiging, verstondt hy, hadt niet om 't lijf: syn doen en ooghmerk in dat stuk was den Remonstranten genoegh bekent: secreten raedt en soodaenige propoosten gehouden te hebben, verklaerde hy te syn een puure versierde loogen. Weinigh daegen daer na schreef hy een Verantwoording aen de Heeren Staeten Generael, die desen sin behelsde: *Dat hy in allen deele onschuldig was, en niet gehouden sich te stellen in handen van de geenen, die klaer te kennen gaven wat se met hem voor hadden. Dat hy een onderdaen was van Hollandt, en die nieuwe Rechters en Fiscaelen niet erkende, als die geen rechtspraeke hadden over d'onderdaenen der Heeren Staeten van Hollandt: dat hy derhalven niet gebouden was voor*

hun

MDCXIX

Geruchten van de beschuldigingen t'synen laste.

Uit Nic. Grevinkhovens brief aen N. Van Sorgen geschreven den 3 April 1619.

Syn bekommering en ontschuldinge. *Siet Grot. Verantw.* XX. 295. XIX. 252.

Syn verantwoording, gesonden aen de Staeten Generael. *Uitenb. Leven* XII. 278.

MDCXIX *hun te recht te staen, maer gereedt om voor 't Hof van Hollandt syn wettige Rechters, te verschijnen. Indien hem de Heeren Rechters deeden roepen uit een waen, dat hy kennis hadde van de saeke der gevangene Heeren 't welk men gaerne uit hem soude verneemen; dat 'er middel was om hem te doen hooren op vraeghpunten, hem, ten dien einde, over te senden: belovende daer op naer waerheit en oprechtelijk te sullen antwoorden. Daer en tusschen verklaerde hy met een hoogen en dieren eedt, dat hy nooit uit den monde des Advocaets, of der andere gevangene Heeren, iet hadt gehoort, 't welk strekte, of strekken konde tot eenige landtverradery, of tot verkleining of vermindering van hunne Hog. Mog. of syner Excellentie of der Heeren Staeten van Hollandts hoogheit en wettige authoriteit: ofte ook tot eenigh naedeel van 't Landt, of der Religie: maer in 't tegendeel dat alles wat hy van hun wist, altijds hadt gestrekt tot voordeel en behoudenis van 's Landts vryheit gerustheit en welvaeren.. Voorts badt hy dat men hem ongemoeit soude laeten. Soo niet, wilde hy Gode alles opgeven, die hem soude voeden als men hem 't syne sou hebben benoomen, en een andere woonplaets wijsen als men hem uit het aerdtsche vaderlandt soude hebben verstooten.* In 't besluit badt hy en vermaende de Heeren Staeten en met naemen de Rechteren wel sorghvuldelijk op alles te letten. *Ten is*, seide hy, *geen geringe saeke die haere Ed. sich onderwinden, van te rechten over saeken, daer soo veel passien van grooten en kleenen hebben ondergespeelt.. Daer gaen altemet wonderlijke greepen om en worden somwijlen seldtsaeme persoonagien gespeelt in stoffe van staet. De Rechter te Jerusalem, kennende Christus onschuldt, socht alle middelen om hem los te laeten: evenwel wierdt hy door andere insichten verrukt, en wiesch syne handen als syne saeken wel beschikt hebbende, seggende, Gy lieden mooght toesien. Dat was een Heiden, maer wat wy syn of niet, van belijdenisse, wy syn echter menschen van natuure. En hoe beswaerlijk is 't dat de mensch den mensch uit trekke. Dit moet nochtans de Rechter doen. Staetsucht, nijdt, jalousy, heimelijke vyandtschap... t'Overdenken van in voortijden ergens in veracht of met onvriendtschap bejegent te syn, soo men meint, van sulke, die men nu voor syn voeten fiende, 't selve onder deksel van recht betaelt kan setten, en wat des meer is, syn alle quaede Raedtgevers. Sy willen daer*

echter by syn; een-twee- driemaelen uitgesloten synde, laeten niet MDCXIX
weder te koomen: sluipen in eer men 't weet door reeten en spleeten. Let daer op, mijn Heeren. Den naem dien men iemant over lang heeft gegeven (hoewel met groot onrecht) van oorsaek of eenige oorsaek hier of daer van geweest te syn, heeft dikwils 't oore soo dik gemaekt, door gewoonte van hooren, dat men ongevoelijk gelooft, eer men proeve heeft. Door soo een algemeen vooroordeel, en andere belastingen, worden veeltijdts bondige verdeedigingen afgekaetst. De waerschijnlijkheit gaet dikwils boven de waerheit, om dat se 't veldt eerst in heeft en 't ooge lichtelijk, sonder onse moeite, van self ontmoet: daer in 't tegendeel de waerheit soo diep leit, dat men die soeken en daer nae bukken moet, 't welk sommigen te pijnlijk en te gevaerlijk is. Veelen ook vreesen se te grijpen, om van haer niet gegreepen te worden; want de waerheit baerdt haet.. Veele sien se liever niet, op dat se niet en wroege. Met iemant in geschil geweest te syn, tot hooger verbittering toe, over saeken, die men meint syne eere en welstandt half of heel, naer dat men boven of onder leidt, te betreffen, en naederhandt over den selven te sitten als Rechter, heeft vry wat te seggen. Siet voor u, mijn Heeren: menschelijke passien geven eenen wonderlijken draeywindt in 's menschen gemoedt, gelijk de sweep den tol soo drijven d'affecten der menschen herten. Waerom roept de Prediker, Ik sagh den stoel der gerechtigheit en daer was ongerechtigheit? 't kan noch gebeuren. Niet het vryspreeken van de schuldigen alleen, maer ook het veroordeelen der onschuldigen is beide een gruwel, seit de heilige Schrifture. Men meint somtijdts dat 'er de rust van een Landt aenhangt, dat 'er een sterve voor 't gantsche volk. *Cajaphas hadt niet alleen in dat swarte boek toen gestudeert, maer ook veelen nu.. Omme iet dat men hoogh opgeheven heeft door te drijven, moet men somwijlen, uit vrese van tusschen beide blijvende te rugge te gaen, schijn van recht soeken voor de gemeente.* Waere deese geen quaedt doender, *seiden se,* wy souden hem niet overgelevert hebben. *Iemant dat seggende, kan soo aensienlijk geacht worden, dat een Rechter dat hoorende, en niet wel ten yse beslaegen synde, sich swaerlijk sal vast houden, sonder om te sien en te slibberen. De Koningen van Egipten deeden hunne Rechters by eede sweeren, dat sy om geene beveelen die hunne Koningen hun daer tegens moghten doen,*

 een

MDCXIX *een hairbreedt wijken souden van hunne conscientie. Maer best is 't dat de Rechter dat in sich selven sweere. Hem kan een contrarie bevel van binnen koomen dat hem eer verrukken sal, dan dat van buiten. Die dat te vooren uit sich selven niet en weet, ook door lange practijke niet gewendt is, sal 't quaelijk leeren in een uure, uit een voorschrift dat hem van elders komt. Het oprechten van de vingeren bedwingt de passien niet: daer behoort vry wat meer en wat anders toe. In 't korte, gy syt Goden, maer Godt is een Rechter over de Goden, seit David. Soo sullen dan alle die nu sitten om te oordeelen staen om geoordeelt te worden. Daerom, mijne Heeren, siet toe, seide Josaphat, wat gy doet, gy en houdt het gerichte niet den mensche, maer den Heere en hy is met u in 't gerichte.* In 't besluit betuigde hy *dat het niet was de sucht tot sich selven en de gevangene Heeren die hem soo deedt spreeken: maer de bekommeringe voor haere Hog. Mog. in soo swaer een saeke.. Hy dacht wel dat men hem dat vry spreeken mogelyk tot stoutigheit soude willen toerekenen. Maer 't was een geoorloofde vrymoedigheit, die men hem niet quaelijk behoorde af te neemen. De noodt en de goede conscientie deeden hem spreeken. Syn conscientie alleen was syn Rechter, indien hunne Hog. Mog. vonnis daer mede over een quam hy soudt prijsen: was 't anders hy soude sich niet aen hunner Hog. Mog. maer aen 't vonnis syner conscientie houden. Hy kende sich selven best.* Interim patitur justus. *'t Was waer, maer als ons herte ons niet wroeght, seit Johannes, dan hebben wy een vertrouwen tot Godt. Daer liet hy 't op aen komen: die sou syne saeke rechten. Hy meinde dat hy een Dienaer van Christus synde, ook als soodaenig hunne Hog. Mog. moght aenspreeken, als hebbende onder veele van de selve soo veele jaeren als Herder en Leeraer verkeert, en by de welke hy meinde al vry wat te moogen seggen.*

Gesprek van Schout Muis met Uitenbogaerdts huisvrouw. — Dese Verantwoording wierdt niet wel opgenoomen. De Heer Muis van Dordrecht, een der Rechteren, seide tot syn huisvrouw, als sy hem tot medelijden socht te bewegen, in grammen moede, *Soude men medelijden hebben met uw man? hy schrijft ons noch stoute brieven, en wil ons onse lesse leeren.* Hy schreef ook een brief tot syner ontlasting aen synen ouden vriendt, Jan Pieterssoon Reael, Oudtburgermeester der Stadt Amsterdam, die, gelijk ook syn brief aen de Staeten

Uitenb. Leven. XIII. 286. Uitenbogaerdts

Gene-

Generael, korts daer na, doch met verswijging van Reaels naem, in 't licht wierdt gegeven. Hem quam te deser tijdt ter ooren, dat men sich tegens hem dacht te dienen van eenige beschuldiging van Niclaes Berk Burgermeester tot Uitrecht. Dees hadt, eerst tegens Speenhovius, Predikant tot Uitrecht, en daer na in de volle vergaderinge van de Vroedtschap aldaer, eenige redenen verhaelt, als by Uitenbogaerdt tegens hem over etlijke jaeren gesprooken, die naer eenig verstandt met den vyandt smaekten. Doch de beschuldigde schreef daer over den vierden van Grasmaendt een breede Verantwoordinge aen de Heeren Burgermeesteren, en Vroedtschap der Stadt Uitrecht, waer by hy met seer hooge betuigingen over 't ongelijk dat hem Berk, syns oordeels, deedt, die betichting geheel end' al ontkende en der selver onwaerschijnlijkheit met veele redenen socht aen te wijsen, en daer by beweerende dat het Berk, die 't seide, toequam te bewijsen. Op het seggen van Berk aen Speenhovius *dat men in korten daege al andere dingen hooren soude, die hem Speenhoven heel vremdt souden dunken*, schreef Uitenbogaerdt, *hier heeft Berk de waerheit geseit, men heeft doch sedert wat vreemds gehoort, en apparent dat men noch vremder dingen hooren sal, en daer na weder andere, moogelijk noch vreemder.. Salomon sagh by synen tijdt steden des gerichts en daer was een godtloos wesen, en steden der gerechtigheit en daer waeren goddeloosen. Dat sagh hy toen, wy sien 't nu en men sal 't noch sien nae deesen. Salomon voegt 'er by, dat alle ding syn tijdt heeft en dat Godt de rechtvaerdigen en godtloosen rechten sal. Als dan Speenhovius dit sal sien, sal hem dat niet vremdt dunken, want Godt heeft het geseit. Hy, ik, en alle vroomen wachten daer op, maer 't schijnt wat anders vremdts te wesen dat Berk meinde dat Speenhovius hooren sal. Wat? dat Uitenbogaerdt een landt verrader is. Wat de Heer Berk kort of lang acht en hoe hy de daegen rekent, weet ik niet. Dit weet ik, dat het al seven maenden syn dat Berk dese woorden sprak, en Speenhovius heeft hem daer van noch niet hooren aenklaegen; ik laet staen dat hy 't sou hebben hooren bewijsen, ende hy sal 't niet hooren bewijsen noch in weinige, noch in veele daegen, ja niet in der eeuwigheit. Eer sal hy hooren dat Godt Berk* (in-

MDCXIX

Schrijven aen Reael Oudtburgermeester der Stadt Amsterdam. *Uitenb. Leven.* XII. 279. *Uitenb. Leven.* XIII. 304. 305.

Syn Verantwoording tegens Nic. Berk. *Uit Uitenb. Verantw. tegens N. Berk gedrukt* 1629. p. 11.

Uitenb.

MDCXIX *(indien hy dit wil staende houden) oogenschijnlijk over syne valsche tonge sal straffen..* Eindelijk laet sich Uitenbogaerdt in 't slot van die Verdeediging aldus hooren: *Tot een besluit, mijne Heeren, indien de Heer Berk, desen allen niet tegenstaende, met dit syn seggen voortgaet ofte daer by blijft, soo daege ik hem voor Jesus Christus, den soone Godts, den Rechter der levenden en der dooden, om daer rekenschap te geven van sulk een boos gemoedt en bloedige daedt tegens my. Hy sal moogelijk al haest derwaerts geroepen worden. Ik mede. 't Is ook mijn hooghste verlangen. Ik weet dat hier nu geen recht is voor my tegens hem, maer daer sullen wy sien wie met vrymoedigheit bestaen sal..* Toen die Verantwoordinge tot Uitrecht quam, en van Berk gesien wierdt, heeft hy, schrijft Uitenbogaerdt, getiert als een uitsinnig mensch: en se deedt hem eindelijk soo verstommen, dat hy, onlangs daer na, spraek- en sielloos wierdt. In Uitenbogaerdts Daghregister op de maendt van September, staet aengetekent, *dat Berk ellendig is overleden.* Goulart, voor desen Predikant der Walsche Kerk tot Amsterdam, schreef in sekeren brief aen sijn vader, Predikant tot Geneven, dat die Berk met een seer vremde en seldtsaeme siekte wierdt aengetast verseldt met gewormte en soo groot een stank dat de Predikanten en de Medicijns in de laetste drie of vier daegen geen toegangk tot hem konden bekoomen. Eenige waeren verwondert dat sijn sterven soo haestig op dat daegement voor Christus rechterstoel, in Uitenbogaerdts verdeediging te lesen, volgde, en hielden sulk een doodt voor een bewijs van Godts rechtvaerdig oordeel tegens dien man, 't welk, meindense, met syn doodt begon. Maer ik soude den dooden met sulk een vooroordeel niet darren beswaeren: als niet ten vollen versekert synde hoe ver syn misdrijf ging, en niet wetende of hy uit boosheit, met voordacht, en door misduiding, dan of hy door onbedachtsaemheit en verkeert begrip, Uitenbogaerdt met onwaerheit belastte; nocht ook wat berouw hy op syn doodtbedde van dat quaedt magh gehadt hebben. 't Is dan veilighst dat men syn oordeel opschorte, en hem Godts bermhertigheit, die noch grooter is dan syn strengheit, beveele. Weinig daegen nae 't affenden van Uitenbogaerdts Ver-

Verantw. tegens N. Berk. p. 31, 32. p. 39.

Hy daeght Berk voor Christus Rechterstoel.

Uitenb. Leven. XIII. 305, en X. 217.

Berks ellendigh einde.

Uit een brief van S. Goulart geschreven in Maert 1620.

Verantwoording tegens Berk wierdt uit Hollandt aen hem geschreven: *dat hy sich moest voorsien, dat men hem wilde hebben levende of doodt, al waert dat men hem sou aentasten, of afmaeken, binnen een besloten stadt, ja binnen Antwerpen, of Brussel.* Daer op schreef hy, nae syn derde indaeging een seer ernstigen brief aen den Heere Prinse van Oranje, tot syner verontschuldiging van 't geen hem naeging, die in't Verhael van syn Leven wordt gelesen. Hier in seide hy, onder anderen: *Dat hy noch factieus, noch Hooft van factie was geweest. Dat de geene die syn wettige Overheit in alles gehoorsaemde, gelijk hy altijds hadt gedaen daer voor niet gehouden moest worden. Dat hy geen oorsaek was van onrust, maer de vrede hadt naegejaegt. De onrust was van elders gekomen en gevoedt. De Synode hadt hy niet belet, maer naer vermoegen en betaemlijkheit gevordert. Met den Advocaet hadt hy geen bestiering van saeken gehadt. Alle syne raedtslaegen hadden gestrekt tot moderatie van de verschilpunten, en dat men niet verder sou gaen om andere dingen te roeren. De syne mede. Van al syn gaen en staen by den Advocaet wist hy goede rekenschap te geven. Hy badt syn Excellentie syn ouden getrouwen Dienaer te willen gedenken. Syn Excellentie was noch stok noch blok en kon denken in wat droefheit syn Dienaer stak. Veele vleijers besaeten 's Prinsen ooren, en dienden sich van den tijdt die liep, meer om syn Excellentie te behaegen, soo sy meinden, en hun eigen voordeel te soeken, als syner Excellenties rust, reputatie en dienst. Die syn Excellentie laetst hadden diets gemaekt dat hy (Uitenbogaerdt) in den Haege was, wisten anders, maer hadden 't gedaen om syn Excellentie in te wikkelen tot syn bederf, dat sy sochten, sonder dat hy hun, of iemant hadt te kort gedaen. Dat hun Godt, wenschte hy, vergave. Hy hadt niet gedacht dat de Prins syn Kapitein des Armes en Garde sou hebben laeten gebruiken om hem te vervolgen. Hy hadt gehoopt dat de geenen die hem niet gaerne in 't Landt saegen sich met syn weghgaen souden hebben laeten genoegen: nu socht men hem noch een brandtmerk van bannissement te geven, en, syne armoede verbeurt gemaekt hebbende, met den bedelsak langhs den dijk te jaegen. Syn schreijen klonk in den hemel, tot hem die syne traenen vergaderde. Hy hadt sulks aen de Kerken, aen 't Landt, noch aen syn Excellentie niet verdient. De Heere sou Rechter*

MDCXIX

Uit Uitenb. Dagboekschrijver op de maendt van April.

Uitenbogaerdts brief aen den Prinse van Oranje. *Uitenb. Leven* XII. 280...

 syn,

MDCXIX *syn, syn saek uitvoeren en hem verlossen. Indien 't noch mooge-lijk was dat syn onschuldt aengesien en hy van verdere proceduuren door de goedertierenheit syner Excellentie (die 't alles in syn handt hadt) moght werden bevrijdt, 't sou Godt aengenaem, den Lande en syn Excellentie niet ondienstig syn. Syn Excellentie geliefde den voorgaenden tijdt, syn ootmoedige diensten, en graeuwe hairen te gedenken, en hem die gerustelijk in 't graf laeten brengen. Waer toe was 't dat syne soldaeten, die hy in 't veldt hadt geleerdt, uit gingen, om hem op de weegen te verspieden en nae te jaegen.. Indien 't echter den Prinse soo geliefde, en de Heere dat toeliet, soo soude hy gedult neemen, sich in 't getuigenis syner goede conscientie vertroosten, Godt vertrouwen, en door syn genade te werk stellen 't geen hy anderen hadt geleerdt: op dat syn kudde, gelijk hy se getrouw was geweest in 't voorstellen van den regel, ook in hem een voorbeeldt moght hebben, van 't geen een Christen doen en lijden moest, om de groote, eeuwige, onbegrijpelijke goederen, die Christus ons door syn bloedt verkregen, en door syn goedtheit belooft heeft, te genieten. Ondertusschen wilde hy niet naelaeten Godt, den Almachtigen, te bidden, dat hy syn Excellentie bewaere voor alle quaedt, syn leven verlenge, syn gesontheit sterke, syn hoogheit vermeerdere, en syne siele bevrijde dat se sich niet schuldig maeke aen wrevel en onrecht.* Dese brief was geteikent den vijf en twintighsten van Grasmaendt. In een anderen brief ten selven daege aen syn halsvriendt Van Sorgen gesonden, gaf hy te kennen, *dat hy aen syn Excellentie hadt geschreven, niet op hoope van dat hert, 't welk syns bedunkens herder was dan stael, te vermorwen, maer om sich t'ontlasten, en den Prinse alle reden van onschuldt te beneemen.* Te dier tijdt schreef hy ook een beweeghelijken brief aen de Prinsesse Weduwe van Oranje: haer ootmoedelijk bedankende voor de groote liefde, gunst, en troost, die hy en syn bedroefde verlegene huisvrouw, geduurende de harde besoeking die hem overviel, van haere Excellentie genoot: met bede van daer in voort te gaen.. Ook ging haere genegentheit soo verre, dat se syn Excellentie met haere voorspraek socht te beweegen, om den slagh, dien Uitenbogaerdt vreesde, voor te komen. Maer 't was om niet. Sy sprak ook van de soldaeten, die hem vervolgden. Maer hy

Sien Uitenb. Leven XII. 285.
Syn schryven aen de Prinsesse Weduwe.
Uitenb. Leven XII. 283.
Haere voorspraek by den Prins.
Uitenb.

hy seide, *daer van niet te weten dat syn soldaeten op Uitenbogaert* MDCXIX
uit waeren: dat het syn werk niet en was. Ter selver tijdt riep *Leven*
de Raedtsheer Junius, (in aenhooren van iemant, die 't XIII. 288.
aen Uitenbogaert liet weeten) Godt tot getuigen over 't *Uitenb.*
geen men dien Predikant aendeede, seggende, *dat hy 't an-* *Dagbre-*
ders hadt gewenscht, maer dat hy 't niet konde beletten. Daer *gister op de*
op volgde den vierentwintighsten van Bloeymaendt syn von- *maendt van*
nis. Doch eer men daer toe quam viel onder de Rechters *Mey. Syn*
eenigh geschil over het uitdrukken en beschrijven van syn *Leven.*
misdaedt. Men hadt van 't Hof van Hollandt willen wee- XIV. 330.
ten, wat daer van de styl was, en tot antwoordt bekomen, Junius be-
dat men gewoon was in soodaenige vonnissen de misdaeden tuiginge.
van de verweesenen, voor soo veel men daer kennis van *Uit Uitenb.*
hadde uit te drukken. Ten wierdt evenwel niet gevolgt. *Dagbre-*
Doch de Fiscael Sylla seide daer na tegens Uitenbogaerdts *gister op de*
huisvrouw, als se klaegens wijse te kennen gaf, dat haer *maendt van*
man seer verwondert en bedroeft was, dat men de mis- *Mey.*
daedt, dien men hem opleide, in 't vonnis niet hadt aen- *Uitenb.*
gewesen, *de Heeren syn met geen blaeuwe boekskens gedient:* *Leven*
meinende, soo 't schijnt een boeksken, dat daer veel licht XIII. 287.
op volgen soude tot verantwoording, in 't blaeuw genaeit, 288.
gelijk sulke schriften gemeenlijk genaeit, en daerom blaeu-
we boekskens genaemt wierden. By dat vonnis, sonder Uitenbo-
uitdrukking van eenige misdaedt, wierdt Uitenbogaerdt gaerdt
ten eeuwigen daege uit alle de Vereenighde Nederlanden, wordt ge-
en het gebiedt der Heeren Staeten gebannen, sonder weder bannen,
daer inne te moogen koomen, op peene van aen den lijve met ver-
gestraft te worden, en men verklaerde alle syne goederen beurtmae-
verbeurt te syn. Ook wierdt hy een jaer daer na mede be- king syner
grepen onder de verklaering der Rechteren: te kennen ge- goederen.
vende dat hunne meining in 't sententieren geweest was, *Uitenb.*
dat hy begaen hadde *crimen læsæ majestatis*, de misdaedt der *Leven*
gequetste hoogheit. Korts daerna beklaegde sich Uiten- XIII. 287.
bogaerdt in een brief aen de Princesse Weduwe van Oranje Syn schrij-
over dat vonnis en met naemen dat men syne misdaeden ven aen de
daer in versweeg en hem de gelegentheit benam van sich Prinsesse
naer behooren te konnen verdeedigen: *Men hadt*, schreef Weduwe.
hy, *aen uw Excellentie geseit, dat men ten uiteinde van mijn* *Uitenb.*
Leven. XIII. 288.
proces 289.

MDCXIX *proces schrikkelijke dingen sou hooren. Het proces is geeindigt, sonder dat se te voorschijn komen. Of geschiedt dat om my 't middel te beneemen van my op ieder punt te verdeedigen. Ik geloof 't. Nu ben ik dan in staet gebraght om geheel end' al te moeten swijgen, en dat mijn stilswijgen voor schuldtbekentenisse werde genoomen: of dat ik, willende spreeken, naer mijn beschuldiging raede, en, in 't wilde en by gissing, antwoordende, mijnen haeteren mogelijk in eenigen deele den stok in de handt geve om my te slaen; naer de maniere van d'Inquisitie in Spanje, die aen de misdaedigen hunne misdaeden niet openbaert, maer, sonder hun ergens in 't bysonder mee te beswaeren, wil se dat de gevangens daer op denken, en hen selve beschuldigen sullen..* Voorts versocht hy aen haere Excellentie, dat hy de troost van haere gunste en voorspraek moght blijven genieten. Hy gaf ook te kennen, hoe hy wenschte, dat syn Excellentie de Prins van Oranje ten minste voor hem, die onschuldigh was, soo veel wilde doen als hy deedt voor dien moordenaer Jan van Parijs, die den juwelier van Wely in syn Hof hadt vermoordt, toen hy door syn voorspraek, (die Uitenbogaerdt van den Prins, ter bede van dien van Parijs, ter doodt gaende, versocht, en ook verworf) 't uitvoeren van de sententie tegens hem gegeven, ten aensien van de confiscatie syner goederen, belette: op dat hy, Uitenbogaerdt, door het tegenhouden van 't verbeurtmaeken van 't weinig dat hy hadde, broodt moght hebben om te leven. Dan dese wensch was vergeefs, en de deure der deernisse geslooten. Maer sommigen meinden dat hy 't Godt, en syne tijdige vlucht, hadt te danken, dat hem niet erger overquam. Ook heeft hy sedert, dit schrijft hy, met sekerheit vernoomen, dat het voorneemen was geweest, dat men den eenen Jan in 't kerkelijk sou geleidt hebben by den anderen Jan in 't politijk, te weeten Jan Uitenbogaerdt by Jan van Oldenbarneveldt. Doch Godt heeft het anders geschikt, insonderheit, meinde hy, tot desen einde, op dat de saeke der Remonstranten niet soude besoedelt en gelastert worden, tot onbeterlijke ergernisse der vroomen, wanneer men syne verantwoording, door syne gevangkenisse en doodt sou hebben gesmoort, en de luiden diets gemaekt, dat hy aen wat

Uitenb. Leven XIII. 290.

Voorneemen tegens Uitenbogaerdt, indien men hem hadt konnen bekoomen. *Uitenb. Leven* XIII. 302. 303.

wat anders als aen kerkelijke, of faeken van Religie, waere MDCXIX
schuldig geweest. Naderhandt heeft hy sich in de Historie van syn Leven in 't brede verantwoordt op al 't geene daer men, syns bedunkens, syn vonnis op hadt gegrondt, ook op de beschuldigingen, die hy, lang daer na, onder de papieren van een der drie Fiscaelen, hem door Godts schikking ter handt gekoomen, hadt gevonden. Uit dese Verantwoording, die de Leser in de gemelde Historie kan vinden, sal ik niet dan een punt aentekenen dat seer aenmerkelijk is. In de papieren van dien Fiscael was een Artykel, 't welk dus luidde, *Dat Moersbergen naer Uitrecht reisende met Uitenbogaerdt in communicatie geweest is noopende de resistentie tegens syn Excellentie.* Hier op antwoordt Uitenbogaerdt 't geen volgt: dat hy van die resistentie, en communicatie daer over gevallen, gants niet wist: immers gants geen geheugenisse daer van hadde. In allen gevalle en kon die communicatie hem niet beswaeren, ten waere hy tot feitelijke tegenstandt hadde geraeden, die hy sekerlijk wist nooit geraeden te hebben; dewijl hy van dat humeur niet was. Maer een ding was hem noch in verscher geheugenisse, te weten, dat de Heer van Moersbergen, met hem op een tijdt wandelende in syn galery onder andere discoursen vraegde, *wat hy meinde dat den Heeren Staeten van Uitrecht te doen soude staen, in gevalle de Generaliteit, en syn Excellentie met het Synodus voortgingen, en de decreten van 't selve den Heeren Staeten over den hals drongen?* en dat hy daer op antwoordde, *niet te konnen raeden daer eenig ander wapen tegen te gebruiken dan patientie, en dat het beter was geweldt te lijden, dan met geweldt tegen te staen.* Dit verhaelende voegt hy daer noch by de volgende verklaeringe: „ Ik seide dit „ niet uit vrese, of consideratie van onmaght, of andere „ swaerigheit die uit de feitelijke resistentie soude moogen „ komen te rijsen, maer uit conscientie voor Godt. De „ Rechters en Fiscaelen moogen van my houden wat sy „ willen, hier ben ik t'huis: *niet te wijken in een goede en* „ *Christelijke saek, om lief noch om leedt, maer die te helpen* „ *voorstaen, soo lang reden plaets heeft, of de saek met reden beleidt sal worden, maer tot aenneemen van wapenen, of feite-*

Syn antwoordt en verklaering op de beschuldiging noopende de resistentie tegens syne Excellentie.

Uitenb. Leven XIII. 313.

Hadt geraeden tot geduldt.

Syn gevoelen en insicht op het aenneemen der wapenen en 't bieden van wederstandt.

Uitenb. Leven. XIII. 314.

MDCXIX „ *lijke resistentie van d'eene stadt of burger tegens den ander, om „ soodaenige saeken als deese, te raeden strijdt tegens myne con- „ scientie, die liever onder 't swaerdt duikt dan 't swaerdt ge- bruikt.* Naderhandt gaf hem de Heer De Groot in syne Verantwoording dit eerlijk getuigenisse: *Dat hy noch seer jong synde, in den Haege by hem hebbende gewoont, hem ten hooghste bedankte van syn Christelijke vermaeninge en van een stichtelijken voorgangk van leven: dat hy daer na syne predikatien naerstelijk hadt gehoort en vriendtschap met hem onderhouden, sich verwonderende over de groote gaven van verstandt en welspreekentheit, waer mede hem Godt sonderlinge hadt begenaedigt; die hem ook nevens andere deughden soo aengenaem by syn Excellentie hadden gemaekt, dat de selve hem niet alleenlijk als syn Hof- en Legerdienaer veele jaeren met sonderling genoegen hadt gebruikt, maer ook gesocht, hem te gebruiken in syne particuliere saeken 't welk hy beleefdelijk hadt geexcuseert. Uit syne propoosten en actien hadt* de Groot, schrijft hy, *niet anders gemerkt, dan dat hy de Leere der Remonstranten van herten was toegedaen, als houdende de selve, niet alleen conform Godes woordt, maer ook van importantie tot vordering van de godtsaeligheit: dat hy ook ernstelijk gesint was geweest, met syne medediennaers, anders van gevoelen synde, onderlinge verdraeghsaemheit en broederlijke eenigheit te houden. Wat de regeering aenging, hadt hy altijdt betoont, te geloven nevens De Groot en anderen, dat hy de Heeren Staeten van Hollandt behoorde te kennen en te gehoorsaemen als syne hooge Overheit onder Godt, gelijk hy ook altijdt hadt gedaen.* De Princesse Weduwe van Oranje, Louise de Koligny, sondt hem weinig daegen nae syn bannissement, door syn huisvrouw, seker briefken: tot syner vertroosting, 't welk noch tegenwoordig, onder een groote versaemeling van brieven, by my berust; maer door het weder, by langkheit van tijdt, soo afgesleeten, afgegeten, en doorwatert dat het niet dan ten deele leesbaer is. Doch de letteren en woorden, die men noch klaerlijk kan sien, brengen desen sin te voorschijn: *mettez en ... les belles admonitions qu'autrefois vous avez donnes aus autres. J'advoue que ce sont de rudes coups: mais il faut croire qu'il ne nous .... rien sans la permission de ce grand Dieu, qui dispose de nous ses creatures comme bon luy semble.*

Getuigenis hem by den Heer De Groot gegeven. *Grot. Verantw.* XX. 295.

Brief van de Princesse Louise van Oranje aen Uitenbogaerdt,

C'est

C'est une espreuve bien fascheuse, mais c'est la qu'il faut que vous faciez paroistre vostre vertu & les graces que Dieu a mis en vous. Fortifiez donc vostre courage & ne vous laissez point aller a la douleur, mais conservez vostre sante afin que d'oresnavant vous puissiez faire paroistre vostre innocence au monde... Asseurez vous tousjours de mon amitie. Croyes qu'elle ne vous manquera jamais, ny celle de mon plus proche. Dat is, *Stel nu die goede vermaeningen, die gy t'anderen tijden aen anderen gedaen hebt, te werk. Ik beken dat het harde slaegen syn: maer men moet geloven dat ons niet overkomt, buiten de toelaeting van dien grooten Godt, die met ons, syne schepselen, handelt naer syn welgevallen. 't Is wel een swaere beproeving: maer hier is 't dat gy uw deughdt moet laeten blijken, en de genadegaven, die u Godt heeft gegeven. Versterk dan uw kloekmoedigheit, en laet u van de droefheit niet vermeesteren, maer bewaer uw gesondtheit, op dat gy van nu voortaen uw onnooselheit aen al de werelt mooght doen blijken... Houdt u altoos versekert van mijne vriendtschap. Geloof dat se u nooit sal begeven, nochte ook niet de vriendtschap van hem die my naest bestaet.* Den verderen inhoudt deses briefs, die niet leesbaer is, kan men eenighsins afneemen, uit Uitenbogaerdts antwoordt, in syn Leven te leesen. Ontrent desen selven tijdt hadt men ook Daniel Tresel, eerste Klerk van de Staeten Generael, met de klok ingedaeght om te verschijnen voor de vier en twintig Rechters. Doch hy vondt niet geraeden te komen, en wierdt daer op voor den tijdt van twee jaeren gebannen, en verwesen in de boete van twee duisent gulden. Baudart seit, dat de Geconjureerden (soo noemt hy den Advocaet, en d'andere verwesene Heeren) eenige conventiculen in syn huis gehouden hadden. Maer de Heer De Groot schrijft in syne verantwoording, dat hy niet kon bevroeden waer op d'indaeging van Tresel en de sententie (als geen oorsaek inhoudende) waeren gefondeert. Dat hy mondelinge en schriftelijke correspondentie hadt gehouden met de Gedeputeerden ter vergaderinge van de Staeten Generael, waer onder ook was de Advocaet, den selven adviserende van 't geen daegelijks passeerde, was den Griffier Aerssen en alle die de vergaderinge frequenteerden genoegh bekent geweest, sonder dat hem

MDCXIX
tot syner vertroosting en versterking geschreven.

Daniel Tresel, Klerk ter Generaliteit wordt gebannen.

Baudarts Mem. XI. 74.

Grot. Verantw. XX. 296.

MDCXIX ooit daer van eenigh verbodt was gedaen. Voorts betuigde de Groot wel te weeten, dat Tresel by de communicatie t'synen huise, tusschen de Gedeputeerden van Uitrecht en de Heeren De Haen, Hogerbeets, Burgermeester de Lange van der Goude, en De Groot gehouden, niet was tegenwoordig geweest. Nae dat de Heeren Rechters de saeken der gevangenen en gevluchten hadden afgehandelt, heeft men hun voor hunnen arbeidt eenige belooningen toegevoeght. Aen ieder gaf men de somme van vierentwintig hondert gulden. Noch genooten se elk honderdt daelders uit het comptoir van elke Provincie. De Groot schrijft dat dese Rechtbank den Lande over de t'seventig duisendt guldens heeft gekost, en dat de Rechters, boven het geldt dat se uit dese besoigne hebben genooten, daer na van dit werk noch hebben bekoomen hunne bedonge *of verhoopte* belooninge, of in hunne *persoonen synde* gevordert tot hooge ampten van judicature, en extraordinare Ambassaden, ofte in hunne kinderen. Sulks dat men klaerlijk heeft gespeurt dat dese luiden voor alle anderen syn gepreferereert geworden: op dat sy doch niet sonder Akeldama sulk een stuk souden hebben uitgerecht. Den Luitenant van de Garde van syn Excellentie, Nijthof, wierdt by de Staeten Generael voor een vereering tot een goude ketting toegeleidt twee hondert Rijksdaelders, hem te *betaelen* uit de geconfisqueerde goederen van den onthalsden en de verweesene gevangens, voor de diensten by hem in 't vangen van de selve, en andersins, in dese gelegentheit den Lande gedaen. Aen Doctor Laurens de Sille, of Sylla, hebbende als Fiscael 251. daegen besigh geweest in de saeken der Gevangenen en verwesenen, wierdt gegeven de somme van drie duisent guldens eens. d'Andere twee Fiscaelen Duik, en Van Leeuwen, hadden ook hunne belooningen. d'Eerste wierdt gevordert tot het Raedtsheerschap in den Hoogen Raede, en daer na tot het ampt des onthalsden Advocaets. Henrik Pots, de Griffier der Rechteren, bequam het Griffierschap van 't Hof van Hollandt. Karel Nijs den Geweldigen, en synen Luitenant, gaf men voor hunne diensten, in 't uitvoeren der vonnissen, drie hondert guldens.

p. 296. siet Groot. Verantw. XIX. 253.

Belooningen aen de Rechteren toegevoegt.

Ondersoek der Plakkaeten. p. 156. Groot Verantw. XV. 157. XIX. 283.

Groot. Verantw. XV. 157.

Vereering aen Nythof.

Uit de resolutien van haere Hog. Mog. op den 12 July 1619.

Aen Sylla.

Uit de Resolutien van den 16. July 1619.

Duik.

Pots.

Karel Nijs.

Ondersoek der Plakkaeten. p. 156.

dens. Daer ſyn ook noch andere vereeringen, te dier ſaeke, aen verſcheide perſoonen gegeven, daer ik geen rechte kenniſſe van hebbe. Ook heeft de Generaliteit aen ſyn Genade Graef Ernſt Caſimir van Naſſauw toegeſtaen een gifte van veertig duiſendt guldens, *voor ſekere gedraege laſten en dienſten*. Doch dit geſchiedde vroeger, ontrent twee weeken voor de doodt van den Advocaet: en meint men dat dit een belooning was voor ſyne dienſten, t'Uitrecht en elders, tot voortſetting van de verandering, aldaer gevallen, beweeſen. Men ſprak ook te deſer tijdt ſeer ſterk dat ſyn Excellentie den Heere Prinſe van Oranje ook eenig byſonder voordeel ſou trekken uit de gemaekte veranderinge: dat 'er gearbeidt wierdt en ſou worden in de vergaderingen der Staeten van ieder Provincie, om d'Unie te herſmeden, en ſyn Excellentie te maeken tot Hooft of Vorſt van de Generaliteit, en Hooft van de Gecommitteerde Raeden in Hollandt: dat men ook doende was om d'oude pretenſien van Naſſau op Gelderlandt op te haelen, en dat, de gifte van de Staeten van dat quartier, daer by komende, men dan ſou hebben een Hartogh van Gelderlandt. Ook wierdt 'er geſprooken van een huwlijk des Heeren Prinſen van Oranje met de dochter van Brandenborgh, en dat alle des ſelfs pretenſien op Kleef, Gulik, en Berge daer mede afgeſtaen ſouden worden. Dan alle die geruchten verdweenen: het ſy dat men de gemoederen noch niet genoeg bereidt vondt om ſoodaenige voorneemens, aengaende des Prinſen verheffing, uit te voeren; of dat het ſlechts uitſtrooiſelen waeren; om den Vorſt by de Liefhebbers der vryheit haetelijk te maeken, en 't beſtaen van ſulk een toelegh voor te koomen.

MDCXIX

Aen Graef Ernſt Caſimir. *Siet de Reſolutien der Heeren Gecommitteerde Raeden op den 25. April 1619.*

Spraek van Prins Maurits. *Uit een brief van Uitenb. geſchreven, aen N. van Sorgen den 19 Juny 1619.*

REGISTER

der voornaamste saken van dit Boek.

A.

B.

Biddagh,

C.

D.

E.

Francois

S.

V.

EINDE.

